

Шляхи розвитку української науки:

суспільний дискурс

У номері:

• *Два роки змін: як трансформується освіта і наука України*

• *МОН змінює підходи до формування Переліку наукових фахових видань України*

• *Заклади вищої освіти України в SCImago Institutions Rankings 2025*

• *Соціальне партнерство в системі соціокультурної діяльності національних бібліотек НАН України у воєнний час*

• *Криптовалюта як інноваційний інструмент світового фінансового ринку: український контекст*

№ 3 (207)

березень

Київ 2025

**Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів
державної влади**

Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативної інформації
(Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101)
Заснований у 2005 р. Видається щомісяця.

Головний редактор В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заслуж. діяч науки і техніки України, керівник Служби інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) НБУВ. Редакційна колегія: М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу; Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації (заст. головного редактора); О. Натаров (упорядник).

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, <http://nbuviap.gov.ua/>.

Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс

№ 3 (207) березень 2025

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2025

Київ 2025

ЗМІСТ

Аналітичний погляд	3
Наука – для обороноздатності країни	36
Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти	38
Наука і влада	43
Міжнародне наукове співробітництво	45
Наукові дослідження коронавірусу COVID-19	53
Новини наукового розвитку	55
Проблеми енергозбереження	60
Науково-організаційні заходи	61
Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки	70
Бібліотека в науковому процесі	73
Наукова комунікація	87
Зарубіжний досвід наукової діяльності	90
У критичному фокусі	97
ДОДАТКИ	100

Орфографія та стилістика матеріалів – авторські

Аналітичний погляд

Н. Тарасенко,

науковий співробітник,

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення

органів державної влади,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Криптовалюта як інноваційний інструмент світового фінансового ринку: український контекст

Серед інновацій, які активно впроваджуються в економічну та фінансову сфери діяльності людства в останні десятиліття, особливий інтерес викликають криптовалюти як новий інструмент для здійснення міжнародних фінансових операцій, зменшення фінансових бар'єрів і забезпечення фінансової стабільності. Вивченню способу та особливостей функціонування криптовалют, їх впливу на міжнародні фінансові ринки і глобальну економіку в цілому приділяють важливе значення науковці, державні економічні інституції, бізнес-структури та окремі зацікавлені особи. В основному криптовалюти розглядаються як спосіб зменшити контроль централізованих органів влади над валютними та фінансовими операціями, як життєздатна альтернатива, яка потенційно може змінити глобальний фінансовий ландшафт.

Криптовалюти є особливим видом електронних (або цифрових) грошей, які мають власну децентралізовану платіжну систему та функціонують зазвичай на основі технології блокчейну (blockchain). Суть блокчейну полягає в тому, що інформація, закодована в ньому, зберігається на різних, незалежних один від одного комп'ютерах, тобто для неї відсутній єдиний сервер. Під час переказу криптовалюти між відправником та одержувачем створюється однорангова мережа, яка може не мати посередників (без згоди самих користувачів). Саме тому криптовалюти і стали стрімко розвиватися, оскільки ця концепція абсолютно нова для ринку: криптовалютні операції неможливо ні контролювати, ні відслідковувати – вони здійснюються виключно між двома користувачами [1].

Окрім того, для криптовалют, як для таких, що відрізняються від традиційних, були створені нові методи їх випуску (емісії) – майнінг (mining), форжинг (forging) та ICO (Initial Coin Offering). Майнінг криптовалют полягає у створенні нових блоків у блокчейні криптовалютної платіжної системи для підтримки її роботи (для цього використовується певне обчислювальне обладнання, найчастіше – процесори відеокарт), за що користувачеві надається винагорода у вигляді цієї самої криптовалюти. Форжинг також виконується користувачем, але не на основі потужності обчислювальної машини, а враховуючи кількість вже створених ним у

блокчейні блоків (так зване підтвердження частки). Метод ICO, або краудсейл (crowdsale), полягає у швидкій емісії нової криптовалюти та продажу її певному колу інвесторів у деякій кількості.

Ринок криптовалют являє собою систему, яка поєднує в одне ціле всі елементи, що забезпечують випуск (емісію) криптовалют та їх обіг за законами попиту та пропозиції між учасниками цього ринку. До системи забезпечення функціонування криптовалют можна віднести біржі, онлайн- та офлайн-обмінники, емітентів та майнерів криптовалют [2].

Історія розвитку криптовалют розпочалася 31 жовтня 2008 р., коли людина або група людей під псевдонімом С. Накамото опублікувала (-ли) на сайті Bitcoin.org так звану «Білу книгу» – дев'ятисторінковий документ під назвою Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System, який описував принцип роботи однорангової платіжної системи. У своєму документі автор у суворому академічному стилі виклав технологію нової грошової системи, яку назвав Bitcoin. «Біла книга» вважається одним з найвпливовіших документів із програмування, який започаткував повноцінну фінансову революцію. Вона перекладена з англійської на 35 інших мов, включаючи українську та російську. Зважаючи на незаперечну важливість на сьогоднішні криптовалюти загалом, і в біткоїна – зокрема, робота С. Накамото багаторазово ставала об'єктом наукових досліджень та цитувань у наукових виданнях. За даними Google Scholar, документ «Bitcoin: однорангова електронна грошова система» станом на 2021 р. була процитована 17 201 разів [3].

Запуск мережі біткоїну відбувся 3 січня 2009 р., коли було видобуто «нульовий блок» біткоїна. За його створення була призначена винагорода в розмірі 50 BTC, але витратити їх неможливо, тому що С. Накамото вказав у його коді вебадресу, при активації якої відображається повідомлення про помилку. Тому навколо цього блоку вже багато років існують суперечки – це була випадкова помилка чи задум творця першої криптовалюти. Цікаво, що між «нульовим» та наступним блоком виникла пауза у п'ять днів. Це найдовша пауза в історії біткоїна, адже алгоритм С. Накамото побудований таким чином, що середній час видобутку повинен бути близько 10 хв. Хоча С. Накамото стверджував, що біткоїн може масштабуватись і «ніколи не досягне стелі масштабування», максимальна кількість створеної криптовалюти обмежена 21 млн BTC, яких було видобуто вже понад 90 % [4].

Автор «Білої книги» С. Накамото у 2011 р. зник і до сьогодні його особистість залишається нерозгаданою. Тому авторство «Білої книги» та відповідно створення першої криптовалюти неодноразово приписували різним людям [5].

Варіанти були такі:

- Фахівці із судової лінгвістики з Астонського університету (Великобританія) припустили, що за ім'ям С. Накамото може стояти Н. Шабо, автор BitGold. Такого висновку вони дійшли на підставі аналізу

офіційного опису біткоїна. Цю версію підтримав Д. Фрісбі, автор книги «Біткойн: майбутнє грошей». Він провів докладний аналіз лінгвістичних аспектів документів, написаних С. Накамото, оцінивши рівень його технічних знань у галузі C++ і навіть передбачуваний день народження С. Накамото. Н. Поппер, автор книги «Цифрове золото», заявив, що сам Н. Шабо при особистих зустрічах з ним неодноразово заперечував твердження про те, що він – С. Накамото.

- У 2011 р. журнал *New Yorker* припустив, що С. Накамото – це М. Клір, випускник дублінського коледжу «Трінті», що спеціалізувався на криптографії. Як доказ використовувався аналіз 80 000 слів, які С. Накамото написав у мережі. У 2013 р. М. Клір публічно заявив, що він – не С. Накамото.

- Висувалося припущення, що під псевдонімом С. Накамото ховаються троє людей: Н. Кінг, В. Оксман та Ч. Брай. Висновки зроблено на основі особливостей текстів опису біткоїн, які С. Накамото розмістив у Google, але підтверджені так і не знайшли.

- У 2014 р. видання *Newsweek* повідомило, що їм вдалося знайти справжнього С. Накамото. 64-річний американець японського походження Д.-С. Накамото, який проживає в місті Темпл-сіті в окрузі Лос-Анджелес і працює комп'ютерним інженером, спростував свою причетність до біткоїну і заявив, що не знає нічого про криптовалюту в принципі.

- Ще називався В. Ледонвірт, фінський розробник ігор та спеціаліст з економічної соціології. Він також спростував свою причетність до розробки біткоїну.

- У 2015 р. журнал *Wired* та науково-популярний сайт *Gizmodo* заявили, що С. Накамото – це австралійський підприємець К. Райт. Джерелами даних стали електронні листи та інші документи, а також близькі до підприємця люди. К. Райт публічно погодився з припущенням, проте, не надав докази, що повністю переконали громадськість.

- Згідно з іншою теорією, С. Накамото – це Д. О'Махоні та М. Пеїрс, фахівці з теорії комп'ютерних систем. Це твердження ґрунтується на написаній ними книзі із цифрових платежів.

Також називалися такі імена:

- М. Малмі – програміст із Фінляндії, який розробляв для біткоїн користувацький інтерфейс.

- Дж. Маккалеб – творець біржі Mt. Gox та співавтор децентралізованих платіжних систем *Ripple* та *Stellar*.

Для подальшого аналізу інформації щодо криптовалют варто означити сутність основних термінів, пов'язаних із цією сферою [6].

Цифрова валюта – електронні гроші з властивостями звичайних (фіатних), які можуть бути регульованими та нерегульованими. Це загальний термін для всіх електронних грошей (грошей у цифровому просторі). До цифрової валюти належать віртуальні валюти та криптовалюти. Цифрові гроші називають також кіберготівкою.

Віртуальна валюта – вид цифрової валюти. Усі віртуальні валюти – цифрові (існують лише в інтернеті), але не всі цифрові валюти – віртуальні.

Криптовалюта – різновид віртуальної валюти, створений за допомогою криптографічних методів та математичних обчислень переважно на базі блокчейну. Це і цифрова, і віртуальна валюта, тому що вона існує в інтернеті та створена за допомогою криптографічних алгоритмів.

Якщо дати просте визначення криптовалюти, – це комп'ютерний код, який створюється за допомогою шифрувальних (криптографічних) методів та математичних обчислень. Шифрування забезпечує анонімність, безпеку та надійність. На відміну від звичайних грошей, криптовалюти не мають фізичної форми та не адмініструються банками чи урядами. Тобто немає центрального органу, який може контролювати курс чи обіг віртуальної валюти. Курс криптовалюти визначається попитом на відкритому ринку [7].

Процес отримання криптовалюти є доволі складним, його називають видобутком чи майнінгом. Він здійснюється шляхом вирішення складних математичних завдань або криптографічних головоломок. Майнери, які успішно вирішують завдання, отримують винагороду у вигляді криптовалюти. Під час майнінгу за допомогою спеціального комп'ютерного обладнання з великою обчислювальною потужністю відбувається перевірка та об'єднання транзакцій у блоки.

Майнінг є єдиним способом створення нових блоків транзакцій та введення їх до блокчейну. Безпосередньо блокчейн (від англ. block chain – ланцюг блоків) схожий на велику базу даних, у якій зберігається вся інформація про операції з валютою. Записи даних (блоки) поширюються через мережу незалежних серверів. Кожен сервер є комп'ютером, який називається вузлом, яким керує користувач цієї мережі. Кілька блоків створюють послідовність блоків – ланцюжок. Дані, зашифровані в кожному блоці, не можуть бути змінені без змін у попередніх блоках. Блокчейн є відносно безпечною базою даних, оскільки шахраї не можуть безслідно проникнути в дані. Кожен може переглядати внесені дані, якщо це не приватний блокчейн, але без можливості змінити їх чи видалити. Таким чином, блокчейн забезпечує прозорість і захищеність операцій з криптовалютою.

Для здійснення транзакції з криптовалютою користувач використовує віртуальний гаманець. Це програма, яка дає змогу надсилати, купляти цифрову валюту, а також контролювати баланс. Після перевірки іншими користувачами мережі транзакція з гаманця додається до блокчейну, який містить публічні записи всіх транзакцій у мережі. Тоді операція вважається завершеною, і право власності на криптовалюту переходить від одного користувача до іншого. Криптогаманці можна зареєструвати на спеціальних біржах криптовалют.

Криптовалюти мають низку переваг та недоліків [1]. Серед переваг відзначають такі:

- свобода від втручання державних органів;

- анонімність;
- захист персональних даних;
- свобода у виплаті;
- інвестиційний інструмент;
- низька вартість обслуговування;
- зниження корупційних ризиків;
- швидкість;
- надійність;
- портативність;
- операції не вимагають відкриття та утримання банківських рахунків.

Недоліки використання криптовалют:

- відсутність законодавчого регулювання статусу та обігу криптовалют;
- ризики класифікації діяльності на ринку криптовалют як незаконної;
- невпевненість у можливості судового захисту прав щодо питань, пов'язаних із криптовалютами;
- невизнання смарт-контрактів правочином, здійсненим в електронній формі;
- хакерські атаки;
- втрата пароля або доступу до електронного гаманця призведе до повної втрати криптовалюти;
- неможливість внесення криптовалюти до статутного капіталу юридичних осіб;
- ризик децентралізації емісії;
- складність використання для деяких непрофесійних користувачів;
- значна волатильність курсу;
- можливість фінансування незаконної діяльності.

Криптовалютою користуються як платіжним інструментом. В Україні, наприклад, за цифрові гроші можна придбати різні товари, пальне, авіаквитки, страховку, розплатитися в аптеці, ресторані, та навіть купити нерухомість. Крім того, оплата криптовалютою доступна в деяких інтернет-магазинах, при оформленні підписки на розважальні, навчальні, інформаційні онлайн-ресурси. Також криптовалюту приймають благодійні організації як донати. Проте найбільш популярним методом використання криптовалюти є інвестування з метою отримання пасивного прибутку. Заробляти на цифровій валюті можна через криптобіржі. На цих майданчиках можна здійснювати купівлю, обмін криптовалюти та зберігати її. Користувач може придбати криптомонети та чекати поки їх курс зросте. Різниця у вартості і буде прибутком. Зважаючи на високу волатильність (коливання курсу) можна використовувати стратегії інвестування в криптовалюту з різними строками.

До сьогодні було створено кілька десятків тисяч цифрових валют, проте, далеко не всі вони стали успішними. Станом на липень 2022 р. у світі налічувалося понад 19 тис. криптовалют. Усі види криптовалют умовно можна розділити на три основні типи: біткоїн, альткоїни (серед них стейблкоїни) і токени. Кожна з цих груп має свої особливості.

Першою і найвідомішою криптовалютою є **біткоїн**, представлений згаданим вище С. Накамото.

Найвідоміша криптовалюта – біткоїн.

Фото: [RBC.UA](https://www.rbc.ua)

Біткоїн, який досі залишається провідною цифровою монетою за ринковою капіталізацією, є глобальною одноранговою електронною платіжною системою, яка дає змогу сторонам здійснювати угоди без посередників від імені банку чи іншої фінансової організації. Система не має механізму скасування підтверженої транзакції, так само, як ніхто не може заблокувати або заарештувати кошти, навіть тимчасово, окрім власника приватного ключа. Ця криптовалюта часто розглядається як цифрова альтернатива фіатним валютам та золоту. Утім у біткоїна є низка важливих відмінностей від традиційних паперових грошей, до яких ми звикли:

1. Обмежена емісія. Традиційні (фіатні) гроші друкують центробанки та інші державні установи. Іноді вони друкують їх так багато, що це призводить до інфляції. Біткоїн же, навпаки, – ресурс вичерпний. Його виробництво (емісія) обмежене програмно і максимально можлива сума в обігу становить 21 млн BTC.

2. Відсутність посередників. Біткоїн – це монета, яку користувачі можуть передавати один одному безпосередньо, з електронного гаманця на гаманець. Їм не потрібна допомога банків, платіжних систем (на кшталт SWIFT, Visa) та інших фінансових агентів. Система є децентралізованою, а копії блокчейна (історії всіх транзакцій, що здійснювалися) зберігаються в різних користувачів на пристроях. Це означає, що ніхто не може заволодіти всією мережею і стати чимось на кшталт центрального банку в ролі монополіста.

Альткоїни – це решта криптовалют, створених після біткоїну, частка яких у 2022 р. на крипторинку досягла приблизно 40 %. Оскільки біткоїн став першою, найбільш надійною та найбільшою криптовалютою по капіталізації,

будь-яка інша криптовалюта вважається альтернативою біткоїна чи просто альткоїном.

Розробники перших альткоїнів, як правило, брали за основу програмний код BTC, вносили мінімальні зміни і створювали нову крипту. Таку цифрову готівку почали називати форками (від англійської fork або «виделка», «відгалуження»). Одним з перших альткоїнів став Litecoin – однорангова валюта та глобальна платіжна мережа – за словами його творця Ч. Лі, замислювався як аналог біткоїну. На відміну від BTC, пропускна здатність цього раннього форка була вчетверо вищою, використовувався новий алгоритм шифрування Script замість SHA-256. Саме на базі Litecoin була створена ще одна популярна монета – Dogecoin. Її відносять до категорії так званих мемкоїнів, що створюються на основі інтернет-мема, який особливо популярний серед користувачів. Dogecoin, представлений на ринку у 2013 р. є однією з найдорожчих мемних монет. Він швидко став популярним за рахунок зображення мема із собакою породи Сіба-іну.

Криптовалюту DOGE створили для розваг, але за підсумком, її ринкова ціна із часом зросла. Як результат – ця монета ввійшла до десятки перших найцінніших блокчейн-мереж. Вивчаючи, що таке криптовалюта мемної категорії, можна дізнатися, що були також інші проекти, які хотіли повторити успіх Dogecoin. Найкращого результату досягла крипта Shiba Inu (SHIB). Вона вийшла на крипторинку три роки тому і зараз перебуває на другому місці в цьому сегменті за показником капіталізації [8].

У деяких випадках нову криптовалюту, яка відгалужилася від іншої криптовалюти після «оновлення» блокчейна системи, називають форками. Іноді їх ще називають хардфорками. Наприклад, Bitcoin Cash і Bitcoin Gold з'явилися в результаті хардфорка мережі біткоїн.

Інші альткоїни ставлять собі завдання, що відрізняються від завдань біткоїна. Наприклад, Ethereum, перший у світі програмований блокчейн, дозволяє розробникам створювати та розгортати децентралізовані додатки (DApps) та смарт-контракти. Криптокомпанії приєднуються до Ethereum для створення своєї криптовалюти або реалізації інших ідей. Відомі проекти: криптобіржа Uniswap, біржовий агрегатор 1inch, децентралізований кредитний інструмент Aave тощо [7].

Криптовалюта IOTA розроблена для того, щоб стати новим рівнем передачі даних та розрахунків транзакцій для інтернету речей (IoT) та машинної економіки (machine-to-machine – машинно-машинна взаємодія або M2M). IOTA використовує власну запатентовану технологію розподіленого реєстру The Tangle.

Як і біткоїн, всі альткоїни можуть працювати незалежно у власних мережах, використовуючи технологію розподіленого реєстру (DLT). Найвідомішим і найчастіше використовуваним типом DLT є технологія блокчейн. При цьому варіації в базовому коді кожного протоколу – це те, що робить кожен альткоїн унікальним.

Однією з особливостей криптовалют є їх волатильність – суттєве коливання курсу. Ціни на криптовалюти можуть швидко змінюватися протягом короткого проміжку часу. Вартість певної криптовалюти може підвищуватись, коли є високий попит та брак пропозиції. Ціна спадає при зменшенні попиту та високій пропозиції. У спробі надати більше «стабільності» та передбачуваності курсу криптовалюти розробники вигадали так звані стейблкоїни.

Стейблкоїни – це альткоїни, курс яких чимось забезпечений, наприклад, сильними фіатними валютами (доларом, євро тощо), чи товарними цінностями (наприклад, золотом), чи іншими криптовалютами. Ціна на стейблкоїн забезпечена іншим фінансовим активом, який не є настільки волатильним, а отже, курс стейблкоїну відповідатиме курсу активу, який його забезпечує. Приблизно як за часів золотого стандарту, коли паперові гроші були забезпечені золотом та сріблом. Це дозволяє різко знизити волатильність ціни на такі альткоїни. Але іноді стейблкоїни нічим не забезпечені – наприклад, курс монет Carbon та Havven регулюється за рахунок додаткової емісії чи спалювання активів [6].

Один з найвідоміших стейблкоїнів – криптовалюта USDT від компанії Tether. Вона забезпечена американським доларом і її курс відповідає ринковому курсу долара. Є й інші коїни, забезпечені доларом, євро та навіть золотом, зокрема, **Tether, USD Coin, Binance USD, DAI**.

Стейблкоїн Tether.

Фото: [RBC.UA](https://www.rbc.ua)

Особливістю стейблкоїнів є те, що їх можуть випускати централізовано приватні компанії чи держави. Намайнити таку криптовалюту не вдасться. До того ж, емісія (виробництво) стейблкоїнів може бути необмеженим, на відміну від біткоїну, а це, як відомо, призводить до знецінення та інфляції, проти чого виступав творець біткоїну С. Накамото.

«З погляду економіки, формування ціни та емісії, у стейблкоїнів багато спільного з фіатними грошима. Найпопулярніші стейблкоїни випускаються певною, цілком централізованою організацією. Наприклад, стейблкоїни USDT емітує Tether, USDC – консорціум Centre. Крім цього, стейблкоїни мають забезпечення у вигляді банківських депозитів, а їхній курс зазвичай прив'язаний до певної валюти – переважно долара США. І з цього погляду, стейблкоїни – це гібридний грошовий інструмент, що служить мостом між світом криптовалют та світом традиційних фінансових активів», – каже Т. Максименко, офіційний представник біржі криптовалют Garantex.

У світі існує стейблкоїнів на суму близько 210 млрд дол., з яких приблизно 142 млрд дол. випустила сальвадорська компанія Tether, а 57 млрд дол. – американська Circle, під брендами USDT і USDC відповідно. SpaceX І. Маск використовує їх для репатріації коштів, отриманих від продажу супутників Starlink в Аргентині та Нігерії, а ScaleAI пропонує своїм закордонним підрядникам отримувати зарплату в цифрових токенах.

Обсяги транзакцій стейблкоїна в лютому 2025 р. зросли до 710 млрд дол. у порівнянні з 521 млрд дол. за аналогічний період минулого року, а кількість унікальних адрес стейблкоїнів зросла до 35 млн дол., що на 50 % більше, ніж за той самий період, згідно з даними Visa [9].

Цінність криптовалюти визначається її ринковою капіталізацією. Цей показник використовується для ранжування криптовалют – вища ринкова капіталізація зазвичай вказує на більш стабільну та популярну криптовалюту. За даними спеціалізованого ресурсу CoinGecko, який відстежує криптовалюту за капіталізацією, найбільш цінним є Bitcoin (BTC) з ринковою капіталізацією понад 1 трлн дол. Після нього у списку: Ethereum (ETH), Tether (USDT), BNB (BNB), Solana (Sol), USDC.

Криптоактиви відрізняються між собою багатьма параметрами, включаючи показник максимального обігу, час видобутку нового блоку та ін. Хто отримає право на формування чергового блоку, залежить від обраного алгоритму блокчейн-проєкту. Це можуть бути користувачі, які:

- виконують роботу (Proof of Work);
- мають певну суму на рахунку (Proof of Stake);
- надають деякі ресурси (Proof of Space).

Альткоїни можуть передбачати створення наступного блоку і за іншим алгоритмом, але в будь-якому випадку його легко перевірити та складно виконати чи підробити. Закладений функціонал також відрізняється. Наприклад, це може бути децентралізоване сховище даних, де користувачі безпосередньо надають місце на своїх пристроях за токени проєкту. Здавати в оренду можна й обчислювальні потужності. Тобто ваш заробіток буде побудований на часі, коли ви не використовуєте ваше обладнання [8].

Окреме місце в криптовалютному середовищі мають **токени** – грошові сурогати або просто одиниці обліку на цифровому балансі. Іноді їх порівнюють з віртуальними цінними паперами, інколи ж – з електронними жетонами. Токен представляє права власності, дає доступ до певних послуг

або функцій платформи. Головна відмінність від криптовалют полягає в тому, що токени можуть бути емітовані як централізовано, так і децентралізовано, також вони, на відміну від криптовалюти, не мають блокчейну.

Токени бувають кількох типів:

– Security – токен, що дає частку володіння фінансовим інструментом, наприклад, акціями чи облигаціями.

– Utility – токен, що представляє найбільшу цінність всередині своєї мережі.

– Asset-backed – токен, чия цінність підтверджена реальним активом, що не існує на блокчейні. Наприклад, золотом чи валютою.

Особливим видом токенів є **NFT** (англ. non-fungible token). Головна його відмінність в тому, що кожен токен у системі є унікальним і не може бути замінений. Тому NFT використовують для підтвердження права власності на якийсь віртуальний об'єкт в інтернеті (цифрові картини, логотипи, музика, твори).

Отримати криптоактиви можна кількома способами:

- Майнінг.

Це процес створення нових криптомонет та перевірка транзакцій у блокчейні. Нагорода у вигляді кріпти нараховується за те, що комп'ютери перевіряють та документують криптотранзакції. Майнінг також відповідає за безпеку криптовалют. Він забезпечує перевірку та захист блокчейну, за рахунок чого цифрові валюти працюють як однорангова децентралізована мережа, виключаючи контроль третьої сторони. Усе це в сумі з винагородою стимулює майнерів залучати свої обчислювальні потужності до роботи мережі.

Щоб створити нову криптомонету, комп'ютери мають вирішити складну математичну задачу. Хто перший це зробить, той одержує нагороду. Шанси на вирішення головоломки та формування нового блоку підвищуються за наявності більш потужного обладнання. Але є й суттєвий мінус – потрібно багато електроенергії.

- Стейкінг.

Криптовалюта в Україні та світі потребувала більш екологічного підходу для видобутку нових монет. Такою альтернативою став стейкінг. Цей метод кращий тим, що не вимагає великих потужностей обчислювальної техніки. Як результат – знижується витрата електроенергії. Стейкінг будується на механізмі Proof of Stake. У нього закладено наступний принцип: чим більше криптоактивів ви зберігаєте на рахунку, тим більше вдасться створити блоків. За кожен новий блок та підтвержену транзакцію нараховується нагорода у вигляді певної кількості монет. Стейкінг застосовується до наступних криптовалют: Cardano, Solana, TRON, DASH та ін.

- Купівля.

Придбати цифрові валюти можна на криптобіржах. Одні з найпопулярніших та найвідоміших в Україні – WhiteBIT, Kuna, Binance та ін. Перший крок – реєстрація та верифікація на платформі. Після цього ви зможете вносити гроші на рахунок біржі та купувати крипту. Однак вам потрібно буде вирішити питання щодо зберігання активів. Для цього можуть використовуватись гаманці криптобірж або сторонні сховища.

Існує кілька варіантів криптогаманців:

- кастодіальний. У цьому випадку ваші монети знаходяться на криптовалютній біржі або на іншій платформі. Цей спосіб відрізняється своєю простотою, що робить його особливо актуальним для новачків;

- холодний. Являє собою пристрій, на якому зберігаються ваші криптогроші. Наприклад, це може бути USB-носій. Ця категорія сховищ вважається найнадійнішою;

- гарячий. Сюди входять програми та програмні забезпечення, які встановлюються як на комп'ютер, так і на смартфон;

- паперовий. Ключі доступу зберігаються на папері в роздрукованому вигляді.

Для частих операцій та невеликих сум підійдуть гарячі та кастодіальні криптогаманці. Якщо ви плануєте зберігати свій капітал тривалий час або це велика сума, краще зупинитися на холодному гаманці.

У цьому контексті окремої уваги потребує екосистема фінансових програм DeFi, побудована на блокчейн-мережах. Основною перевагою DeFi є легкий доступ до фінансових послуг, особливо для тих, хто ізольований від традиційної фінансової системи. Ще однією перевагою є модульна структура, на якій він побудований, із сумісними DeFi-програмами на публічних блокчейнах. Вони мають потенціал для створення абсолютно нових фінансових ринків, продуктів і послуг.

Якщо традиційна фінансова система спирається на такі інституції, як банки, які виступають посередниками, і суди для забезпечення вирішення спірних моментів, то DeFi-програми не потребують посередників або арбітрів. Код визначає вирішення кожного можливого спору, а користувачі зі свого боку тримають під контролем всі свої кошти. Ця автоматизація знижує витрати та робить фінансову систему простішою.

Оскільки розгортання програмного забезпечення нового виду фінансових послуг здійснюється поверх блокчейн-мереж, виключається наявність єдиної точки відмови в роботі системи. Дані записуються на блокчейн і розподіляються серед тисячі нод, що робить цензуру або можливе відключення служби складним завданням.

Ще однією вагомою перевагою такої відкритої екосистеми є простота доступу до фінансових послуг для людей, в яких з будь-яких причин немає такої можливості. Оскільки традиційна фінансова система ґрунтується на посередництві для отримання прибутку, зазвичай вони не пропонують свої послуги в місцях з низьким доходом населення. Однак завдяки DeFi,

операційні витрати значно зменшуються і подібні спільноти також зможуть скористатися необхідними фінансовими послугами [10].

DeFi використовують насамперед для запозичення і кредитування. Протоколи відкритого кредитування є одними з найпопулярніших типів програм в екосистемі DeFi. Відкриті, децентралізовані запозичення і кредитування мають багато переваг перед традиційною кредитною системою, зокрема, миттєвий розрахунок транзакцій, відсутність перевірки кредитоспроможності та можливість забезпечення цифрових активів. Оскільки ці сервіси кредитування побудовані на публічних блокчейнах, вони мінімізують вимоги до довіри і забезпечують криптографічну перевірку. Кредитні маркетплейси на блокчейні знижують ризик контрагента, роблять позики і кредити дешевшими, швидшими і доступнішими для більшої кількості людей.

Оскільки DeFi-програми за визначенням є фінансовими, монетарні банківські послуги є очевидним варіантом використання. Вони можуть пропонувати випуск стейблкоїнів, іпотеки і страхування.

Деякі з найпопулярніших DeFi-програм – це децентралізовані біржі (DEX), наприклад, Uniswap і PancakeSwap. Такі платформи дозволяють користувачам торгувати цифровими активами без участі довіреного посередника (біржі) для зберігання ваших коштів. Угоди укладаються напряму між гаманцями користувачів за допомогою смартконтрактів, які для визначення умов договору між його укладачами, використовують комп'ютерний код. Смартконтракти уможливають виконання цих умов автоматизованим способом, що забезпечує надійність та автоматизацію великої кількості бізнес-процесів, які до цього мали потребу в ручному контролі.

Згідно з даними дослідження аналітичної компанії Chainalysis, у 2022 р. Україна посідала третє місце у світовому рейтингу за масштабами використання криптовалют, поступаючись лише В'єтнаму та Філіппінам. Інтеграція криптовалюти у фінансову систему країни збільшується з кожним роком. Так, згідно з даними звіту ООН на конференції з торгівлі та розвитку в серпні 2022 р., нею користувалися майже 13 % українців [11].

Зазвичай, більшість українців використовують криптовалюту, як інструмент для торгівлі, інвестицій та заробітку. Однак в Україні працює чимало платформ, магазинів та сервісів, які дають змогу розрахуватись за покупки криптовалютою. Слід зауважити, що використання криптовалют як самостійного платіжного засобу, без зайвої конвертації у фіатні гроші, вже стало одним із проявів клієнтоорієнтованості зі сторони бізнесу та значною перевагою перед конкурентами.

Україна володіє значним потенціалом як один з найбільших центрів криптовалютних операцій у Східній Європі. У 2023 р. країна посіла 12-те місце у світовому рейтингу за обсягом прибутку від інвестицій у криптовалютні активи, випередивши країни, такі як Бразилія, Японія та Канада. Загалом за 2023 р. інвестори у криптовалюті по всьому світу

заробили суму в 37,6 млрд дол. (порівняно зі 127 млрд дол. у 2022 р.). Лідерство у рейтингу залишається за США із сумою в 9,36 млрд дол. Також серед лідерів у цій галузі виявилися Велика Британія та В'єтнам із прибутком відповідно 1,39 млрд дол. та 1,18 млрд дол. За даними Міністерства цифрової трансформації України, за минулий рік громадяни України отримали до 850 млн дол. на криптовалютному ринку, про що свідчать результати аналізу від Chainalysis [12].

Криптовалюти мають значний вплив на українську економіку, так само, як і на світову. По-перше, вони можуть мати вплив на фінансову стабільність. Оскільки курси криптовалют можуть значно коливатись, існує ризик для стабільності фінансової системи. Наприклад, раптове падіння цін на криптовалюти може призвести до великих втрат для інвесторів та ризиків для банків та фінансових установ. По-друге, криптовалюти можуть впливати на інвестиційний клімат, привертаючи інвестиції від місцевих та зарубіжних інвесторів, забезпечуючи нові джерела фінансування для стартапів та інноваційних проєктів. Однак існує також ризик зловживання криптовалютами для фінансування незаконних дій, таких як відмивання грошей та фінансування тероризму. Регуляторні органи повинні ретельно розглядати ці аспекти та розробляти відповідні політики для забезпечення чесного та безпечного інвестиційного клімату [13].

Крім вищезазначених аспектів, криптовалюти також впливають на фінансові технологічні інновації. Технологія блокчейн, на якій базуються криптовалюти, має потенціал змінити спосіб, яким фінансові установи працюють і взаємодіють одна з одною. Вона може забезпечити більш швидкі, безпечні та ефективні фінансові транзакції без посередництва традиційних фінансових посередників. Крім того, криптовалюти можуть сприяти фінансовій включеності, особливо в країнах з обмеженим доступом до традиційних банківських послуг. Люди можуть мати можливість здійснювати фінансові операції через мобільні пристрої та мережі «Інтернет» за допомогою криптовалют, що дає їм змогу зберігати, відправляти й отримувати гроші в будь-який час та в будь-якому місці [14].

Легалізувавши ринок віртуальних активів та запустивши механізм інвестування в них, Україна не створила нормативно-правову базу, яка б упорядковувала обіг віртуальних активів. Нині триває стадія розробки законодавства стосовно платежів, інвестицій та оподаткування криптоактивів відповідно до підходу, який ґрунтується на оцінці ризиків до віртуальних активів і постачальників послуг віртуальних активів, установлених Цільовою групою з фінансових заходів (FATF). Основні вимоги до оцінювання ризиків з обігу криптовалют стосуються постачальників послуг віртуальних активів (VASP) та їхніх контрагентів, до яких віднесено децентралізовані біржі (DEX), власників та операторів децентралізованих додатків, а також послуги криптовалютного депонування та незмінних токенів (NFT).

Ці функції покликані виконувати криптовалютні фонди, біржі та платформи обслуговування стейкінгу. В Україні представлені та діють такі

структури: *криптовалютний фонд KUNA* (залучає кошти у віртуальній валюті та фіатні кредити); *криптовалютна біржа FTX* (забезпечує підтримку з боку венчурного капіталу та хедж-фондів для доступу до інституційних коштів учасників ринку віртуальних активів на підставі угоди); *блокчейн-компанія Everstake* (забезпечує платформу з обслуговування децентралізованого стейкінгу технології блокчейну). Крім того, *Everstake* також створює протоколи кредитування, пули стейкінгу, блокчейн-мости, маркетплейси тощо. У співпраці з Міністерством цифрової трансформації України *Everstake* запустила вебсайт для збирання коштів у криптофонді «Допомога Україні» (*Aid For Ukraine*) у криптовалюті. Станом на 20 червня 2022 р. на потреби Збройних сил України криптофондом витрачено 45,1 млн дол.

Враховуючи поточний стан української економіки та перспективи її відновлення в умовах війни з РФ, упорядкування обігу віртуальних активів є важливим кроком до побудови ліквідного регульованого ринку криптовалюти в платіжній системі України. Науковці Національного інституту стратегічних досліджень визначили основні проблемні питання, які потребують вирішення на сучасному етапі розвитку для впорядкування обігу віртуальних активів в Україні [15]. Серед них такі:

– *класифікація та аналіз криптоактивів відповідно до міжнародних та європейських нормативно-правових актів і стандартів згідно з їх основними характеристиками та економічними цілями*. Проведення детального аналізу класифікації різних категорій віртуальних активів необхідне для забезпечення належного регулювання та контролю відповідно до їх характеристик і ризиків. На основі аналізу різних віртуальних активів доцільно встановити вимоги для ринків тих віртуальних активів, які в цей час не підпадають під дію законодавства України. У міжнародній практиці найпоширеніша класифікація віртуальних активів стосується активів цінних паперів, платіжних активів, які призначені для використання як засіб платежу та корисних активів, котрі призначені для надання цифрового доступу до програм або послуг;

– *визначення характеристик віртуальних активів, які регулюються положеннями Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»*. Такий підхід вимагає, щоб всі постачальники послуг віртуальних активів, пропонуючи послуги відповідно до законодавства, зокрема, послуги, пов'язані з випуском цінних паперів, обігом, клірингом та розрахунками за віртуальними активами, застосовували та повністю дотримувалися відповідних правил незалежно від технологій, які вони використовують;

– *адаптація розділеної та децентралізованої книги транзакцій до технології блокчейн, онлайн-ових однорангових або користувальницьких платформ у платіжній інфраструктурі до законодавства ЄС*. Складність технології блокчейн може стати перешкодою для роздрібних інвесторів віртуальних активів із третіх країн, які перебувають у різному правовому полі. У зв'язку з цим виникають проблеми, що стосуються насамперед

захисту споживачів та інвесторів, цілісності ринку і фінансової стабільності. Такий підхід потребує впровадження пілотного режиму ринкової інфраструктури технологій розподіленої книги (DLT) за аналогією з ЄС та встановлення правил для віртуальних активів, випущених у третіх країнах, і тих, що розповсюджуються в Україні;

– *встановлення вимог до фінансових установ* стосовно проведення оцінки ризиків з питань фінансового моніторингу на основі ризик-орієнтованого підходу до запровадження нових технологій, продуктів та практик і застосування відповідних заходів щодо управління та зниження ризиків, які виконують функції державного регулювання та нагляду;

– *упровадження суб'єктами первинного фінансового моніторингу аналізу видів діяльності з віртуальними активами*, зокрема тих, які пов'язані з його клієнтами, географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, видом товарів та послуг тощо. У Звіті Ради фінансової стабільності (FSB) міністрів G20 акцентується увага на впровадженні децентралізованих фінансових технологій, які можуть застосовуватись задля підвищення фінансової стійкості в декількох сферах передусім, беручи до уваги транскордонні платежі та розрахунки, токенизацію цінних паперів, торгове фінансування та страхування і однорангове кредитування. Така пропозиція охоплює ширше коло питань щодо посилення цифрової операційної стійкості для фінансового сектору та безпеки обігу віртуальних активів [20];

– *посилення транскордонної співпраці і міжсекторальної координації та обміну інформацією щодо розвитку віртуальних активів* для усунення загроз фінансової стабільності, що виникають у зв'язку з транскордонним та міжгалузевим характером криптоактивів.

17 лютого 2022 р., за тиждень до повномасштабного вторгнення, Верховною Радою України було прийнято Закон України № 2074-IX «Про віртуальні активи», яким, зокрема, запроваджено нормативну базу для легалізації діяльності криптобірж, служб зберігання та особистого використання криптовалюти. Цей Закон мав легалізувати та запустити ринок віртуальних активів в Україні, але мав набрати чинності після внесення змін до Податкового кодексу України, які через початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації не були проголосовані.

Податковий кодекс України не містить окремого порядку оподаткування операцій з віртуальними активами, таким чином, застосуванню підлягають загальні норми Кодексу. Податківці звертають увагу, що базою оподаткування є дохід від продажу або іншого відчуження криптовалюти, тобто вся сума коштів, яка отримується платником податків від операцій із криптовалютою, незалежно від витрат на попереднє придбання криптовалюти. Залежно від джерела виплати, такий дохід оподатковується, як «іноземний дохід» (якщо джерело виплати є іноземним) або «інший дохід» (якщо виплата здійснюється резидентом України).

Податки мають сплачуватися за основною ставкою – 18 % ПДФО, а також військовий збір, ставка якого з 1 січня 2025 р. становить 5 %. Таким чином, якщо ви продали один біткоїн 26 лютого 2025 р., податок з цього продажу становитиме 650 069 грн, військовий збір – 180 574 грн, незалежно від того, чи ви отримали його у 2009 р. за 5 дол., чи придбали три місяці тому і продаєте зараз із дисконтом [16].

Дохід від операцій із криптовалютою має включатися до податкової декларації про майновий стан і доходи, яка подається до 1 травня року, наступного за звітним, а податки мають бути сплачені до бюджету до 1 серпня року, що слідує за звітним. При цьому декларуванню підлягає виключно дохід від операцій із криптовалютою. Сам факт володіння криптовалютою, якщо протягом звітного року не відбулося жодних операцій з нею, – не відображається в податковій декларації. Купівля та зберігання криптовалюти не є оподатковуваними операціями. Таким чином, поточний порядок оподаткування операцій з віртуальними активами не відповідає світовій практиці, у зв'язку з чим досить об'ємний ринок криптоактивів і цифрових активів в Україні досі перебуває в тіні.

Цікаво, що відсутність нормативної бази для функціонування ринку віртуальних активів не завадила впровадити обов'язкове декларування криптовалюти для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що є важливою частиною процесу запобігання корупції. Так, Законом України № 140-IX до визначення нематеріальних активів, відомості про які зазначаються у декларації держслужбовців, включено криптовалюту. Відповідні зміни запроваджені з 1 січня 2020 р.

За підрахунками видання Incrypted, за результатами декларування у 2023 р., криптовалюта відображена в 1834 деклараціях українських держслужбовців. Це стало третім за популярністю варіантом декларації активів, за яким було важко підтвердити джерела походження, після «повернення боргу» і «спадок від близьких родичів».

При цьому в жодній декларації не було виявлено доходів від операцій з віртуальними активами. Це може свідчити про те, що посадовці декларують виключно факт набуття криптовалюти, як активу (також криптовалюту, отриману до моменту призначення на відповідні посади), проте, не висвітлюють доходи від їх продажу. Щоправда, з огляду на віднесення доходів від криптовалюти до «іноземних доходів» або «інших доходів», не виключено, що випадки декларування все ж могли мати місце без відповідної деталізації. Деклараційна кампанія за 2024 р. триватиме до 1 квітня 2025 р., тож очікуємо її завершення для отримання нових статистичних даних.

До порядку денного 13-ї сесії Верховної Ради України, яка триватиме протягом лютого – серпня 2025 р., включено розгляд законопроектів № 10225 та № 10225-1 про внесення змін до Податкового кодексу щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні (zareestrovani в листопаді 2023 р.). Законопроект № 10225 розроблений Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, альтернативний законопроект № 10225-1 –

Міністерством цифрової трансформації України. Відповідно функції регулятора ринку криптоактивів пропонується надати Нацкомісії та НБУ або ж Мінцифри та НБУ.

Обидва законопроекти викладають у новій редакції Закон України № 2074-IX «Про віртуальні активи» та передбачають оподаткування позитивного фінансового результату операцій з криптовалютою, подібно до цінних паперів. Проте документи все ж містять суттєві відмінності.

Згідно із законопроектом № 10225, фінансовий результат від операцій з віртуальними активами визначається в момент їх продажу або іншого відчуження. При цьому обмін одного віртуального активу на інший прирівнюється до відчуження, що значно ускладнює ведення обліку таких операцій власниками криптоактивів. Альтернативний законопроект від Мінцифри звільняє від оподаткування операції з обміну віртуальних активів, якщо за їх результатом платник податку отримує лише віртуальні активи.

Обидва документи передбачають застосування базової ставки податку на прибуток підприємств за результатами операцій із віртуальними активами (18 %). Операції з емісії, введення та виведення з обігу, обміну, продажу та іншого відчуження віртуальних активів не є об'єктом оподаткування ПДВ, за певними винятками. Зокрема, оподаткуванню ПДВ підлягають операції з постачання токенів, визначених індивідуальними ознаками, – NFT (законопроект Нацкомісії) або операції зі службовими токенами (законопроект Мінцифри), які прирівнюються до поставки об'єктів, право власності на які підтверджує відповідний токен.

Для фізичних осіб встановлюється базова ставка ПДФО для інвестиційного прибутку в розмірі 18 %. Водночас законопроект № 10225-1 встановлює пільгові умови для фізичних осіб протягом перехідного періоду, а саме оподаткування за ставкою 5 % протягом перших трьох років з дати набрання чинності законом, та 9 % – протягом наступних п'яти звітних років. Право на пільги матимуть платники, річний дохід від операцій з віртуальними активами яких не перевищує 7 млн грн.

Альтернативний законопроект закріплює широкий перелік витрат, які можуть бути враховані з метою розрахунку інвестиційного прибутку. Зі свого боку, відповідно до проекту закону № 10225, перелік таких витрат визначатиметься НКЦПФР, що не забезпечує необхідний рівень правової визначеності.

Обидва законопроекти зобов'язують фізичних осіб декларувати операції з криптовалютою, незалежно від місця їх проведення. Сплата податку має здійснюватися самостійно фізособами (законопроект № 10225-1) або податковими агентами – постачальниками послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів (законопроект № 10225).

Встановлення регуляторних рамок для криптовалют може сприяти створенню законних та стабільних ринків криптовалют та захисту інвесторів. Однак надмірне регулювання загрожує унеможливити інновації та розвиток цього сектору, тому важливо знайти баланс між захистом інтересів учасників

ринку та сприянням інноваціям. Для розуміння впливу криптовалют на економіку України необхідно проводити дослідження та аналізувати дані, враховуючи світові тенденції й унікальні особливості національної економіки [17]. Це допоможе розробити ефективні стратегії та політики, які забезпечать стабільний розвиток цього сектору і сприятимуть економічному зростанню України.

Список бібліографічних посилань

1. Дученко М. М., Павленко Т. В. Вплив криптовалют на економіку країни. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/150.pdf
2. Сословський В. Г., Косовський І. О. Ринок криптовалют як система. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2016. Вип. 2. С. 236–246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2016_2_24
3. «Білій книзі» біткоіну 13 років: цікаві факти про документ. URL: <https://kurs.com.ua/novost/610242-beloi-knige-bitkoina-13-let-interesnie-fakti-o-dokumente>
4. Харьков Д. День народження біткоіна: глобальне визнання. URL: <https://bitcoinmagazine.ua/culture/1735890177-den-narodzhennya-bitkoyina-globalne-viznannya>
5. Хто такий Сатоші Накамото, розробник біткоіну. URL: <https://tradinginfo.club/хто-такий-сатоші-накамото-розробник-б/>
6. Біткоїн, альткоїни, стейблкоїни: все, що потрібно знати про криптовалюту. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/08/18/90717797/>
7. Березіна А. Актив для інвестицій та платіжний інструмент. Що таке криптовалюта. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/aktiv-investitsiy-ta-platizhniy-instrument-1713283148.html>
8. Що таке криптовалюти: види та їх особливості. URL: <https://radiopyatnica.com.ua/news/shcho-take-kriptovalyuti-vidi-ta-jih-osoblivosti>
9. Світові банки прагнуть випускати власні стейблкоїни. URL: <https://finap.com.ua/svitovi-banky-pragnut-vypuskaty-vlasni-stejblkoyiny/>
10. Що таке децентралізовані фінанси (DeFi)? URL: <https://academy.binance.com/uk-UA/articles/the-complete-beginners-guide-to-decentralized-finance-defi>
11. Де в Україні можна розрахуватися криптовалютою. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2503/where-in-ukraine-can-i-pay-with-cryptocurrency#perelik-zakladiv-ta-biznesiv-ukraini-yaki-priimayut-kriptovalyutu>
12. Скільки грошей заробили у 2023 році на криптовалюті? URL: https://visitukraine.today/uk/blog/3579/how-much-money-did-ukrainians-earn-on-cryptocurrencies-in-2023?srsltid=AfmBOoqXsQV-bPFvnBU_LDIo1agoRyEa4ANcehQkBHdH-K1-NwyRnUZk#skilki-grosei-zarobili-u-2023-roci-na-kriptovalyuti

13. Пилипенко О. В., Кришталь Г. О. Вплив криптовалют на українську економіку. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/2642/3104>
14. Філіпов Є. Криптовалюта від «А» до «Я». URL: http://el.tfi.uz/images/Kriptovalyuta_ot_a_do_ua.pdf
15. Обіг віртуальних активів в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/obih-virtualnykh-aktyviv-v-ukrayini>
16. Що зміниться у податкових нормах для інвесторів після легалізації криптовалют в Україні. URL: <https://finap.com.ua/shho-zminytsya-u-podatkovyh-normah-dlya-investoriv-pislya-legalizatsiyi-kriptovalyut-v-ukrayini/>
17. Дем'янюк М. Як у світі регулюють криптовалюти й коли цього очікувати в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/12/1/668690/>

***

Ю. Половинчак,

доктор наук із соціальних комунікацій, керівник Національної юридичної бібліотеки, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

В. Бондаренко,

кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Мобільні застосунки в контексті сучасних читацьких практик

Читання та читацькі практики в сучасному світі мають декілька помітних векторів досліджень, що заслуговують на науковий інтерес. Зокрема, і зусиллями авторів цієї праці розвивається тема їхньої ролі в контексті ідентичнісних практик – як способу та водночас маркера належності до спільнот. Ідеться як про ситуацію, коли традиція постійного повернення до знакових книг та імен, актуалізації класичних текстів через наслідування, деконструкцію, перепрочитування творить спільний простір пам'яті [1], так і про літературний процес та книжкову культуру в актуальному просторі й часі [2] – як складові національного самоусвідомлення і відповідного позиціонування. Дотичним до цього вектора є дослідження читання в контексті актуалізованого війною питання захисту, зміцнення та збереження національної ідентичності, ризики якій спричинені не лише політикою культурного геноциду, що здійснюється кремлівським режимом на території України, а й пов'язаною з війною масовою міграцією українських громадян (як усередині країни, так і закордон) [3, 4]. Відтак зростає значення як на особистісному рівні (потреба й запит українців, яким через воєнні чинники виявилися утрудненими чи навіть недоступними традиційні – купівля, колекціонування, користування бібліотеками – читацькі практики), так і на державному (усвідомлення важливості збереження стратегічного в

культурному та в перспективі політичному плані зв'язку з українським інформаційним полем тих громадян, які опинилися за межами країни).

Цікавими в цьому контексті є результати соціологічного дослідження щодо практик читання українців під час повномасштабної війни, проведеного Українським інститутом майбутнього. Так, 49% українців розглядають читання як «спосіб зберегти себе, особливо під час війни»; 24 і 21% опитаних погодилися з тезою про читання та купівлю українських книг як форму спротиву й підтримки української культури відповідно [5].

Іншим важливим з наукової точки зору видається вектор технологічних трансформацій сучасних читацьких і ширше – культурних практик під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Актуальність цих напрямів досліджень було окреслено авторами праці раніше, під час роботи декількох міжнародних наукових конференцій, зокрема «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, травень 2024 р.) і «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір» (Київ, жовтень 2024 р). Пропонована праця – розширений і поглиблений варіант тез, презентованих на вказаних конференціях. Вона має на меті визначити й узагальнити сучасні характеристики соціокультурних аспектів розвитку культури читання та ролі мобільних технологій у цьому процесі.

Реалізація поставленої мети визначила окреслення емпіричної бази – формування переліку найбільш популярних за рейтингами App Store та Google Play читацьких застосунків (магазин формує рейтинг, орієнтуючись на кількість завантажень і відгуки користувачів), а також методологічні підходи до дослідження, а саме: використання методу спостереження та описового методу для накопичення репрезентативного масиву даних щодо специфіки роботи визначених застосунків з подальшим аналізом і систематизацією. Увага до взаємовпливів культурних, соціальних і технологічних факторів базована на принципі синергетичного підходу.

До питання впливу сучасних інформаційних технологій на культурні процеси, зокрема пов'язані з книгою та читанням, фахівці зверталися неодноразово. Серед їхніх наукових розвідок теоретичний і методологічний інтерес для нашого дослідження представляють праці Л. Льода, Л. Дзендзелюк [6], Ж. Горіна, О. Копусь [7], Ж. Клименко [8], Г. Гич [9]. У працях згаданих дослідників особливий інтерес з точки зору нашої розвідки представляють висновки, що стосуються особливостей цифрового читання, зокрема визначення поняття, розгляд його генеалогії в контексті еволюції писемності та формування нової інформаційно-медійної письмової культури. Культура читання за допомогою електронних носіїв визначається як нова практика читацької діяльності і водночас в контексті еволюції читання як цивілізаційного процесу. Визначаються зміни усталених читацьких практик у зв'язку з формуванням «нової» моделі читання.

Проте попри наявні напрацювання дослідників, швидкі зміни, зумовлені суспільними та цифровими трансформаціями, зокрема розвитком мобільних

технологій, залишаються актуальними питання їх постійного наукового осмислення, а також вписування цих розвідок у ширший контекст культурних процесів. Варто також зазначити, що дослідження історіографії показало, що питання культури читання розглядається фахівцями переважно в освітньому контексті, а використання мобільних застосунків характеризується головним чином як складова освітнього процесу, тоді як їхня роль як інструмента читання залишалася поза дослідницькою увагою.

При цьому особисті спостереження авторів, наявна соціологія засвідчують принципові зміни в читацьких практиках і сучасній культурі читання зокрема та пов'язані ці зміни головним чином із цифровізацією основних явищ і процесів культурної сфери та стрімким розвитком мобільних технологій. Так, згідно з результатами дослідження стосовно читання під час війни, проведеного фахівцями дослідницької агенції “Info Sapiens” у серпні – вересні 2023 р. на замовлення Українського інституту книги, після повномасштабного вторгнення українці почали більше читати (кількість тих, які підтвердили цю практику, збільшилася вдвічі – з 8% у 2020 р. до 19% у 2023 р.) та обирають книги українською. Серед загальних висновків вказаного дослідження найбільш знаковими для нашої розвідки є результати, пов'язані з диджитал-середовищем. Так, значна частка українців наповнює дозвілля практиками читання або споживання інформації через електронні пристрої; люди більше залучені до соцмереж, при цьому менше споживають інформацію з телебачення; зменшилася частка тих людей, що не читали жодної книги протягом останніх 12 місяців, як серед читачів електронних, так і серед слухачів аудіокниг. Натомість частка тих, які не читали жодної друкованої книги протягом року, зросла [10]. Таким чином можна констатувати не нову вже тенденцію зростання частки читання в електронному форматі, її актуалізацію в умовах війни.

У цьому контексті одним з ефективних інструментів забезпечення різних читацьких потреб є мобільні застосунки, перевага яких полягає як у мобільному форматі безпосередньо пристрою (завжди із собою), так і в неприциповості постійного інтернет-зв'язку для функціонування. Наявність «книжок у смартфоні» на сьогодні є беззаперечно зручною опцією для забезпечення читацьких потреб, особливо на тлі стійкої воєнної загрози та світової кризи паперу. Загалом як стрімке розширення асортименту таких застосунків, так і помітне зростання їх впливу дає змогу говорити про це явище не лише як про одну із читацьких практик, а і як про перспективний об'єкт для наукового осмислення.

На сьогодні в магазинах застосунків доступні інструменти для читання, які задовольняють будь-який користувацький запит – від стандартних «читалок» з набором корисних функцій до спеціалізованих мобільних платформ, на яких формуються спільноти читачів та авторів. За допомогою мобільних застосунків користувачі мають можливість читати електронні та слухати аудіоверсії друкованих видань, реалізовувати різні практики супроводу процесу читання (детальніше про них ітиметься далі),

спілкуватися з іншими книголюбамі, коментувати прочитане, створювати власні колекції «мобільних бібліотек», навчатися. Про загальну поширеність застосунків для читання свідчать дані Google Play та App Store: у категорії «Книги» станом на 2024 р. представлено 392 застосунки (App Store – 200; Google Play – 192), які так чи інакше можна використовувати як інструмент для читання чи пов'язаних практик. У цій праці проаналізовано застосунки, що входять у десятку найкращих безкоштовних у згаданих магазинах, а також ті, що мають найбільшу кількість завантажень і позитивних відгуків. При цьому треба зазначити, що читацький функціонал в обох магазинах перетинається, що опосередковано свідчить про поширеність відповідних практик. Одним з елементів дослідження став аналіз відгуків користувачів про застосунки, що дало змогу, серед іншого, виокремити ті характеристики, на які вони звертають увагу, обираючи застосунки для себе та рекомендуючи їх іншим. Це, як правило, привабливий дизайн з можливістю підбору індивідуальних параметрів (вибір фону, шрифтів, форматування тексту, налаштування анімації гортання та скролінгу сторінок тощо); широкий функціонал (читання / слухання файлів різних форматів, вбудовані нотатники, сканери, трекери читання, підв'язування до соцмереж тощо); інтуїтивно зрозумілий інтерфейс і простота навігації; актуальність оновлень та технічної підтримки; швидкість роботи, особливо з великими файлами; ощадність пам'яті й акумуляторів мобільних пристроїв.

Попереднє узагальнення [2] дає змогу виділити певну типологію таких читацьких застосунків:

- власне рідери, тобто програми, що дають можливість завантажувати книги в різному форматі на телефон чи інший пристрій, формувати та систематизувати бібліотеку, як правило, з додатковими функціями в процесі читання на зразок цитування й нотування;

- застосунки для відстеження читання. Це свого роду електронні читацькі щоденники, що мають, серед іншого, трекер читання – календар, який дає можливість фіксувати прочитане щоденно та в перспективі читацького року, створювати або приєднуватися до читацьких челенджів (викликів)¹;

- інструменти для читацьких практик – різного роду нотатники, списки книг тощо.

Серед застосунків першого типу – рідерів, або «читалок» – є сенс виділити дві групи: автономні програми та сервіси доступу. Автономні програми призначені для читання куплених на різних майданчиках і завантажених на мобільний пристрій або спеціальний девайс е-книг (файлів у різних форматах: MOBI, TXT, html.Android, EPUB, PDF, FB2, DOCX, HTML,

---

¹ Челендж, буквально «виклик» – вид інтернет-активності, колективної дії, що полягає у виконанні певних завдань / зобов'язань або у форматі «естафети», або певною групою користувачів, які зголошуються до участі. У читацьких спільнотах, як правило, ідеться про плани прочитання певної кількості книг або книг з певними характеристиками протягом визначеного часу.

RAR, ZIP та ін.). У цьому випадку читач, придбавши файли, має можливість використовувати їх на різних пристроях, копіювати, надавати їх іншим користувачам. Хоча така практика досить поширена в Україні (до неї вдається багато видавництв – «КСД», «Віват», «ВСЛ», «Наш Формат» та ін., великі онлайн-книгарні – «Книгарня Є», «Yakaboo», «Книголенд»), вона має очевидні ризики піратського використання файлів, навіть початково куплених легально. Тому в Україні набуває поширення інший тип сервісів, що є фактично онлайн-бібліотеками, у яких користувачі купують доступ до контенту через авторизацію та без можливості цей контент якимось чином використовувати на свій розсуд. До таких належать, зокрема, Librarius, АБУК, Yakaboo та ін. Привертає увагу, що онлайн-книгарня «Yakaboo» використовує обидва типи продажів: як передання користувачу файлів, так і надання виключно доступу. Проте наведена нижче ілюстрація (див. рисунок) засвідчує, що книгарня на вимогу правовласників обмежує перший варіант продажів (відсутність спеціальних позначок біля книг означає, що їх можна придбати в обох форматах – на вибір).

Рис. Варіанти продажів е-книг на сайті книгарні «Yakaboo» Джерело: <https://www.yakaboo.ua>

Зупинимося детальніше на деяких застосунках, що репрезентують так звані рідери. Так, PocketBook Reader (<https://apps.apple.com/us/app/pocketbook-reader/id805488884>) основним функціоналом має відображення контенту в електронному форматі на екрані для читання, а також відтворення аудіофайлів. Програма підтримує найпопулярніші для е-документів формати, зокрема для книг, коміксів та аудіоконтенту. Окрема опція застосунку – технологія синтезу мовлення, що використовується для конвертування тексту «вголос», фактично комп'ютерного озвучування тексту. Додаткові можливості передбачають вбудовані словники та

перекладач; можливість робити закладки, писати нотатки з подальшим експортом відібраного матеріалу в соцмережі, месенджері, збереження «в хмарі». Загалом використання хмарних сервісів (public cloud services), тобто програмно-апаратних систем доступу до віддалених інтернет-ресурсів, є досить зручною характеристикою для застосунків, використання яких передбачає накопичення великих обсягів контенту. Відповідно, PocketBook Reader передбачає синхронізацію із сервісами “Dropbox”, “Google Books”, “Google Drive” та можливість створення єдиної користувацької бібліотеки. Застосунок забезпечує функцію інтелектуального пошуку, сортування, фільтрацію, створення колекцій книг та аудіо. Важливо, що PocketBook Reader передбачає не лише завантаження контенту, а і його придбання через сам застосунок.

Ще одним популярним інструментом для «мобільного» читання є застосунок “Moon+Reader” (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.flyersoft.moonreader&hl=uk>), що підтримує 40 мов і широкий вибір форматів. Каталог застосунку організовано у вигляді книжкових полиць – файли можна сортувати, фільтрувати, додавати в обране, використовувати опцію швидкого пошуку за ключовими словами. Зручними видаються функції резервного копіювання / відновлення в хмарі через DropBox/WebDav та синхронізація позицій читання між телефонами й планшетами. Фрагменти тексту, які зацікавили, можна виділити, перекласти, підсвітити іншим кольором, надати спільний доступ.

Мобільний застосунок “Librera Reader” (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.foobnix.pdf.reader&hl=uk>) також дає можливість читати книжки в популярних форматах (pdf, epub, fb2, mobi, djvu, txt, rtf, azw, html, xps, tiff та ін.). Перевагою застосунку є швидкість його роботи, наявність широкого спектра корисних функцій, сучасний дизайн, невеликий розмір, що дає змогу зберегти пам’ять мобільного пристрою.

Базові функції застосунків, як правило, досить схожі, тому далі відзначатимемо лише ті, що відрізняють аналізовану програму тим чи іншим чином. Для Librera Reader це, наприклад, такі функціональні можливості, як автоматичне сканування файлів на пристрої; функція конвертації документів у різні формати; набір інструментів для роботи з pdf-документами (на сторінках можна малювати ескізи, переводити файли в текстовий формат txt). Для користувачів, які вивчають іноземні мови, корисними видаються функції комп’ютерного озвучування тексту, переходу до словників (тлумачних або перекладних). Застосунок також має набір спеціалізованих інструментів, наприклад режим для відображення нот та роботи з ними (переходи між фрагментами, замітки тощо). Аналіз відгуків користувачів, як і кількість завантажень (понад 10 млн) підтверджують популярність і затребуваність цього застосунку.

Описані застосунки зберігають свою популярність, хоча дещо і втрачають позиції через зміну підходів до електронного контенту на рівні видавництва. Крім згаданих вище ризиків піратського використання контенту,

існує також загроза для інфобезпеки користувачів. Певна частина застосунків-рідерів мають російське походження, відтак їх встановлення на телефони та планшети означає доступ до даних галереї, скриньки, контактів на пристрої тощо. В українських читацьких середовищах формуються списки таких небезпечних за походженням застосунків (попри те що в цій праці вони не розглядалися, автори підтримують думку експертів щодо їх небезпечності та не рекомендують до використання) – ReadEra, CoolReader, eBook, Book Reader, eBook Droid, FBreader, Bookmate [11].

Окрему категорію застосунків, як зазначалося вище, становлять сервіси доступу (на зразок Yakaboo, Librarius, Абук), у яких представлено велику кількість електронних та аудіокнижок, як платних, так і безкоштовних. Додатково варто зазначити, що через такого роду застосунки реалізуються соціальні проекти: «Бібліотека для героїв» від Yakaboo (промокоди для доступу до цієї електронної бібліотеки військовим); колаборація застосунку “Librarius” з Укрзалізницею (за QR-кодами, розміщеними у вагонах, можна перейти до онлайн-бібліотеки, що налічує близько 5 тис. книжок, третина з яких – безкоштовні).

Повертаючись до характеристик власне застосунків сервісів доступу: застосунок “Yakaboo” (<https://apps.apple.com/us/app/yakaboo-%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8-%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D1%81%D0%B%D1%83%D1%85%D0%B0%D1%82%D0%B8/id1558352848>) – розробка однойменної онлайн-книгарні, пропонує понад 20 тис. електронних та аудіокнижок від відомих українських і світових авторів, причому маркетологи книгарні наголошують на тому, що між виходом друкованої та електронної книг мінімальний часовий розрив (пізніший доступ до е-контенту часто практикується видавництвами й книгарнями, і відмова від цього підходу або скорочення такої затримки – важлива перевага з точки зору користувачів). Книжки тут згруповано за категоріями, водночас користувач має можливість створювати власні колекції – від переліків побажань до групування на власний розсуд уже придбаних книг.

З особливостей функціоналу – трекер-закладка, що забезпечує повернення до читання від місця попередньої зупинки. У застосунок вмонтовано блокнот, що дає змогу не лише фіксувати коментарі, цитувати фрагменти в процесі читання, а також відправляти цитати друзям через соцмережі або ж одразу копіювати в нотатки.

Librarius (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.librarius.app&hl=uk>) – застосунок, афілійований з українським видавництвом «Лабораторія», усі електронні книги видавництва доступні виключно в цьому застосунку, проте Librarius співпрацює і з іншими українськими та зарубіжними видавництвами й надає доступ (як платний, так і вільний) до тисяч книг. Розробники позиціонують застосунок як такий, що покликаний популяризувати читання. Перспективною опцією Librarius є варіант оренди книги, яка доступна в застосунку лише 14 днів, але коштує користувачу

помітно менше за необмежений доступ. Це, крім того, є дієвим інструментом для стимулювання читання, так як потрібно вкластися в термін оренди. Істотною перевагою цього застосунку є можливість читати та слухати попередньо завантажені книги офлайн. Авторизація в особистому кабінеті відкриває можливість створювати особистий список бажаних або улюблених книг; відслідковувати прогрес читання та останні прочитані твори; користуватися готовими колекціями та формувати власні. Широкий функціонал дає можливість зручно читати з мобільного пристрою. Зокрема, наявні вже на сьогодні класичні можливості: створення закладки (опція швидкого переходу до відмічених раніше фрагментів тексту); виділення цитат кольоровими маркерами; зміна розміру й типу шрифту, вибір денного або нічного режиму читання; пошук необхідної інформації за допомогою функції внутрішнього пошуку в тексті.

Усі названі сервіси доступу мають додаткову опцію – прослуховування книг, записаних в аудіоформаті, завдяки вбудованому плеєру та повністю захищеному від піратства контенту. Слухати книги можна тільки через застосунок, але як онлайн, так і офлайн. Однак вибір аудіокниг у них досить обмежений, і фактично єдиними українськими сервісами доступу до аудіоконтенту (книги, аудіосеріали, аудіоверсії вистав, подкасти ²) є платформи «АБУК» (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.abuk&hl=uk>), «Megogo» (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.megogo.application&hl=uk>), «Слухай» (<https://play.google.com/store/apps/details?id=ua.com.sluhay&hl=uk>) (застосунок з безкоштовною бібліотекою аудіокниг українською мовою, переважно класика в професійному озвученні). Дотичною галуззю до згаданих аудіокниг можна вважати ринок подкастів – ця популярна аудіопубліцистика представлена практично в усіх книжкових застосунках з функцією відтворення аудіо.

Загалом ринок аудіокниг в Україні є, з одного боку, перспективним: цей сегмент ринку розвивається швидше, ніж будь-який інший формат. За різними оцінками, 2021–2024 рр. відзначалися зростанням у рази. Ця тенденція відповідає світовим трендам – у США, наприклад, у карантинний 2021 р. формат аудіокниг мав надвисокі показники – їх купували 53% споживачів. Така популярність зумовлена рядом причин: зручність формату аудіокниг, особливо можливістю поєднувати їх з іншими справами – побутовими, заняттям спортом, дорогою; інклюзивність – доступність для людей, що мають ті чи інші труднощі з читанням. З іншого боку, саме аудіочитання і відповідна продукція в українських реаліях є досить проблемними. Згідно зі згадуваним вище дослідженням читання від

---

² Подкаст (англ. Podcast, похідне від iPod і broadcast – буквально «трансляція через мобільний медіапрогравач») – аудіопрोगрама, передача, доступна в цифровому форматі для прослуховування через інтернет. Фактично цифровий аналог радіопередач, але з можливістю відтворювати в будь-який час і будь-де; популярний формат інтернет-публіцистики.

Українського інституту майбутнього для українських читачів куплені аудіокниги майже втричі поступаються паперовим (13 проти 46% респондентів) [5]. Якщо звертатися до безпосередніх показників, то у 2023 р. проєкт «АБУК» записав понад 80 аудіокниг, а команда “Megogo Audio” повідомила про запис 91 книги та понад 250 творів шкільної літератури в проєкті з МОН та Мінцифри [12].

Основні проблеми аудіоспоживання для українського книжкового ринку пов’язані з неспівмірною до рівня продажів витратністю виробництва, відтак українські аудіокниги досить дорогі як на актуальну нині читацьку платоспроможність, тож мають низьку «тиражність» (кількість проданих примірників). Це, у свою чергу, у поєднанні з високим рівнем піратства спричиняє незначну порівняно зі світовим ринком пропозицію.

Якщо зупинитися на основних характеристиках читацьких застосунків із вбудованим плеєром та основним функціоналом – доступом до аудіоконтенту, то можна виділити такі їхні основні характерні риси. По-перше, згадана вище висока затратність виробництва та досить високі ціни на контент пов’язані з технічними характеристиками і якістю кінцевого продукту – професійний студійний запис, висококласне виконання (озвучують талановиті актори, диктори радіо та телебачення, інколи – автори текстів). Оригінальні тексти або їх україномовні переклади відтворюються за друкованою версією, без скорочень чи адаптації, у випадку текстів з актуальними авторськими правами – через укладення окремих ліцензійних угод. У випадку з платним контентом сервіси пропонують користувачам пробні уривки, періодично – акційний (безкоштовний чи дешевший) доступ.

Асортимент аудіокниг та іншого контенту в таких застосунках, як правило, повторює найновіші бестселери, але також включає чимало класики, часто з вільним (безкоштовним) доступом. Книги згруповано в жанрові колекції та тематичні добірки; систематизовано за різними категоріями (новизна, популярність; видавництва; рекомендації). Впадає в очі, що тематичні добірки формуються як за загальними популярними напрямками (мотиваційна, пригодницька, фантастична, мемуарна та інша література), так і у відповідь на актуальні суспільні запити та культурні інтереси: «Книги української незалежності», «Українська історія в деталях» (Megogo Audio); «Письменники будинку “Слово”», «Зрозуміти Донбас», «Воєнна поезія» (АБУК) тощо.

Окремо варто згадати Lingart (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.lingartbooks.lingart>). Це платформа для багатомовних інтерактивних аудіокниг, головна особливість та перевага якої полягає в синхронізованості тексту та аудіо в кожній книзі. Тому читач може перемикатися між читанням і слуханням або ж читати й слухати одночасно. Деякі книжки доступні кількома мовами, і користувач може, наприклад, слухати книжку в оригіналі й бачити перед собою переклад. Сервіс заснували львівські програмісти, проте його орієнтують на глобальний ринок і планують розміщувати там книжки різними мовами. Сьогодні на платформі

вже є твори українською та англійською, у найближчих планах – білоруською та кримськотатарською мовами [13].

Цікавим і перспективним для впровадження у вітчизняному просторі видається застосунок “Libby” (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.overdrive.mobile.android.libby>). Хоча він і не орієнтований на українського читача, але цікавий як концепція. Застосунок дає змогу користувачам під’єднатися до місцевих бібліотек за допомогою бібліотечної картки та отримувати таким чином доступ до всього, що може запропонувати обрана установа.

Серед застосунків, що забезпечують сервіси доступу, варто виділити електронні бібліотеки з функцією самвидаву. Оскільки соціальні медіа змінюють, серед іншого, і природу авторства, у сучасній книжковій культурі досить давно й активно розвивається аматорське авторство – як оригінальне, так і на основі чужих популярних текстів (несанкціоноване, проте, як правило, не комерційне), так званий фанфік. Сам феномен заслуговує на окреме дослідження, але в контексті теми цієї праці варто відзначити два популярні застосунки: англomовний “Wattpad” та україномовний «Букнет».

Wattpad (<https://play.google.com/store/apps/details?id=wp.wattpad>) позиціонується як соціальна платформа користувачів з усього світу, дає можливість як читати тексти інших користувачів, так і публікувати власні; коментувати опубліковані тексти та реагувати на них, спілкуватися з авторами й читачами – обговорювати написане, давати поради; формувати власну «базу шанувальників», просуваючи таким чином себе як автора аж до перспектив професійних публікацій. Аналіз відгуків користувачів та кількості завантажень (понад 100 млн) дає змогу дійти висновків щодо затребуваності такого застосунку. Варто відмітити, що на сьогодні кількість відгуків про застосунок понад 4 млн, у них користувачі пропонують розробнику способи вдосконалення застосунку через додавання нових функцій, наприклад один з користувачів пропонує додати функцію приватних повідомлень для спільного написання в співавторстві. Аналогічна українська літературна платформа з доступом через застосунок «Букнет» (<https://play.google.com/store/apps/details?id=ua.booknet>) представляє понад 13 тис. творів українською мовою від понад 4 тис. авторів.

Загалом дослідження читацьких застосунків засвідчує дві протилежні, однак при цьому одночасні тенденції: з одного боку, це спрощення процесу доступу до книг і читання; з іншого – «обростання» читання різними додатковими практиками, на зразок ведення читацьких щоденників, зокрема і їх електронних мобільних аналогів. Саме на обслуговування таких практик спрямовано застосунки такої виділеної нами групи: інструменти відстеження читання, що надають можливість відслідковувати прогрес, швидкість, частоту читання (як для власника, так і з можливістю оприлюднювати свої читацькі досягнення широкому загалу); фіксувати враження; планувати читання, розраховуючи час, необхідний для обраних книги. Такі застосунки позиціонують як електронні читацькі щоденники, водночас за своїм

функціональним наповненням та за своєю суттю вони є вже не просто інструментом для читання, завдяки функціям, що дають можливість коментувати прочитані книги, бачити, що читають інші користувачі, відслідковувати їхню читацьку активність і відгуки, залишати реакції та обговорювати прочитане, – вони формують спільноту любителів книг, перетворюючись на соціальну мережу. Серед таких застосунків варто відмітити “Rork”, “Basmo”, “Goodreads”, “Wattpad”.

Rork (<https://play.google.com/store/apps/details?id=cloud.researcher.rork>) – це застосунок українського розробника для трекінга прочитаного та соціальної взаємодії для книголюбів. Один з десяти найбільш завантажуваних книжкових застосунків в Україні, яким користується понад 200 тис. читачів.

Застосунок дає можливість скористатися функціями календаря (відстежування частоти та тривалості читання); нотаток (копіювання тексту, фотографування сторінки або введення цитати вручну); трекара читання (підрахунок прочитаного у відсотках, розрахунок орієнтовних швидкості читання та необхідного часу); аналітики (статистична інформація про книгу, читання, нотатки тощо); функція live-спостереження за читанням інших (в окремому вікні «Читають зараз» відображається інформація 30 активних користувачів застосунка) мотивує до читання, водночас можна приховати інформацію про свою активність через функцію «приватний акаунт». Застосунок активно практикує колаборації з українськими видавцями – щомісячні читацькі «челенджі». У випадку спільноти Rork це місячники читання книги певного видавництва / автора з фіксацією прогресу читання та підготовкою відгуків на прочитане.

Застосунок для відстеження читання “Basmo” (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.underline.booktracker&hl=uk>) – інструмент, за допомогою якого користувач має можливість відстежувати, планувати та робити нотатки із читання. Застосунок має широкий функціонал, зокрема користувачу доступні такі функції, як список читання та організатор книг (дає можливість додавати всі книги, які користувач прочитав протягом багатьох років, до списку «Прочитані книги»; дивитися, що нині читає користувач, перейшовши на книжкову полицю-2024; створювати спеціальні списки читання для всіх своїх друкованих, електронних та аудіокниг; використовувати органайзер книг, щоб згрупувати улюблені книги, комікси, поезію, аудіокниги як для себе, так і для дітей; отримувати пропозиції книг для читання); трекар читання (дає можливість відстежувати всі свої друковані книги, електронні книги Kindle та аудіокниги Audible в одному місці); таймер читання, щоб відстежувати, скільки часу витрачається на кожен сеанс читання, позначати кількість прочитаних сторінок після завершення сеансу читання (спеціальний алгоритм із часом прораховує читацькі звички користувача та прогнозує, скільки часу знадобиться, щоб прочитати книгу в поточному темпі), слідкувати за індикатором прогресу під кожною назвою книги зі списку книг, які нині

читаються; статистика книг (дає можливість отримувати персоналізовану статистику книг, аналітику й поради щодо читацької поведінки: завершені сеанси читання, загальна кількість прочитаних сторінок, середня кількість прочитаних сторінок на годину, приблизна дата завершення книги на основі швидкості читання, найдовший сеанс читання, смуги читання, щоденний графік часу, витраченого на читання); трекер мети (дає можливість встановлення і відстеження цілей; сформувати звичку читати, встановивши щоденну / тижневу / місячну / річну мету читання); читання щоденника та сканер книг у вашій кишені (дає можливість планувати звичку читати: обирати бажаний час для читання, отримувати нагадування; за допомогою смартфона оцифровувати книги, зберігати всі виділення й нотатки до книг в одному місці. OCR світового класу підтримує розпізнавання тексту десятками мов).

Аналіз відгуків користувачів і завантажень (понад 100 тис. тільки з магазину “Google Play”) свідчить про затребуваність серед користувачів такого інструмента для читання. Зокрема, користувачі зазначають, що завдяки застосунку – саме «трекеру мети» – значно підвищився рівень читання, відмічається також підвищення зацікавленості та «спортивний інтерес» завдяки функції «статистика книг» і можливості долучатися до челенджів та порівнювати свої успіхи з успіхами друзів.

Наймасштабніший на сьогодні у світі застосунок для читачів і книжкових рекомендацій “Goodreads” (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.goodreads>) існує вже понад 10 років (створено у 2011 р.). Понад 75 млн його користувачів «додали на свої полиці» (відмітили в контексті своїх читацьких практик як прочитані, бажані, коментовані тощо) понад 2,2 млрд книг. Застосунок став спільнотою для книголюбів з усього світу, надаючи можливість систематизувати читацьку сторінку (створювати колекції та добірки, списки прочитаного й бажаного, відслідковувати статистику читання); писати відгуки та оцінювати прочитані книги; слідкувати за окремими користувачами чи авторами; брати участь у читацьких марафонах, челенджах, голосувати у щорічній читацькій премії Goodreads Choice Award (10 найкращих книжок у 20-ти категоріях); спілкуватися з іншими користувачами тощо.

На рівні індивідуального читацького щоденника Goodreads функціонально поступається застосунку “Rork”, оскільки Goodreads насамперед є спільнотою соціальної каталогізації, тобто ключовою функцією мережі і відповідного застосунку є читацькі відгуки та оцінки. На основі зведених користувацьких оцінок ухвалюються не лише особисті читацькі рішення про вибір книг – оцінки на Goodreads впливають навіть на видавничі портфелі й глобальне позиціонування книг та авторів у сучасному світі. Аналіз рейтингу користувацьких оцінок і відгуків застосунку “Goodreads” наразі є досить впливовим маркером його якості та затребуваності, як і кількість завантажень станом на 2024 р. – понад 10 млн.

Загалом відгуки та рекомендації для сучасної читацької спільноти є важливою складовою книжкової культури. Тут варто згадати платформу з відповідним застосунком “LitCom” (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.balyandrasy.litcom>), оскільки, крім понад 2 тис. ексклюзивних подкастів від експертів літературного ринку та книголюбів, так званих літкастів, у цьому мобільному застосунку книжкового сервісу активно формується аудіотека коротких вражень про прочитані книжки під назвою «Книжковий сомельє». У цьому ж контексті є сенс розглядати застосунок “Headway” (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.headway.books>), що знайомить з головними ідеями нон-фікш бестселерів – тут зібрано понад 1 тис. 500 анотацій англійською мовою до науково-популярних видань. На сьогодні понад 25 млн осіб уже приєдналися до Headway на різних платформах. Читання або прослуховування анотації займає не більше 15 хв.

Висновки. Отже, на сьогодні можна впевнено говорити про існування середовища читацьких застосунків як складника книжкової культури. Дослідження та систематизація найпопулярніших серед користувачів застосунків дали змогу виділити ряд тенденцій. По-перше, помітним є те, що читання обростає додатковими практиками з відповідним інструментарієм, що стало вагомим чинником книжкового ринку; по-друге, помітною стає тенденція до конвергентності ³читання [14], наприклад популярність гібридних форматів доступу до контенту, коли читачі можуть не лише обирати між читанням з екрана та слуханням, а і використовувати спеціальні опції для переходів між форматами в межах одного тексту. Підтвердженням цієї тенденції є також багатофункціональність більшості застосунків – від власне споживання контенту до навколкнижкового спілкування. Остання тенденція підводить до ще одного спостереження – посилення соціальної природи читання: практики так чи інакше пов’язані з формуванням зв’язків у читацьких спільнотах. До цих же особливостей віднесемо розмивання ієрархій, сформованих навколо читання ще у XIX–XX ст. Ідеться про еволюцію авторства під впливом соціальних мереж – від популярності та комерційної перспективності сервісів самвидаву до впливовості читацької критики як явища, її інституціоналізації, перетворення на впливового гравця ринку й чинник книжкової культури.

Що ж до читацьких мобільних застосунків, то за результатами дослідження можемо зробити висновок, що вони покликані спростити, стимулювати та організувати читацькі практики і виступають, з одного боку, відповіддю ринку на читацькі запити й потреби, а з іншого – є чинником еволюції книжкової культури (формують нові та змінюють традиційні читацькі практики).

---

³ Конвергентність – термін для опису інтегрованості медіа (технологій і контенту) у єдиний інформаційний ресурс.

Список бібліографічних посилань

1. Polovynchak Y., Bondarenko V. Digital Reading Practices as a Factor in Identity Formation. *Proceedings of the International Conference on Social Science, Psychology and Legal Regulation (SPL 2021) by Atlantis Press SARL*. Pp. 27–31. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.211218.005>
2. Половинчак Ю. Соціокомунікаційні аспекти української книжкової культури в епоху цифрових та суспільних трансформацій: сучасні тенденції, виклики і перспективи. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2024. Вип. 70. С. 23–35. <https://doi.org/10.15407/nr.70.023>
3. Закірова С. Українська книга за кордоном: оновлення ролі та завдань в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2023. Вип. 69. С. 73–87. <https://doi.org/10.15407/nr.69.073>
4. Бондаренко В. Місце мобільних сервісів у забезпеченні доступу до офіційної інформації та адміністративних послуг в умовах війни. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2024. Вип. 70. С. 67–85. <https://doi.org/10.15407/nr.70.067>
5. Звіт за результатами онлайн-опитування «Практики читання під час війни». *Укр. ін-т майбутнього* : вебсайт. 2023. 26.04. URL: <https://news.uifuture.org/zvit-za-rezultatami-onlayn-opituvan/?fbclid=IwAR1oEaJSp2rY5PTgVDfMWnaEPssBwN0MwhfBNv700rvPhn02odfIBVaarrQ> (дата звернення: 28.07.2024).
6. Льода Л., Дзендзелюк Л. Формування культури читання в аспекті збереження матеріальних носіїв інформації. *Інформ. простір б-ки: польсько-укр. досвід* : матеріали міжнар. наук.-практ.конф., 18–19 трав. 2017 р., Львів, Україна. С. 354–366. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/1a7862d8-ed9d-4133-b2b8-0ab6c520d5b5/content> (дата звернення: 25.07.2024).
7. Горіна Ж., Копусь О. Місце культури читання в житті учнівської молоді. *Укр. студії в європ. контексті*. 2024. № 8. С. 134–143. <https://doi.org/10.31110/2710-3730/2024-8>
8. Клименко Ж. Виклики цифрової епохи сучасному читачу та шляхи їх подолання. *СвітЛіт* : вебсайт. URL: https://svitlit.ipro.kubg.edu.ua/?page_id=1119 (дата звернення: 25.07.2024).
9. Гич Г. Нова читацька практика учнів у технологічному полі сучасної шкільної освіти. *Вересень : наук.-метод., інформ.-освіт. журн.* 2021. Т. 4. № 91. <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2021.06>
10. Українці після повномасштабного вторгнення почали більше читати та обирають книги українською, – дослідження про читання під час війни. *Мін. культури та інформ. політики України* : вебсайт. 2023. 12.10. URL: <https://mcip.gov.ua/news/ukrayinczi-pislya-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-pochaly-bilshe-chytaty-ta-obuyayut-knygy-ukrayinskoju-doslidzhennya-pro-chytannya-pid-chas-vijny> (дата звернення: 28.07.2024).

11. Небезпечні застосунки для читання книг від окупанта! *UAAuthor* : вебсайт. URL: <https://author.org.ua/nebezpechni-zastosunky-dlja-chytannja> (дата звернення: 28.07.2024).

12. Семенюта І. Книжки в навушниках. Як аудіоформат заповнює книжковий ринок. *Детектор медіа* : вебсайт. 2024. 6.03. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/34359/2024-03-06-knyzhky-v-navushnykakh-yak-audioformat-zapovnyuie-knyzhkovyy-rynok> (дата звернення: 28.07.2024).

13. Слухати, коли немає світла: 6 додатків з аудіокнижками. *Читомо* : вебсайт. 2022. 7.11. URL: <https://chytomo.com/slukhaty-knyzhky-koly-nemaie-svitla-6-dodatkov-z-avdioknyzhkami> (дата звернення: 28.07.2024).

14. Половинчак Ю. Конвергентні процеси в сучасному інфопросторі: трансформації текстів, практик, ієрархій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 31–44. <https://doi.org/10.15407/np.46.031>

(Джерело: Половинчак Ю. Мобільні застосунки в контексті сучасних читацьких практик / Ю. Половинчак, В. Бондаренко // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. – 2024. – Вип. 71. – С. 242–265. doi: <https://doi.org/10.15407/np.71.242>).

***

24.03.2025

Європейська комісія представила «Білу книгу з питань європейської оборони – Готовність 2030», що уявляє собою нову оборонну стратегію Європейського союзу

Положення Білої книги свідчать про усвідомлення росії «екзистенційною загрозою для Євросоюзу» – через досвід вторгнення в інші країни та нинішню політику експансії ([Національний інститут стратегічних досліджень](#)).

Зміни у підходах США до безпеки Європи визначаються як реальність, з якою необхідно мати справу, при тому, що НАТО «залишається наріжним каменем колективної оборони»

Загальна політична рівновага, що встановилася по завершенні II світової війни «незворотньо порушена»

Формування нового світового порядку є новою реальністю вже у короткостроковій перспективі, і завданням Європи є стати активним його творцем, а не пасивним споживачем наслідків

Докладніше про Білу книгу з питань європейської оборони – в аналітичному матеріалі експертки НІСД Вікторії Орлик 🖱️ <https://surl.li/fksntf>

Джерело: <https://www.facebook.com/nisssgovua>

Наука – для обороноздатності країни

26.03.2025

Совсун І., народний депутат України, член фракції політичної партії «Голос»

Ринок не буде розвиватись, якщо не буде інженерів і науковців

Розробникам потрібно налагодити діалог з державою щодо підтримки передових наукових досліджень. Потрібен системний підхід та взагалі – загальнодержавний план розвитку інновацій в українській оборонній сфері. Але в основі його має лежати розуміння того, що ринок не буде розвиватись, якщо не буде інженерів і науковців ([Osvita.ua](https://osvita.ua)).

[Докладніше див. додаток 1](#)

***

19.03.2025

До уваги учасників конкурсу «Наука для зміцнення обороноздатності і національної безпеки України»!

Шановні науковці! ([Національний фонд досліджень України](#)).

У зв'язку з виявленням технічної помилки просимо вас звернути увагу на умови конкурсу 2025.06 «Наука для зміцнення обороноздатності і національної безпеки України».

Зокрема, просимо звернути увагу на пункт 2.4: «Серед результатів проєкту має бути також заявка на патент на винахід України та/або

розвинених країн світу та не менше 1 опублікованої статті у виданнях, що індексуються у базах Scopus / Web of Science (Q1-Q4).»

Зважаючи на виявлену технічну помилку в розміщених на вебсайті Фонду умовах конкурсу повідомляємо про продовження терміну прийняття заявок на цей конкурс до 15 квітня 2025 року.

Бажаємо всім успішної подачі заявок!

***

26.03.2025

ФЕДОРОВ РОЗПОВІВ ПРО СЕКРЕТНИЙ ДРОН «КАТРАН», ЗДАТНИЙ ЗНИЩУВАТИ ЦІЛІ НА СУШІ, МОРІ ТА В ПОВІТРІ

Українські розробники створили ударний дрон «Катран», який може знищувати об'єкти на суші, в морі та в повітрі. Проєкт є частиною ініціативи [оборонного кластера Brave1](#), а його точні характеристики та бойові можливості засекречені ([ZN.UA](#)).

Про це у своєму Telegram-каналі [повідомив](#) віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров.

За його словами, безпілотник розробила компанія Military Armored Company HUB. Він оснащений різноманітним озброєнням, зокрема торпедами, мініганом, кулеметом і переносним зенітно-ракетним комплексом. «Катран» здатний долати дистанцію понад 1000 кілометрів і виконувати як ударні, так і розвідувальні місії.

«Інформація про місії з цим дроном засекречена, але він став справжнім геймченджером на морі», – зазначив посадовець. Федоров також додав, що дрон не потребує окремої системи радіоелектронної боротьби, адже має вбудований комплекс для автоматичного розпізнавання загроз і відстрілу пасток. Міністр підкреслив, ця технологія «визначає нові стандарти ведення війни».

***

12.03.2025

Український оборонний стартап M-FLY залучив \$1,3 млн. Бліц із засновниками про технологію лазерного наведення, складнощі фандрейзингу та стартап-екосистему

Український стартап M-FLY, що виробляє лазерну систему наведення й цивільні гімбали для UAV, залучив \$1,3 млн доларів від ангельських інвесторів і чотирьох фондів ([AIN](#)).

У раунді взяли участь фонди Resist.ua, MITS Capital і Freedom Fund. Також долучилися Борис Шестопалов та інші приватні інвестори з України, Данії, Гренади, США та естонська miltech-компанія. Крім закритого раунду, в 2024 році M-FLY отримала два гранти від Brave1: у \$25 тисяч і \$50 тисяч.

«Залучені кошти будуть спрямовані на завершення розробки лазерного цілевказівника та напіваактивних головок наведення. Таке рішення унікальне в своїй РЕБості, високоточності (понад 95 % статистика потрапляння в ціль). Крім того, розробку M-FLY можна використовувати для установок ППО», — розповідають у стартапі.

[Детальніше](#)

***

12.03.2025

Борисіхіна К.

Наші кращі та дешевші. США звертаються до України по допомогу у створенні безпілотників

Американські та українські компанії об'єднують зусилля для створення нового покоління безпілотників, здатних задовольнити потреби армії США. Ця співпраця привернула увагу Міністерства оборони США, яке бачить в українських технологіях великий потенціал ([nv.ua](#)).

Українські безпілотники вирізняються високою надійністю, низькою вартістю і здатністю працювати в умовах радіоелектронних перешкод. Вони довели свою ефективність у реальних бойових умовах, виконуючи завдання розвідки, спостереження і нанесення ударів.

[Докладніше див. додаток 2](#)

Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти

22.03.2025

Галата С.

Україна потребує підтримки дослідників і збільшення їхньої кількості

19 березня 2025 року в Києві відбулося засідання Національної ради України з питань розвитку науки і технологій ([Світ](#)).

На порядку денному засідання Нацради були питання: про розвиток сфери наукової та науково-технічної діяльності України у контексті європейської інтеграції; про концепцію підтримки та розвитку кадрового потенціалу сфери науки «Національна система дослідників України»; про реорганізацію діяльності робочих груп Нацради; про персональний склад Наукової ради НФДУ; про запровадження державної підтримки наукових видань; про діяльність Національної академії правових наук тощо.

[Докладніше див. додаток 3](#)

***

25.03.2025

Кордюк О., фізик-експериментатор, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАН України, директор Київського академічного університету

Університетів забагато, фінансування замало. Чому навчатися фізиці потрібно у лабораторіях і як вона здатна наблизити перемогу України

Чи може бути війна основним стимулом для розвитку науки? Історія людства каже, що так. Водночас, в Україні вона може бути і тим, що цей розвиток стримує – зокрема, через обмежене фінансування. Сьогодні українська наука і фізика зокрема – на роздоріжжі. З одного боку, до розробок наших вчених – фізиків і не тільки наразі прикута увага всього світу. З іншого – відтік наукових кадрів, забагато і водночас замало університетів. Що потрібно врахувати, щоб це роздоріжжя подолати – питання складне і комплексне. Але його вирішення – запорука перемоги України (ukrinform.ua).

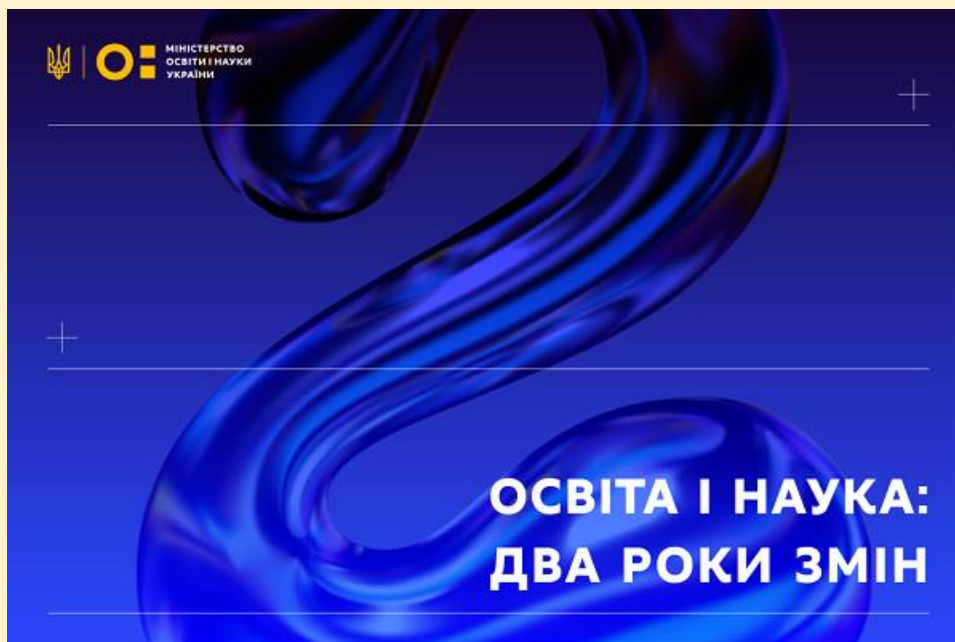
[Докладніше див. додаток 4](#)

***

21.03.2025

Два роки змін: як трансформується освіта і наука України

Два роки тому оновлена команда Міністерства освіти і науки України на чолі з **Оксеном Лісовим**, якого було призначено на посаду 21 березня 2023 року, взяла на себе виклик трансформувати освіту і науку в умовах війни, водночас забезпечуючи стабільність системи ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Джерело: <https://mon.gov.ua/>

За цей час було розроблено [Стратегічний план діяльності МОН до 2027 року](#), який став дорожньою картою для впровадження змін. Це дев'ять пріоритетів МОН до 2027 року, які охоплюють ключові сфери роботи міністерства.

[Детальніше](#)

***

20.03.2025

Шкрьоба А.

Попри виклики сьогодення наша молодь прагне до знань і розвитку
Президент МАН Станіслав Довгий – про здобутки та перспективи Малої академії наук України в часи повномасштабної війни ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 5](#)

***

31.03.2025

Базів Л.

Інноваційна інженерія як ключовий елемент економіки майбутнього та розвитку України

Повномасштабна війна в Україні триває, необхідність у виробництві високотехнологічного озброєння масштабується, а фахівці інженерних спеціальностей у дефіциті. КІІ ім. Ігоря Сікорського, який має славетну історію та випускники якого зробили потужний внесок у розвиток вітчизняної та світової науки і техніки, готовий прийняти виклик і нароцувати підготовку таких потрібних і важливих саме зараз висококваліфікованих фахівців. На вимогу часу відкрито нові освітні програми щодо гуманітарного розмінування, робототехніки, штучного інтелекту, протезування тощо, університет взяв курс на енергоефективність (ukrinform.ua).

*Про те, якими професійними компетенціями готовий «озброїти» своїх студентів один із найстаріших і найбільших технічних університетів світу та як Україні у певний момент не опинитися під загрозою обмеженості людського капіталу в ключових галузях економіки, ми поговорили з **Анатолієм Мельниченком**, ректором Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».*

[Детальніше](#)

***

08.03.2025

Штовба С., професор, доктор технічних наук, Донецький національний університет ім. Василя Стуса

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕРЕЖІ УНІВЕРСИТЕТІВ: ЯК НЕ ПРОМАХНУТИСЯ З РІШЕННЯМИ?

Масового [укрупнення мережі університетів](#) не уникнути через несприятливий збіг демографічних, економічних, військово-політичних та інших чинників. В одних вишах бракує лабораторного обладнання та кадрів для результативної наукової діяльності, до інших припинили вступати вітчизняні абітурієнти, а хтось залишився без грошовитих іноземних студентів. У деяких ЗВО відтік дуже серйозний – кілька тисяч студентів за останні роки. Міністерство освіти і науки намагається пом'якшити кризову ситуацію – за [інформацією](#) Рахункової палати, з 2021 року ухвалено вже понад 20 рішень про реорганізацію університетів. Минулого року в Львівській області програму укрупнення університетів виконано. В Дніпропетровській, Миколаївській, Одеській областях та Києві об'єднання здійснено точково. Інші регіони — в очікуванні дива. У МОН заявляли, що планують залишити близько сотні університетів. За даними Рахункової палати, зараз їх 121. Отже, виходить, що близько 20 університетів іще мають приєднати, але кого й до кого – широкій громадськості достеменно невідомо ([ZN.UA](#)).

[Детальніше](#)

***

10.03.2025

Українські університети в міжнародному рейтингу SCImago Institutions Rankings 2025

Іспанська лабораторія SCImago Lab оприлюднила результати міжнародного рейтингу SCImago Institutions Rankings 2025. До нього увійшли майже 10 тис. наукових та освітніх установ світу, серед яких понад 5 тис. університетів. Цьогоріч Україну представила рекордна кількість закладів вищої освіти – 61 університет, що охоплює більшість регіонів країни ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 6](#)

***

10.03.2025

Scimago Institutions Rankings (SIR): як оцінюють наукові установи?

 Щороку рейтинг Scimago Institutions Rankings (SIR) аналізує наукові установи світу за ключовими показниками ефективності. Він враховує не

лише публікаційну активність, а й інноваційний потенціал та соціальний вплив ([Наукове видання «Наука та метрика»](#)).

📌 Що важливо знати про SIR?

◆ Як формується рейтинг і які метрики використовуються?

◆ Чому кількість та якість публікацій впливають на позицію установи?

◆ Які індикатори інноваційності та міжнародного співробітництва мають значення?

◆ Як університети можуть покращити свої показники та піднятися в рейтингу?

🗣️ Чому це важливо?

Scimago Institutions Rankings допомагає визначити конкурентоспроможність університетів та наукових центрів, а також їхній внесок у розвиток науки та технологій.

📖 Читайте статтю, щоб розібратися, як працює рейтинг і що він означає для вашого університету! 🚀

[SCImago Institutions Rankings \(SIR\): Методика та індикатори](#)

***

14.03.2025

QS WORLD UNIVERSITY RANKINGS BY SUBJECT 2025

На офіційному сайті Quacquarelli Symonds оприлюднене чергове видання предметного рейтингу університетів світу QS World University Rankings by Subject 2025 ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Джерело: https://www.facebook.com/topuniversities?locale=en_GB

У ньому представлено 55 окремих предметів, що входять до п'яти широких предметних галузей. Країни Східної Азії (Південна Корея, Китай і Гонконг) покращили свої минулорічні позиції, відбулось помітне зростання кількості високорейтингових установ у Західній Азії та на Близькому

Сході. Україна представлена 11-ма освітніми інституціями у 16-ти дисциплінах (у 2024 році було 8 ЗВО у 14-ти дисциплінах). Найкращі показники мають Національний університет «Львівська політехніка» (у галузі «машинобудування»), Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» («машинобудування»), Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» («електротехніка та електронна інженерія», «хімічна інженерія», «механічне, авіаційне та виробниче машинобудування»).

Детальніше: www.topuniversities.com, <https://www.topuniversities.com/subject-rankings>, https://www.facebook.com/topuniversities?locale=en_GB

Наука і влада

13.03.2025

Роботи, подані на здобуття премії Президента України для молодих вчених, проходять науково-технічну експертизу

12 березня 2025 року відбулось засідання президії Комітету з Національної премії України імені Бориса Патона, на якому затверджено склад спеціалізованої секції Комітету, яка розглядає роботи молодих вчених, та призначено кураторів-доповідачів за роботами, поданими на здобуття премій Президента України для молодих вчених 2025 року, для проведення науково-технічної експертизи ([Комітет з Національної премії України імені Бориса Патона](#)).

***

04.03.2025

Закінчено прийом робіт на здобуття премій Президента України для молодих вчених 2025 року.

[\(Комітет з Національної премії України імені Бориса Патона\)](#).

На здобуття премії Президента України для молодих вчених подано 35 робіт, у тому числі від організацій, які підпорядковані:

Міністерству освіти і науки України – 16 робіт,

Національній академії наук України – 9 робіт,

Національній академії медичних наук України – 2 роботи,

Національній академії аграрних наук України – 2 роботи,

Національній академії педагогічних наук України – 1 робота,

Міністерству охорони здоров'я України – 2 роботи,

Міністерству внутрішніх справ України – 2 роботи.

Державній службі України з надзвичайних ситуацій – 1 робота.

[ІНФОРМАЦІЯ](#)

***

18.03.2025

Фінансування освіти і науки за останні два роки зросло на 35%, — Прем'єр-міністр

Протягом останніх двох років фінансування освіти та науки збільшилося на 35%, піднявшись із 143 млрд грн до 194 млрд грн. Про це повідомив Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль під час засідання Кабінету Міністрів 18 березня ([Урядовий портал](#)).

[Детальніше](#)

***

04.03.2025

Як змінюється система вищої освіти в Україні?

Уряд втілює масштабний проект модернізації системи вищої освіти у співпраці зі Світовим банком ([Урядовий портал](#)).

Проект UIHERP дозволить університетам отримати нове обладнання для лабораторій та покращити управління закладами.

Які університети вже отримують фінансування та що зміниться для студентів і викладачів – дивіться в [інфографіці](#).

***

28.03.2025

МОН змінює підходи до формування Переліку наукових фахових видань України

У січні цього року Міністерство освіти і науки України створило робочу групу, яка працює над оновленням Порядку формування Переліку наукових фахових видань. За майже два місяці ретельної роботи й аналізу міжнародного досвіду робоча група напрацювала нові підходи до присвоєння категорії «Б» найкращим науковим періодичним виданням України ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 7](#)

***

07.03.2025

МОН пропонує для громадського обговорення законопроект про відкриту науку: гармонізація з європейськими нормами

Міністерство освіти і науки України пропонує для [громадського обговорення](#) проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації принципів відкритої науки». Його мета – визначення основ державної політики у сфері відкритої науки та гармонізація українського законодавства з європейськими нормами і практиками у сфері

відкритого доступу до науково-технічної інформації ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 8](#)

***

МОН оголошує додатковий відбір заявок на фінансування модернізації центрів колективного користування науковим обладнанням

Міністерство освіти і науки України здійснює відбір інформації щодо Центрів колективного користування науковим обладнанням, в закладах вищої освіти, підпорядкованих МОН, з метою визначення тих центрів, які візьмуть участь у відборі заявок для отримання фінансової підтримки на модернізацію та розвиток матеріально-технічної бази ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

[Докладніше див. додаток 9](#)

***

20.03.2025

Ідентифікаційний комітет з питань науки оголошує конкурс щодо обрання членів Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій

Ідентифікаційний комітет з питань науки розпочинає конкурс на обрання **12 нових членів** Наукового комітету, які працюватимуть у ньому протягом **4 років**. Також у рамках конкурсу буде відібрано 10 осіб до резервного складу для можливого заміщення вакантних місць у майбутньому ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 10](#)

Міжнародне наукове співробітництво

21.03.2025

Президент НАН України взяв участь у міжнародному семінарі щодо зміцнення науково-інноваційної системи України

13-14 березня 2025 року в швейцарському Цюриху відбувся міжнародний семінар «Зміцнення науково-інноваційної системи України», організований Національною академією наук США у партнерстві з Фондом Саймонса та Швейцарським федеральним технічним інститутом Цюриху ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Подія зібрала провідних експертів зі США, Європи та України – представників наукових кіл, міністерств, промисловості, приватного сектору, благодійних організацій та фондів – для пошуку нових механізмів

міжнародної підтримки та визначення дієвих рішень для зміцнення української науково-інноваційної системи як основи для подальшого економічного відновлення та сталого розвитку України.

У роботі семінару взяв участь Президент Національної академії наук України академік Анатолій Загородній, який представив стратегічне бачення ролі Академії у відбудові та розвитку науково-інноваційної екосистеми України.

Учасники заходу обговорили ключові аспекти міжнародної співпраці та інтеграції української науки у глобальні дослідницькі та інноваційні процеси.

Більше на [сайті](#) НАНУ.

Джерело: <https://www.facebook.com/NASofUkraine>

***

18.03.2025

Україна – ЄС: у Брюсселі провели скринінг стану євроінтеграції за розділом «Наука та дослідження»

14 березня 2025 року українська делегація у складі першого заступника міністра освіти і науки України **Євгена Кудрявця**, заступника міністра освіти і науки України **Дениса Курбатова**, інших представників уряду, народних депутатів, провела низку стратегічних зустрічей у Брюсселі (Королівство Бельгія) ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 11](#)

***

24.03.2025

Україна очолила Спільний морський порядок денний для Чорного моря у 2025 році

21 березня 2025 року Україна офіційно розпочала головування у Спільному морському порядку денному для Чорного моря (Common Maritime Agenda for the Black Sea, CMA). Протягом року наша країна координуватиме впровадження ініціативи, спрямованої на збереження морських і прибережних екосистем, розвиток сталої блакитної економіки та посилення співпраці між чорноморськими країнами – за винятком рф, яка не бере участі в CMA ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 12](#)

***

21.03.2025

МОН провело робочу зустріч із представниками компанії «Clarivate»

Під час зустрічі обговорили шляхи та перспективи відновлення України, а також можливості використання платформ Web of Science, InCites і Derwent Innovation для проведення та оцінювання наукових досліджень. Також проаналізували особливості міжнародної наукової співпраці України із використанням нових аналітичних індикаторів Collab-CNCI, які допомагають дослідникам проводити, аналізувати та представляти свої наукові роботи на світовому рівні ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 13](#)

***

Програма каскадних грантів у межах проєкту «ECHOES»: оголошено про початок прийому заявок

Оголошено офіційний початок програми каскадних грантів у межах ініціативи «ECHOES», яка передбачає фінансування до 50 проєктів, спрямованих на посилення цифрової взаємодії, обміну даними та співпраці в рамках Європейської хмари співпраці для культурної спадщини (European Collaborative Cloud for Cultural Heritage, ECCCH) ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Джерело: <https://horizon-europe.org.ua/uk/>

[Докладніше див. додаток 14](#)

***

«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ та Австрійське агентство з розвитку досліджень оголошує спільну ініціативу щодо залучення українських дослідників до майбутнього конкурсу **Hor-On Facility 2025**

Кінцевий термін подання заявки на участь – до 18:00 (за київським часом) 11 квітня 2025 року ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Джерело: <https://horizon-europe.org.ua/uk/>

[Докладніше див. додаток 15](#)

***

28.03.2025

27 березня 2025 року відбулася зустріч між представниками Національного фонду досліджень України (НФДУ) та Дослідницького фонду Фландрії (FWO)

Ця зустріч стала ще одним етапом поглиблення співпраці між установами, які вже співпрацюють у рамках членства в асоціації Science Europe. На порядку денному були питання подальшого розвитку партнерства, а також розгляд нових можливостей для підтримки дослідницьких проєктів українських науковців. Представники НФДУ презентували ключові міжнародні ініціативи, які вже реалізуються Фондом, і наголосили на важливості інтеграції українських науковців до глобальної дослідницької спільноти ([Національний фонд досліджень України](#)).

За результатами зустрічі сторони досягли важливих домовленостей, однією з яких є залучення міжнародних експертів до процесу оцінювання проєктів, поданих на конкурси НФДУ. Це дозволить значно підвищити рівень експертної оцінки, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню якості українських досліджень і їх успішності на міжнародній арені.

Крім того, Дослідницький фонд Фландрії висловив готовність надати НФДУ інформацію про програми підтримки українських науковців. Закликаємо слідкувати за оновленнями на офіційному сайті та соціальних мережах НФДУ, щоб не пропустити нові можливості для участі в міжнародних наукових ініціативах та програмах підтримки.

***

17.03.2025

Оголошено конкурс спільних українсько-литовських науково-дослідних проєктів на 2026–2027 роки

Міністерство освіти і науки України, Міністерство освіти, науки та спорту Литовської Республіки та Науково-дослідна рада Литви оголошують конкурс спільних українсько-литовських науково-дослідних проєктів на 2026–2027 роки. Заявки прийматимуть з **10 березня до 12 травня 2025 року (до 17:00)** ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Тема конкурсу: «Українсько-литовське наукове співробітництво для зміцнення безпеки, стійкості та сприяння інтеграції».

[Докладніше див. додаток 16](#)

***

Менторська програма EAST-Donau

Менторська програма має на меті надати можливість висококваліфікованим жінкам з країн Східної Європи продовжити академічну кар'єру в якості професорів університетів у Німеччині ([DAAD Україна](#)).

[Докладніше див. додаток 17](#)

***

12.03.2025

Норвегія підтримує Україну: 60 мільйонів норвезьких крон виділено на зміцнення української науки

Війна в Україні спричинила величезні руйнівні наслідки, і наукова сфера стала однією з найбільш вразливих. Дослідницька Рада Норвегії активно підтримує Національний фонд досліджень України (НДФУ) та українських науковців з початку повномасштабного вторгнення, зокрема через асоціацію Science Europe. Загалом, як повідомляє [Norges forskningsråd](https://www.forskningradet.no/nyheter/2025/60-millioner-i-norsk-forskningsstotte-til-ukraina/), Норвегія виділяє на підтримку української науки близько 60 мільйонів крон: <https://www.forskningradet.no/nyheter/2025/60-millioner-i-norsk-forskningsstotte-til-ukraina/> (Національний фонд досліджень України).

[Докладніше див. додаток 18](#)

***

24.03.2025

František Fundárek

S UKRAJINSKÝM VEĽVYSLANCOM O REŠTARTE SPOLUPRÁCE SO SAV

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Словацькій Республіці Мирослав Кастран під час зустрічі з керівництвом Словацької академії наук (САН) поінформував представників САН про намір відновити двостороннє наукове співробітництво між Словаччиною та Україною ([Slovenská akadémia vied](#)).

[Детальніше](#)

***

25.03.2025

Конкурс на отримання наукових стипендій в області інженерних наук у Франції в рамках програми NADIYA

Посольство Франції в Україні у партнерстві з Конференцією директорів французьких інженерних шкіл (CDEFI) та її мережею оголошує конкурс на отримання стипендій з наукової мобільності високого рівня (SSHN) для українських дослідників в галузі інженерних наук в рамках програми NADIYA ([Національний фонд досліджень України](#)).

[Докладніше див. додаток 19](#)

***

21.03.2025

Президент Чеської Республіки Петр Павел відвідав Національну бібліотеку України імені Ярослава Мудрого

21 березня у межах свого візиту до України президент Чеської Республіки **Петр Павел** відвідав Національну бібліотеку України імені Ярослава Мудрого. Участь у події взяла заступниця Міністра культури та стратегічних комунікацій України з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації **Анастасія Бондар** ([Міністерство культури та стратегічних комунікацій України](#)).

У межах партнерства з Чехією реалізується проєкт на підтримку української культури «Ковчег» (Ark project). Він спрямований на збереження культурної спадщини за допомогою реставрації та цифровізації. Перший етап цього проєкту вже реалізований – у бібліотеці працює мобільна лабораторія, реставраційні та цифрові станції для роботи з документами та старовинними виданнями.

«Проєкти «Ковчег» (ARK) – це більше, ніж мобільні станції порятунку. Це — прояв глибокого розуміння ролі культури в часи війни. У ті моменти, коли ворожі ракети цілять у музеї, бібліотеки та архіви, наші партнери з Чехії допомагають не лише зберігати, а й відновлювати та оцифровувати те, що становить основу української ідентичності», – зазначила Анастасія Бондар.

***

14.03.2025

Нобелівські лауреати відвідали Україну: підтримка науки та освіти в умовах війни

3–5 березня 2025 року Україну з офіційним візитом відвідали нобелівські лауреати з фізики – Ференц Краус, професор фізики Університету Людвіга-Максиміліана, директор Інституту квантової оптики Макса Планка, директор Центру молекулярного розпізнавання, та Серж Арош, почесний професор Коледжу де Франс, а також інші провідні науковці, щоб висловити підтримку українській науковій спільноті, студентству і освітянам. У межах візиту вони провели відкриті лекції, зустрілися з представниками Уряду та побачили наслідки повномасштабної війни ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Під час зустрічей учасники й учасниці обговорили можливості міжнародної підтримки української науки та перспективи залучення українського студентства до глобальних наукових проєктів.

[Детальніше](#)

***

28.03.2025

У КПШ обговорили масштабування наукових проєктів з делегацією Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО

Університет відвідала делегація Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО (CCDCOE) на чолі з його директором – доктором Мартом Ноормою, який має багато успішних кейсів у сфері інновацій, цифрової трансформації та розвитку науково-технічних напрямів у Європі ([Світ](#)).

Обговорювали бізнес-перспективи й масштабування КПШних наукових проєктів, що в нинішніх умовах війни потребують швидких ефективних рішень.

Також щодо майбутньої співпраці:

- впровадження механізмів фінансування інноваційних технологій КПШ ім. Ігоря Сікорського через венчурні фонди, щоб швидко виводити продукти на ринок, зокрема європейський;
- взаємодія з європейськими експертами, які проводитимуть технічну експертизу проєктів, оцінюватимуть ефективність їх реалізації та здійснюватимуть перехід від ранніх етапів розробки (TRL) до готових до виробництва й упровадження продуктів (MVP);
- підтримка та фінансування проєктів різних напрямів як в оборонному, так і в цивільному секторах. Особливу увагу приділять науковим розробкам у кібербезпеці та штучному інтелекті. ІТ-фахівцям з КПШ вже є що показати, адже наші мультизадачні проєкти активно шукають можливості для фінансування та виходу на нові ринки.

***

26.03.2025

Наукова спільнота й МОН системно протидіють російському впливу в міжнародному академічному середовищі

Міністерство освіти і науки України разом з активними представниками дослідницької спільноти України проводить комплексну роботу з припинення членства росії та її представників у міжнародних наукових організаціях, а також у їхніх допоміжних, конвенційних та виборних органах. Задля досягнення цієї мети у 2024 році було створено спеціальну робочу групу з питань протидії поширенню російської пропаганди та припинення співпраці міжнародних організацій з російським академічним середовищем. До її складу увійшли провідні українські фахівці за цим напрямом ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 20](#)

Наукові дослідження коронавірусу COVID-19

20.03.2025

Вчені виявили новий коронавірус, схожий на смертельний MERS – чи становить він загрозу для людства

В Бразилії був виявлений новий вид коронавірусу в кажанів, який схожий на смертельний MERS, хоча його потенційна небезпека для людей залишається не зрозумілою. Про це повідомили вчені з Сан-Паулу, Сеари та Університету Гонконгу, пише «[Дивогляд](#)» із посиланням на [The Independent \(Дивогляд\)](#).

Новий вірус виявився генетично схожим на MERS-CoV, що викликає близькосхідний респіраторний синдром і вперше був виявлений у Саудівській Аравії у 2012 році.

[Детальніше](#)

***

12.03.2025

Озтурк І.

Створено вакцину, яка захищає від Covid-19 та грипу одночасно

Вчені з Корнеллського університету розробили нову вакцину, здатну забезпечувати тривалий захист від Covid-19 та грипу. Про це повідомляє «[Главком](#)» з посиланням на результати дослідження опубліковані в журналі [Science Advances \(SciAdv\) \(Главком\)](#).

[Докладніше див. додаток 21](#)

***

27.03.2025

У США скасували фінансування пошуку нових вакцин і методів лікування Covid-19

Адміністрація Трампа скасувала фінансування десятків досліджень, спрямованих на пошук нових вакцин і методів лікування Covid-19 та інших патогенів, які можуть спричинити майбутні пандемії ([LvivNEWS](#)).

Федеральні чиновники послалися на закінчення пандемії Covid-19. Але більша частина робіт була зосереджена на запобіганні спалахам інших патогенів.

[Детальніше](#)

***

08.03.2025

Батюк І.

Лондонські лікарі повернули пацієнтам нюх і смак, які зникли після COVID-19: допомогла операція

У Лондоні лікарі успішно відновили нюх і смак людям, які втратили ці відчуття через Long COVID ([Українська правда. Життя](#)).

Для цього хірурги провели пацієнтам новаторську операцію, в ході якої розширювали носові дихальні шляхи. Про свої результати медики розповіли у дослідженні, [опублікованому](#) в журналі Facial Plastic Surgery, [пише](#) The Guardian.

Long COVID (або постковідний синдром) – це термін, який використовується для опису тривалих симптомів, що зберігаються або з'являються після того, як людина одужала від гострої фази COVID-19. Симптоми можуть тривати тижнями або навіть місяцями після зараження і можуть варіюватися за інтенсивністю та характером.

Більшість пацієнтів з діагнозом COVID-19 одужують повністю, однак у деяких з них розвиваються віддалені наслідки.

[Детальніше](#)

***

25.03.2025

Андрєєва В.

Long COVID-19: науковці поступово розкривають довготривалі наслідки інфекції

Науковці продовжують вивчення наслідків пандемії COVID-19 та її тривалого впливу на організм ([Українська правда. Життя](#)).

Багато симптомів так званого Long COVID уже знайомі: від затуманення свідомості до постійної втоми. Але нові дослідження показують, що наслідки можуть бути набагато глибшими, складнішими та менш помітними, [пише](#) The New York Times.

Мозок: чому туманіє свідомість

У багатьох пацієнтів під час захворювання фіксують головний біль, запаморочення, сплутаність думок, труднощі з концентрацією та проблеми з пам'яттю. Ці симптоми можуть зберігатися протягом місяців. За різними оцінками, до 30% людей [відчувають](#) подібні ефекти ще щонайменше через три місяці після перенесення інфекції.

Головним винуватцем цієї проблеми є запалення. Воно пошкоджує нейрони та заважає формуванню зв'язків між ними.

Також є припущення, що вірус [порушує](#) бар'єр між кров'ю та мозком, а фрагменти самого вірусу можуть залишатися в мозкових тканинах довше, ніж ми думали.

[Детальніше](#)

***

20.03.2025

By Tarun Sai Lomte

Targeted rehab exercises improve lung health and mobility in long COVID patients

Боротися з симптомами тривалого COVID? Нове дослідження підтверджує, що легенева реабілітація може відновити функцію легенів, зменшити втому та покращити якість життя, особливо за допомогою цілеспрямованих вправ протягом 4-8 тижнів ([News-Medical.Net](https://www.news-medical.net)).

[Детальніше](#)

Новини наукового розвитку

23.03.2025

Це просто зразкова робота прес-служби [Національна академія наук України](#)

Якби не багатодесятирічні дослідження українських науковців, що стосувалися Каховського водосховища, навіть іноземним вченим, озброєним сучасними супутниками і методами аналізу, було б важко зрозуміти ситуацію, динаміку, погіршення чи покращення стану екосистеми (<https://www.facebook.com/senenkoanton>).

Джерело: <https://www.facebook.com/NAsofUkraine>

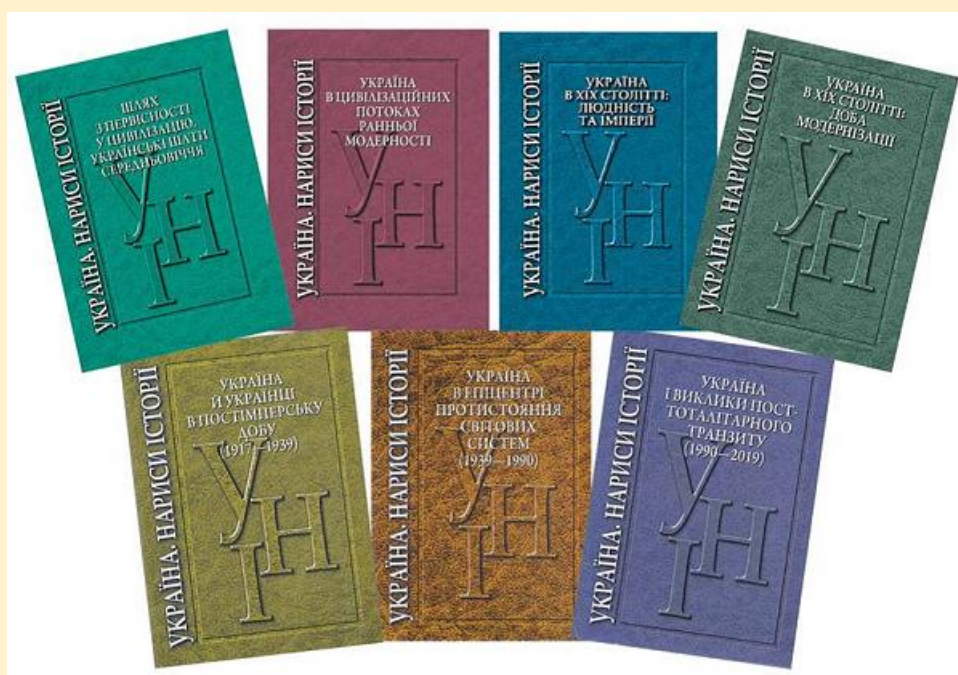
[Докладніше див. додаток 22](#)

***

28.03.2025

Вийшла друком остання – сьома за ліком – книга масштабного проєкту «Україна. Нариси історії».

Наприкінці грудня 2024 року у Видавничому домі «Академперіодика» НАН України вийшла друком остання – сьома за ліком – книга масштабного проєкту «Україна. Нариси історії». Його реалізація символізує створення найбільшого і найповнішого на сьогодні новітнього українського історичного гранд-нарративу, в якому акумульовано новітні здобутки української історіографії в аспектах концептуалізації національного історичного процесу. Хронологічно остання книга проєкту описує події до 2019 року, а тому широкомасштабне вторгнення Росії в лютому 2022 року безумовно стає новою віхою, що визначить подальші вектори досліджень новітньої історії України ([Світ](#)).

Джерело: <https://www.facebook.com/NASofUkraine>

[Докладніше див. додаток 23](#)

***

08.03.2025

Шулікін Д.

Наш людський капітал: втрати й перспективи відродження

Які демографічні втрати понесла Україна через війну, які виклики постають у цьому контексті та якими шляхами можна хоча б частково відродити наш людський капітал у період повоєнного відновлення? Про це йшлося у виступі директорки Інституту демографії та проблем якості життя

Національної академії наук України Елли ЛІБАНОВОЇ на одному з нещодавніх засідань Президії НАНУ ([Світ](#)).

Сьогодні дістати взагалі будь-яку інформацію про соціально-демографічні процеси є величезною проблемою. Як нагадала Елла Лібанова, Держстат під час дії воєнного стану не публікує такі дані. Але ж потреба в них нікуди не поділась – вона є в дослідників, виконавчої влади тощо.

Щоб компенсувати бодай частину цих інформаційних прогалин, науковці Інституту демографії та проблем якості життя розробили низку спеціальних методик.

[Докладніше див. додаток 24](#)

***

31.03.2025

Дослідження Південного океану: українські вчені отримали перші дані підводних вимірювань

Українські науковці отримали перші результати підводних вимірювань у водах Антарктики, проведених за допомогою океанографічних буїв, які були встановлені з борту науково-дослідного корабля «Ноосфера» ([ukrinform.ua](#)).

Як передає Укрінформ, про це Національний антарктичний науковий центр повідомив у [Фейсбуці](#).

[Докладніше див. додаток 25](#)

***

13.03.2025

Галата С.

Фахові видання: від «зійде й так» до міжнародного рівня

Публікація якісної наукової статті – подія і для вченого, і для наукової спільноти. Щоб ці результати помітили, видання, яке публікує статтю, теж має бути якісним. А для цього потрібно уніфікувати з міжнародними стандартами і вимоги до публікацій, і процедури відкликання (ретракції) статей, і редакційні політики видань. Саме вдосконаленню редакційних політик присвячено дослідження «Теоретичні засади гармонізації редакційних практик українських наукових видань із міжнародними стандартами для конкурентоспроможної інтеграції України до європейського простору відкритої науки» ([Національний фонд досліджень України](#)).

[Докладніше див. додаток 26](#)

***

24.03.2025

Як штучний інтелект змінив державні послуги, оборону, освіту й медицину у світі – дослідження

За три роки використання штучного інтелекту світовими урядами зросло в понад півтора раза. Про це говорить дослідження «Національні великі мовні моделі», проведене українською ІІІ-спільнотою ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Джерело: <https://thedigital.gov.ua/>

Головною причиною такого стрибка є те, що країни створюють локальні великі мовні моделі, які допомагають їм розробляти якісні ІІІ-продукти для державного сектору, медицини, оборони, освіти та сільського господарства.

[Докладніше див. додаток 27](#)

***

21.03.2025

ДОСВІД EBSCO З ВИКОРИСТАННЯ ІІІ

На сайті EBSCO опубліковано інформаційний матеріал «Як EBSCO забезпечує точність свого ІІІ» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

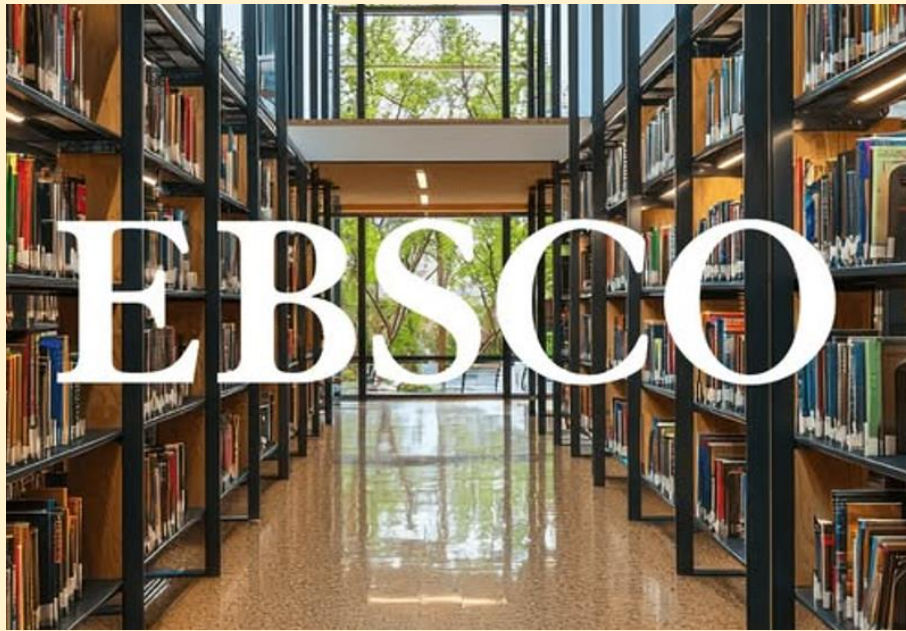

Фото: скріншот

У ньому наголошується, що EBSCO здійснює моніторинг якості відповідей інструменту штучного інтелекту, щоб переконатися у високому рівні результатів. Для кожного етапу роботи з ШІ можна визначити якість, побачити проблеми та своєчасно вжити заходи для підвищення якості відповідей. Тому важливо регулярно оцінювати якість на кожному етапі, а також аналізувати результати на упередженість, вартість, вплив на навколишнє середовище, рівність тощо. Крім того, усі, хто використовує ШІ, мають забезпечити прозорість таких оцінок. EBSCO використовує наступні методи: пошуково-доповнена генерація, перевірка бібліотекарями та експертами з предметних питань, порівняння зі зразком (актуальність, тональність, термінологічна точність; відповідність змісту, тематична спрямованість, корисність для дослідження). Такі дослідження, вважає компанія, нагально необхідні, адже EBSCO завжди приділяла особливу увагу високоякісним надійним даним.

Детальніше: <https://ukrintei.ua/y/q22z0>

***

05.03.2025

Deep Research від OpenAI: практичне тестування можливостей AI для огляду літератури

Завдяки новій функції Deep Research, інтегрованій у модель OpenAI o3 наприкінці лютого, проведення комплексного огляду літератури займає лише кілька хвилин. Наприклад, запит на огляд сучасних досліджень у сфері машинного навчання та споживання енергії було виконано всього за 6 хвилин ([NAUKA](#)).

[Докладніше див. додаток 28](#)

Проблеми енергозбереження

14.03.2025

Конкурс проектів «InnovateUkraine 2025» для відновлення енергетики України

10 березня 2025 року стартував конкурс проектів «InnovateUkraine», метою якого є підтримка та розвиток енергетичних інновацій і технологій, які допоможуть відродженню та відновленню енергетики України ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Отримати докладну інформацію про конкурс та зареєструватися для участі у ньому можна [за посиланням](#).

Читати на сайті [НАНУ](#).

***

11.03.2025

В Інституті загальної енергетики НАН України створили програмно-інформаційний комплекс GreenPowerAtlas. Його призначення – збирати, опрацьовувати й аналізувати супутникові метеорологічні дані, що використовуються для оцінювання потенціалу генерації вітрових і сонячних електростанцій. Завдяки цій розробці можна не лише отримувати найактуальніші дані та прогнози для ефективного планування: вона також допоможе підвищити інвестиційну привабливість відновлюваної енергетики в Україні, поліпшити надійність енергосистеми та посприє зміцненню національної енергетичної й екологічної безпеки ([Інститут загальної енергетики НАН України](#)).

📌 Більше: <https://cutt.ly/GrueHEPO>

***

11.03.2025

Leopoldina and the Korean Academy of Science and Technology publish recommendations on energy transition

Республіка Корея та Німеччина прагнуть перейти до кліматично нейтральної енергетичної системи. Для цього обидві країни повинні вирішити наукові та технологічні виклики ([Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina](#)).

[Детальніше](#)

***

12.03.2025

Борисіхіна К.

Складно, але все ж таки. Масовий перехід на сонячну енергетику може охолодити планету – вчені

Міжнародна група дослідників з Китаю, Сінгапуру та Массачусетського технологічного інституту провела моделювання, результати якого показали, що встановлення сонячних панелей на дахах по всьому світу може сприяти охолодженню планети (nv.ua).

Заміна традиційних джерел енергії сонячними системами здатна знизити глобальну температуру поверхні Землі на 0,05–0,13°C до 2050 року.

[Детальніше](#)

Науково-організаційні заходи

27.03.2025

🕒🌐 **Яку роль технології відіграють у суспільних трансформаціях?**

👤🏭 Навіщо у світі створюють твердотільні електроліти і що за цим напрямом уже зроблено в Україні? (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

🌱🌍 Як переробити сировину, що містить вуглець, у вуглеводні?

🌍🗑️ Як ідентифікувати речовини, що забруднюють водойми, й оцінити токсичність цих забрудників?

🚗🏠 Як краще зберігати водень, призначений для енергетичних потреб?

👤🗣️ Про все це говорили на нещодавніх читаннях, присвячених першому президентові НАН України Володимирові Вернадському, де науковці нашої Академії поділилися своїми здобутками і планами: <https://cutt.ly/rrpNNwHC>

Джерело: <https://www.facebook.com/NASofUkraine>

***

12.03.2025

ДО РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО

Напередодні 162-ої річниці від дня народження першого президента Української академії наук (нині – Національна академія наук України), 11 березня 2025 року, в рамках спецпроєкту *Українського кризового медіацентру* “Навколо постаті” черговий випуск був присвячений ролі Володимира Вернадського в історії науки та його впливу на сучасність ([Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України](#)).

...Питаннями для обговорення були такі:

- Становлення Володимира Вернадського як науковця;
- Концепція ноосфери – значення та випробування часом;
- Розбудова Української Академії наук;
- Володимир Вернадський як символ величі української науки.

[Детальніше](#)

***

21.03.2025

ВІДБУЛОСЯ ЗАСІДАННЯ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

19 березня 2025 року під головуванням Президента Національної академії наук України академіка Анатолія Загороднього відбулося чергове засідання Президії Національної академії наук України ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Під час засідання було заслухано та обговорено дві наукові доповіді та інші питання Порядку денного.

Із доповіддю «Сучасні методи комп’ютерного моделювання для дослідження речовини: від фізичних характеристик до медичного застосування» виступив член-кореспондент Національної академії наук України Сергій Іванович Оковитий.

Доповідь «Формування засад національно укоріненої стійкості та безпеки економічного розвитку України в умовах нової гібридної реальності «мир–війна» представив академік Національної академії наук України Андрій Андрійович Гриценко.

Обидві доповіді, представлені на засіданні, викликали велике зацікавлення та жваве обговорення серед учасників.

Про нагородження відзнаками Національної академії наук України доповідав академік НАН України Вячеслав Леонідович Богданов.

Наостанок було розглянуто декілька кадрових та поточних питань.

Читати більше на сайті [НАН](#) України.

***

29.03.2025

З 24 по 28 березня 2025 року в Києві відбулася Школа з квантової сенсорики та метрології (QSM School 2025). Студенти та молоді науковці з різних міст України та світу занурилися у світ квантових вимірювань, оптики, магнітометрії та атомної інтерферометрії під керівництвом провідних вчених із Оксфорда, Ноттінгема, Женеви та інших топових інституцій ([Київський академічний університет](#)).

Однією з головних подій школи є екскурсія по лабораторіям Kyiv Academic University Національна академія наук, де учасники змогли побачити передові квантові дослідження в дії (Інститут теоретичної фізики ім М М Боголюбова НАН України, G V Kurdyumov Institute for Metal Physics of the NAS of Ukraine, УФТ - Інститут фізики НАН України).

Завдяки підтримці American Physical Society та Alfred P. Sloan Foundation участь у школі є безкоштовною, а студенти з інших міст України отримали відшкодування витрат на проїзд і проживання.

Відео: <https://www.youtube.com/watch?v=c6gHedzL05A>

***

19.03.2025

В Україні відбулася APS Global Physics Summit – Сесія з квантової науки

18 березня 2025 року в [Інституті теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова НАН України](#) успішно пройшла APS Global Physics Summit – Global Satellite Session – Ukraine: Quantum Science in Ukraine. Захід, організований за підтримки [American Physical Society](#) Американського фізичного товариства (APS), об'єднав провідних вчених, які представили передові дослідження у сфері квантової науки та матеріалознавства ([Academ.media](#)).

[Докладніше див. додаток 29](#)

***

20.03.2025

Підсумки Тижня мозку 2025: відкриття, лекції та інновації

Завершився Тиждень мозку 2025, що проходив з 12 по 16 березня у Національній науковій медичній бібліотеці України. Цей масштабний науково-просвітницький захід, присвячений 30-річчю міжнародного Brain Awareness Week, об'єднав дослідників, лікарів, студентів і всіх, хто цікавиться нейронауками ([Academ Media](#)).

Джерело: <https://www.facebook.com/Academ.media>

Головними темами стали виклики української науки, нейроестетика, нейроінженерія, порівняння мозку з комп'ютером та новітні дослідження. Також обговорювали історію хвороби Альцгеймера, редагування ДНК для лікування мозку та роль мутацій у процесах пам'яті. Усі лекції були подані у доступному форматі, що зробило складні наукові теми зрозумілими для широкої аудиторії.

Тиждень мозку 2025 став не лише нагодою для популяризації нейронаук, але й важливою платформою для діалогу між науковцями та суспільством. Лекційний день, який був 16 березня, продемонстрував високий рівень українських дослідників та їхній внесок у світову науку.

Відео: https://youtu.be/nOs8TJQ_PJc?si=Fq3X9jaOQhtRhBfm

***

14.03.2025

ВІДБУЛОСЯ ЗАСІДАННЯ ПРЕЗИДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

05 березня 2025 року під головуванням Президента Національної академії наук України академіка НАН України Анатолія Загороднього відбулося чергове засідання Президії НАН України ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Присутні заслухали дві наукові доповіді.

Про «Розвиток розподіленої енергетики в Україні з використанням технологій мікромереж» поінформував заступник директора з наукової роботи Інституту електродинаміки НАН України доктор технічних наук Ігор Блінов.

[ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДОПОВІДІ](#)

Із теми «Соціологічні дослідження поточного стану та динаміки солідарних суспільних взаємодій під час війни» виступив головний науковий

співробітник відділу історії та теорії соціології Інституту соціології НАН України доктор соціологічних наук Віктор Степаненко.

[ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДОПОВІДІ](#)

На завершення учасники засідання розглянули низку кадрових і поточних питань.

Читати більше на сайті [НАНУ](#).

***

26.03.2025

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ “СОЦІАЛЬНА СТІЙКІСТЬ ТА СОЛІДАРНІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ”

21-22 березня 2025 р. у Києві на базі Інституту соціології НАН України за підтримки фонду Стефана Баторія (Польща) відбулася міжнародна науково-практична конференція “Соціальна стійкість та солідарність під час війни: досвід України та Польщі” ([Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України](#)).

Участь у конференції взяли науковці Інституту соціології НАН України, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Університету соціальних та гуманітарних наук у Варшаві, Варшавського університету, Ягеллонського університету, Університету Фрібурга (Швейцарія) та Лондонської школи економіки.

[Детальніше](#)

***

14.03.2025

Шулікін Д.

Симуляційні технології та цифровий шторм

Оцінити технології, що застосовуються сьогодні, а також поглянути у завтрашній день могли учасники семінару «Симуляція як частина сучасного життя», який організували [КПІ ім. Ігоря Сікорського](#), науковий парк «Київська політехніка» й Українська асоціація симуляційної медицини [Ukrainian Association for Simulation in Healthcare](#). Було розглянуто можливості застосування симуляційних технологій в освіті, науці й охороні здоров'я, а також обговорено проблеми застосування штучного інтелекту ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 30](#)

***

29.03.2025

Відбувся вебінар щодо можливостей мережі Eureka для українських учасників

26 березня 2025 року відбувся вебінар, присвячений можливостям міжнародної мережі Eureka для українських науковців, підприємців та інноваторів. Захід організовано Міністерством освіти і науки України спільно з Секретаріатом мережі Eureka з метою посилення міжнародної співпраці та залучення українських учасників до програм мережі ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Участь у вебінарі взяли понад 400 представників закладів вищої освіти, наукових установ, грантових офісів, малого і середнього бізнесу, а також інших зацікавлених сторін.

[Докладніше див. додаток 31](#)

***

У ДУ КАІ провели інформаційний захід «Грантові можливості та інструменти підтримки в рамках Програми «Горизонт Європа»»

13 березня на базі Державного університету «Київський авіаційний інститут» (ДУ КАІ) відбувся інформаційний захід на тему: «Грантові можливості та інструменти підтримки в рамках Програми «Горизонт Європа»». Подію було організовано і проведено спільно з відділом «Офіс Горизонт Європа в Україні» Національного фонду досліджень України, фахівці якого виступили спікерами заходу ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

[Докладніше див. додаток 32](#)

***

21.03.2025

Команда НФДУ завітала до міста Тернопіль для проведення чергового заходу з поширення інформації, присвяченого грантовим можливостям НФДУ й інструментам підтримки в рамках Програми «Горизонт Європа»»

Триденна подія мала на меті підвищити обізнаність щодо можливостей отримання фінансової підтримки шляхом участі в конкурсах НФДУ та програми «Горизонт Європа». За результатами проведення заходу учасники отримали не лише практичні знання, а й нові можливості для розвитку своїх проєктів та ініціатив у майбутньому ([Національний фонд досліджень України](#)).

[Докладніше див. додаток 33](#)

***

Відбувся воркшоп, присвячений можливостям розвитку наукової кар'єри в рамках Програми «Горизонт Європа» за напрямом ERC

6 березня відбувся воркшоп, присвячений формам підтримки вчених у конкурсах Європейської дослідницької ради (ERC). Команда відділу «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ відвідала Представництво Європейського Союзу в Україні для участі у заході. На захід завітала також пані Посол ЄС в Україні Катаріна Матернова ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

[Докладніше див. додаток 34](#)

***

14.03.2025

Наука в креативних індустріях: фахівці IP офісу провели два заходи для наукової спільноти (презентації)

7 березня за запитом Київського академічного університету (КАУ) представники IP офісу прочитали для фахівців КАУ дві лекції щодо дотримання авторських прав у роботі наукових медіа, а 14 березня фахівці IP офісу спілкувалися вже із представниками наукових бібліотек України, на онлайн-семінарі, ініційованому керівництвом Наукової бібліотеки імені Михайла Максимовича ([IP офіс](#)).

Джерело: <https://nipo.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 35](#)

***

07.03.2025

ЕКСПЕРТНЕ ОБГОВОРЕННЯ «НОВІ ГОРИЗОНТИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»

7 березня 2025 року в Інституті правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України відбулося експертне обговорення на тему «Нові горизонти приватного права України», співorganizаторами якого разом з Інститутом виступили Міністерство юстиції України та Науково-консультативна рада при Голові Верховної Ради України ([ШрНПЕ НАН України](#)).

[Докладніше див. додаток 36](#)

***

До 155-річчя з дня народження Євгена Оскарівича Патона

5 березня 2025 року виповнюється 155 років з дня народження видатного вченого, інженера, академіка Академії наук України, засновника Інституту електрозварювання та піонера у сфері зварювальних технологій та мостобудування – **Євгена Оскарівича Патона** ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Його наукові здобутки стали основою для розвитку сучасних методів електрозварювання, автоматизації виробничих процесів та інженерних рішень у мостобудуванні. Саме завдяки його роботі було закладено наукові основи електрозварювання плавленням, а створений ним метод швидкісного автоматичного зварювання під флюсом, відомий як «метод Патона», став світовим проривом у цій галузі.

З нагоди ювілею **Державна науково-технічна бібліотека України** підготувала **тематичну віртуальну виставку**, присвячену життю, науковій діяльності та винаходам Євгена Патона.

Ознайомитися з виставкою можна за [посиланням](#)

Запрошуємо всіх до перегляду!

***

21.03.2025

Максим Рильський – наукова й культурна спадщина, любов до рідної землі

В Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського 19-20 березня відбувається Міжнародна науково-практична конференція «Збереження національної спадщини та розвиток культурних практик в умовах суспільних викликів». Вона присвячена 130-річчю від дня народження організатора науки, поета, митця Максима Рильського ([Світ](#)).

В організації конференції взяли участь Національна академія наук України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, Міжнародна асоціація українців, Український комітет

міжнародної асоціації з дослідження і поширення слов'янської культури, Національна спілка кінематографістів України та Фонд Максима Рильського «Троянди й виноград».

[Детальніше](#)

***

05.03.2025

Підсумки міжнародного круглого столу «Бібліотека для твоїх потреб»

4 березня 2025 р. відбувся міжнародний круглий стіл «Бібліотека для твоїх потреб», організований ВГО Українська бібліотечна асоціація, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, БФ Бібліотечна Країна в рамках міжнародного проекту «Посилення ролі бібліотек у відбудові України» (*Empowering Libraries for Rebuilding Ukraine*) ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Онлайн і наживо до роботи круглого столу долучились понад **300 бібліотекарів**.

З вітальним словом до учасників звернулись: **Олег Сербін**, д. н. із соціальних комунікацій, генеральний директор Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого; **Люсьєна Шум**, голова БФ «Бібліотечна країна»; **Вероніка Трепаньї**, заступниця декана Шведської школи бібліотечних та інформаційних наук університету Бороса; **Катаріна Кукайне**, директорка департаменту розвитку Національної бібліотеки Латвії.

Учасники круглого столу обговорили широке коло питань, пов'язаних із бібліотечною діяльністю задля задоволення потреб жителів громад, і ознайомились із досвідом латвійських, шведських і українських колег.

[Детальніше](#)

***

28.03.2025

МАНівці повернулися з перемогами з «I-FEST»

Міжнародний фестиваль інженерії, науки та технологій «I-FEST» – щорічне змагання юних дослідників та розробників, найбільше на Африканському континенті. Цьогоріч конкурс відбувався 21–27 березня у туніському місті Хаммамет та об'єднав 1200 науковців із 40 країн світу ([Мала академія наук України](#)).

Серед них були МАНівці. 30 вихованців Малої з 14 областей представляли Україну на «I-FEST», восьмеро з них презентували математичні проекти. Загалом учасники могли змагатися у 8 різних категоріях: фізика, науки про навколишнє середовище, суспільні науки, комп'ютерні науки, інженерія, науки про життя, мультимедіа та математика.

Українська команда виборола 31 нагороду: 4 золотих, 8 срібних, 12 бронзових медалей та 6 почесних відзнак і 1 за топпроєкт.

[Детальніше](#)

***

20.03.2025

У Києві відкрили фотовиставку про співпрацю України та Британії в Антарктиці

У Центральній бібліотеці імені Тараса Шевченка для дітей в Києві відкрили фотовиставку «Спільна британсько-українська антарктична історія: наукова станція, криголам і... старовинна бібліотека» (ukrinform.ua).

Про це повідомляє кореспондент Укрінформу.

Експозиція присвячена співпраці України та Великої Британії в Антарктиці, яка триває вже кілька десятиріч.

[Детальніше](#)

Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки

13.03.2025

Галата С.

Академічні стартапи: щоб знання стали силою

У часи хаосу і непевності правильним кроком є зміцнення власної економіки та обороноздатності. Для цього потрібно розвивати високотехнологічні галузі, упроваджувати результати наукових досліджень у реальному секторі економіки, готувати вчених-підприємців ([Світ](#)).

Останню задачу розв'язують, зокрема, університети, які стали переможцями експериментального проєкту Міністерства освіти і науки України зі створення стартап-шкіл – інкубаторів – акселераторів. Одна з таких шкіл почала роботу і в Київському академічному університеті.

У чому особливість школи, що вона пропонує ученим, як планує розв'язувати одне з найскладніших питань – комерціалізацію наукових результатів і розробок? І, найважливіше, чи є шанси на успіх? Про це викладачі стартап-школи розповіли під час презентації проєкту «Стартап-школа Academ.City – інноваційна екосистема для розвитку академічних стартапів наукових установ НАН України». Проєкт виконує КАУ в партнерстві з Національним університетом «Києво-Могилянська академія».

[Докладніше див. додаток 37](#)

***

05.03.2025

Опубліковано Звіт за результатами громадського обговорення законопроекту про наукові парки

Міністерство освіти і науки України опублікувало Звіт за результатами громадського обговорення проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку наукових парків». Громадське обговорення, що є одним із етапів розроблення законопроекту, відбувалося у форматі електронних консультацій з 26 грудня 2024 року до 25 січня 2025 року, а також у форматі публічних консультацій під час заходу «Science City. Connecting Business and Science» 15 січня 2025 року ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 38](#)

***

20.03.2025

WINWIN | MedTech: Інноваційні медичні технології для лікування та реабілітації

Секторальна стратегія MedTech – це аналіз галузі та бачення потенційного розвитку напряму, який допоможе інтегрувати передові технології в медицину. Стратегія сприятиме масштабуванню виробництву біонічних протезів, розробці технологій для регенерації шкіри, лікування опіків, ран, упровадженню цифрових рішень для ментального здоров'я та

використання ШІ для діагностики й лікування ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Джерело: <https://thedigital.gov.ua/>

Ця потреба зумовлена критичними викликами у сфері охорони здоров'я: втратою медичної інфраструктури, зростанням кількості травм кінцівок, поширенням хронічних захворювань і підвищеною увагою до ментального здоров'я. Саме тому першочергове завдання стратегії – сприяти виробництву сучасних протезів, реабілітаційних засобів та цифрових платформ.

[Докладніше див. додаток 39](#)

***

13.03.2025

Штучний інтелект в медицині: найкращі українські стартапи

Технології штучного інтелекту (ШІ) сьогодні змінюють підходи в медицині та стають важливим інструментом для медичних стартапів, нагадує [Sikorsky Challenge \(Світ\)](#).

Ринок ШІ в медичній галузі стрімко зростає, і в Україні вже з'являються інноваційні рішення, що покращують послуги у галузі здоров'я. Нижче йдеться про три українських стартапи, які завдяки ШІ та новітнім технологіям змінюють хірургію, психотерапію та підтримку ментального здоров'я пацієнтів.

[Докладніше див. додаток 40](#)

***

«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ долучився до відкриття цифрового інноваційного хабу Win-Win EDIH

26 березня відбувся офіційний запуск європейського цифрового інноваційного хабу Win-Win EDIH – центру, який підтримує бізнес, стартапи, науку, державний сектор, інвесторів та експертів із європейськими можливостями у цифровій трансформації ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

[Докладніше див. додаток 41](#)

Бібліотека в науковому процесі

Л. Матвійчук,

кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Соціальне партнерство в системі соціокультурної діяльності національних бібліотек НАН України у воєнний час

Уявлення про багатоаспектність соціокультурного простору – від створення міфопоетичних образів регіонів до напрацювання системи наукового осмислення – потребує формування інформаційних баз джерельної інформації для цілої низки соціогуманітарних досліджень як важливої складової регіональних студій зокрема та загальнонаціонального проекту формування відповідного інформаційного простору загалом. Важливе місце в реалізації цих завдань займають бібліотеки – і як культурні та інформаційні осередки громад, що реалізують краєзнавчі дослідження, популяризаційні культурно-освітні проекти; і як ініціатори чи учасники масштабних, часто – міжгалузевих та міжінституційних – проектів, спрямованих на науково-інформаційне забезпечення й осмислення процесів формування та розвитку соціокультурного простору України. Погоджуємось із думкою про те, що «механізми створення соціокультурного простору та національної соціокультурної консолідації потребують повноцінного й багаторівневого функціонування гуманітарного простору як інформаційно-комунікаційного середо-вища, у якому виробляється та функціонує взаємопов'язана система ідей, цінностей, ідеалів, міфів, стереотипів, образів, що впливають на суспільну свідомість, а також здійснюється реалізація проектів формування національної пам'яті, передусім сучасної цифрової культури та цифрового формату культурної пам'яті (e-Культура, e-Culture): оцифрування культурної спадщини, створення метаданих культурних об'єктів, введення у широкий громадський обіг матеріалів установ культурної пам'яті (бібліотек, архівів, музеїв) тощо» [14, с. 193].

У цьому контексті окремий інтерес представляє діяльність Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) та реалізована за участі бібліотеки мережа проектів, що системно формують електронні

ресурси, які забезпечують наукове бачення як загально- національної, так і локальної специфіки, слугують джерельною основою для різного роду регіональних досліджень, створення освітніх та культурних продуктів. До таких проєктів відносимо створення національної бібліографії, численних науково-довідкових видань, формування масштабних електронних бібліотек, архівів та окремих колекцій, а це у світовій практиці – завдання передусім найбільших наукових бібліотек. Варто погодитись із науковим колективом НБУВ у їх висновку про органічність таких завдань для бібліотеки, у фондах якої сконцентровано найбільш повний масив літератури про Україну, разом з основною частиною наявних у нашій країні унікальних та рідкісних документів, особливо враховуючи, що НБУВ має вагоме дослідницьке, методологічне й системотехнічне підґрунтя як наукова установа та величезні напрацювання її вчених і спеціалістів щодо інтеграції всього багатства знань про Україну [8, с. 5].

Таким чином, **метою дослідження** є висвітлення практичних проєктів та теоретичних напрацювань, розроблених фахівцями НБУВ у галузі створення ресурсної бази історичних та культурологічних досліджень за 2020–2024 рр., що охоплюють проблематику функціонування національного соціокультурного простору. Робота заснована на системному і соціокомунікаційному підходах, а її методологічною основою став комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Отже, аналіз праць, спрямованих на теоретичне осмислення інформаційного аспекту розвитку соціокультурного простору України, дає підстави стверджувати, що в основі відповідних розробок НБУВ закладено декілька напрямів. Це, по-перше, дослідження, що розкривають діяльність наукових підрозділів бібліотеки, які працюють безпосередньо з фондами як історико-культурною спадщиною та науковим ресурсом [3, 4, 6, 7, 8, 9]; по-друге – дослідження, що стосуються бібліотечних цифрових проєктів [1, 10, 11, 12]; та, по-третє – цикл досліджень, пов'язаних із питаннями формування цілісного соціокультурного простору України як складової консолідаційних національних стратегій та інформаційного синтезу українського національного простору в контексті варіативності його соціокультурних кодів, динаміки трансформацій уявлень про суспільний ідеал в українському суспільстві, зокрема, специфіки його формування в умовах глобалізованого світу та інформаційного суспільства [2, 5, 10, 11, 12].

У контексті дослідження динаміки трансформацій уявлень про суспільний ідеал в українському суспільстві цікавим видається висновок про те, що основним механізмом трансформаційних процесів є культурний синтез, коли важливі суспільно-політичні явища чи їх окремі елементи спочатку фіксуються на джерелознавчому рівні, осмислюються в науковому дискурсі і, врешті, стають об'єктом інтелектуальних, мистецьких рефлексій, коли переживання таких подій на соціокультурному рівні приводить до включення їх проєкції до світоглядних орієнтацій суспільства [2, с. 14].

Розглянемо у першу чергу ті аспекти діяльності НБУВ, що спрямовані на розкриття фондів і при цьому заповнення «білих плям» у вітчизняній науковій гуманітаристиці та публічній історії. Власне, згадане заповнення «білих плям» бере початок від 90-х років минулого століття, коли набуття статусу національної бібліотеки незалежної України в умовах розвитку демократичного суспільства дали їй можливість, як зазначають автори фундаментальної праці з історії бібліотеки, «повернутися до принципів, визначених засновниками Бібліотеки в 1918 р., – служіння суспільству і державі, роботі на благо народу України, вітчизняної і світової культури» [9, с. 86].

Загалом цілий цикл праць, що стосуються історії і сучасної діяльності НБУВ та окремих її інститутів, висвітлює різні напрями роботи, спрямованої на інформаційне наповнення соціокультурного простору.

Збирання, зберігання, дослідження найцінніших книжкових і періодичних видань, образотворчих і музичних пам'яток України та інших країн, введення їх до наукового і культурного обігу через опис пам'яток, підготовку реєстрів, каталогів, покажчиків, баз даних, путівників по фондах – у сфері компетенції Інституту книгознавства НБУВ. Як зазначають його фахівці, книжкова культура потребує вивчення з огляду на її роль в історії суспільства та накопичені у великих бібліотеках масиви книжкових, журнальних, а також музичних та образотворчих пам'яток, необхідність введення їх у науковий обіг, бібліографічну фіксацію для пошуку книжкових пам'яток на відстані і в часі. Важливим також є наголошення того, що книга чудово вписується, принаймні в найближчій перспективі, у цифрове середовище [6, с. 6–7]. Складно переоцінити цінність електронних баз національного культурного надбання з точки зору доступності й збереженості ресурсів, що є на сучасному етапі принциповим у питанні наповнення соціокультурного простору.

Серед найцінніших, у силу унікальності та важливості для розкриття низки історичних та культурних процесів, у тому числі в прив'язці до їх регіональної специфіки, унікальні фонди Інституту рукопису НБУВ. Показово, що цей підрозділ, утворений у структурі бібліотеки від самого початку її заснування в 1918 р., за задумом фундаторів повинен бути орієнтований на «збирання історико- культурної спадщини українського народу та інших етносів, які історично проживали на території України, а також кращих зразків писемної історії та культури різних країн світу» [4, с. 4]. Важливо також, у контексті згаданого вище завдання заповнення «білих плям» національної історії, а відтак – інформаційного соціокультурного простору і часу, враховувати, що тривалий радянський період не сприяв не лише оприлюдненню, а й опрацюванню цілої низки документів, пов'язаних із важливими аспектами нашого минулого. Тому, як справедливо наголошують фахівці Інституту рукопису, «довгий час Бібліотека виконувала роль збирача та зберігача інформації; нині основним завданням наукових та бібліотечних співробітників є наукове опрацювання полишеного їм у спадок неописаного

історико-культурного надбання минулого та планомірне накопичення сучасної друкованої продукції й інших документальних джерел» [4, с. 6].

Ще один важливий напрям – науково-бібліографічні дослідження, що, з одного боку, розкривають насамперед цінні історико-культурні фонди, а з іншого – зосередилися на формуванні ретроспективної національної бібліографії у напрямі створення зведеного каталогу-репертуару української книги від найдавніших часів до наших днів, працюючи, відповідно, за принципом від унікальних пам'яток до всеохопного представлення української книги в інфополі. З точки зору регіональних аспектів соціокультурного простору України особливий інтерес становлять електронний каталог видань відділу зарубіжної україніки; електронний каталог «Періодичні видання України (газети), 1818–1922»; БД рукописів і стародруків картографічних видань XVI–XVIII ст. та багато іншої наукової продукції.

Дослідження та практична інформаційна робота з біобібліографії, теорії та методики біографістики, формування електронних баз історико-біографічної інформації слугує розбудові потужних і змістовних інформаційних ресурсів науки, освіти, культури, забезпеченню інформаційних потреб інтелектуального та духовного поступу сучасного українського суспільства. Серед згаданих заповнених зусиллями бібліотекознавців «білих плям» української історії і культури важливе місце займає історико-біографічна інформація. Тут ідеться про суттєве розширення уявлення про діапазон імен, які заслуговують на пам'ять і пошану з боку наступних поколінь [8, с. 127].

З організаційно-технічної точки зору йдеться про об'єднання в «цілісний плюралістичний, багатовимірний інформаційний ресурс» біографічних матеріалів, «нагромаджених, з одного боку, у довідкових виданнях (універсальних і галузевих енциклопедіях, словниках, збірниках, біобібліографічних покажчиках), а з іншого – у численних наукових працях різного формату, історико-літературних та історико-публіцистичних творах, а також на електронних носіях» [8, с. 129].

Варто наголосити також на активній розробці джерел з історії науки в Україні, репрезентованої в документальних фондах видатних діячів науки, культури, громадських діячів, що здійснюються співробітниками Інституту архівознавства НБУВ. Інститут є головним архівним підрозділом у системі Національної академії наук України, серед іншого – організовує діяльність щодо комплектування, наукового опрацювання, зберігання й суспільного використання Архівного фонду НАН України, наукового доробку вчених і діячів культури, що представляють усі регіони України і мають значну наукову цінність. Відтак забезпечує комплексне, з відображенням біографічних відомостей та інформації про діяльність, творчих здобутків і заслуг, розкриття місць зберігання й складу наукової спадщини, удоступнення інформації, надзвичайно важливої для дослідження історії науки [3, с. 5, 13].

Важливим результатом проаналізованих вище напрямів роботи НБУВ є формування **низки електронних цифрових ресурсів** з одночасним напрацюванням та теоретичним узагальненням підходів до їх організації.

Утворення спеціалізованих тематичних інформаційних кластерів, вагомість яких визначається авторитетом інституцій, які їх створюють, розглядаються фахівцями НБУВ як, з одного боку, ефективний метод забезпечення якісного споживання інформації, а з іншого – спосіб створення багатоаспектного системного ресурсу. На думку авторів аналітичної записки «Формування суспільного ідеалу в умовах глобалізованого світу та інформаційного суспільства», об'єднання за тематичною ознакою різних за характером документів про певний предмет, зосередження їх в окремому комплексі, по-перше, «дає змогу більш детально та глибоко відобразити поняття теми та змістові зв'язки між ними»; по-друге – «є найбільш природним і привабливим для сприйняття людини способом подання інформації, а відповідно – її сприйняття»; і, нарешті, «сприяє докладнішому поданню джерел, досліджень, вражень щодо значимих подій і суспільних явищ в історії й культурі України» [14, с. 55]. Фахівці НБУВ виходять із того, що місією цифрової бібліотеки є надання прямого доступу до інформаційних ресурсів у структурованому та авторитетному вигляді, на основі поєднання інформаційних технологій, досягнень освіти і культури в сучасному бібліотечному обслуговуванні [11, с. 7].

Пропонована фахівцями НБУВ концепція ролі наукової бібліотеки у підтримці наукових досліджень перетворила наукову бібліотеку в активний сегмент електронної дослідницької інфраструктури і передбачає реалізацію трьох комплексів завдань відповідно до напрямів діяльності бібліотек: створення цифрових ресурсів національної пам'яті, рукописної, архівної та книжкової культурної спадщини, що зберігається в бібліотеках, як об'єкта наукового дослідження низкою гуманітарних наук; створення сучасного цифрового наукового ресурсу за всіма галузями та напрямами наук як джерельного ресурсу розвитку наукового простору та цифровий менеджмент (кураторство), який пов'язаний з формуванням цифрового ресурсу наукової літератури, що поповнює бібліотеку, та його існуванням у мережі; управління науковою інформацією, пов'язане з науково-технологічною підтримкою системи [10, с. 18–19].

Серед бібліотечних цифрових ресурсів соціогуманітарних досліджень, створених НБУВ, слід відзначити: згадані вище комплекс бібліографічних баз даних національної бібліографії України; у тематичному блоці «Історико-культурні ресурси» вебпорталу бібліотеки представлено комплекс баз даних історико-культурних фондів (стародруки і рідкісні видання, бібліотечні зібрання та історичні колекції, образотворчі та музичні рукописи та видання, картографічні та газетні колекції), бази даних кодикологічних досліджень рукописних книг «Кодекс» та «Оправа», фондові системні ресурси в базах даних «Рукописний фонд» та «Архівний фонд НАН України», сайт Українського національного біографічного архіву. Прикладом складних

історико-культурних цифрових ДН-проектів, під час реалізації котрих було відпрацьовано можливості співпраці вчених гуманітарного циклу знань, включаючи істориків, філологів, філософів, етнографів, мистецтвознавців, бібліотекознавців, бібліографів та ін., та спеціалістів у галузі технічних наук, які спільно розробляли концепцію створення такого ресурсу, є проект «Цифрова Україніка», представлений на сайті НБУВ ресурсом Е-бібліотека «Україніка» [10, с. 20–26]. У системі предметно-довідкових рубрик регіональну специфіку відображають рубрики «Географічні об'єкти», «Мови», «Народи», «Населені пункти», «Пам'ятки культури», «Пам'ятки природи», «Персоналії», «Території» тощо. Поряд з інтегрованим національним електронним інформаційним ресурсом архівних, рукописних і друкованих джерел Електронна бібліотека «Україніка» (irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib) має значний ресурс для підтримки досліджень регіональної культурної спадщини та її представників.

У дослідженнях фахівців НБУВ об'єктивно стверджується, що реалізація сучасних наукових проектів з огляду на зростаючі обсяги інформаційних ресурсів потребує залучення безпосередньо до процесу дослідницької діяльності вчених та фахівців наукових бібліотек, які «накопили досвід активної присутності в глобальній мережі, системі наукових електронних комунікацій, відслідковують і першими впроваджують нові здобутки сучасних науково-інформаційних технологій створення цифрових ресурсів та пошукових систем» [12, с. 8].

Надзвичайно важливим видається спостереження про те, що названі та багато інших національних цифрових проектів України свідчать, що значна їх кількість мали на меті «ліквідувати лакуни в дослідженні історичних, соціальних та культурних процесів в Україні (у текстах “Про проект” це позначається такими епітетами: закриті, знищені, маловідомі, малодоступні, малознані, малотиражні, невідомі, недоступні, раритетні, унікальні тощо). Водночас ці ресурси виконують функцію консолідації, збереження та надання широкого доступу у цифровому форматі до документів і артефактів, важливих для відображення різних аспектів життя українського суспільства» [14, С. 8].

Не менш принциповим є наголошення того, що «масштабні, авторитетні, популярні та резонансні проекти, що відповідають головним маркерам національної ідентичності (держава, історія, територія, мова, персоналії, культура), були реалізовані національними установами України: науковими установами НАН України, закладами вищої освіти, національними бібліотеками, архівами, музеями». Розширюючи це спостереження, автори не відкидають аматорських проектів, розглядаючи їх як «демонстрацію небайдужості українського суспільства до історії та національної спадщини, пошуків українського суспільного ідеалу, визначення маркерів національної ідентичності, вираження та збереження регіональної самобутності», а також вказують на їх компенсацийний характер: «зазвичай ці проекти покривають ті

інформаційні ніші, які не знайшли розвитку в межах проєктів національного рівня» [14, с. 60].

Проте в першу чергу фахівці розглядають дослідницьку інфраструктуру як засоби, що надають ресурси та послуги науково-дослідним спільнотам для проведення досліджень та сприяння інноваціям. Важливим є наголошення того факту, що «за останні роки бібліотеки привнесли в електронне інформаційне середовище свої сильні риси: якісну каталогізацію ресурсів, стандарти опису та систематизації документів, турботу про збереження цифрового твору. Бібліотеки представили світу якісно упорядковані та описані електронні колекції, пов'язані зі збереженням культурної спадщини та наданням доступу до неї не лише науковцям, а й широким верствам населення» [12, с. 15].

Наголошено особливе значення для формування цифрових ресурсів науки в Україні національних наукових бібліотек НАН України як таких, що покликані збирати продукти наукового знання універсального характеру і з усього світу, а також формувати сучасні ресурси науки як наукові інформаційні джерела. Управління такими ресурсами з метою організації доступу визнається вкрай важливою діяльністю сучасних бібліотек, які займаються науковим опрацюванням та оцифруванням власних історико-культурних фондів, та створення інтелектуальних ресурсів з метою залучення до сучасної гуманітарної науки як джерел історичного розвитку суспільства, а також й накопичення інформації про сучасний розвиток наукових знань та управління інформацією [14]. Цифрові проєкти в незалежній Україні розглядаються як такі, що є вираженням європейських цінностей громадянського суспільства, яке сприяє збереженню культурного розмаїття та особистій самореалізації.

Також важливо відзначити, що саме в контексті бібліотекознавчих досліджень у сучасній соціокомунікативістиці відбувається осмислення, узагальнення та засвоєння зарубіжного досвіду реалізації цифрових проєктів. Дослідниками НБУВ проаналізований міжнародний досвід західних держав у регулюванні культурної політики та створенні цифрового ресурсу культурної спадщини, реалізація концепцій культурної політики країн ЄС у галузі культури супроводжувалася створенням міжнародних робочих груп, започаткуванням проєктів і програм, затвердженням методик, націлених на узгодження усіх параметрів підготовки мережевого ресурсу та інформаційно-технологічних платформ, розробкою комплексних технологій консолідації культурної спадщини, що також потребувало значного часу. Аналіз міжнародної діяльності та національних проєктів вирішення питань інтеграції культурної спадщини дав змогу зробити висновки про те, що для України найближчою стала модель ЄВРОПЕАНИ, побудована на засадах цифрової інтеграції ресурсів культурної пам'яті народів різних європейських країн та інституційної конвергенції [14, с. 155].

Висновки аналітичної записки «Формування суспільного ідеалу в умовах глобалізованого світу та інформаційного суспільства» засвідчили, що

значну роль у напрацюванні загального позитивного іміджу України та української культури найближчим часом будуть відігравати потужні національні цифрові проекти, особливо консолідовані ресурси установ соціальної пам'яті.

На окрему увагу заслуговує діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів наукових бібліотек, зокрема таких як Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Фонд Президентів України, Національна юридична бібліотека Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, що здійснюють на регулярній основі видання інформаційно-аналітичних журналів і бюлетенів, де відображаються сучасні тенденції регіональних аспектів стану українського суспільства, аналізують чинники консолідації суспільства на базі української культури, проводять моніторинг національного інформаційного та соціокультурного простору, розглядають проблеми збереження української ментальності, з формуванням національної державницької ідеології, що відображається не лише в колективних монографіях, а й на спеціальному сайті «Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ» (<http://nbuv.gov.ua>).

Висновки. Реалізовані Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського дослідження в галузі формування цілісного соціокультурного простору України як складової консолідаційних національних стратегій порушують важливі та актуальні питання формування ресурсів вітчизняного історичного й культурного процесу в усьому його етнічному, мовному, конфесійному та багатокультурному розмаїтті, різноманітності і різновекторності соціальних та регіональних вимірів. Науковий колектив обґрунтовано визначає важливість установ культури та національної пам'яті, у першу чергу – бібліотек та їхніх проектів для культурного синтезу та культурного регіоналізму українського соціокультурного простору. Дослідження осмислює функціонування вітчизняної інфосфери як важливого фактора забезпечення сталості та поступальності суспільного розвитку, напрацювання основних заходів із репрезентації в інформаційному просторі варіативності національного життя, найбільш дієвих інструментів неконфліктного представлення варіативності культурної пам'яті в соціокультурному просторі. З формуванням суспільного ідеалу тісно пов'язані проблеми утвердження загальнонаціонального пантеону знакових імен достойників, який пропонується розвивати, напрямів його поступової еволюції, розширення, зокрема в плані формування регіональних та місцевих пантеонів [2, с. 15].

Отже, огляд досліджень та ресурсів діяльності НБУВ, спрямованих на формування та осмислення інформаційного аспекту розвитку соціокомунікаційного простору України, відповідних розробок НБУВ, свідчить, що реалізовано декілька актуальних напрямів, які дають змогу розкрити ґрунтовний внесок вчених НБУВ у формування цілісного соціокультурного інформаційного розвитку України, що сьогодні має важливе значення в умовах інформаційного співробітництва і інформаційних

протистоянь воєнного часу, що надає можливість відстояти право України на незалежність та національний розвиток у сучасному глобалізованому світі.

Список бібліографічних посилань

1. Бібліотечні портали знань : монографія / відп. ред. С. С. Гарагуля. Київ, 2022. 378 с.
2. Динаміка трансформацій уявлень про суспільний ідеал в українському суспільстві : аналіт. зап. / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2019. 44 с.
3. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування та дослідження Архівного фонду Національної академії наук України (2000–2020) : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2021. 350 с.
4. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: формування фонду, науково-дослідницька та науково-інформаційна діяльність, створення електронного ресурсу (2000–2021) : монографія / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2021. 516 с.
5. Інформаційний синтез українського національного простору в контексті варіативності його соціокультурних кодів : аналіт. зап. / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2021. 60 с.
6. Історико-культурні фонди Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дослідження, організація доступу та створення електронного ресурсу (2000–2020) : монографія / відп. ред. Г. І. Ковальчук Київ, 2021. 616 с.
7. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: бібліотекознавство та бібліотечна діяльність в інноваційному процесі розвитку (2002–2020) : монографія / відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2022. 507 с.
8. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: розвиток національної бібліографії, біографічних досліджень та науково-бібліографічної діяльності (2000–2019) : монографія / відп. ред. В. І. Попик. Київ, 2019. 252 с.
9. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002) : монографія / ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2019. 452 с.
10. Цифрові бібліотечно-інформаційні ресурси у розбудові наукового сегменту національного інформаційного простору : монографія / відп. ред. К. В. Лобузін. Київ, 2021. 420 с.
11. Цифрові бібліотечні продукти і послуги в інформаційному забезпеченні державного розвитку : аналіт. зап. / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2023. 75 с.
12. Цифрові бібліотечні ресурси та сервіси підтримки наукових досліджень: сучасні підходи та роль у науковій комунікації : аналіт. зап. / відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2020. 60 с.

13. Формування цілісного соціокультурного простору України як складова консолідаційних національних стратегій : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2022. 224 с.

14. Формування суспільного ідеалу в умовах глобалізованого світу та інформаційного суспільства : аналіт. зап. / відп. ред. Дубровіна Л. А., Київ, 2020. 68 с.

(Джерело: Матвійчук Л. Соціальне партнерство в системі соціокультурної діяльності національних бібліотек НАН України у воєнний час / Л. Матвійчук // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2024. – Вип. 71. – С. 266–287. doi: <https://doi.org/10.15407/np.71.266>).

***

21.03.2025

Затверджено професійний стандарт «Бібліотекар»

Наказом Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 10 березня 2025 року № 17 затверджено професійний стандарт «Бібліотекар» ([Міністерство культури та стратегічних комунікацій України](#)).

Документ розроблено відповідно до Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 373 від 31 травня 2017 року.

[Докладніше див. додаток 42](#)

***

10.03.2025

Укладено договір про співпрацю між Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського та Державним університетом інформаційно-комунікаційних технологій

7 березня в [Державному університеті інформаційно-комунікаційних технологій \(ДУІКТ\)](#) відбулася зустріч представників низки важливих наукових установ з метою налагодження продуктивної співпраці в царині спільної організації наукових, культурно-просвітницьких заходів та спільної участі в розробці тем з питань інформаційної діяльності ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

У ході зустрічі укладено договір про співпрацю між Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського та [Державним університетом інформаційно-комунікаційних технологій](#). Його скріпили своїми підписами заступник генерального директора НБУВ з наукової роботи [Юрій Ковтанюк](#) та ректор [ДУІКТ Володимир Шульга](#).

Партнерами [ДУІКТ](#) стали також [Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України](#), [Науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства](#).

Учасники зустрічі відзначили, що таке партнерство дозволить працювати над плануванням і реалізацією спільних актуальних інформаційних проєктів. Зокрема, йдеться про проведення науково-практичних конференцій, науково-методичних семінарів, круглих столів, спільну організацію тимчасових груп для втілення поставлених завдань, взаємні стажування, навчання, проходження практики та підвищення кваліфікації наукових співробітників та викладачів тощо.

***

28.03.2025

Горчинська В.

Адвокація бібліотек: залучення, співпраця, розвиток

Адвокація у бібліотечній справі – це комплекс стратегій та дій, спрямованих на підвищення обізнаності суспільства, влади та інших зацікавлених сторін про значення бібліотек, а також на залучення ресурсів для їхнього розвитку. Вона базується на міжнародних практиках та рекомендаціях, зокрема Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) ([IFLA Advocacy](#)), а також досвіді українських бібліотек, представленому в дослідженнях Української бібліотечної асоціації ([УБА](#)) ([Блог Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого](#)).

Джерело: <https://oth.nlu.org.ua/>

Основні завдання адвокації включають:

- зміцнення іміджу бібліотеки як сучасного інформаційного та культурного центру;
- формування довготривалих партнерських відносин із владою, бізнесом, громадськими організаціями;

- залучення фінансування та ресурсів для реалізації бібліотечних програм і проєктів;
- активізацію громади навколо бібліотечних ініціатив.

Однак для досягнення цих завдань необхідно застосовувати ефективні форми впровадження адвокаційних практик, які дозволяють бібліотекам комунікувати з суспільством, залучати нових партнерів та розширювати свою діяльність.

[Детальніше](#)

***

25.03.2025

Out Now: March 2025 issue of IFLA Journal [Special Issue: Trends in academic and research libraries]

У спеціальному випуску журналу Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ досліджується ключові тенденції, що формують академічні та наукові бібліотеки в усьому світі ([IFLA](#)).

Джерело: <https://www.ifla.org/>

У цьому випуску розглядаються такі теми, як зміна ролі бібліотекарів-дослідників, використання генеративного штучного інтелекту в бібліотечних послугах, вплив великих даних і глобальна дослідницька співпраця.

[Детальніше](#)

***

28.03.2025

Рекомендації IFLA

Вперше за весь період свого існування Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) підготувала спеціальні «Рекомендації для закладів, які підтримують переміщених осіб, біженців, мігрантів, іммігрантів, шукачів притулку» ([Центр досліджень соціальних комунікацій](#)).

Джерело: <https://nbuviar.gov.ua/>

Бібліотеки сьогодні сприяють двосторонньому процесу інтеграції; вони не тільки допомагають переміщеним особам оволодіти від отриманих травм та інтегруватися в нові спільноти, але також дозволяють як переміщеним особам, так і приймаючим громадам вчитися одна в одній і розуміти відмінності. Бібліотеки відіграють ключову роль у задоволенні права доступу до інформації, яке є одним із найважливіших факторів відновлення життя переселенців.

[Завантажити файл](#)

***

09.03.2025

2024 Survey on Artificial Intelligence: report

У 2024 році серед членів Конференції європейських національних бібліотек було розпочато опитування «ШІ в бібліотеках» щодо їхніх практик використання штучного інтелекту. Огляд опитування подано у відповідному звіті ([CENL](#)).

[Детальніше](#)

***

18.03.2025

La BNE culmina su Plan estratégico 2021-2025 con la aprobación del Plan Anual de Actuaciones 2025

Національна бібліотека Іспанії опублікувала свій Річний план дій на 2025 рік, який доповнює Стратегічний план на 2021-2025 роки ([Biblioteca Nacional de España](#)).

Джерело: <https://www.facebook.com/bne>

У документі пропонується 70 заходів, які стануть кульмінацією Стратегічного плану на 2021-2025 рр., а також інші дії, спрямовані на поєднання з наступним Стратегічним планом, розробка якого розглядатиметься протягом року та буде представлена Раді опікунів Бібліотеки.

[Детальніше](#)

***

18.03.2025

De KB in 2024: grote stappen in leesbevordering en data-onderzoek

У 2024 році Національна бібліотека Нідерландів досягла кількох успіхів у сфері популяризації читання. Про це свідчить річний звіт за 2024 рік, який 18 березня оприлюднила Бібліотека ([Koninklijke Bibliotheek](#)).

[Детальніше](#)

***

12.03.2025

Kansalliskirjaston vuosiraportti – kohokohtia vuodesta 2024

Річний звіт Національної бібліотеки Фінляндії за 2024 рік містить основні моменти з досягнень і подій року ([Kansalliskirjasto](#)).

Джерело: <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi>

[Детальніше](#)

Наукова комунікація

25.03.2025

Афіляція під час війни: чому важливо вказувати актуальну адресу

Ми очікуємо від міжнародної спільноти чіткої позиції щодо невизнання «нових адміністрацій», але при цьому не завжди самі зрозуміло пояснюємо, де саме працюємо. Тому, зміна адреси в афіляції у таких умовах – це спосіб захистити себе і репутацію свого закладу, а також чіткий сигнал для міжнародних партнерів: автор працює в українській науковій системі, яка не контролюється окупантами ([Пан Бібліотекар](#)).

<https://www.facebook.com/pan2bibliotekar>

[Докладніше див. додаток 43](#)

***

25.03.2025

Як перевірити індексацію журналу в Scopus? 📖

Плануєте публікацію у міжнародному журналі, але не впевнені, чи він входить до Scopus? 🤔 ([Наукове видання «Наука та метрика»](#)).

Важливо перевіряти індексацію, адже багато журналів можуть втрачати статус або навіть бути виключеними.

📌 У статті ви дізнаєтеся:

- ✅ Як перевірити, чи журнал все ще індексується у Scopus
  - ✅ Які інструменти допоможуть знайти актуальну інформацію
  - ✅ Чому варто бути обережними з «хижацькими» журналами
- 🔗 Детальніше читайте за посиланням!

Джерело: <https://www.facebook.com/nim.media>

[Як перевірити індексацію у Scopus?](#)

***

17.03.2025

☀️ Імпакт-фактор: що потрібно знати науковцям? 🔍📊

Імпакт-фактор – один із ключових показників якості наукового журналу, але чи правильно його розуміють дослідники? 😬 ([Наукове видання «Наука та метрика»](#)).

📌 У цій статті ви дізнаєтеся:

- ✓ Що таке імпакт-фактор і як він розраховується?
- ✓ Чи завжди високий імпакт-фактор означає якісний журнал?
- ✓ Які є альтернативні метрики оцінки наукових публікацій?
- ✓ Як вибрати журнал для публікації своєї статті?

Не пропустіть важливу інформацію для успішної наукової кар'єри! 📌🔗

[Імпакт-фактор: Що необхідно знати?](#)

***

16.03.2025

Як рецензують data papers: виклики та перспективи

Публікація наукових наборів даних стає дедалі важливішою у сучасному дослідницькому середовищі, оскільки відкритість науки вимагає не лише доступу до результатів досліджень, але й до самих даних, які лежать в їх основі. Саме тому з'являються спеціальні *data papers* – статті, повністю присвячені опису, обробці та повторному використанню наукових даних. Проте як саме такі публікації оцінюються науковими журналами і які вимоги до них висувають рецензенти? ([Пан Бібліотекар](#)).

[Докладніше див. додаток 44](#)

***

21.03.2025

ДОЛУЧАЙТЕСЬ ДО BLUESKY!

На сайті Times Higher Education опублікована стаття Неда Поттера «Академічний путівник по Bluesky» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ній автор привертає увагу до того, що досі доволі велика кількість професіоналів не переходять до соціальної мережі Bluesky. Йдеться про новий децентралізований сайт мікроблогів, який пропонує користувачам безпечний і позитивний простір, у якому вже зараз зареєстровані 27 мільйонів осіб, серед яких і представники академічної спільноти. Оскільки Нед вважає, що ситуація має змінюватись, то відповідно надає поради щодо кроків, які потрібно зробити, щоб долучитись до цієї соціальної мережі та отримати від цього користь. Починати треба з налаштування профілю, пошуку своєї аудиторії (як у Bluesky, та за її межами). Надалі потрібно

послідовно підбирати цікаві канали, створювати власні публікації відповідно до інтересів та аудиторії. Поступово це допоможе забезпечити органічну взаємодію з іншими користувачами, створити свій затишний куточок для спільноти однодумців, почати експериментувати й розвивати зв'язки. Він говорить «Залучайтесь. Експериментуйте. Вчіться», почніть нарешті наукову комунікацію у Bluesky.

Детальніше: <https://ukrintei.ua/y/8EkhK>, <https://www.ned-potter.com/>

***

17.03.2025

Videnskabernes Selskab lancerer ny runde af Formidlingsakademiet – fordi det virker

Данська королівська академія наук і літератури оголошує про початок нового п'ятирічного терміну Академії комунікації, ініціативи, спрямованої на зміцнення дослідницької комунікації в Данії ([Videnskabernes Selskab](#)).

[Детальніше](#)

Зарубіжний досвід наукової діяльності

06.03.2025

**By Florin Zubaşcu and Juliette Portala
Fight intensifies over an 'independent' FP10**

Європейське дослідницьке співтовариство дедалі більше хвилюється щодо планів включити наступника Horizon Europe, FP10, до нового Фонду конкурентоспроможності, який буде запущено в рамках багаторічного бюджету, який розпочнеться у 2028 році ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

***

12.03.2025

**By Martin Greenacre
EU ministers call for independent FP10 in Warsaw Declaration**

Міністри з питань досліджень країн ЄС надіслали чіткий сигнал, що вони хочуть, щоб наступна Рамкова програма, FP10, була окремою програмою досліджень та інновацій, а не частиною ширшого Європейського фонду конкурентоспроможності ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

***

12.03.2025

Offener Brief: 32 Europäische Wissenschafts-Akademien fordern 220 Mrd. Euro für die Forschung

Європа втратила лідерську роль у дослідженнях і розробках – про це йдеться у відкритому листі до лідерів ЄС, який підписали 32 провідні європейські академії наук. Лист було написано з ініціативи Австрійської академії наук та її президента Гайнца Фасмана ([Österreichische Akademie der Wissenschaften](#)).

[Детальніше](#)

***

13.03.2025

By Martin Greenacre

EU urged not to forget about defence R&D

Експерти закликають політиків не забувати про дослідження та розробки, коли вони беруться за підвищення обороноздатності Європи. Поки що хвиля політичної активності після рішення США призупинити військову допомогу Україні не знайшла місця для досліджень і розробок ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

***

07.03.2025

ALLEA Stands Up for Science in Solidarity with the U.S. Research Community

Всеєвропейська федерація академій наук виступає за науку на знак солідарності з науковою спільнотою США ([ALLEA](#)).

Сьогодні, коли дослідницьке співтовариство США [виступає на захист науки](#), Всеєвропейська федерація академій наук солідарна з дослідниками в усьому світі, намагаючись захистити академічну свободу та цілісність міжнародної дослідницької співпраці.

[Детальніше](#)

***

20.03.2025

Європа прагне переманити американських науковців, оскільки Трамп скорочує їхнє фінансування – Politico

Група європейських країн розробляє стратегію переманювання науковців зі Сполучених Штатів у відповідь на скорочення американським урядом витрат на освіту та дослідження ([ukrinform.ua](#)).

Про це йдеться у листі до Європейської комісії, з яким ознайомилося видання [Politico](#), передає Укрінформ.

[Докладніше див. додаток 45](#)

***

18.03.2025

By Goda Naujokaitytė

Explained: what can the European Research Council offer US researchers?

Марія Лептін, президент Європейської дослідницької ради (ERC), припустила, що Європа може стати «притулком» для американських дослідників, чиє фінансування та академічна свобода були поставлені під загрозу адміністрацією Трампа. Але що може запропонувати ERC, щоб допомогти досягти цього? ([ScienceBusiness](#)).

[Детальніше](#)

***

12.03.2025

УНІВЕРСИТЕТИ ТА АКАДЕМІЧНА СВОБОДА

На сайті Європейської асоціації університетів опублікований матеріал «Як університети можуть захищати та сприяти академічній свободі: принципи та настанови EUA» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Джерело: <https://nrat.ukrintei.ua/>

Наголошується, що академічна свобода фактично є життєдайною силою і необхідною умовою для того, щоб університети могли виконувати свою важливу суспільну роль освітніх і дослідницьких центрів. В Європі та усьому світі академічна свобода та її близька родичка – інституційна автономія – відчують на собі дедалі більший тиск. Асоціація пропонує своїм членам конкретні практичні вказівки щодо захисту та зміцнення

академічної свободи, чітко формулює ключові принципи та заходи зі зміцнення зусиль усіх зацікавлених сторін (керівництва університетів, окремих науковців, університетських спільнот) для того, щоб існувала академічна свобода (документ схвалений Радою Європейської асоціації університетів 31.01.2025). Асоціація закликає університети взяти на себе зобов'язання по захисту та просуванню академічної свободи на основі цих порад та розробленої самостійно політики у цій сфері і наголошує на необхідності підтримки академічної свободи з боку урядових структур та органів державної влади.

Детальніше: <https://ukrintei.ua/y/DlrKf>, <https://ukrintei.ua/y/qcfQf>

***

07.03.2025

РІЗНОМАНІТНІСТЬ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ

Дослідження, проведене Інститутом політики вищої освіти під керівництвом співробітника Кембриджського університету Пітера Мандлера, демонструє зростання частки тих, хто здобуває наукові ступені (з 38 % у 2012 році до 43 % у 2023 році). Це пов'язано зі збільшенням частки випускників шкіл, які здають математику на рівні А (з 7 до 12 %) на тлі зростання популярності природничих наук ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 46](#)

***

14.03.2025

The RSE has a vital role to play in the modern world – Sir John Ball

У все більш поляризованому та нестабільному світі такі інституції, як Королівське товариство Единбурга, є життєво важливими, пише його президент, професор сер Джон Болл, який покидає свою посаду ([Royal Society of Edinburgh](#)).

[Детальніше](#)

***

07.03.2025

Ny komité inviterer samfundet ind for at sikre videnskabens rolle i en ustabil verden

Велика політична боротьба за владу та технологічні стрибки стрясають наше повсякденне життя, суспільство та наукові основи. Тому Данська королівська академія наук і літератури засновує новий комітет «Наука в суспільстві» ([Videnskabernes Selskab](#)).

[Детальніше](#)

***

18.03.2025

Academische vrijheid in Nederland onder druk

Різні національні та міжнародні звіти показують, що академічна свобода в Нідерландах знаходиться під тиском... Це є причиною для Нідерландської королівської академії мистецтв і наук додатково проаналізувати загрози академічній свободі та ще раз звернути увагу на шляхи, за допомогою яких академічну свободу можна краще захистити. Забезпечення академічної свободи вимагає не лише достатнього фінансування, але й культури поваги, безпеки та відкритості в академічному середовищі. Це спільна відповідальність уряду, академічних установ і вчених ([Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen](#)).

[Детальніше](#)

Читайте також [інтерв'ю з президенткою Нідерландської королівської академії мистецтв і наук Марілін Доггером: «Це не тільки про Америку, це також про нас»](#)

***

13.03.2025

Prezident republiky jmenoval nového předsedu Akademie věd Radomíra Pánka

13 березня Президент Чехії Петр Павел призначив Радомира Панека новим президентом Академії наук. «Я хотів би привітати вас із призначенням президентом Академії наук Чеської Республіки», — сказав президент Петр Павел Радомиру Панеку. За його словами, наука та дослідження є пріоритетними. «Якщо ми їх не підтримаємо, то не встигнемо за світом, який динамічно розвивається. А ми бачимо, що він дуже швидко розвивається не лише в природничих, а й у гуманітарних науках» ([Akademie věd České republiky](#)).

[Детальніше](#)

***

03.03.2025

Команда Трампа проводить масштабні звільнення: що це значить для науки

Адміністрація президента США Дональда Трампа уже звільнила тисячі державних службовців. Днями агентствам в уряді США наказано розпочати черговий раунд звільнень ([Світ](#)).

Ден Гарісто, Макс Козлов і Джефф Толлефсон з Nature поспілкувалися з ученими про те, що означають останні директиви для співробітників агенцій і бюджетів (<https://surl.li/rtwowh>).

[Докладніше див. додаток 47](#)

***

31.03.2025

75% американських учених, які взяли участь в опитуванні Nature, думають про виїзд з країни

Понад 1600 дослідників взяли участь в опитуванні Nature. Більшість з них зазначили, що шукають роботу в Європі та Канаді (<https://archive.is/d9PPV>) (Світ).

Масштабні зміни в дослідженнях США, спричинені новою адміністрацією президента Дональда Трампа, змушують багатьох науковців переглянути своє життя та кар'єру. Понад 1200 учених, які взяли участь в опитуванні — три чверті від загальної кількості респондентів — розглядають можливість покинути Сполучені Штати.

Ця тенденція особливо виразна серед дослідників на початку кар'єри. З 690 аспірантів, які відповіли, 548 розглядають можливість виїхати; 255 із 340 аспірантів міркують про це.

[Детальніше](#)

***

28.03.2025

Гурін А.

ВІДОМІ ПРОФЕСОРИ-КРИТИКИ ТРАМПА СНАЙДЕР, ШОР І СТЕНЛІ ЙДУТЬ ІЗ ЄЛЬСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Троє відомих професорів Єльського університету історики Тімоті Снайдер і Марсі Шор, а також філософ Джейсон Стенлі з осені 2025 року почнуть працювати в Університеті Торонто, повідомляє [Yale Daily News \(ZN.UA\)](#).

© колаж, [ZN.UA](#)

[Докладніше див. додаток 48](#)

***

11.03.2025

Печенюк А.

Більше не про науку? NASA ліквідує посаду головного вченого
NASA оголосило про масштабне скорочення працівників. Буде ліквідовано два десятки посад, зокрема й в офісі головного наукового співробітника ([nv.ua](#)).

[Докладніше див. додаток 49](#)

***

07.03.2025

Thousands gather across U.S. and world in Stand Up for Science events

Тисячі дослідників та їхніх прихильників, у тому числі нещодавно звільнених федеральних працівників, зібралися по всьому США у відповідь на звільнення та скорочення фінансування за наказом адміністрації Трампа ([News from Science](#)).

[Детальніше](#)

***

21.03.2025

US threats to R&D capability: Academy calls for emergency meeting of National Science and Technology Council

США загрожує науково-дослідним можливостям: Австралійська академія наук скликає екстрене засідання Національної ради з науки і технологій. Австралія не повинна залежати від одного стратегічного партнера ([Australian Academy of Science](#)).

[Детальніше](#)

***

05.03.2025

‘We have to become self-reliant’: African scientists respond to dramatic U.S. aid cuts

«Ми повинні стати самозабезпеченими»: африканські вчені реагують на різке скорочення допомоги США ([News from Science](#)).

Масштабні скорочення зовнішньої допомоги США також пожвавлюють дискусії про залежність Африки від іноземної допомоги для підтримки здоров'я свого народу.

[Детальніше](#)

***

10.03.2025

In Japan, researchers resist ruling party's push to rein in national science academy

В Японії дослідники протистоять прагненню правлячої партії приборкати національну академію наук ([ScienceInsider](#)).

[Детальніше](#)

У критичному фокусі

31.03.2025

Галата С.

Українські фахові журнали: час навести лад. Але як?

А. Новіков, технічний редактор журналу Plant Introduction, старший науковий співробітник відділу біосистематики та еволюції Державного природознавчого музею НАН України:

«Нині перед українською наукою постають складні виклики, і наукові видання також потребують підтримки. Боротися з недобросовісними виданнями потрібно, але не шляхом впровадження чергової низки формальних вимог (не таких вже й складних для виконання хижацькими виданнями) і не шляхом "зіштовхування лобами" видань з різних вагових категорій» ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 50](#)

***

07.03.2025

Ніколаєв Є., кандидат економічних наук, заступник директора Навчально-наукового інституту «Академія вчителства» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Регулювання аспірантури по-українськи: як вийти з кола нерозважних рішень?

«...Система підготовки молодих науковців – на маргінесі освітньої політики. Рішення, що пропонуються та ухвалюються, зазвичай ґрунтуються на обставинах «поточної миті», а їхні довгострокові впливи аналізуються побіжно. Хочеться помилитися, однак наявні інституційні умови не видаються цілком сприятливими для розбудови аспірантських програм» ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 51](#)

***

27.03.2025

Ось так виглядає стратегічне бачення науки у національній безпеці країн, які мають за різних причин відповідні геополітичні, безпекові виклики протягом останніх декількох декад.

Мова йде про кількість вчених-дослідників у розрахунку на 1 мільйон населення країни, що є похідним від державної політики національної безпеки та бачення державою ролі науки ([Alex Kostyuk](#)).

Стратегічному баченню Уряду Південної Кореї можна лише позаздрити, адже країна спромоглася значно збільшити представництво вчених-дослідників серед загалу населення і за цим показником зараз у декілька раз випереджає представника Східного флангу НАТО – Польщу, більш, ніж у 10 раз – постійно підсанкційний Іран, і майже у 20 раз!!! Україну – багаторічну буферну зону геополітики.

Вартим уваги є і той факт, що Україна є єдиною з наведених чотирьох країн світу, яка демонструє з часів набуття незалежності негативну динаміку цього показника. І це все на фоні значного зменшення чисельності населення країни!

Зверніть увагу на Іран – геополітичний тиск на країну починаючи з 2000х років видав на гора відповідну реакцію Уряду країни – зростання наукоємності за часткою науково-дослідних працівників серед загалу населення країни. Це дуже контрастує з Україною, де навіть 2014 рік з його очевидними викликами у вигляді гібридної агресії Росії не зламав негативну динаміку щодо людського капіталу науки! Або представники влади країни не розуміли безпекових викликів України, або не розуміли ролі науки у національній безпеці. Або не розуміли ані першого, ані другого загалом.

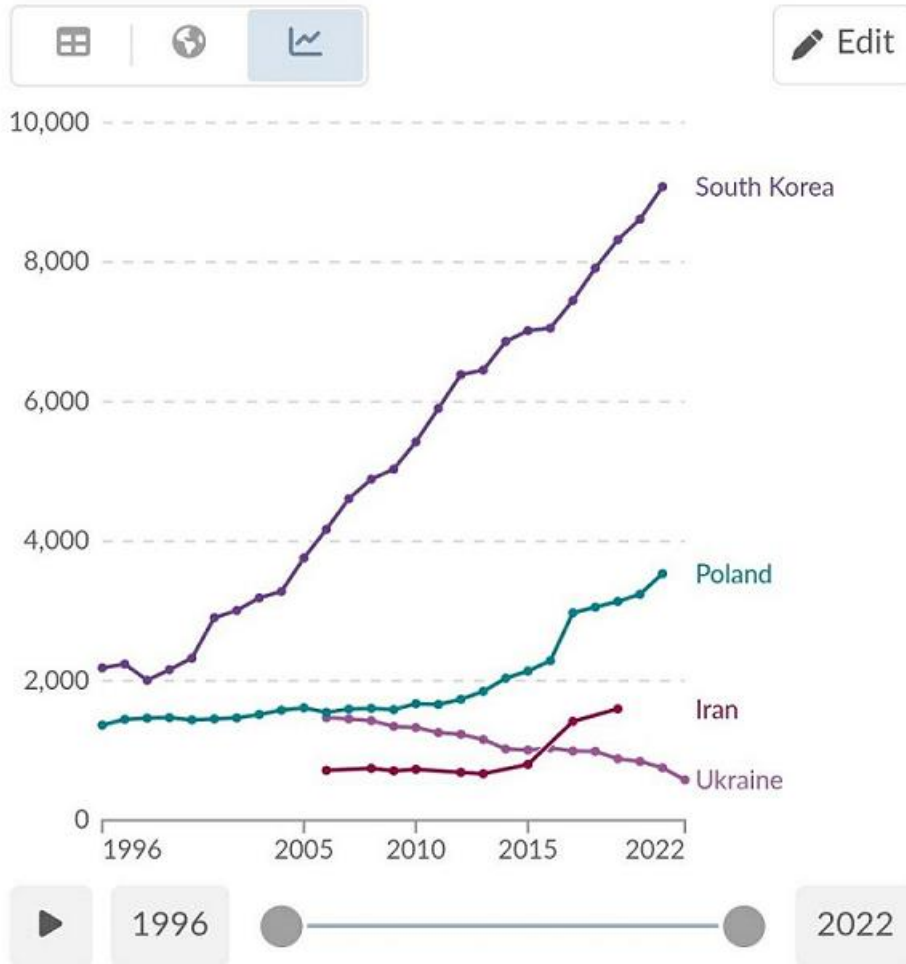
Аналіз фінансування наукових досліджень державою, через що відбувається якісне використання людського капіталу, його розвиток, виявить аналогічну проблему - якщо в країнах Європи державні видатки на науку складають близько 270 Євро на одного мешканця, то в Україні – лише близько 10 Євро!

У Південній Кореї цей показник перевищує 320 Євро, тобто у 32 рази більше, ніж в Україні, при цьому ВВП в Україні на одного мешканця менше, ніж у Кореї не у 32 рази, а у шість раз, що свідчить про очевидне недофінансування науки державою. Тобто, наукоємність ВВП України на одного мешканця країни у 6 раз менша, ніж у Південній Кореї! З огляду ще й на частку вчених-дослідників серед загалу населення, яка майже у 20 раз менша, ніж у Південній Кореї, це про національну безпеку країни?

Number of R&D researchers per million people

Our World
in Data

Professionals engaged in conceiving or creating new knowledge, products, processes, methods, or systems.

Data source: UNESCO Institute for Statistics (2025) - [Learn more about this data](#)

Джерело: <https://surl.li/oightq>

***

30.03.2025

Конюченко А.

ВІДКРИТА НАУКА Є КРОКОМ УПЕРЕД, ОДНАК В УМОВАХ ВІЙНИ ВОНА НЕСЕ РИЗИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ – ЕКСПЕРТКА

Ці ризики потрібно враховувати під час розробки політики щодо розвитку науки ([ZN.UA](https://zn.ua)).

Відкриті публікації, вільний доступ до знань та глобальна співпраця без кордонів є символом того, як суспільству може служити наука. Наша країна активно долучилася до ідеї відкритої науки. У жовтні 2022 року український

уряд затвердив Національний план відкритої науки. Нині ж МОН винесло проєкт Закону "Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації принципів відкритої науки" на громадське обговорення. Такі дії демонструють відкритість нашої країни до найкращих практик Європи та її готовність упроваджувати сучасні стандарти. У статті "[Відкрита наука — крок у майбутнє. Та чи готові ми до її викликів?](#)" доктор технічних наук, професор, проректор з наукової роботи Бердянського державного педагогічного університету [Яна Сичікова](#) розповіла про плюси та ризики, які несе відкрита наука для безпеки та конкурентоспроможності України.

[Докладніше див. додаток 52](#)

***

09.03.2025

Відкрита наука в Україні та патентування: що не враховує законопроєкт?

...На громадське обговорення [винесений законопроєкт](#) «Про внесення змін до деяких Законів України щодо реалізації принципів відкритої науки». У пояснювальній записці сказано, що реалізація проєкту акта "*сприятиме швидкому переходу від досліджень до інновацій*", однак, як на мене, попри позитивні наміри, у документі залишаються суттєві прогалини, які, навпаки, загрожують інноваційному розвитку країни. Одним із ключових недоліків є **відсутність механізму відстрочення відкритого доступу для патентування** ([Пан Бібліотекар](#)).

Представлений законопроєкт передбачає обов'язкову публікацію наукових результатів у відкритому доступі, якщо дослідження фінансувалося з бюджету. У світі діє фундаментальне правило: для отримання патенту винахід має бути новим. Якщо результати дослідження публікуються у відкритому доступі до моменту подання патентної заявки, вони **автоматично втрачають патентоспроможність**. Це означає, що українські вчені ризикують втратити можливість захищати свої інновації, натомість технології, створені в Україні, можуть безперешкодно використовуватися за кордоном.

[Детальніше](#)

ДОДАТКИ

Додаток 1

26.03.2025

Ринок не буде розвиватись, якщо не буде інженерів і науковців

Ми можемо зараз усім фейсбуком знову сісти на емоційні гойдалки, бо хтось щось сказав, заявив і пообіцяв на черговому раунді чергових

перемовин. Але я пропоную спрямувати нашу енергію на дещо надійніше, тривкіше та важливіше за чужі обіцянки (Osvita.ua).

Україні потрібен сильний і незалежний військово-промисловий комплекс.

Перемога в сучасній війні – це не лише про хоробрість і силу, а й про інновації та максимальне підсилення людей на полі бою – технологіями.

Саме тому увага до розвитку власного ВПК – це правильний підхід. Але є в цій темі один нюанс, на який майже не звертають увагу, але він критично важливий.

Так, ми хочемо, щоб на полі бою воювали технології, а не люди. Але саме люди ці технології мають розробити. І ці люди – мусять мати належний рівень кваліфікації й доступ до сучасних лабораторій. Це мали б забезпечувати університети.

І тут виникають проблеми. Лабораторні бази в університетах дуже давно не оновлювалися. На застарілій лабораторній базі сучасні дослідження не проведеш.

З підготовкою фахівців ситуація теж дуже сумна. Ні, не треба казати про збільшення кількості місць державного замовлення на інженерні спеціальності. Бо насправді у нас виділяється дуже багато місць на різну інженерію. Біда в тому, що середній бал вступників залишається низьким.

А тих, хто має адекватний рівень знань, роками витягувала з інженерії сфера ІТ. Просто тому, що там вищі зарплати. Суттєво вищі зарплати.

З жовтня минулого року моя команда проводила ґрунтовне опитування українських компаній, що займаються розробками лазерної зброї, радіостанцій, модемів та модулів зв'язку для БПЛА, електроніки для передачі відео та телеметрії, реактивних, гібридних двигунів та іншого.

У всіх схожі виклики. Найболючіше – брак кваліфікованих кадрів, особливо коли йдеться про вузькопрофільних спеціалістів. Відсутність єдиного механізму пошуку науковців, які могли б працювати над розробками.

Розробникам потрібно налагодити діалог з державою щодо підтримки передових наукових досліджень. Потрібен системний підхід та взагалі – загальнодержавний план розвитку інновацій в українській оборонній сфері.

Але в основі його має лежати розуміння того, що ринок не буде розвиватись, якщо не буде інженерів і науковців. Ми досягнемо певної стелі, вище якої не можна буде стрибнути.

Бо все дуже просто: аби зробити вибухівку – треба хіміки, які вміють її робити. Без них – жодні інвестиції не спрацюють.

Я дуже вірю в створення інноваційних центрів передового досвіду в університетах. У нас досі є сильні радіотехнічні, хімічні кафедри, є хороші науково-дослідні лабораторії. Ми маємо спрямувати туди достатнє фінансування та створити хороші умови роботи, щоб вони могли:

- розробляти сучасні навчальні програми для інженерів та технологів, орієнтовані на потреби оборонної сфери;

- проводити дослідження та працювати у зв'язці з виробниками військових технологій;
- стати точками зростання нової генерації інженерів, які створюватимуть технології для безпеки України в майбутньому.

Це дозволить не лише розв'язати проблему кадрового голоду в оборонній індустрії, а й закласти фундамент для українських військових інновацій в майбутньому.

Якщо тепер ми єдині дорослі, а добро з кулаками, то нехай це будуть кулаки, що тримають пульт управління БПЛА.

Автор: [Інна Совсун](#), народний депутат України, член фракції політичної партії «Голос».

*[Оригінал публікації](#)
([вгору](#))*

Додаток 2

12.03.2025

Борисіхіна К.

Наші кращі та дешевші. США звертаються до України по допомогу у створенні безпілотників

Американські оборонні стартапи, розчаровані результатами власних розробок безпілотників на полі бою, звернулися по допомогу до українських виробників ([nv.ua](#)).

Про це [пише](#) The Wall Street Journal.

Компанії з Кремнієвої долини прагнуть перейняти досвід і технології українських колег, які продемонстрували високу ефективність в умовах реальних бойових дій.

Американські стартапи, незважаючи на мільярдні інвестиції, зіткнулися з труднощами у створенні надійних і недорогих безпілотників. Водночас українські виробники, працюючи в умовах обмежених ресурсів, налагодили масове виробництво дронів, які успішно застосовуються в зоні бойових дій.

«Жодна компанія у США не встигає за Україною. Знаєте, їхні штуки працюють. У них ставки занадто високі, їхнім лабораторіям потрібно виробляти випробувану боєм продукцію», — Нейтан Мінтц, співзасновник каліфорнійського стартапу CX2.

Тепер американські та українські компанії об'єднують зусилля для створення нового покоління безпілотників, здатних задовольнити потреби армії США. Ця співпраця привернула увагу Міністерства оборони США, яке бачить в українських технологіях великий потенціал.

Українські безпілотники вирізняються високою надійністю, низькою вартістю і здатністю працювати в умовах радіоелектронних перешкод. Вони довели свою ефективність у реальних бойових умовах, виконуючи завдання розвідки, спостереження і нанесення ударів.

Американські стартапи, зі свого боку, володіють передовими технологіями в галузі штучного інтелекту, програмного забезпечення і сенсорних систем. Об'єднавши зусилля, компанії зможуть створити безпілотники, що перевершують наявні аналоги за своїми характеристиками.

Міністерство оборони США зацікавлене в придбанні українських БПЛА, здатних пролітати сотні кілометрів із вибухівкою і завдавати ударів по цілях на території противника. Відомство вже уклало контракти з кількома українсько-американськими компаніями для випробування нових безпілотників.

«Ми хочемо кращого і бачимо можливості, які нам потрібні в Україні», — сказав Трент Еменекер, підрядник DIU — підрозділу оборонних інновацій Пентагону.

Українські виробники дронів бачать у співпраці з американськими компаніями можливість розширити свій ринок збуту і залучити інвестиції. Вони прагнуть зробити Україну світовим лідером у виробництві безпілотників після закінчення конфлікту.

Однак на шляху співпраці існують і перешкоди. Обмеження на експорт безпілотників з України і залежність від компонентів з Китаю можуть ускладнити поставки дронів у США. Проте компанії працюють над пошуком рішень і впевнені в успішному розвитку партнерства.

Співпраця між американськими та українськими виробниками безпілотників відкриває нові можливості для розвитку галузі та зміцнення обороноздатності обох країн.

[\(вгору\)](#)

Додаток 3

22.03.2025

Україна потребує підтримки дослідників і збільшення їхньої кількості

Участь у засіданні взяли члени Адміністративного й Наукового комітетів Нацради з питань розвитку науки і технологій, президент Національної академії наук України, ректори закладів вищої освіти та інші запрошені особи [\(Світ\)](#).

Відкрив засідання голова Адміністративного комітету, міністр освіти і науки Оксен Лісовий.

Міністр зазначив, що перед Україною і сферою наукової й науково-технічної діяльності нині стоять нові виклики, які вимагають невідкладного реагування. «Розвиток науки — це питання національної безпеки, відродження й розвитку країни. Лише за допомогою науки можна захистити незалежність, відбудувати країну і побудувати конкурентну, інтегровану до світового дослідницького простору державу», — наголосив він.

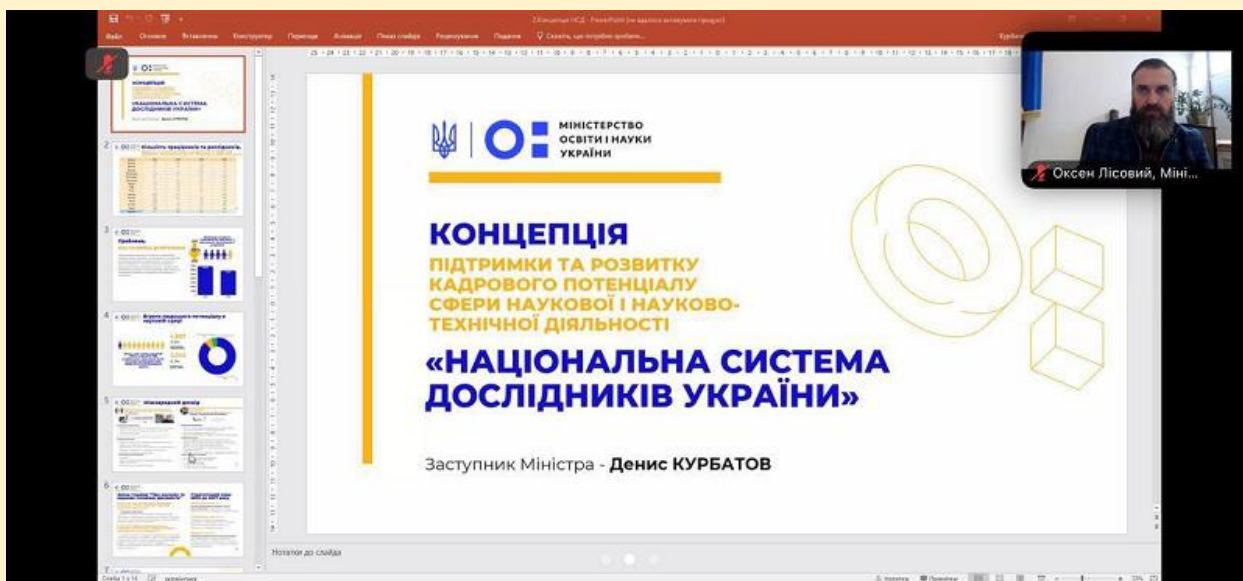
Саме тому уряд країни створює нову ефективну систему управління, функціонування і фінансування науки. Ця система потрібна, щоб

забезпечити належні умови для професійної реалізації вчених та інтеграції до світового та Європейського дослідницького просторів.

Основним документом з трансформації й розвитку наукової сфери є Стратегічний план діяльності МОН до 2027 року. Заступник міністра освіти і науки Денис Курбатов представив оновлений Стратплан, ключовими пріоритетами якого є розвиток дослідницької інфраструктури; підтримка науковців та розширення кадрового потенціалу; інтеграція української науки в Європейський дослідницький простір; багатоканальне фінансування науки; цільове спрямування досліджень і розроблень на розв'язання наукових проблем світового рівня та конкретних наукомістких завдань оборони.

Фінансова підтримка кращих

Окрема доповідь заступника міністра освіти і науки була присвячена Концепції підтримки та розвитку кадрового потенціалу «Національна система дослідників України». Упровадження концепції є одним із пріоритетних завдань на 2025 рік. За задумом, Національна система дослідників має виявляти, визнавати й підтримувати кращих українських науковців. Концепція передбачає створення системи визнання та фінансової підтримки провідних українських дослідників; формування національного рейтингу науковців; забезпечення прозорості системи оцінювання та кар'єрного зростання вчених.

«Ми єдина країна, у якій, за даними Світового банку, кількість учених на тисячу населення з 2015 до 2021 року зменшилося з 5,5 до 2,9, — сказав доповідач. — Ситуація критична. Україна потребує підтримки дослідників і збільшення їхньої кількості на тисячу населення».

Після початку повномасштабного вторгнення ця тенденція посилилася. На кінець 2023 року втрата кадрового потенціалу у науковій сфері складала 15 відсотків. Багато вчених виїхали за межі країни чи в інші регіони, чимало залишили науку і перейшли в інші галузі. «Потрібно шукати вихід із цієї ситуації», — наголосив Денис Курбатов.

**МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ**

Кількість працівників та дослідників, здіяєних у виконанні НДР, у розрахунку на 1000 осіб зайнятого населення (у віці 15–70 років) за 2015-2021 роки

Країна	2015	2017	2019	2021
Бельгія	10,69	10,73	11,9	14,59
Австрія	9,9	10,5	11,58	11,99
Франція	9,4	10	10,56	11,29
Нідерланди	9,29	10,02	10,47	11,22
Німеччина	9,21	9,7	10,3	10,68
Португалія	7,4	8,5	9,37	10,43
Японія	10,03	10,09	9,91	10,25
США	7,5	8,04	8,7	9,21
Чехія	7,17	7,29	7,85	8,97
Польща	4,75	6,64	7,1	7,87
Естонія	6,1	6,66	7,08	7,67
Литва	5,56	6	6,55	7,48
Іспанія	5,34	5,86	6,25	6,64
Латвія	3,63	3,55	3,74	4,84
Україна	5,5	3,7	3,1	2,9

Головна мета Концепції — створити цифрову систему, спрямовану на визначення, визнання і підтримку кращих науковців, які працюють у наукових установах, закладах вищої освіти й мають видатні результати діяльності. І в підсумку відновити кадровий потенціал країни.

Яких результатів очікувати?

Наслідком роботи системи буде фінансова підтримка дослідників. «Ми розуміємо, що утримати дослідника в науці на заробітну плату 12 тисяч гривень дуже складно. Потрібні механізми індивідуальної підтримки кращих», — додав Денис Ігорьович.

Зокрема Національна система дослідників стане інструментом підтримки молодих учених.

У системі буде застосовано цілу низку цифрових інструментів, які забезпечать подання, верифікацію даних, формування рейтингів, оновлення даних.

«Система допоможе зрозуміти, яку експертизу має той чи інший дослідник. — продовжив розповідь Денис Курбатов. — Це допоможе бізнесу або державним органам влади швидко знаходити необхідних експертів».

МОН має чіткий план реалізації Концепції, запевнив доповідач. Уже в цьому році вона може бути взята за основу, потім буде створено план заходів, системи рейтингів. Далі — відбір і фінансова підтримка кращих.

Запитання і пропозиції

Присутні найдетальніше обговорили доповідь і висловили чимало пропозицій.

Наприклад, **Станіслав Вільчинський** запропонував змінити ситуацію, коли українські науковці, які нині за кордоном, не можуть продовжити

роботу в університетах. Їх ставлять перед вибором: повертатися або звільнитися.

На це Денис Курбатов відповів, що, звісно, так бути не повинно. «Прикро чути, що такі випадки існують, — наголосив він. — Не можна відштовхувати вчених від закладів вищої освіти й наукових установ. Досвід, якого набули дослідники за кордоном, можна і треба передавати Україні. Втім, я знаю й інші випадки, коли керівники університетів і наукових установ усіляко підтримують цю корисну співпрацю».

Володимир Вахітов зауважив, що нині багато науковців переходять з державного у приватний сектор, і було б добре залучати вчених з приватного сектору до кадрового резерву і наукових досліджень, зокрема, НФДУ. «Варто враховувати науку, яка робиться в приватних університетах», — наголосив він.

Денис Курбатов відповів, що МОН відкритий до такого партнерства, зокрема, є ініціатива започаткувати спільні дослідження держави й бізнесу.

Оксана Кісь поставила запитання: чи врахована специфіка різних галузей знань і галузей наук у системі рейтингування? «Є величезні нарікання від суспільно-гуманітарних наук на наукометричні критерії. Вони не дають змоги побачити реальний внесок учених чи колективів у розвиток галузей. Спосіб вимірювання пов'язаний з кількісними показниками, він сприяє профанації науки й розвитку корупційних схем», — наголосила вона.

Денис Курбатов пояснив, що рейтингування вчених проводитиметься за галузями знань. «Світова наука поступово відходить від кількісних показників, але повністю від них не відмовляється, — зазначив він. — Ми готові напрацьовувати об'єктивні показники оцінювання для тих чи інших наук».

Сергій Утєвський запитав, чи можна збільшити кількість дослідників, які матимуть підтримку. (На сьогодні заплановано підтримати 1700 учених).

Заступник міністра відповів, що цифра, справді, не дуже велика, але вона сформована залежно від можливостей держави. «Важливо показати, що система ефективна, — пояснив пан Денис. — Коли будуть позитивні результати, зможемо говорити про збільшення цієї цифри, зокрема із залученням коштів іноземних партнерів».

Чимало зауважень і пропозицій озвучив у своєму виступі президент НАН України **Анатолій Загородній**. «Ідея рейтингування науковців на підставі наукометричних показників і надання індивідуальної фінансової підтримки частині з них, на наш погляд, ніяк не співмірна з накопиченими проблемами кадрового забезпечення науки, — наголосив він. — Запропонований спосіб підтримки може охопити лише невелику частину вчених, і навряд чи зможе розв'язати проблему підняття престижу професії науковців».

Анатолій Глібович переконаний, що підняти престиж професії науковця можливо лише шляхом реалізації комплексної державної підтримки, яка передбачала б не лише збільшення державних програм на наукові

дослідження та зростання заробітної плати, а й сприяння розвитку інноваційної економіки з використанням фінансових, податкових та інших стимулів.

На думку президента НАН, запропонований підхід має низку недоліків. Він наголосив, що, як свідчить світовий досвід, оцінювання за високими кількісними показниками мотивує частину науковців, а часом і окремі інституції, до формальних досягнень. «І як бути у ситуації, коли дослідник за формальні показники отримує фінансову підтримку, а потім його викриють у порушенні наукової етики та добросовісності?» — запитав він.

Окрім того, на думку Анатолія Загороднього, формування бази даних Національної системи дослідників потребуватиме значних зусиль для збору, внесення й оновлення великих масивів інформації. І якщо з підтвердженням інформації про публікації все зрозуміло, то верифікація значної частини кількісних даних і експертних ролей викликає запитання (особливо, якщо це стосується «закритих» досліджень).

Анатолій Глібович звернув увагу, що до переліку експертних ролей не входить участь у роботі Комітету з Національної премії імені Тараса Шевченка та Комітету з Національної премії імені Бориса Патона. Окрім того, поза Національною системою дослідників залишаються науковці, дослідження яких є державною таємницею.

«Враховуючи все це, НАН України не вважає за можливе підтримати запропоновану Концепцію в нинішньому вигляді», — підсумував президент НАН.

Денис Курбатов відповів, що МОН відкритий до обговорення.

Оновлення Наукової ради НФДУ

Голова Наукового комітету Нацради з питань розвитку науки і технологій **Олександра Антонюк** розповіла про реорганізацію діяльності робочих груп Національної ради України з питань розвитку науки і технологій. Вона повідомила, що створено нові робочі групи Національної ради: «Оборона та інновації» (для посилення взаємодії науки та оборонного сектору), «Гранти» (для поліпшення системи конкурсного фінансування), «Євроінтеграція» (для інтеграції української науки в європейський дослідницький простір), «Наука для державної політики» (для використання наукових досліджень у формуванні держполітики), «Дослідники» (для розвитку системи підготовки наукових кадрів).

Одним із важливих питань порядку денного було й затвердження персонального складу наукової ради НФДУ. Олександра Антонюк презентувала результати конкурсу з оновлення складу ради.

«НФДУ — надзвичайно важливий інструмент для підтримки кращих науковців, для формування незалежної експертизи», — зазначила Олександра Вікторівна. Вона нагадала, що політику Фонду формують самі вчені, науковці працюють для науковців. І саме наукова рада Фонду дає можливість дослідникам долучитися до формування наукової екосистеми в Україні.

Олександра Антонюк розповіла, що на конкурс з оновлення складу наукової ради НФДУ було подано 66 кандидатур, з яких обрано нових членів. «Ми передбачили також, що деякі члени наукової ради можуть скласти повноваження достроково, тому сформувавши резерв і передбачили можливість заміщення вакантних посад», — розповіла голова Наукового комітету.

За підсумками засідання, оновлений персональний склад наукової ради НФДУ буде подано на затвердження до Кабінету Міністрів України.

Про підтримку наукових фахових журналів

Одним із важливих питань порядку денного було й запровадження механізму державної підтримки кращих наукових фахових журналів. Про це розповів Денис Курбатов.

За його словами, нині у світі існує близько ста тисяч наукових видань, і близько 60 відсотків із них індексуються базами даних Scopus та Web of Science. В Україні є близько двох тисяч наукових видань, з них базою Scopus та Web of Science обліковується 191 видання (тобто 10 відсотків від загальної кількості). «Очевидно, що нам треба нарощувати цей показник і переглянути підходи для оцінювання якості видань, — зазначив він. — Чому? Бо якість видань, відповідність світовим видавничим практикам і кодексам доброчесності впливає на якість публікацій».

Доповідач нагадав, що нині відбувається трансформація порядку, який затверджує вимоги до фахових видань. «В Україні близько 1700 наукових журналів, які мають категорію «Б». У цих виданнях порівняно низькі вимоги до якості, в окремих сферах є практика оплати за публікацію (на жаль, це значні суми для аспірантів)», — розповів він.

У категорії «А» — 191 видання. «Найкращі видання, які обліковуються базами даних і мають відповідні наукометричні показники (індекс впливовості, імпаکت-фактор тощо), повинні мати право на конкурсній основі отримати державну підтримку», — переконаний заступник міністра.

Категорія «Б», за словами доповідача, має бути суттєво звужена. Видання будуть «розділені» за кластерами, які відповідають галузям наук, і матимуть чіткі вимоги до якості. Публікації аспірантів і докторантів будуть безплатними.

Державна підтримка кращих видань відбуватиметься на конкурсній основі. Фінансування цієї програми може бути передбачено в межах відповідної державної бюджетної програми МОН. За попередніми оцінками, на підтримку 20 наукових видань на 2025 рік потрібно 7,2 мільйона гривень.

Очікувані результати: збільшення кількості якісних наукових видань, підвищення їхньої конкурентоспроможності у світі, можливість опублікувати статтю безплатно, продовження інтеграції науки у світову дослідницьку спільноту.

Протокольне рішення Нацради буде доопрацьоване за участі, зокрема, НАН України.

Підготувала Світлана ГАЛАТА

(вгору)

25.03.2025

Кордюк О.

Університетів забагато, фінансування замало. Чому навчатися фізиці потрібно у лабораторіях і як вона здатна наблизити перемогу України

ЯК ЗМІНИЛАСЯ УКРАЇНСЬКА НАУКА ЧЕРЕЗ ВІЙНУ

Війна стала досить потужним стимулом для розвитку української науки – у тому числі через потреби українського оборонного сектору і це абсолютно природньо. Наразі більшість галузей в Україні зосереджені на розробках, які можуть допомогти Україні вистояти на полі бою і здобути Україні справедливу перемогу. Втім, наука – та галузь, яка тою чи іншою мірою завжди працює, зокрема, на потреби оборонного сектору і у цьому немає нічого дивного. Водночас, говорити, що ми як науковці робимо у цьому плані достатньо, не варто. Наукових розробок і досягнень ніколи не достатньо – це запорука розвитку (ukrinform.ua).

Протягом розвитку людства війна була основним стимулом як для розвитку науки, так і для розвитку технологій тощо. Річ у тім, що під час воєн особливо чітко стає зрозумілою важливість нових ідей і їх запровадження. Взагалі людина розумна – Homo sapiens, відрізняється від інших Ното своїм мозком. Він, власне, і є тим, що її зробило людиною. Тому, як показує наша історія, при змаганні окремих общин, націй, все, що стосується здобутків завдяки роботі нашого мозку, виходить на перший план. У кого здобутки кращі, той виграє.

Зрозуміло, що у порівнянні з витратами на війну, витрати на науку мізерні, але задля реалізації її потенціалу на повну – витрати потрібні значно більші. З іншого боку, на розвиток науки зараз працює нематеріальна складова. Наприклад, те, що молодь зараз не може виїжджати за кордон, на розвитку науки відображається швидше позитивно – на прикладі Київського академічного університету ми бачимо, що більше молоді – аспірантів, залишаються в українській науці. Звісно, закордонні колеги – науковці також намагаються усіляко допомагати. Водночас, як наслідок війни – наші студенти-науковці, зокрема як і українці загалом, стали більше пишатися своєю країною, що також позитивно впливає на розвиток української науки.

ФІНАНСУВАННЯ НАУКИ – НЕ ЄДИНА ЗАПОРУКА ЇЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Фінансування науки можна вважати однією з передумов її успішного розвитку. Однак, за останні 3 роки сказати, що збільшилось фінансування з держбюджету, я не можу. Водночас, у нас уже кілька років працюють програми Наукового фонду досліджень, метою якого є надання грантів для підтримки наукових досліджень і розробок. Це – безумовний плюс. Крім цього, є певні кроки у напрямку збільшення фінансування з боку Академії наук. Більше того, зараз відчутно легше стало отримувати міжнародні проекти, міжнародну допомогу.

Усередині держави також є усвідомлення, що фінансове забезпечення безумовно важливе для розвитку науки на високому рівні. Однак воно – не єдина запорука для цього. Важливі також підтримка і підвищення престижу науки, і для цього є багато способів. Зокрема, більш уважне ставлення до потреб молоді, яка займається наукою. Одна з них – житлова, оскільки через відсутність житла як на рівні гуртожитків, так і на рівні можливості заробити на купівлю власного житла, молоді науковці не завжди можуть мати достатньо часу задля того, щоб займатися наукою повноцінно.

Крім цього, важливим аспектом, який впливає на розвиток науки, є кількість університетів. Утім у випадку України їх не замало, а навпаки – забагато. Університетів різних профілів, створювати які свого часу стало престижно. Водночас, університетів з підготовки, технічних чи природничих наук, у порівнянні з іншими у нас бракує. Тому важливо, щоб держава визначила пріоритети – розвивала ті напрями, які у цьому контексті для неї важливі. Нам бракує комплексного розуміння і відповідно – комплексної політики щодо налагодження зв'язку науки з тими галузями, в яких використовуються її розробки. Наприклад, науки з виробництвом, і того, як цей зв'язок реалізувати.

УКРАЇНА ПОСТІЙНО ВТРАЧАЄ НАУКОВІ КАДРИ, АЛЕ У ЦЬОМУ Є І ПЛЮСИ

Відтік наукових кадрів, який відбувається у тому числі через брак фінансування і створення для науковців сприятливих умов для роботи – явище для України не нове. Водночас, із цим стикається далеко не одна Україна. Таке явище спостерігається навіть у розвинених країнах на кшталт Німеччини, США. Вони також втрачають науковий потенціал, коли молоді науковці йдуть у бізнес, або комп'ютерне програмування. Тобто цей процес природний і притаманний всім країнам. Безперечно, в Україні це явище більш помітне, оскільки наші науковці шукають, де їм цікавіше займатися наукою, де є більше можливостей для цього, де вони можуть спокійно жити і не підробляти в інших місцях для того, щоб займатися наукою.

Якщо ти займаєшся наукою і отримуєш достатнє фінансування через гранти, ти можеш про це не думати. Але таку можливість мають далеко не всі. Загалом, якщо порівнювати з умовами, які створені у тих же країнах ЄС, в Україні умови об'єктивно гірші, тому є природний відтік. Ті українські науковці, які їдуть, так чи інакше здобувають науковий досвід. Інше питання – чи захочуть вони повертатися для того, щоб потім працювати для української науки. На жаль, відповідь може бути невтішною.

Водночас, чим більше українських науковців успішно працюють на Заході, тим легше нам створювати міжнародні кооперації і міжнародне наукове партнерство загалом. Тому це одночасно і плюс. Але цей плюс не

перекриває очевидний мінус, тому у випадку збереження українського наукового потенціалу потрібно шукати правильний динамічний баланс – для нас це питання напрочуд актуальне і ми досить багато уваги приділяємо пошуку варіантів, як це покращити.

ОСВІТА ДЛЯ НАУКОВЦЯ: ХТО МАЄ ВИКЛАДАТИ

Для Київського академічного університету війна також стала причиною багатьох змін, але переважно кількісних. Водночас, важко сказати про те, чи завадила вона, чи навіть допомогла. Ми продовжуємо працювати по тих проєктах, які запустили ще до війни, і однозначно з'явилися нові можливості, оскільки багато людей хочуть допомогти Україні, тож по деяких проєктах ми маємо продовження. Водночас, з'явилося розуміння, що у порівнянні з витратами на війну, витрати на науку були взагалі ніякі.

Говорячи про зміни, слід враховувати специфіку Київського академічного університету як ЗВО. Йдеться, по-перше, про те, що КАУ – пілотний проєкт дослідницького навчання. Наша задача – продемонструвати, що навчати науці потрібно через дослідження. Тільки коли студенти залучаються до реальних досліджень, роблять реальну справу, вони навчаються. Наука загалом і фізика зокрема, не є тим, чому можна навчити, якщо просто розказувати – потрібно долучитися на прикладі. Відповідно, розвиток КАУ за ці роки був зосереджений на розвитку наукової складової, яка здатна зацікавити студентів. По суті, Київський академічний університет є свого роду точкою входу в Академію наук, до академічних лабораторій. Студенти добре навчаються, коли розуміють, коли в них є мотивація, коли їм цікаво. Для того, щоб було цікаво, потрібна актуальна тема, потрібні активні дослідження. Активні дослідження передбачають широке наукове співробітництво. Тому ми шукаємо такі лабораторії.

З іншого боку, хоча академічні інститути менш інерційні, ніж великі університети, все одно певна інерція є. Водночас нам легше створювати цікаві наукові напрями, які тільки розвиваються. Це суть розвитку наукової складової КАУ. Йдеться, зокрема, про такі напрями, як квантові матеріали,

квантові технології, машинне навчання в науці. Цьому ми навчаємо у наших лабораторіях, у яких все це і розвиваємо. Завдяки міжнародному співробітництву в КАУ це відбувається на найвищому рівні.

Також великою перевагою нашого навчання є те, що викладають не професійні викладачі, а самі науковці. Під час спілкування зі студентами з'являються й обговорюються нові ідеї – це процес взаємовигідної комунікації і він ефективно працює. Тому в КАУ і навчання відбувається через дослідження, і наука через навчання.

Водночас, найбільш проблемний момент у КАУ в плані студентів – брак студентів з достатньою підготовкою, тобто, низький рівень бакалаврату. Від початку роботи ми розглядали дві важливі складові. Це високий рівень освіти на першому – бакалаврському рівні. Щоб займатися наукою, початкова, базова освіта дуже важлива. Фізика – наука складна у тому плані, що треба багато чого пройти, багато чого зрозуміти, щоб потім не винаходити велосипед. Чим ви молодші, тим швидше це відбувається, тим це ефективніше. Тому час, коли студенти знаходяться в бакалавраті, дуже цінний. Але рівень бакалаврату у нас, на жаль, доволі низький. Це тою чи іншою мірою спостерігається скрізь у світі, але у нас особливо – знову ж таки, через недофінансування, через те, що займатися фізикою зараз непопулярно, відповідно, молодь не бачить для цього перспектив.

Це питання, що треба достукатися і навіть пояснювати, що насправді перспективи є, просто суспільство поляризовано так, що це вважається неперспективним. Від початку ми думали, що треба створювати якісь програми спільні з університетами. Але це не дуже працює, у першу чергу тому, що університетські спільноти розглядають це як конкуренцію – студентів мало, їх можна зрозуміти. Якщо гроші ходять за студентами і студентів недостатньо, то певний напрямок в університеті закривається – люди розходяться і далі його поновити вже дуже важко.

Водночас, у нашій системі дослідницького навчання – коли викладають переважно науковці, ризик цього значно менший. Якщо студенти є, науковці їх навчають, оскільки молодь потрібна, щоб розвивати науку. Коли студентів тимчасово немає, можна більше зосередитися на науці, тому процес не зупиняється.

Олександр Кордюк, Фізик-експериментатор, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАН України, директор Київського академічного університету

** Точка зору автора може не збігатися з позицією агентства
(вгору)*

Додаток 5

20.03.2025

Попри виклики сьогодення наша молодь прагне до знань і розвитку

Повномасштабна війна в Україні триває: тисячі закладів освіти зазнали пошкоджень, багато з них повністю зруйновані. Тисячі дітей в Україні навчаються дистанційно... Попри ці виклики МАН продовжує працювати. Яскравим свідченням цього є відкриття Музею математики «Кубоїд»⁴. З цієї теми ми й починаємо розмову з президентом МАН ([СВІТ](#)).

— 17 березня стало ще однією важливою датою для Малої академії наук, відкрився Музей математики, над створенням якого і МАН, і партнери працювали кілька років.

— Так, ми розпочали роботу над створенням цього музею ще у 2021 році, після відкриття Музею науки. Завдяки підтримці міжнародних партнерів роботу продовжили навіть під час повномасштабного вторгнення росії. Проєкт реалізували Національний центр «Мала академія наук України», МОН України за підтримки UNICEF Ukraine та Theirworld.

Україна має чимало математиків, імена яких знає увесь світ. Водночас сьогодні математична освіта потребує змін, адже, за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022, 42 % українських підлітків не досягли базового рівня з математики. Саме тому, для подолання освітніх втрат, ми відкрили «Кубоїд». Це четвертий у Європі, п'ятий у світі та перший в Україні інтерактивний музей математики.

У нашому музеї є 120 експонатів, 6 тематичних зон та 4 навчальні простори для школярів і освітян. У ньому знайдуть безліч корисного для себе українці будь-якого віку. До речі, першими «Кубоїд» відвідали переможці IV етапу Всеукраїнської олімпіади з математики з усіх регіонів України.

— А загалом — як допомагає МАН працювати над власними ідеями? Які умови надає?

— Екосистема Малої академії наук дуже широка й різноманітна. Як відомо, ми проводимо конкурси й олімпіади, всеукраїнські онлайн-проєкти, наукові заходи, маємо різноманітні відділення та секції по всій Україні, а також розвиваємо освітню діджитал-платформу.

Окрім цього, у нас є простори, що допомагають нашим вихованцям реалізовувати власні ідеї й рухатися далі. Серед таких: бізнес-інкубатор Ukrainian Future, який об'єднує коворкінг, лабораторію прототипування та бібліотеку матеріалів. Тут наші експерти допомагають юним стартаперам розпочати та успішно вести бізнес-проєкти. «Футурум» — дитяча академія, де учні 6–12 років разом із науковцями долучаються до наукових експериментів, вивчають будову клітини та земної кори. Музей науки МАН — перший в Україні інтерактивний музей, де діти можуть досліджувати фізичні явища, вивчати хімічні реакції, оптичні ілюзії та багато іншого.

До слова, з 2022 року ми створили 11 нових інтерактивних наукових просторів і тимчасових виставок по всій Україні. А наші музеї відвідали майже 200 тисяч зацікавлених наукою дорослих і дітей. Наша учнівська

---

⁴ Детальніше читайте: [Подолання освітніх втрат у математиці: створили Музей математики «Кубоїд»!](#)

лабораторія «МАНЛаб» — одна з найбільших у Східній Європі. Діє також сучасна навчальна лабораторія Ex Lab, яка знайомить з передовими науковими методами.

— Минулого навчального року МАН уперше провела IV етап Всеукраїнських учнівських олімпіад і Всеукраїнських учнівських турнірів. Цьогоріч продовжуватимете?

— Так, звичайно. Торік IV етап Всеукраїнських учнівських олімпіад зібрав школярів, котрі змагалися у таких дисциплінах як українська мова й література, правознавство, історія, математика, біологія, географія, астрономія, фізика, хімія, інформатика, інформаційні технології, польська, угорська, румунська, словацька, болгарська, новогрецька мови та іврит.

До фінальних змагань дійшли 1643 учасники. Після визначення переможців стартували відбірково-тренувальні збори, на яких учасників готували до міжнародних змагань. Українські школярі долучилися до сімох міжнародних олімпіад: з математики, фізики, хімії, географії, інформатики, біології та астрономії. І показали високий рівень: вибороли 27 нагород!

Цьогоріч ми вже провели фінал олімпіади з математики, до якого долучилися 163 школярі, а учасники з найкращими результатами ще позмагаються за право представляти Україну на Міжнародній математичній олімпіаді цього року в Австралії.

А загалом МАН — член 86 міжнародних конкурсів, олімпіад та різних заходів. Торік 176 наших вихованців презентували свої розробки міжнародній спільноті. Наприклад, у Канзас-Сіті (США) наші школярі брали участь у найбільшій у світі освітній програмі з розвитку креативності — Всесвітньому фіналі Destination Imagination. Серед 652 команд з 14 країн чотири команди були українські. Три з Києва й одна з Тернополя. Кияни серед команд старшої вікової категорії посіли з 12-го по 18-те місце. Тернополяни, що змагалися з командами середньої вікової категорії, вибороли 24-те місце.

У 2021 році Україна першою у світі дістала ліцензію на проведення Всеукраїнського конкурсу «Олімпіада геніїв України». Відтоді ми організуємо національний відбір підлітків України на участь в GENIUS Olympiad у США. Щороку конкурс збирає школярів з усього світу: торік до фіналу долучилися представники 67 країн. Серед них — 51 учень і учениця МАН. І нинішнього року наша команда поїде до США.

— Так, це здорово! А що є цікавого в Україні, щоб і наукою захопити школярів, і повчитися, і відпочити?

— У нас реально багато подій, що поєднують і навчання, і відпочинок. Але окремо хочу сказати про наші профільні й літні школи. Торік літніх було 27, у яких відпочивали й навчалися близько півтори тисячі учасників з усієї України.

На Закарпатті, наприклад, працювала Всеукраїнська літня школа для дітей військових «Диво-літо». Учні долучалися до наукових шоу «Хімія сніданку» і «Шатл на Марс», виконували вправи з розвитку комунікативних

навичок та креативності, створювали казки й показували їх. Вони відвідали замки — Паланок у Мукачеві, Сент-Міклош у Чинадійові, палац Шенборнів у селі Карпати. А ще мандрували горами, придумували креативні диспути, грали в настільні ігри. Це чудова нагода здружитися, «підкачати» свої знання, креативне мислення і відпочити.

Ще одна Всеукраїнська літня школа працювала і в Коломиї. Учні пройшли «Стежками гуцульського орнаменту», побували в Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття, у Косівському музеї народного мистецтва та побуту Гуцульщини. Взяли участь у майстер-класах від народних майстрів Гуцульщини, розширили знання і розуміння народного мистецтва.

Також реалізували проєкт «Наука на колесах» від Музею науки МАН: ми проїхали з цікавими мобільними виставками прифронтовими селами й містами. А в Києві, спільно з ТРЦ Gulliver, було створено інтерактивний простір «Відкрий портал у науку 2.0». Він працював цілий місяць і дав змогу відвідувачам ознайомитися з нашими лабораторіями та проєктами, які реалізують українські підлітки разом зі своїми наставниками.

— А як навчаються самі наставники — команда МАН?

— Команда МАН долучається до семінарів і конференцій. Минулого літа, наприклад, наша делегація брала участь у європейській конференції центрів і музеїв науки, що відбулася в столиці Словенії Люблянці. Учасниками Ecsite-2024 стали понад 900 фахівців з більш як 50 країн. У них були сесії з професійного розвитку, семінари, лекції (до речі, про розширення можливостей аудиторії та методи заохочення до науки).

Делегація з України презентувала нашу комплексну програму «Формуємо краще майбутнє разом» — про відкриття центрів науки з виставковими просторами та навчальними лабораторіями в областях України.

А наші співробітники Музею науки МАН побували на навчанні в Центрі науки «Коперник» у Варшаві, де долучилися до тренінгів з наукової комунікації, дізналися про інтерактивні методи наукової комунікації. А ще наша команда брала участь у математичній конференції MATRIX × IMAGINARY 2024, яка відбувалася у Швейцарії. Ми розповідали, як Мала академія наук розвиває математичну освіту в Україні, а ще домовилися про онлайн-лекції та воркшопи для українських педагогів.

— Тобто, повертаємось знову до математичної освіти. Що ще, окрім музею, у цій сфері реалізувала МАН?

— МАН запустила цікавий відеопроєкт «Математика. Головоломки». Це освітній діджитал-курс, який знайомить дітей і дорослих із задачами, що виходять за межі традиційної шкільної програми. У кожному з чотирьох модулів ідеться про кілька типів головоломок і задач різних рівнів складності: від математичних квестів до ілюзій, фокусів та парадоксів. Автори проєкту розраховують, що він стане у пригоді й педагогам, і

школярам, і їхнім батькам та будь-кому, хто хоче навчитися застосовувати нестандартне мислення у різних життєвих ситуаціях.

Проводимо також заходи з нагоди Дня числа Пі — кількість учасників цих заходів за один тільки рік зросла у 30 разів! Перекоаний: це свідчить про дедалі більший інтерес до математики, зокрема серед молоді.

— З початком повномасштабної війни багато школярів переїхали на нове місце проживання, зокрема за кордон. Ви відчуваєте, що такі обставини негативно впливають на залученість дітей до МАН?

— От хоч би як це здавалося дивним, а попри виклики сьогодення спостерігаємо дуже активну зацікавленість молоді у наших проєктах. Центр освіти МАН від початку війни провів 445 заходів, до яких долучилися 73 тисячі учасників. Той же Музей науки у Києві відвідали 130 тисяч осіб.

Наша молодь прагне до знань і розвитку. І це запорука того, що в Україні — надійне майбутнє.

Розпитувала Анастасія ШКРЬОБА
([вгору](#))

Додаток 6

10.03.2025

Українські університети в міжнародному рейтингу SCImago Institutions Rankings 2025

[\(Міністерство освіти і науки України\).](#)

Десятка найкращих українських університетів за рейтингом SCImago IR 2025

1. Сумський державний університет.
2. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
3. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.
4. Національний університет «Львівська політехніка».
5. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка».
6. Міжрегіональна академія управління персоналом.
7. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана.
8. Державний університет «Житомирська політехніка».
9. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
10. Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського.

Що таке SCImago Institutions Rankings?

SCImago Institutions Rankings (SCImago IR) – це авторитетна міжнародна система оцінювання наукових й академічних установ, яка з 2009 року аналізує їхню діяльність за трьома ключовими напрямками:

 Дослідницька ефективність (50%)

 Інноваційні розробки (30%)

 Суспільний вплив (20%)

Методологія рейтингу базується на даних наукометричної бази Scopus та інших авторитетних джерел. Оцінювання враховує:

- ✓ Вплив наукових публікацій
- ✓ Рівень міжнародного співробітництва
- ✓ Відкритий доступ до досліджень
- ✓ Розвиток патентної діяльності
- ✓ Технологічний внесок і цифрову присутність університету

У 2024 році до методики рейтингу додано три нові індикатори, що відображають соціальний вплив закладів вищої освіти:

- **Внесок у досягнення Цілей сталого розвитку ООН** — дослідження та освітні ініціативи, спрямовані на глобальний розвиток і розв'язання актуальних викликів;
- **Рівень залучення жінок до дослідницьких процесів** — оцінювання гендерного балансу в академічному середовищі.
- **Вплив наукових досліджень на державну політику** — використання результатів наукової діяльності в ухваленні рішень на національному та міжнародному рівнях.

Детальніше про рейтинг та всі українські університети у [SCImago IR 2025](#).

([вгору](#))

Додаток 7

28.03.2025

МОН змінює підходи до формування Переліку наукових фахових видань України

У січні цього року Міністерство освіти і науки України створило робочу групу, яка працює над оновленням [Порядку формування Переліку наукових фахових видань](#). Основна мета – розробити нові, чіткіші і якісніші вимоги до видань, що претендують на присвоєння категорії «Б» ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Це рішення зумовлено кількома актуальними викликами у сфері наукових публікацій, зокрема:

- суттєвим зниженням якості наукових публікацій;
- поширенням недоброчесних практик серед учасників медіасфери, зокрема популяризацією так званих хижачьких практик і видань;
- відсутністю ефективних інструментів контролю та моніторингу якості видань.

За майже два місяці ретельної роботи й аналізу міжнародного досвіду робоча група напрацювала нові підходи до присвоєння категорії «Б» найкращим науковим періодичним виданням України. Серед запропонованих змін:

- цифровізація процесу подання та оцінювання заявок на внесення до Переліку наукових фахових видань України та присвоєння категорії «Б»;
- запровадження 14 наукових кластерів з обмеженою кількістю видань категорії «Б»;
- встановлення чітких обов'язкових та додаткових вимог до видань, що претендують на статус категорії «Б»;
- обов'язкова вимога щодо безоплатних публікацій для аспірантів у виданнях категорії «Б»;
- трирічний термін дії статусу категорії «Б» та щорічний моніторинг відповідності вимогам;
- створення спеціалізованої комісії з питань публікаційної етики та формування Переліку наукових фахових видань;
- недопущення недоброчесних і хижацьких практик серед видань категорії «Б», а також їхньої співпраці з так званими «паперовими фабриками»;
- стимулювання українських періодичних видань до входження в міжнародні бази даних Scopus і Web of Science Core Collection.

Нині проєкт Порядку формування Переліку наукових фахових видань знаходиться на громадському обговоренні. Пропозиції та зауваження до зазначеного проєкту просимо надсилати до **13 квітня 2025 року** на електронну адресу: kadry.atest@mon.gov.ua.

([вгору](#))

Додаток 8

07.03.2025

МОН пропонує для громадського обговорення законопроект про відкриту науку: гармонізація з європейськими нормами

([Міністерство освіти і науки України](#)).

Цей законопроект є частиною євроінтеграційного курсу України та імплементує ключові положення нормативних актів ЄС, зокрема:

- **Директиви (ЄС) 2019/790** щодо авторського права та суміжних прав на єдиному цифровому ринку;
- **Директиви (ЄС) 2019/1024** про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору;
- **Регламенту (ЄС) 2021/695**, що визначає правила участі у програмі «Горизонт Європа».

Законопроект також враховує рекомендації Європейської комісії та ЮНЕСКО щодо політики відкритої науки та відкритого доступу до результатів наукових досліджень.

Оновлення чинного законодавства є необхідним, адже **Закон України «Про науково-технічну інформацію»**, ухвалений ще **1993 року**, більше не відповідає сучасним викликам. Законопроект, зокрема, передбачає:

- ✓ упорядкування термінології у сфері відкритої науки відповідно до європейських стандартів;
- ✓ визначення видів і обсягу науково-технічної інформації, яка має бути у відкритому доступі, а також умов його надання;
- ✓ запровадження вимог до розміщення та збереження дослідницьких даних у репозиторіях;
- ✓ можливість використання технологій глибинного аналізу тексту та даних (Text and Data Mining) для наукових досліджень;
- ✓ правові механізми для регулювання питань сирітських творів (щодо яких не існує можливості зв'язатися з правовласником) та вторинної публікації наукових матеріалів.

Ухвалення законопроєкту сприятиме підвищенню прозорості та якості наукових досліджень, розширенню міжнародної співпраці й розвитку наукової комунікації в Україні.

Ознайомитися з документами:

- ◆ [Текст законопроєкту](#)
- ◆ [Пояснювальна записка](#)
- ◆ [Порівняльна таблиця](#)

 Зауваження та пропозиції до законопроєкту можна надсилати до 31 березня 2025 року на електронну адресу olha.prudka@mon.gov.ua (відповідальна особа — Ольга Прудка, заступниця генерального директора — керівниця експертної групи з питань відкритої науки та систем оцінювання ефективності директорату розвитку науки).

([вгору](#))

Додаток 9

МОН оголошує додатковий відбір заявок на фінансування модернізації центрів колективного користування науковим обладнанням

Цей відбір є продовженням реалізації заходів, визначених Концепцією державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 322-р. Основна мета ініціативи — забезпечити можливість українським ученим ефективно використовувати унікальне наукове обладнання та мінімізувати ризики його втрати через нестабільне енергопостачання внаслідок російської агресії ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Основні напрями фінансування:

- Придбання відновлювальних та альтернативних систем електроживлення (сонячні панелі, акумуляторні батареї, гібридні інвертори, BMS-контролери тощо);

- Модернізація наявного обладнання через придбання додаткових модулів та систем;
- Проведення ремонтів, сервісного обслуговування, калібрування та юстування устаткування;
- Закупівля допоміжного дослідницького обладнання та мережевого обладнання для ефективної роботи ЦККНО;
- Придбання додаткового наукового обладнання для розширення можливостей ЦККНО.

Фінансові умови: Загальний бюджет становить 32 239,6 тис. грн, які будуть розподілені між 21 ЦККНО, що не брали участі у першому відборі 2024 року. Максимальний обсяг фінансування для одного центру – 1 500,0 тис. грн. Фінансова підтримка не може бути використана для придбання генераторів, пального чи інших джерел енергії з високим рівнем забруднення довкілля.

Обов'язковою умовою участі є співфінансування з боку закладу вищої освіти (ЗВО), зокрема покриття витрат на підготовку проектної документації для встановлення альтернативних систем електроживлення.

Терміни виконання: Роботи з введення альтернативних систем електроживлення та модернізації обладнання повинні бути завершені до 1 жовтня 2025 року.

Розгляд заявок: Опрацювання заявок здійснюватиме спеціальна комісія, утворена наказом МОН від 23.07.2024 № 1022-24. Результати відбору будуть опубліковані на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України.

Закликаємо зацікавлені ЦККНО подавати заявки та скористатися можливістю отримати фінансування для покращення наукової інфраструктури країни.

([вгору](#))

Додаток 10

20.03.2025

Ідентифікаційний комітет з питань науки оголошує конкурс щодо обрання членів Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій

([Міністерство освіти і науки України](#)).

Підстави для проведення конкурсу:

- статті 21 і 22 Закону України «[Про наукову і науково-технічну діяльність](#)»;
- [Положення про конкурс](#) (затверджене постановою КМУ від 28.12.2016 № 1042);
- рішення Ідентифікаційного комітету ([протокол](#) від 14.03.2025 № 1).

До участі запрошуюються науковці, які відповідають кваліфікаційним вимогам та вимогам пункту 6 статті 21 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та мають:

- вагомі наукові здобутки та бездоганну репутацію в науковій спільноті;
- лідерські якості й досвід управління науковими проєктами;
- можливість представляти основні напрями науки:
  - природничі науки (фізика, математика, хімія, науки про Землю);
  - технічні науки і технології, матеріалознавство;
  - науки про життя, медичні науки та пов'язані технології;
  - сільськогосподарські науки, харчові та біотехнології;
  - соціогуманітарні, економічні та правові науки.

Хто може висувати кандидатів:

- вчені (наукові, науково-технічні, технічні) ради наукових установ та закладів вищої освіти, або структурних підрозділів;
- вчені ради або загальні збори наукових працівників інших вітчизняних юридичних осіб усіх організаційно-правових форм та форм власності, що мають відповідні наукові підрозділи
- збори пов'язаних з науковою діяльністю працівників малих та середніх наукових і науково-виробничих підприємств, які не мають наукових або науково-технічних рад у своїй структурі;
- постійно діючі протягом не менше двох років тематичні або проблемно-орієнтовані міжвідомчі, міжінститутські наукові семінари (за підписом голови семінару), ради з наукових проблем при Національній академії наук, національних галузевих академіях наук;
- статутні органи вітчизняних фахових наукових товариств, зареєстрованих як громадські наукові організації;
- групи вчених у кількості не менше ніж вісім осіб, що мають науковий ступінь доктора філософії (кандидата наук) або доктора наук.

Як подати заявку

Документи кандидатів відповідно до переліку (разом з анкетною та згодою на обробку персональних даних) українською та англійською мовами приймаються до **23:59 18 травня 2025 року** електронною поштою: identcom@mon.gov.ua (тема листа: «Прізвище, кандидат до Наукового комітету»).

Важливо!

Заявки, що не відповідають вимогам, будуть повернені на доопрацювання (не більше одного разу).

Оголошення результатів очікується орієнтовно **16 червня 2025 року** на сайтах КМУ та МОН.

Контакти для довідок:

- Телефон: (044) 287-82-39
- Email: identcom@mon.gov.ua (тема: «Довідка»).

Деталі конкурсу – за посиланням.

Долучайтеся до формування політики науки та технологій в Україні!

[\(вгору\)](#)

Додаток 11

18.03.2025

Україна – ЄС: у Брюсселі провели скринінг стану євроінтеграції за розділом «Наука та дослідження»

У першій половині дня відбулася двостороння зустріч делегації України та Європейської комісії у межах офіційного скринінгу відповідності українського законодавства праву ЄС за переговорним розділом 25 «Наука та дослідження». Засідання відкрила голова Делегації, віцепрем'єр-міністерка України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції **Ольга Стефанішина**, наголосивши на важливості розширення наукової співпраці України з країнами ЄС ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Головні питання візиту:

- Впровадження **нової методики державної атестації наукових установ і закладів вищої освіти**, що відповідає європейським стандартам і передбачає ефективний розподіл базового фінансування.
- Механізми збільшення фінансування науки в Україні, зокрема через міжнародні програми.
- Посилення участі українських дослідників у **Рамковій програмі ЄС «Горизонт Європа»** та інших міжнародних наукових ініціативах.
- Модернізація української наукової інфраструктури, пошкодженої внаслідок російської агресії.
- Презентація міжнародним партнерам ініціативи **Міжнародної коаліції підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні (R&I Coalition for Ukraine)**.

Українська сторона наголосила на важливості європейської підтримки у відновленні та модернізації дослідницької інфраструктури країни та залучення приватних і міжнародних інвестицій у науковий сектор.

Співпраця з НАТО: наука як безпековий фактор

У другій половині дня відбулося засідання **Робочої групи Україна — НАТО з наукового та екологічного співробітництва** в штаб-квартирі НАТО (Брюссель). Участь у заході узяли заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**, генеральний директор директорату розвитку науки **Григорій Мозолевич** та генеральна директорка директорату європейської та євроатлантичної інтеграції **Олександра Гусак**.

Під час зустрічі:

- Обговорили **перспективи розширення співпраці в межах Програми НАТО «Наука заради миру та безпеки»**.
- Українська сторона наголосила на важливості долучення НАТО в ініціативі **R&I Coalition for Ukraine**.

- Особливу увагу надали захисту наукової та технологічної екосистеми України в умовах воєнного часу.

Наступні кроки

Робота над посиленням міжнародної підтримки української науки триватиме в межах **URC 2025 (10–11 липня 2025 року, м. Рим, Італія)**, де буде представлено комплексний план відновлення наукової та інноваційної екосистеми України.

Україна впевнено інтегрує в європейський дослідницький простір. Співпраця з ЄС і НАТО відкриває нові можливості для розвитку української науки та залучення міжнародних інвестицій.

([вгору](#))

Додаток 12

24.03.2025

Україна очолила Спільний морський порядок денний для Чорного моря у 2025 році

([Міністерство освіти і науки України](#)).

На засіданні були представлені проекти, що стосуються впливу військових дій на стан Чорного моря. **Зокрема:**

→ у межах проекту **Black Sea SIERRA** буде проведено оцінювання перенесення забруднення в морському середовищі; у проекті **EU4EMBLAS** — проаналізовано вплив підриву греблі Каховської ГЕС і аварійного розливу мазуту на стан моря; у проекті **RESPONSE** буде зібрано й систематизовано різні методи оцінювання та відновлення морських ресурсів. Україна бере активну участь в усіх цих ініціативах.

Під час установчого засідання було представлено пріоритети українського головування. **Зокрема, йдеться про:**

- обмін кращими практиками та спільний моніторинг морських мін як загальної чорноморської проблеми;
- доступ до новітніх рішень у сфері зелених портів, інноваційного транспорту та інфраструктури;
- обмін досвідом з імплементації морських директив ЄС, зокрема Директиви про морське просторове планування (2014/89/ЄС) та Рамкової директиви про морську стратегію (2008/56/ЄС);
- інформування про наявні фінансові інструменти для розвитку блакитної економіки.

«2025 рік — це рік головування України в СМА. Але варто пам'ятати, що для нас Чорне море — це не лише спільний ресурс, а й зона постійних викликів. Сьогоднішні новини про атаку безпілотників на Одесу — сумне тому підтвердження. Частина узбережжя окуповано, а доступ до пляжів — обмежено через мінну небезпеку. Тому ми ініціюємо дискусію з партнерами про вплив російської агресії на екологію та економіку регіону, а також про кроки

до відновлення Чорного моря», — наголосив **Григорій Мозолевич**, генеральний директор директорату розвитку науки МОН.

Протягом 2025 року заплановано низку робочих зустрічей та обговорень за участю представників країн-членів СМА, ЄС та профільних національних установ. Вони стануть майданчиком для напрацювання конкретних рішень і спільних проектів.

Нагадаємо, що для координації зусиль у сфері захисту екосистеми Чорного моря та розвитку блакитної економіки в Україні діє міжвідомча робоча група, створена відповідно до рішення Кабінету Міністрів України. Її діяльність спрямовано на імплементацію європейських документів у цій сфері та посилення співпраці з чорноморськими країнами.

Детальніше — за [посиланням](#).
([вгору](#))

Додаток 13

21.03.2025

МОН провело робочу зустріч із представниками компанії «Clarivate»

20 березня 2025 року відбулася робоча зустріч **Міністерства освіти і науки України** з представниками компанії «Clarivate» ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У заході взяли участь старший акаунт-менеджер із роботи з Україною **Міхал Томчик**, старша менеджерка з продовження співпраці **Вірджинія Елізондо Колер**, консультантка з успішності клієнтів **Ірина Тихонкова** та генеральний директор директорату розвитку науки МОН **Григорій Мозолевич**.

Під час зустрічі обговорили шляхи та перспективи відновлення України, а також можливості використання платформ Web of Science, InCites і Derwent Innovation для проведення та оцінювання наукових досліджень.

Команда Clarivate продемонструвала нові функції та додаткові ресурси, зокрема:

- застосунок на основі штучного інтелекту WOS Research Assistant;
- інструменти для пошуку грантових можливостей Pivot-RP;
- базу дисертацій ProQuest Dissertation and Thesis Global;
- модуль Research Horizon Navigator (новий елемент платформи InCites).

Також проаналізували особливості міжнародної наукової співпраці України із використанням нових аналітичних індикаторів Collab-CNCI, які допомагають дослідникам проводити, аналізувати та представляти свої наукові роботи на світовому рівні.

Григорій Мозолевич наголосив на надзвичайній важливості рішення керівництва Clarivate зберегти безперервний доступ українських закладів вищої освіти та наукових установ до платформи Web of Science у 2022–2025 роках. Це відкриває для українських науковців ширші можливості для отримання

інноваційних результатів, підготовки якісної звітності, ухвалення обґрунтованих рішень та набуття неупередженого досвіду.

Окремо **Григорій Мозолевич** поінформував представників Clarivate про ініціативу МОН щодо створення Міжнародної коаліції з підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні. Підписання коаліційної угоди заплановано в межах Конференції з відновлення України, що відбудеться цього року в Італії.

Міхал Томчик своєю чергою наголосив на незмінній позиції Clarivate щодо підтримки України та українських учених, а також готовність компанії розглянути пропозицію щодо долучення до міжнародної коаліції.

Нагадаємо, що у квітні відбудеться низка безоплатних вебінарів від Clarivate українською мовою для користувачів платформи Web of Science Core Collection. Детальніше — за [посиланням](#).

([вгору](#))

Додаток 14

Програма каскадних грантів у межах проєкту «ECHOES»: оголошено про початок прийому заявок

Наразі відкрито 1 конкурс у межах зазначеної схеми фінансування. Цей конкурс, координований Нідерландським інститутом звуку та візуалізації (Netherlands Institute for Sound & Vision), запрошує до участі установи й організації, які прагнуть долучитися до розроблення наборів даних для Хмари культурної спадщини ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Метою конкурсу є підтримка проєктів з аналізу та надання спеціальних даних для проведення академічних досліджень, впровадження освітніх інновацій або організування віртуальних виставок. Пропозиції повинні:

- визначити цільову спільноту користувачів та мету проєкту;
- включати опис використання набору даних у Хмарі культурної спадщини та сценарій його використання;
- надавати детальний опис набору даних (зміст, технічні характеристики, етичні норми, умови використання, ліцензування).

Можливе фінансування складає до 60 тис. євро на один проєкт. У цьому конкурсному раунді передбачається надання фінансування максимум 12 проєктам.

Конкурс оголошено 28 лютого 2025 року.

Дата подання проєктних заявок: квітень 2025 року.

Кінцевий термін подання проєктних заявок:

- етап 1 – 15 травня 2025 року, 23:59 (за центральноєвропейським часом);
- етап 2 (подання повних проєктних пропозицій) – вересень 2025 року.

Більше інформації про конкурс та путівник для потенційних аплікантив доступні за [посиланням](#).

Звертаємо увагу, що найближчим часом також буде розміщено інформацію про проведення відповідного інформаційного дня в межах зазначеної ініціативи.

Довідково.

[ECHOES \(European Cloud for Heritage Open Science\)](#) – це партнерська ініціатива, спрямована на створення Європейської спільної хмари культурної спадщини (European Collaborative Cloud for Cultural Heritage, ECCCH), цифрової платформи, яка об'єднує фахівців у галузі культурної спадщини, дослідників та різноманітні зацікавлені сторони для створення спільних цифрових ресурсів. Проєкт виходить за рамки простого оцифрування об'єктів культурної спадщини, застосовуючи комплексний підхід, спрямований на збереження та збагачення знань про матеріальну та нематеріальну спадщину за допомогою сучасних цифрових інструментів, аналізу даних та інтерпретацій, що базуються на застосуванні технологій ШІ. Ініціатива фінансується Європейським Союзом за Грантовою угодою №101157364 та Міністерством досліджень та інновацій Великої Британії (UK Research and Innovation, UKRI) у межах гарантованого урядом Великої Британії фінансування за Програмою «Горизонт Європа» (грантові угоди №10110142 та 10110466).

([вгору](#))

Додаток 15

«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ та Австрійське агентство з розвитку досліджень оголошує спільну ініціативу щодо залучення українських дослідників до майбутнього конкурсу **Hor-On Facility 2025**

«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ спільно з Австрійським агентством з розвитку досліджень ([Österreichische Forschungsförderungsgesellschaft, FFG](#)) оголошує спільну ініціативу щодо сприяння залученню українських дослідників до майбутнього конкурсу Hor-On Facility 2025 у вже профінансованих проєктах Програми «Горизонт Європа», у яких проєктними координаторами є австрійські учасники ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Попередньо відібрані заявки українських учасників будуть надіслані проєктним координаторам відповідних консорціумів для оцінки і прийняття рішення щодо можливої підготовки проєктної пропозиції на конкурс Hor-On Facility 2025 для долучення до існуючого консорціуму.

Для участі у спільній ініціативі українським учасникам необхідно уважно ознайомитися з проєктом на порталі CORDIS та сайті проєкту, сформулювати досконалість (англ. excellence) пропозиції і в чому може полягати додана вартість до проєкту українського учасника.

Заявки на участь у довільній формі англійською мовою мають бути надіслані на електронну скриньку «Офісу Горизонт Європа в Україні»: horizoneurope.info@nrfu.org.ua з обов'язковим зазначенням проєкту, до якого хоче доєднатися український учасник, назви української установи, даних українського дослідника (команди) та описом внеску українського учасника до проєкту. Обсяг заявки – до 3 600 символів (з пробілами). Після верифікації фахівці Офісу надішлють на електронну адресу українського

учасника надану австрійською стороною форму, яка після заповнення буде надіслана австрійському проєктному координатору.

Кінцевий термін подання заявки на участь – до 18:00 (за київським часом) 11 квітня 2025 року.

Звертаємо увагу, що подання заявки не гарантує, що консорціум надасть згоду на залучення нового учасника, а також, що подана заявка виграє конкурс Hop-On Facility й отримає фінансування від Європейської комісії.

Спільна ініціатива поширюється на такі проєкти:

Horizon Europe Pillar II | Cluster 5 Climate, Energy and Mobility

- TOSCA | Manufacturing Processes and Digital Tools for More Sustainable Composite Aerostructures

<https://cordis.europa.eu/project/id/101191394>

Horizon Europe Pillar III | European Innovation Council (EIC) ->

Pathfinder

- GreenOMorph | Green materials for neurOMorphic signal processing by organic synaptic transistors

<https://cordis.europa.eu/project/id/101161637>

- ESOHISTO | Hybrid endoscope for esophageal in vivo histology and histochemistry

<https://cordis.europa.eu/project/id/101186952>

- TriFluorium | Tribo-Reactor for fluorine circularity by urban mining

<https://cordis.europa.eu/project/id/101187492>

- QOSiLICIOUS | Quantum-Optic Silicon as a Commodity: Extending the Trust Continuum till the Edge of ICT Networks

<https://cordis.europa.eu/project/id/101187539>

([вгору](#))

Додаток 16

17.03.2025

Оголошено конкурс спільних українсько-литовських науково-дослідних проєктів на 2026–2027 роки

([Міністерство освіти і науки України](#)).

Пріоритетні напрями досліджень:

◆ Безпечна інфраструктура/ Secure Infrastructure

- Критично важливі заходи кібербезпеки для критичної інфраструктури, зокрема державних установ та фінансових систем.
- Технології захисту від хімічних, біологічних, радіологічних, ядерних та природних загроз.
- Технології безпеки кордонів — передові системи спостереження та виявлення.

◆ Стійке суспільство і держава/ A Resilient Society And State

- Функціонування та спроможність органів державної влади для післявоєнної відбудови та відновлення.

- Солідарність і взаємна довіра в суспільстві.
- Культура як чинник стійкості суспільства і держави.
- Зміцнення демократичних цінностей та стійкості суспільства до дезінформації.
- Відновлення забрудненого довкілля (грунту, біоценозів, лісу, водних ресурсів, повітря).
- Дослідження методів відновлення економіки, сільського господарства та довкілля після військових конфліктів і техногенних аварій.

◆ **Безпека людини/ A Safe Person**

- Ініціативи з безпеки громад: безпека в містах і селах, запобігання злочинності, швидке реагування на надзвичайні ситуації.
- Системи підтримки психічного здоров'я: розроблення програм допомоги людям, які постраждали від конфлікту, зокрема надання консультацій з питань травми.
- Інновації в засобах індивідуального захисту (проєктування та виробництво) для цивільного населення у зонах конфліктів.
- Здоров'я: доступ до служб екстреної медичної допомоги, інновації в телемедицині, ініціативи у сфері громадського здоров'я.
- Дослідження та розроблення нових освітніх програм у сферах оборони, техногенних криз, оцінювання ризиків, відновлення довкілля та громадського здоров'я.

Хто може подати заявку:

Конкурс відкрито для науково-дослідних груп закладів вищої освіти та наукових установ України та Литви.

✦ **Подання заявок** здійснюється через **Національну електронну науково-інформаційну систему** до 12 травня 2025 року (до 17:00).

✦ **Фінансування** покриває витрати на поїздки, проживання, дослідження та оплату праці українських науковців.

✦ **Етапи відбору** передбачають перевірку документів, наукову експертизу, оцінювання спільною українсько-литовською комісією.

Форма заявки заповнюється в Системі послідовно українською та англійською мовами в одному файлі (вимоги до усіх пунктів заявки наводяться у файлі заявки).

Детальніше
([вгору](#))

Додаток 17

Менторська програма EAST-Donau

Менторська програма EAST-Donau – це спільна ініціатива трьох університетів прикладних наук: Університету Альбштадт-Зігмарінген, Університету Ройтлінген та HTWG Констанц – Університету прикладних наук ([DAAD Україна](#)).

Протягом двох років учасниці програми отримують комплексний спектр послуг, що включає в себе:

- Тандем з досвідченим професором одного з трьох університетів в якості ментора
  - Індивідуальний коучинг
  - Мовні курси (німецької) мови
  - Менторство з боку колег
  - Інформацію про університетські структури та процедури подання заявок у Німеччині
  - Консультації та інформацію від координаційного офісу та запрошених експертів
  - Підтримку у виконанні вимог для отримання професорської посади в Німеччині
- допомога в процесі подання заявки та практичні тренінги з підготовки до співбесіди в університетах.

Програма стартує у січні 2026 року.

Дедлайн подачі заявок: 31 липня 2025 року.

Більше інформації та консультацій: [EAST-Donau | Hochschule Albstadt-Sigmaringen \(hs-albsig.de\)](https://east-donau.hochschule-albstadt-sigmaringen.de)

([вгору](#))

Додаток 18

12.03.2025

Норвегія підтримує Україну: 60 мільйонів норвезьких крон виділено на зміцнення української науки

Бойові дії завдали серйозної шкоди освітнім, науковим та дослідницьким установам. В таких умовах надзвичайно важливо не лише зберегти науку, а й забезпечити її відновлення та розвиток у майбутньому. *«Збереження наукових середовищ, знань і компетенцій є критично важливим для відновлення України, і Норвегія готова долучитися до цього процесу»*, — зазначила міністр науки та вищої освіти Норвегії Сігрун Осланд ([Національний фонд досліджень України](#)).

Дослідницька Рада Норвегії вживає низку важливих заходів для підтримки українських науковців як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. *«Ми маємо діяти швидко. Україна — сильна наукова нація, і я вражена тим, як науковці продовжують свою роботу в умовах, наближених до неможливих»*, — сказала виконавчий директор Дослідницької Ради Норвегії Марі Сундлі Твеїт.

Зокрема, в рамках підтримки української науки, 30 мільйонів норвезьких крон виділено на спільний конкурс між Національним фондом досліджень України (НДФУ) та Дослідницькою Радою Норвегії.

Цей конкурс, що буде розроблений спільно Дослідницькою Радою Норвегії та НДФУ, має на меті не лише забезпечити фінансову підтримку для

українських науковців, а й посилити наукове співробітництво між Норвегією та Україною. Такий формат співпраці дозволить зміцнити зв'язки між дослідницькими установами цих країн, сприяючи обміну знаннями та досвідом, що є особливо важливим в умовах, коли українські науковці мають відновлювати свої дослідження після руйнівного впливу війни. Конкурс буде оголошено найближчим часом, що стане ще одним кроком у зміцненні наукових відносин між двома країнами та підтримці української науки в ці складні часи.

Окрім спільного конкурсу з НДФУ, Дослідницька Рада Норвегії впроваджує й інші заходи підтримки української науки. Зокрема, норвезькі науковці, які працюватимуть над проєктами, що стартують у 2025 році, можуть подати заявки на додаткове фінансування для залучення українських партнерів. Це фінансування може становити до 10 мільйонів норвезьких крон. Крім того, норвезькі координатори проєктів у рамках програми «Горизонт Європа» зможуть отримати додаткові кошти для включення українських партнерів у свої заявки на 2025–2027 роки. Додаткові 10 мільйонів норвезьких крон буде спрямовано на конкурси, орієнтовані на Україну, через тематичні програми в рамках громадської безпеки та демократії під тиском, які планується оголосити у 2026 році.

Ці ініціативи сприяють не тільки збереженню наукового потенціалу України, але й посиленню міжнародного співробітництва та розвитку наукових можливостей українських дослідників у майбутньому. Ми глибоко вдячні за ці можливості та чекаємо на подальшу плідну співпрацю для зміцнення наукового потенціалу України.

([вгору](#))

Додаток 19

25.03.2025

Конкурс на отримання наукових стипендій в області інженерних наук у Франції в рамках програми NADIYA

Ця стипендіальна програма спрямована на посилення наукової співпраці між Францією та Україною шляхом надання українським дослідникам можливості провести дослідження у провідних французьких інженерних школах тривалістю до кількох місяців у 2025 році. Сприяючи спільним дослідницьким ініціативам та співпраці між науковими спільнотами ініціатива підтримує подальшу інтеграцію українських дослідників до європейського дослідницького простору ([Національний фонд досліджень України](#)).

Програма пропонує співфінансовані гранти українським дослідникам для сприяння академічній та науковій співпраці між Україною та Францією.

Теми досліджень, які можуть бути підтримані у 2025 році:

- Матеріалознавство та інженерія;
- Біотехнології та науки про життя;

- Науки про Землю та навколишнє середовище;
- Стала енергетика та енергетичний перехід;
- Агрономія та ветеринарні науки;
- Інноваційні технології.

Термін подачі заявок: 20 квітня 2025 року

Кількість стипендій: до 15 грантів різної тривалості (від 1 до 6 місяців).

Більш детальна інформація міститься у прикріпленому документі.

- [NADIYA Programme \(завантажити\)](#)
(вгору)

Додаток 20

26.03.2025

Наукова спільнота й МОН системно протидіють російському впливу в міжнародному академічному середовищі

З 2023 року Міністерство освіти і науки України розробило директивну рекомендацію для закладів вищої освіти та наукових установ щодо нормативного припинення будь-якої наукової та науково-технічної співпраці з країнами-агресорами — росією та білоруссю. До цієї ініціативи приєдналися також ключові національні грантодавці, зокрема Національний фонд досліджень України та Національна академія наук України ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Аналіз баз даних Scopus та Web of Science, проведений Державною науково-технічною бібліотекою України наприкінці 2024 року, засвідчив ефективність такого кроку, зокрема понад десятикратне зменшення кількості спільних публікацій українських учених з авторами з росії та білорусі.

З початку 2025 року за поданням активних членів робочої групи МОН підготувало і офіційно надіслало 15 звернень до провідних міжнародних дослідницьких та освітніх організацій. У листах наведені задокументовані факти участі російських університетів і наукових установ у підтримці агресії проти України, поширенні дезінформації та порушенні міжнародного права, зокрема в частині визнання територіального суверенітету України.

Станом на зараз ці зусилля вже дали попередні результати — понад 10 російських організацій та університетів вилучено зі складу таких структур, як:

Міжнародна асоціація університетів (IAU), Міжнародна мережа агентств із забезпечення якості вищої освіти (INQAAHE), Асоціація стоматологічної освіти в Європі (ADEE) та інших.

Наприклад, Європейська мережа неперервної освіти університетів (EUCEN) не лише призупинила членство Російського університету дружби народів, а й висловила підтримку Україні та готовність адаптувати умови вступу для українських ЗВО.

Міністерство закликає українські заклади вищої освіти активно долучитися до ініціативи: перевірити, до яких міжнародних організацій вони

належать, і в разі виявлення спільного членства з представниками рф — ініціювати звернення як члена із проханням припинити таку співпрацю. Міністерство готове підтримати такі звернення на офіційному рівні та надати підтримку.

Контакт для довідок:

- oksana.dvyhun@mon.gov.ua
- +380442878207

Оксана Двигун — державна експертка експертної групи з питань відкритої науки та систем оцінювання ефективності
([вгору](#))

Додаток 21

12.03.2025

Озтурк І.

Створено вакцину, яка захищає від Covid-19 та грипу одночасно

Новий препарат вирішує дві ключові проблеми вакцин: необхідність зберігання при екстремально низьких температурах і недостатню ефективність. Інноваційна вакцина не тільки забезпечує захист від Covid-19 та грипу, але й не потребує складних умов зберігання, що значно спрощує її транспортування та використання, особливо у країнах з обмеженими ресурсами ([Главком](#)).

Основою препарату став вірус везикулярний стоматит (VSV), безпечний для людини. Вчені модифікували його, вилучивши ключові білки та додавши антигени обох вірусів. Такий підхід дозволяє імунній системі виробляти захист одразу від двох захворювань.

Особливу увагу приділено тривалості імунного захисту. В експериментах на мишах вакцина показала високу ефективність: за вісім місяців після щеплення тварини зберігали стійкий імунітет. Більше того, при зараженні вірусами Covid-19 та грипу у щеплених мишей не виявилися симптоми захворювання, та аналізи не показали наявності вірусів у легенях та тканинах мозку, що свідчить про високий ступінь захисту.

Вчені припускають, що для підтримки імунного захисту може бути потрібна ревакцинація раз на кілька років, що значно знизить навантаження на системи охорони здоров'я.

([вгору](#))

Додаток 22

23.03.2025

Це просто зразкова робота прес-служби [Національна академія наук України](#).

Кілька днів тому в найавторитетнішому світовому науковому журналі вийшла фантастична стаття міжнародної групи вчених про дослідження

наслідків руйнування росіянами греблі Каховського водосховища (<https://www.facebook.com/senenkoanton>).

Причому в авторський колектив увійшли співробітники різних інститутів НАН України та ДСНС.

Зрозуміло, що будь-кому поза вузькою сферою науки читати статтю англійською в оригіналі – не дуже цікаво.

Прес-служба переклала і адаптувала текст з результатами досліджень, вихопивши найцікавіше та головне.

Але, що важливіше, [Snizhana Mazurenko](#) додатково поспілкувалася з одним із дослідників і доповнила картину ретроспективою – як саме сформувався міжнародний колектив після підриву греблі, на що звертали увагу, чому на дні водосховища взагалі з'явилися шкідливі мулові відкладення.

І оце комплексне читання формує цікаву думку:

1. Якби не багатодесятирічні дослідження українських науковців, що стосувалися Каховського водосховища, навіть іноземним вченим, озброєним сучасними супутниками і методами аналізу, було б важко зрозуміти ситуацію, динаміку, погіршення чи покращення стану екосистеми.

2. Якби не наявність компетентних українських вчених тут, на місці, які ще й влаштовували експедиції на місце колишнього водяного дзеркала, світова наука мовчала б.

Чудовий матеріал і я його щиро раджу.

<https://cutt.ly/HroniCVK>

(вгору)

Додаток 23

28.03.2025

Вийшла друком остання – сьома за ліком – книга масштабного проєкту «Україна. Нариси історії».

Проєкт «Україна. Нариси історії» спрямовано на найширшу читацьку аудиторію, і важливо, що всі його книги викладено у відкритому доступі на сайтах Інституту історії України НАН України | Інститут історії України НАН України | та Видавничого дому «Академперіодика» НАН України:

<https://cutt.ly/jrpVIKTU>

<https://cutt.ly/crpVI7SF>

«...інтелектуальний продукт під назвою «Україна: Нариси історії», видання якого щойно завершилося, є результатом тривалої й копіткої підготовчої роботи – розповідає у статті для журналу «Вісник Національної академії наук України» директор Інституту історії України НАН України академік Валерій Смолій (<https://cutt.ly/HrpBOfQY>). – По суті, йдеться про попередні напрацювання українських істориків фактично впродовж трьох останніх десятиліть. Засадничою ідеєю, покладеною в його основу, стало прийняття тієї очевидності, що національна історія нині сприймається

світовою гуманітарною співдружністю як один із багатьох форматів, дискурсів, способів, якими послуговуються науковці у представленні минушини. Тому наявність різноманітних версій та варіацій прочитання минулого вже сама по собі позбавляє національний історичний наратив того ореолу ексклюзивності й претензійності, який йому подеколи невинно приписують. Адже варіативність, версійність у конструюванні й презентації історії сьогодні не заперечується жодним фаховим істориком, попри значні світоглядні та епістемологічні відмінності ([Світ](#)).

...авторський колектив запропонував читачеві версію національної минушини як низки доповнюючих, конкуруючих, перехресних, суміжних стратегій і концептуалізацій, що, звичайно, не виключає й фрагментарних або мозаїчних способів представлення. Зі сторінок видання національний історичний процес постає не як формалізована, ексклюзивна та націєцентрична цілісність, а радше як продукування низки різних, втім зумовлених логічною послідовністю, комбінованих проєкцій, масштабів і вимірів з обсягу українського минулого, посталих з локально-регіональних, соціокультурних, культурологічних, антропологічних, цивілізаційних, глобальних, транснаціональних та інших перспектив».

Чим вирізняється наратив, утілений у проєкті «Україна. Нариси історії»? Передусім новаторським представленням історії первісної людини у геоприродному та соціокультурному середовищах. Чільне місце посідає висвітлення процесу переходу від преісторичних до історичних часів, а також соціокультурних впливів античного світу на Північне Причорномор'я. З новітніх позицій представлено історію Русі, котра розглядається у світлі структур і ритуалів влади, елементів ідеології, територіальних структур й етнічності, структур економіки та соціальності тощо. Водночас середньовічну історію репрезентовано з відмінних соціо- й етнокультурних перспектив кочового Сходу та Півдня, як-от улусу Джучи, генуезької Газарії та Османських провінцій Надчорномор'я.

Оригінальне прочитання і концептуальне потрактування здобули й інші історичні епохи, передусім Литовська та Польська/Річпосполитська доба в історії України, а також переломи й метаморфози історичного буття західноукраїнських земель. У світлі історичної компаративістики, ідеологічних, психологічних, комеморативних вимірів розглянуто феномен Національної революції середини XVII століття. У розрізі різних структур, засад, тенденцій і викликів відтворено складний і багатовимірний процес конституювання і трансформування Українського Гетьманату як ранньомодерної держави на перехресті супротивних геополітичних викликів.

Запропоновано новітню концептуалізацію та синхронне зіставлення розгортання й перебігу історії України у складі двох імперій – Габсбургів і Романових. Представлено впливи тогочасних геополітичних зрушень, магістральних економічних і соціальних трансформацій, історію станів і спільнот, формування владних інститутів, входження українців до

імперських військових структур, становлення культурних та інтелектуальних середовищ, етноконфесійні практики й відносини, проекти, виклики і суперечності модернізації в обох імперіях, акультурацію та русифікацію, конфронтацію традиційного й модерного у культурному, політичному і соціальному бутті, політизацію українського національного руху, парламентське життя тощо. Крім того, введено низку нових сюжетів і проблем, які суттєво збагачують, розширюють і модифікують історію українського «довгого» ХІХ століття, як-от: становище юдеїв і мусульманського населення, поява хасидизму, кримськотатарський рух за духовне відродження, національні змагання поляків на теренах Галичини та Правобережної України, жіночий рух, мистецькі, літературні, культурні стильові напрями й течії, переселенські та міграційні процеси тощо.

Нову та новітню історію України якнайтісніше синхронізовано з європейською та світовою минувшиною. По-новому осмислено своєрідні повороти революційного дійства 1917–1921 років, котрі відображали коливання національних державно-політичних проєктів від ліво-соціалістичних до консервативно-ліберальних – і навпаки. Подано новітню концептуалізацію радянського/червоного проєкту на обширах України, зокрема у світлі потуг тодішньої модернізації, гвалтовної й тотальної інструменталізації екстремістських політичних заходів у вигляді більшовицького терору, масованих репресій, чисток і низки руйнівних хвиль радянської. Спотворена соціокультурна природа радянського режиму постає у світлі прочитання й концептуалізації історії України як поля змагань за доби Другої світової війни і Холодної війни в умовах біполярного поділу світу. Новітні смисли представлено в концептуалізації сучасної історії України на тлі мережива складної і вкрай динамічної, мінливої сьогочасності. Висвітлення українського проєкту на перехресті нинішніх трансформацій, метафорично означених як посттоталітарний транзит, дало змогу показати причини та передумови сучасної російсько-української війни.

Запропоновано багатогранну і багатоаспектну модель перебігу історичного процесу в Україні на етапі раннього нового часу в усьому розмаїтті його локальних, регіональних і національних формовиявів. Як чинники консолідації акцентовано націєтворчу та державотворчу компоненти, а також основні маркери української ідентичності.

Пояснює академік Валерій Смолій:

«...війна розпочинає і завершує охоплений трьома книгами [третього] тому хронологічний період [1917–2019]. Війна як історична подія, інструмент вирішення геополітичних конфліктів, процес, спосіб виживання, історична травма, історичний досвід і шлях переосмислення суспільно значущих питань відіграла роль системотвірного чинника політичної та суспільної історії України. Внаслідок Першої світової війни Україна з'явилася як суб'єкт на політичній мапі світу, внаслідок Другої світової війни вона стала соборною, нині, в контексті збройного російсько-українського

протистояння в новому геополітичному полі вирішується питання підтвердження геополітичної суб'єктності України та її соборності».

«Усе «довге» ХХ ст. територія України була полем протистояння світових систем і політичних проєктів, що визначили саму суть цього періоду в історії людства. Від 1917 р. Україна опинилася в епіцентрі світового геополітичного конфлікту. Комунобільшовицький експеримент — явище вищого онтологічного порядку, відповідальне за низку трагедій ХХ ст., що врешті докорінно переформатували карту світу. Однак водночас комунобільшовицький експеримент переформатував сутність світу політичного і світу ментального. Україна наразі є і залишається єдиною країною — носієм живого досвіду добровільного позитивного виходу з тоталітарної пастки, аналогів якому немає у світі. Сутність російсько-української війни полягає в боротьбі негативної і позитивної відповідей на (нео)тоталітарний виклик».

«...сучасна війна є глибоко закоріненою в нашій минувшині, її підґрунтя сягає низки попередніх історичних епох і періодів. Традиційно для російського ідеологічного маховика основними царинами творення нових історичних міфів та ідеологем у так званих класичних періодах української історії ставали киево-руська спадщина, претензії на територіальний спадок Великого князівства Литовського, націє- та державотворчість українців епохи раннього нового часу, з подальшим перенесенням дещо зміненої перспективи на добу українського національного відродження».

«...концептуальні пропозиції щодо конструювання двох «довгих» століть — ХІХ і ХХ — імперської та тоталітарної епох у національній історії дають змогу не лише краще переосмислити становище і конфігурації залежності України та українців за обох режимів, а й досягнути історичні причини, виміри і передумови сучасної війни.

Концепт двох «довгих» століть дозволяє розглянути згадану проблематику у більш тривалій ретроспективі, зокрема сконцентрувати увагу на конфігураціях і метаморфозах залежності українців в імперському та радянському проєктах, проаналізувавши їх з компаративної і глобальної перспектив. Адже поєднання тоталітарних і старих імперських рудиментів заклало наріжні засади неоімперської путінської Росії, які добре простежуються в її намаганнях будь-що-будь знищити сучасну Україну».

«Автори [книг видавничого проєкту «Україна. Нариси історії»] сформуvalи потужне теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження і концептуалізації процесів (пост)тоталітаризму і (пост)тоталітарного транзиту, що дозволяє на належному фаховому рівні аналізувати і діагностувати надпотужний виклик сьогодення — рашистський (нео)імперський і (нео)тоталітарний проєкт. Варто наголосити, що в цьому вітчизняні історики здобули безперечний науковий пріоритет. Здійснена ними робота дає суспільству і політикуму широкий емпіричний і теоретико-методологічний інструментарій для адекватного реагування на виклики сучасності, деконструкції імперського і комунобільшовицького дискурсів,

протидії російським інформаційно-психологічним операціям на історичному ґрунті»»

Повідомлення скопійовано зі фейсбук сторінки [Національна академія наук України](#)
([вгору](#))

Додаток 24

08.03.2025

Наш людський капітал: втрати й перспективи відродження

Зокрема розроблено методику й упроваджено моніторинг розміщення населення територією України за даними нетрадиційних джерел інформації — операторів мобільного зв'язку (Київстар, Vodafone Україна, Lifecell) і офіційних реєстрів (Мін'юсту, Пенсійного фонду, Державної податкової служби, Міністерства освіти і науки, системи eHealth) ([Світ](#)).

Об'єктивні причини

Станом на липень 2023 року на території України (у кордонах 1991 року) проживало 35,6 мільйона людей, а на контрольованій території — 31,8 мільйона. За даними 2024 року, на контрольованій території залишається трохи більш як 31 мільйон людей.

Навівши ці цифри, академік Лібанова зауважила, що відокремити втрати внаслідок якоїсь події від загальної тенденції завжди важко. На графіку, який продемонструвала доповідачка, чітко видно, що в нас була і триває депопуляція, яка викликана об'єктивними причинами — низькою народжуваністю, вичерпанням потенціалу демографічного зростання, високою смертністю, негативним еміграційним сальдо тощо. Але водночас на графіку чітко видно дві «сходинки», коли населення зменшилось одразу на кілька мільйонів, — 2015 і 2022 роки. «Тобто значна частина втрати людського капіталу в Україні пов'язана саме з окупацією частини території України», — зауважила Елла Лібанова.

Головний драйвер — зовнішня міграція

Як констатувала доповідачка, зовнішня міграція перетворилась на головний драйвер демографічної динаміки. За даними Євростату, станом на листопад 2024 року в країнах ЄС було зареєстровано 4,2 мільйона українців. «У нас є сумніви щодо коректності цих даних, але іншої офіційної інформації ми просто не маємо, — розповіла Елла Лібанова. — Якщо ж ми візьмемо дані наших прикордонників щодо перетинів кордонів з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією і Молдовою, то з 24 лютого 2022 року і по 1 січня 2025 року кумулятивне сальдо (тобто різниця між всіма виїздами за кордон і в'їздами) становить 2 мільйони. Ми весь час намагаємося порозумітися з європейцями — звідки взялася ця величезна різниця».

На думку Елли Лібанової, інформація про статеві-віковий склад наших мігрантів, можливо, навіть важливіша, аніж загальна цифра. Отже, станом на 1 грудня 2024-го 32 % мігрантів — діти до 18 років. За останній рік показник

трохи зменшився, але, як вважає доповідачка, це пов'язано з тим, що частина перейшла до категорії дорослих. Серед тих, хто виїхав, чоловіки становлять приблизно третину осіб у віці від 18 до 64 років, а люди віком 65 і більше — лише 6 %. «Є величезний ризик — ми втрачаємо дітей, молодь, молодих жінок, які, можливо, вже не народять дітей в Україні, — вважає Елла Лібанова. — Окрім того, є ризик, що після закінчення бодай гарячої фази війни сім'ї хоч і возз'єднаються, але питання, де — в Україні чи за кордоном. Ще один ризик — після скасування воєнного стану матимемо другу міграційну хвилю, але вона буде передусім чоловічою».

Можливе повернення: за і проти

Що впливає на подальші наміри воєнних мігрантів? Як ішлося у доповіді, насамперед — це тривалість бойових дій. «Вона навіть важливіша, аніж міркування мігрантів щодо того, як закінчиться війна, — вважає академік Лібанова. — Ми виходимо з того, що Україна не програє цієї війни, але зараз зрозуміло, що буде компроміс, і його умови насправді не такі важливі, як тривалість війни. Кожен місяць гарячої фази війни призводить до того, що дедалі більше людей адаптуються до нового життя за кордоном, а в Україні — чимраз більше руйнувань інфраструктури, зокрема житлової й т. д.».

На думку науковців Інституту демографії та проблем якості життя, перспективи розвитку зовнішньої міграції також визначають економічна ситуація в Україні та її окремих регіонах після завершення бойових дій, матеріальне і соціальне становище воєнних мігрантів у країнах перебування та очікування щодо своєї подальшої долі й долі своїх дітей.

Серед факторів, які можуть спрацювати на користь того, що люди будуть ухвалювати рішення про повернення в Україну, Елла Лібанова назвала невідповідність роботи за кордоном соціальному статусу, професії й кваліфікації, проблеми у спілкуванні з місцевим населенням та суспільній адаптації, фактичне й очікуване зменшення рівня підтримки, незадоволеність якістю освіти й ставленням до дітей мігрантів, наявність в Україні рідних і близьких, а також майна та бізнесу.

У цьому контексті доповідачка навела кілька цифр. Зокрема, близько 80 % наших жінок у ЄС, які реально є працездатними (тобто вони не мають маленьких дітей, не хворі й не утримують когось із членів родини), вже працюють. Окрім того, 70 % українських жінок-мігранток мають вищу освіту. Як зауважила Елла Лібанова, це пов'язано з тим, що виїжджали за кордон передусім з Києва та Харкова, де вищий рівень освіти, аніж у цілому по країні.

Щодо можливого зменшення підтримки, то Елла Марленівна переконана, що уряди багатьох країн зацікавлені в тому, щоб наші мігранти там залишалися, і підтримка, можливо, і буде зменшена, але це не стосуватиметься осіб працездатного і допрацездатного віку.

Що може спрацювати проти потенційного повернення? Першим і найбільш очевидним фактором Елла Лібанова назвала безпеку. «Йдеться

не лише про поточну небезпеку, але й про очікування подальших ризиків, пов'язаних з агресією росії, — додала доповідачка. — Люди дуже бояться того, що потенційна мирна угода не гарантує довготривалого миру».

Серед інших аргументів «проти» академік Лібанова назвала відсутність гідної роботи, доходів і житла в Україні, впевненість у кращих перспективах для дітей за кордоном, наявність у складі родини хронічно хворої особи (наприклад, у Німеччині її лікування цілковито покривається страховками).

— Також мігранти бояться засудження і маргіналізації — що до них буде в Україні погане ставлення, — додала доповідачка. — Побоюються і ті, хто виїжджав через кордони з росією. Окрім того, батьки хлопчиків бояться потенційної мобілізації.

Депопуляція неминуча

Як ішлося у доповіді, депопуляція для України неминуча. «Навіть, якщо нам вдасться якимось дивом повернути не лише 4 мільйони людей, які перебувають у ЄС, а ще й наших трудових мігрантів, навіть це не забезпечить Україну від депопуляції. Ситуація загострена такою мірою, що природним шляхом ми не зможемо її змінити», — зауважила Елла Лібанова.

Депопуляція, за словами доповідачки, призведе до кількох глобальних наслідків. Зокрема, втрати людського капіталу, пов'язані передусім із депопуляцією, ускладнюватимуть повоєнне відновлення економіки через брак робочої сили й дисбаланс ринку праці загалом, спричинятимуть занижку щільність населення в окремих областях і районах, що ускладнюватиме там господарську діяльність.

Ще один глобальний наслідок — зростання рівня демографічного старіння, що, за словами Елли Лібанової, потребуватиме значних змін публічної інфраструктури, зокрема житлової й транспортної, а також складу і спрямованості медичних і соціальних послуг. Неминуче загострюватимуться і проблеми пенсійного забезпечення і, так чи інакше, зростатиме навантаження на населення, яке працює. Прискорене старіння віддзеркалюватиметься і на сукупній здатності набувати нові професії та змінювати кваліфікацію, що буде необхідною умовою реструктуризації економіки. Врешті-решт зниження чисельності й питомої ваги молоді у складі населення неминуче позначатиметься на зменшенні репродуктивного потенціалу й чисельності народжених з одного боку, та на зростанні кількості померлих — з другого.

Резерви ще є?

Завдяки дослідженню, яке провели науковці інституту у грудні 2023 — січні 2024 року, вдалося виявити, що реальний резерв збільшення пропозиції робочої сили в Україні становить 700 тисяч осіб.

«Серед цих людей є дві категорії, які мене трошки дивують, — розповіла Елла Лібанова. — Зокрема, це 135,2 тисячі тих, хто говорить про відсутність прийнятної роботи. Ще 180 тисяч посилаються на складний психологічний стан через війну. Мені здається, з цим контингентом можна працювати».

Доповідачка окреслила кілька компенсаторів погіршення кількісних параметрів людського капіталу, які можуть поліпшити його якісні характеристики. По-перше, це підвищення рівня освіти й наближення професійно-освітньої структури робочої сили до потреб економіки.

По-друге, компенсатором може бути поліпшення стану здоров'я і відтиснення смертності у старші вікові групи через поширення стандартів здорового способу життя (здорове харчування, рухова активність, зниження рівня зайнятості у шкідливих та небезпечних умовах праці, зменшення ДТП і травматизму на дорогах через посилення боротьби з перевищенням швидкості, вживанням алкоголю та порушенням правил дорожнього руху тощо).

По-третє, це активізація поведінки населення на ринку праці (гнучкість, доступність послуг дитячих дошкільних та позашкільних закладів, установ, що надають соціальні послуги).

По-четверте — підвищення рівня мобільності (доступ до інформації про ситуацію на окремих локальних/професійних сегментах ринку праці, формування комунального орендного житла).

— Взагалі, мені здається, що ми принципово неправильно ведемо житлову політику, — вважає Елла Лібанова. — Ми посилюємо і підтримуємо стереотип про обов'язкове власне житло, а на мою думку, воно має бути орендним. Просто права орендаря й орендодавця мають бути належним чином захищені.

Ще один компенсатор, який назвала доповідачка — співпраця з українцями за кордоном для їхнього максимального повернення або перетворення на ефективних лобістів України.

Зміна моделі економіки

Елла Лібанова переконана, що для компенсації демографічних втрат потрібна зміна моделі економіки — від традиційної для довоєнної України трудомісткої економіки маємо перейти до такої, що не потребує багато живої праці, а спирається на високу її продуктивність. «Я розумію, що це просто сказати й важко зробити, — визнає доповідачка, — але якщо не поставити перед собою таке завдання, то нічого не зміниться».

На думку Елли Лібанової, потрібні також зміни у моделі управління: по-перше, це означає широке впровадження в практику механізмів публічно-приватного партнерства, по-друге — полісуб'єктне управління шляхом об'єднання інтересів різних суб'єктів управління для виконання того чи того завдання.

Але, мабуть, найцікавіша пропозиція, яка пролунала в доповіді, — економічно, політично і демографічно має відбутись обґрунтована зміна системи розселення і формування просторових кластерів, що зумовить чергові зміни системи адміністративно-територіального устрою України. Найбільші надії академік Лібанова покладає на центр України — цей кластер, на її думку, може перетворитись на локомотив усієї економіки.

Мають знати й «нагорі»

Під час обговорення доповіді заступник міністра економіки України Тетяна Бережна, директор Інституту соціології НАН України член-кореспондент НАНУ Євген Головаха і віцепрезидент НАН України академік Сергій Пирожков відзначили, що Інститут демографії та проблем якості життя останніми роками фактично підставив плече державі у дуже важливій сфері — відстеженні тенденцій, що пов'язані зі змінами складу населення, і даним, які дає установа, довіряють усі.

Виступ Елли Лібанової став своєрідною преамбулою до великої науково-аналітичної доповіді про людський капітал України й перспективи його відродження, яку, згідно з рішенням Президії НАНУ, вже готує секція соціальних і гуманітарних наук.

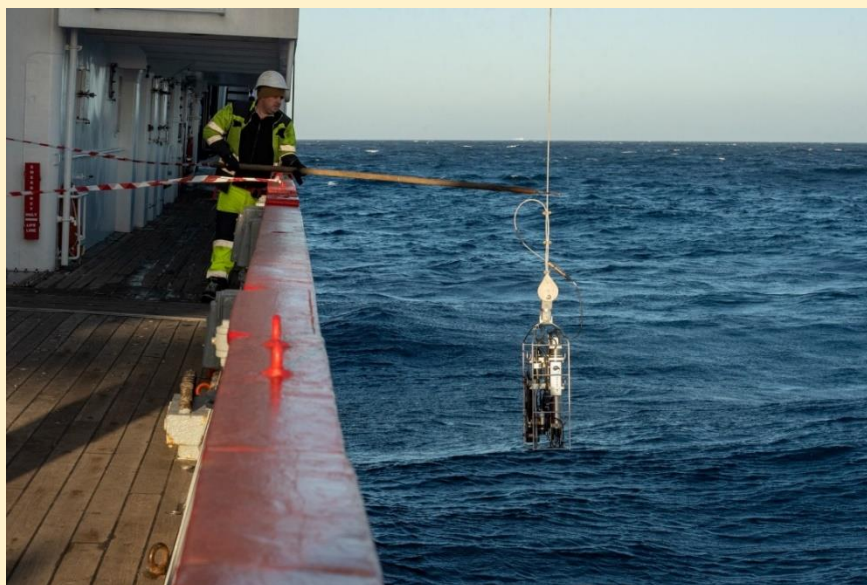
Підготував Дмитро ШУЛІКІН
([вгору](#))

Додаток 25

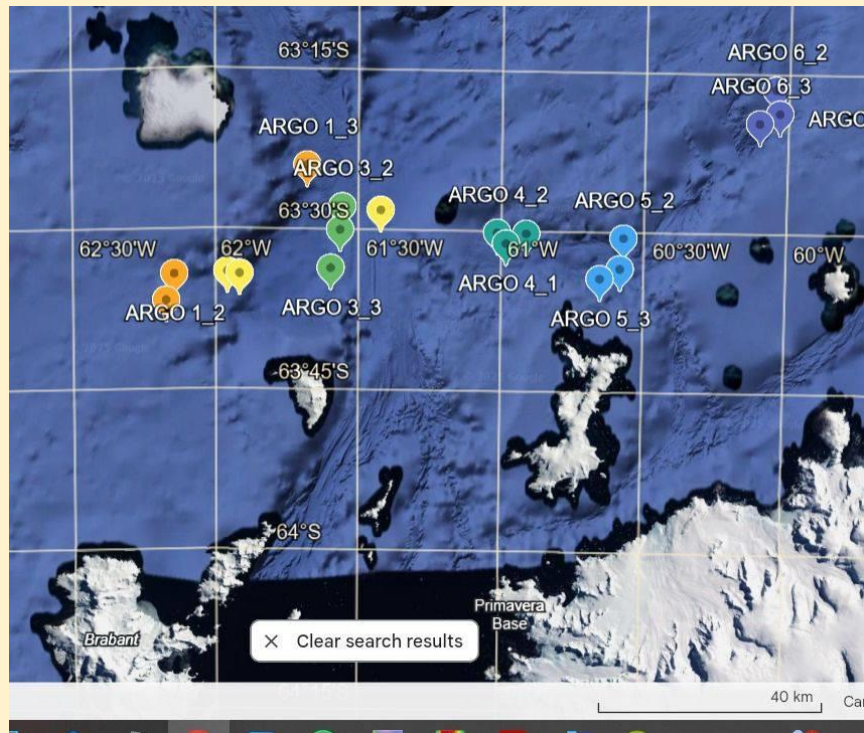
31.03.2025

Дослідження Південного океану: українські вчені отримали перші дані підводних вимірювань

У березні українські полярники вперше запустили у Південному океані шість аргобуїв. Це інноваційне автономне обладнання для підводних вимірювань, яке не має двигуна і рухається за течією (ukrinform.ua).

Аргобуї визначають температуру, солоність і тиск на різних глибинах. Потім через супутник разом з GPS координатами передають ці дані на електронну пошту.

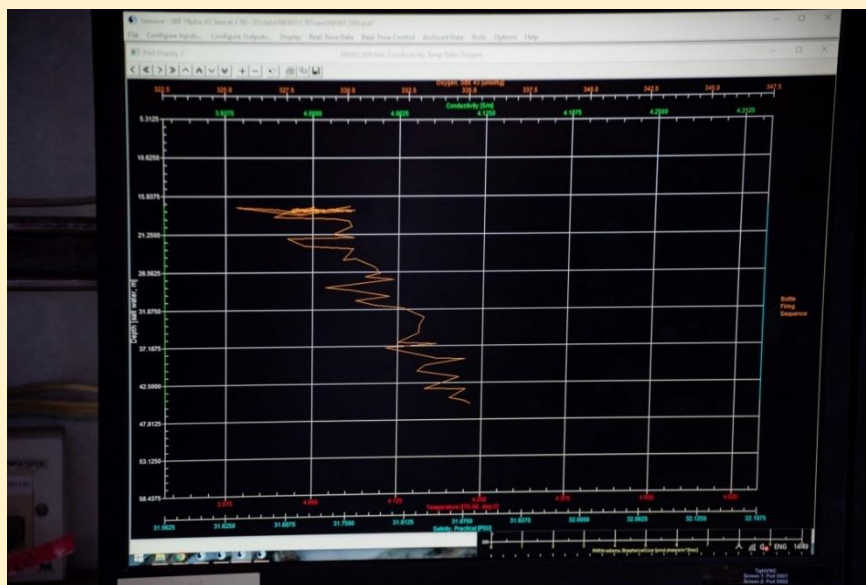
Днями українські вчені отримали перші листи з інформацією від усіх шести пристроїв, які вже активно "мандрують" за різними течіями в [Південному океані](#).

Крім того, на шляху зі станції "Академік Вернадський" до Чилі дослідники провели додаткові океанографічні вимірювання у трьох точках за маршрутом запуску буїв. Як зазначили в НАНЦ, це дало точнішу й розгорнутішу інформацію про течії в Південному океані.

Завдяки спеціальному зонду CTD (conductivity, temperature, depth) були побудовані три профілі води на глибині до тисячі метрів. Кожен профіль має інформацію про провідність, температуру і солоність на різних глибинах.

Також були виміряні такі показники як розсіювання світла, кисень, рН, флюоресценція для фітопланктону і каламутність.

За словами океанографіні НАНЦ Наталі Шепель, "отримані дані дозволяють краще зрозуміти динаміку течій у цьому регіоні, характеристики шару, який містить води з льодовиків, та переніс тепла в Південному океані".

До того ж, зауважили в НАНЦ, це було перше випробовування повної комплектації CTD, що є базою будь-яких океанографічних досліджень з наукових суден.

Дослідження здійснюється в межах проекту OCEAN ICE програми Європейського Союзу "Горизонт Європа".

Як повідомляв Укрінформ, [українські метеорологи провели унікальний експеримент](#) - паралельно запустили радіозонди з антарктичної станції "Академік Вернадський" та судна "Ноосфера".

([вгору](#))

Додаток 26

13.03.2025

Фахові видання: від «зійде й так» до міжнародного рівня

За кошти грантового фінансування Національного фонду досліджень України проєкт виконує команда вчених Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Керівник проєкту – професорка кафедри економічної кібернетики Ганна Харламова ([Національний фонд досліджень України](#)).

Завдання, яке ставить перед собою команда, дуже важливе і дуже непросте. Бо ж якісним науковим фаховим виданням, у яких працюють редактори-волонтери чи редактори з мінімальною оплатою, складно конкурувати з міжнародними комерційними виданнями. Окрім того, в

Україні все ще немає стандарту редактора наукового журналу, тому кожен редактор керується власним досвідом і власними правилами.

Відхід від радянських практик

«Статті в українських наукових виданнях різної якості, інколи – дуже сумнівної, – каже Ганна Харламова. – Відповідно, вченим складно пояснити суспільству цінність досліджень, результати яких опубліковано «криво» чи поруч з не надто якісними статтями. На жаль, це впливає і на показники ефективності, і на репутацію вченого, університету чи наукової установи».

Команда, яка виконує дослідження, працює над уніфікацією редакційних практик уже кілька років. Почали з серії власних видань – «Вісника Київського національного університету імені Тараса Шевченка» та зі створення університетського положення про наукові журнали. Проаналізували також, чи мають редакції українських наукових видань мотивацію дотримуватися стандартів. «Побачили, що майже 90 відсотків редакцій – це волонтери, які були б раді отримати рекомендації і використовувати їх у роботі, але не мають ресурсів, щоб розробити ці правила самотужки, – розповіла Ганна Олексіївна. – Ми зрозуміли, що це має бути національний проєкт, бо такі політики (норми) потрібні для науковців усієї країни».

Саме тому команда подалася на конкурс. «Ми виграли грант, і це означає, що держава каже «Так!» відходу від радянських практик, що політика щодо якості видань змінюється», – каже науковиця.

Проєкт виконує дуже фахова команда. У ній працюють Ірина Ізарова, керівниця регіонального відділення Європейської асоціації наукових редакторів; Марина Женченко, голова асоціації наукових редакторів України, директорка Наукової бібліотеки імені М. Максимовича; економісти з досвідом роботи в провідних журналах – Ганна Харламова (директорка Координаційного центру із випуску серії наукових періодичних видань «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка») і Марія Наумова; Ганна Новікова – директорка Видавничо-поліграфічного центру «Київський університет»; Юлія Гартман, юристка, з досвідом роботи у виданнях бази Scopus. Також у проєкті – Ольга Дунаєвська, перекладачка і відповідальна редакторка журналу другого квартиля (Q2), Олександр Бедюх – представник Enterprise Europe Network. Саме ця команда стежить за тим, щоб статті у вітчизняних виданнях мали IMRAD структуру (тобто вступ, опис методології, результати, дискусію, висновки), політики етики, ліцензування, ретракції, використання ІІІ тощо.

У чому ж суть роботи?

Ганна Харламова розповіла, що сьогодні, на жаль, серед авторів, рецензентів, і головне – редакцій, не завжди є розуміння термінів та процесів наукової публікації. Наприклад, автори вірять, що статтю можна опублікувати за тиждень і потрапляють на гачок «хижацьких видань».

Тому мета проєкту – створити чіткі й прозорі процедури редагування і публікації статей. «Хочу наголосити, що ми не винаходимо колесо, ми

вивчаємо кращі міжнародні практики, адаптуємо їх під наші реалії й доносимо до науково-редакційної спільноти», – наголосила науковиця.

Виконавці проєкту планують видати антологію, яка складатиметься з трьох частин – «Автор», «Редактор» і «Редакція». У ній буде представлено погляд на питання гармонізації роботи видань з точки зору трьох сторін – авторів, редакторів і редакцій.

Перша частина антології вже опублікована. У ній, зокрема, зібрано методичні рекомендації щодо роботи з безкоштовною платформою Open Journal Systems (OJS). Ця платформа дає можливість зробити прозорими процеси відбору і комунікації з авторами.

У другій книзі буде опубліковано методичні рекомендації щодо політик наукових видань з позиції редактора, його ролі, мотивації, прав та обов'язків.

У третій книзі планується узагальнити практики редакційної діяльності до рівня державної політики та дорожньої карти змін, з урахуванням мотивації всіх учасників процесу.

Команда проєкту вже підготувала рекомендації щодо політичних, юридичних та етичних норм для вітчизняних видань. Нині дослідники проводять тренінги й розповідають про ці норми науковій спільноті.

Плата за статтю – не з кишені автора

У 2025 році виконавці проєкту планують розробити стандарт редактора, визначити, якою повинна бути оплата роботи редактора. А також – дати відповідь на запитання: хто має платити за публікацію і з яких коштів?

Розв'язати ці проблеми потрібно якомога швидше. Нині в Україні упроваджуються принципи відкритої науки, але за публікацію часто платить сам автор. «Це неправильно й суперечить принципам відкритої науки – переконана пані Ганна. – На публікацію статті автор має шукати грант, або ж університет повинен передбачити гроші в кошторисі на видання журналів і гідні посадові оклади для членів редакцій».

Для того, щоб скласти уявлення, як працює цей бізнес у світі, члени команди проєкту зустрілися з його ключовими стейкхолдерами під час форуму університетських видань (University Press) у Монреалі і Франкфуртської книжкової виставки. «Всі вони наголошують, що високий рівень видання передбачає ретельну вичитку статей, рецензування. Це не може бути безкоштовно», – зазначила пані Ганна.

Виконавці проєкту порахували, скільки має коштувати стаття, як реальний економічний продукт. У 2025 році ці розрахунки буде доопрацьовано, і в майбутньому вони можуть стати дорожньою картою для університетів, наукових установ і самих видань.

До речі, як розповіла керівниця проєкту, питання фінансування наукових публікацій актуальне не тільки для Східної Європи. У багатьох країнах ЄС університети виділяють кошти на публікації, але ці кошти переходять до комерційних видань, яких – як грибів після дощу. Університетські ж видання хорошої якості залишаються без статей.

Звісно, українська практика інша, майже всі статті викладаються у відкритий доступ, але розуміння, що редактори мають отримувати гроші за свою роботу, поки що немає. «Редакції ледве виживають, і ми хочемо це змінити», – наголосила Ганна Харламова.

Хороші новини

Ще одна проблема, яку також потрібно буде розв'язати – зміна ставлення наукової спільноти до підготовки статей у якісних вітчизняних виданнях. Бо, як розповіла пані Ганна, не раз бувало, що поважні вчені, причетні до випуску вітчизняного журналу, слухали розповідь про міжнародні стандарти й відповідали, що нічого не хочуть змінювати. Водночас у їхніх статтях у Scopus ці стандарти було дотримано. «Людина, не червоніючи, каже: «Так це ж Scopus! Ви що, хочете, щоб я це для вітчизняного видання робив?». Тобто для міжнародних видань автори готові виконувати вимоги, а для українських – «зійде й так?»», – дивується співрозмовниця

Втім, є й хороші новини. «Уже сьогодні редактори з різних наукових видань запитують: «А як краще зробити?», «Як розв'язати проблему?», – каже пані Ганна. – Ми вже зробили стратегічні кроки в рамках робочих груп МОН. А також – поставили видання «Вісників» КНУ імені Тараса Шевченка в один ряд з *Oxford University Press*, *Amsterdam University Press*, показали, що університетські видання в Україні мають значний потенціал та експертне середовище. Упевнена, що користь від нашого проекту вже є, а після його закінчення ця користь буде набагато більша, ніж ми планували на початку. Сподіваюся, що в найближчому майбутньому якісні українські журнали увійдуть до екосистеми європейської науки, і в них захочуть публікуватися іноземні автори».

Світлана ГАЛАТА

([вгору](#))

Додаток 27

24.03.2025

Як штучний інтелект змінив державні послуги, оборону, освіту й медицину у світі – дослідження

«Розвиток штучного інтелекту — один із наших пріоритетів зараз. Ми впроваджуємо ШІ в різні проекти та сфери: від освіти до дефенс-тек. Завдяки цьому ми можемо стати ще швидшими та ефективнішими як держава. Саме тому мета цього року — максимально пришвидшитися й інтегрувати ШІ в проекти. Для цього нещодавно запустили WINWIN AI Center of Excellence. Одне із завдань центру — запуск національної LLM. Вона стане основою для якісної розробки державних продуктів та пришвидшить інтеграцію штучного інтелекту в український бізнес», — зазначив Михайло Федоров, Віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку

освіти, науки та технологій — Міністр цифрової трансформації України (Міністерство цифрової трансформації України).

Велика мовна модель (LLM) є видом штучного інтелекту, який працює за принципом людського мозку й може не лише аналізувати тексти, а й генерувати нові. Мовні моделі стають основами для роботи чатботів зі штучним інтелектом, як-от ChatGPT, Gemini та DeepSeek.

Щоб модель видавала текст, її попередньо навчають на великій кількості інформації. Особливістю національних моделей є те, що вони, на відміну від англійських чатботів типу ChatGPT, створені на даних національними мовами локальних країн, наприклад, французькою, болгарською тощо.

Автори дослідження проаналізували 18 макрорегіонів у світі, що представляють 85% світового населення, і виявили ключові переваги створення моделей локальними мовами.

Досвід багатьох країн показує, що великі мовні моделі:

- спрощують роботу з нормативними документами (Албанія, Сербія)
- покращують комунікацію між органами влади та громадянами (Нідерланди)
- оптимізують процеси публічних закупівель і перекладу юридичних матеріалів (Албанія)
- підвищують ефективність ведення сільського господарства через індивідуальне консультування фермерів (Нігерія)
- покращують процеси у медицині: структурують медичні записи, прогнозують ризики захворювань і допомагають лікарям формувати медичні рекомендації (Швеція, Кенія)
- допомагають в обороні: їх використовують для пошуку інформації у відкритих джерелах (OSINT) та дають відповіді на запити військових, адаптовані до специфічних стилів військової комунікації (США, Китай)
- можуть адресно інформувати громадян про державну допомогу (Північна Македонія)

Розробивши національні моделі, країни створюють AI-асистентів та спеціалізовані чатботи для громадян — лікарів, школярів, фермерів, держслужбовців та інших спеціалістів і груп населення.

Ознайомлюйтеся з дослідженням «Національні великі мовні моделі» за [посиланням](#).

Дослідження проведене українською III-спільнотою на чолі з технологічною компанією OpenBabylon, спільнотою lang-uk та Українським католицьким університетом.

[\(вгору\)](#)

Додаток 28

05.03.2025

Deep Research від OpenAI: практичне тестування можливостей AI для огляду літератури

Deep Research доступний користувачам OpenAI Plus (\$20 на місяць) із лімітом 10 запитів на місяць. Передплатники Pro (\$200 на місяць) отримують 120 запитів і доступ до GPT-4.5. OpenAI позиціонує цю функцію як інструмент для багатокрокового дослідження, яке раніше займало години [\(NAUKA\)](#).

Основні можливості Deep Research:

- здійснення огляду та вивчення літератури,
- аналіз ринку,
- дослідження технологій і програмного забезпечення,
- фінансовий аналіз,
- юридичні дослідження.

Як працює Deep Research?

Процес Deep Research складається із чотирьох етапів:

1. **Структуризація запиту.** AI визначає ключові терміни, підпитання та релевантні концепції.
2. **Пошук інформації** здійснюється через відкриті бази даних (arXiv, PubMed, Semantic Scholar) та публічні ресурси (The Guardian, BBC, New York Times).
3. **Аналіз і інтерпретація.** Система пріоритизує найважливішу інформацію та оцінює якість джерел.
4. **Генерація фінального звіту.** На основі отриманих даних створюється структурований текст, доповнений таблицями та діаграмами (у разі потреби).

Практичне використання Deep Research

Для оптимального використання функції рекомендується почати із запиту до стандартної моделі GPT-4o, яка допоможе сформулювати точніший запит. Наприклад, для аналізу машинного навчання та енергоспоживання AI може запропонувати додаткові уточнення щодо контексту дослідження.

Протягом виконання запиту можна відстежувати процес додавання нових джерел. Після завершення (через 5-30 хвилин) надається повний звіт із посиланнями на використані джерела.

Виклики та ризики використання Deep Research

Хоча ця функція значно пришвидшує аналіз наявної інформації, вона має певні обмеження:

- **Ризик поверхневого аналізу.** Система добре структурує дані, але не здійснює критичний аналіз джерел.
- **Підсилення наявних упереджень.** Алгоритм може віддавати перевагу часто цитованим публікаціям, ігноруючи менш відомі, але потенційно важливі дослідження.
- **Якість наукових робіт.** У сфері освіти використання Deep Research ставить питання щодо оцінки самостійної роботи студентів.

Висновки

Deep Research від OpenAI – потужний інструмент для швидкого збору та аналізу інформації, що може суттєво спростити проведення первинного

дослідження. Проте він ще перебуває на початковій стадії розвитку, має певні обмеження та ризики. Очікується, що OpenAI покращуватиме алгоритми перевірки джерел і зменшуватиме схильність до генерації помилкових висновків.

Інші компанії, зокрема Perplexity AI та Google Gemini, уже впроваджують схожі функції, що свідчить про зростання ролі AI в наукових дослідженнях. Подальший розвиток таких технологій може суттєво змінити підходи до пошуку та аналізу інформації у всіх сферах науки та бізнесу.

[Джерело](#)
([вгору](#))

Додаток 29

19.03.2025

В Україні відбулася APS Global Physics Summit – Сесія з квантової науки

Програма конференції включала низку доповідей, що висвітлювали актуальні теми квантової фізики. Зокрема, Олександр Кордюк ([Kyiv Academic University](#)) представив теоретичний підхід до пошуку нових квантових матеріалів із використанням машинного навчання. Жером Ван ден Брінк (IFW Dresden) розповів про дослідження альтермагнетизму та його можливі застосування у квантових технологіях ([Academ.media](#)).

Важливою частиною заходу стали доповіді про квантову оптику та оптичну метрологію. Ніколя Трепс ([Sorbonne Université - Faculté des Lettres](#)) представив модальний підхід до багатопараметричної оцінки в оптиці, а Андрій Семенов ([Інститут теоретичної фізики ім М М Боголюбова НАН України](#)) розповів про нові результати у вивченні неklasичних оптичних станів.

Окрему увагу учасники приділили фундаментальним питанням квантової механіки, включаючи спектральні розриви у багаточастинкових квантових системах (доповідь Андрія Сотнікова) та квантову обробку сигналів (доповідь Сергія Шевченка). Вразила аудиторію також доповідь Євгена Крячка (ІТФ НАН України), який представив дослідження водневих зв'язків у теломерних G-квадруплексах, що може допомогти у розумінні механізмів старіння.

Захід зібрав дослідників з України, Німеччини, Франції та США, які обговорювали перспективи квантових технологій, обмінювалися ідеями та окреслили шляхи подальших досліджень. Учасники відзначили високий рівень конференції та значний внесок українських науковців у розвиток світової квантової фізики.

([вгору](#))

14.03.2025**Симуляційні технології та цифровий шторм**

Директор НДІ передових оборонних технологій КПІ ім. Ігоря Сікорського, президент наукового парку «Київська політехніка» і модератор заходу [Юрій Єхануров](#) нагадав, що в університеті проводиться низка семінарів за різними напрямками, зокрема декілька було присвячено штучному інтелекту. «Завдяки мозковим штурмам ми хочемо досягнути прориву у різних галузях, — додав він. — Вже маємо непогані результати: люди, які приходять з новими ідеями, дістають можливість їх упроваджувати й розповсюджувати не тільки в Україні, а й в усьому світі» ([Світ](#)).

<...> Інтерактивні симуляції — технологічні рішення, які моделюють реальні процеси й середовища, даючи змогу користувачам навчатися через практичний досвід — застосовуються в різних галузях освіти й науки. Про це розповіла директорка Центру освітнього консультування, старша викладачка кафедри природничо-математичної освіти й технологій Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка Вікторія Косик. Зокрема йшлося про віртуальні лабораторії, симулятори професійних навичок, навчальні бізнес-симуляції й тренажери доповненої та віртуальної реальності.

Серед переваг віртуальних лабораторій Вікторія Косик назвала безпечне навчання без ризику вибухів чи отруєнь, доступ до лабораторного обладнання без витрат на матеріали, можливість повторювати експеримент доти, доки не досягнете бажаного результату. Щодо конкретних інструментів, то доповідачка звернула увагу на РНЕТ (<https://phet.colorado.edu>) — інтерактивні симуляції з природничих наук і математики. Розповідаючи про медичні симуляції для майбутніх лікарів, Вікторія Косик відзначила віртуальний симулятор пацієнта (<https://bodyinteract.com/>).

Інтерактивний інструмент для географів і екологів від Каліфорнійського технологічного інституту (<https://vesl.jpl.nasa.gov/>) дає змогу візуалізувати складні процеси в реальному часі й вивчати взаємодію людини з довкіллям. А портал для фізиків та інженерів <https://www.algodoo.com> дає можливість створювати віртуальні механізми й споруди, наприклад, можна «побудувати міст» і подивитися, чи витримає він навантаження.

Насамкінець Вікторія Косик розповіла, що багато університетів, які впроваджують у свою роботу віртуальні симуляції, відзначили зростання відсотка працевлаштованих випускників. Звісно, симуляції не замінять реальної практики, але вони дуже допомагають у навчальному процесі. Коментуючи виступ, Юрій Єхануров зауважив, що сьогодні дуже актуальними були б симулятори для саперів.

Президент Української асоціації симуляційної медицини заслужений лікар України Олександр Літус розповів про симуляційні тренди у сфері

охорони здоров'я. Симуляційна медицина, яка заснована на реалістичному моделюванні та імітації клінічних ситуацій, дає змогу медичним працівникам швидко входити у професію, відповідати вимогам роботодавців і забезпечувати безпеку та якість медичної допомоги пацієнтам. «Ми прагнемо довести, що використання симуляційних методів економічно доцільно, правильно і вигідно, як для держави, так і для людей», — зауважив доповідач. Також він нагадав, що, відповідно до наказу міністра охорони здоров'я, в Україні створено робочу групу МОЗ зі стандартизації у симуляційній медицині.

Про штучний інтелект і моральну еволюцію та цифрову трансформацію йшлося у виступі завідувача наукової лабораторії теорії цифрової трансформації і права Інституту інформації безпеки і права Національної академії правових наук України Олексія Костенка.

— Цифровий всесвіт буде побудовано на основі трьох супертехнологій, — розповів Олексій Костенко. — По-перше, це технологія блокчейн, яка дає надійність, створює цифрову репутацію і не дає можливості безконтрольно змінювати дані, по-друге — штучний інтелект, математичні алгоритми обробки великих даних, по-третє — технології віртуальної, доповненої та змішаної реальності. Цей мікс створює віртуальний простір, у якому будуть поєднані людина і цифрові об'єкти й суб'єкти.

Особливу цінність для дослідників, за словами доповідача, мають штучні моральні агенти — програми, що виконують функції, максимально наближені до тих, котрі виконують живі люди.

<...> Олексій Костенко звернув увагу на дослідження, які останніми роками були проведені в різних частинах світу і, можливо, матимуть гігантський вплив на розвиток суспільства. Так, у 2024 році китайські науковці розробили технологію для створення алгоритмічних копій громадян будь-якої країни. Під час «уханського експерименту» щодо прогнозів результатів виборів президента США у 2024 році, який ґрунтувався на ШІ-моделі аналізу уподобань не людей, а їхніх симулякрів, було передбачено результати з імовірністю 99 %. З цими симулякрами було проведено соціальні експерименти, які показали, як можна впливати на групову свідомість.

А дослідники зі Стенфордського університету, опитавши п'ять тисяч американців, створили віртуальний аватар реального американського громадянина. У рамках експериментів виконувались різні завдання, але за допомогою технологій штучного інтелекту вдалося з'ясувати, що дії цифрової моделі на 80 % відповідають діям реальної людини.

Експерт вважає, що найближчим часом ми побачимо, що наша країна може стати полігоном, де ці технології випробовуватимуться.

«Закінчиться війна — і Україна матиме цифровий шторм: з одного боку на нас накочуватимуть американсько-європейські цифрові технології, а з другого — китайські, — вважає Олексій Костенко. — Якщо ми не хочемо

мати цифровий акваріум, треба згуртуватися, об'єднати експертів, вивчати ці феномени й сигналізувати про ризики суспільству і владі».

Дмитро ШУЛКІН.

Газета “Світ”, № 5, березень 2025 р.

([вгору](#))

Додаток 31

29.03.2025

Відбувся вебінар щодо можливостей мережі Eureka для українських учасників

([Міністерство освіти і науки України](#)).

Програма заходу охоплювала:

- огляд структури та глобального впливу мережі Eureka;
- можливості фінансування для українських учасників;
- практичні аспекти підготовки заявок та пошуку міжнародних партнерів за допомогою цифрових інструментів.

Можливості участі для українських учасників

За підтримки МОН українські стейкхолдери можуть брати участь у таких конкурсах мережі Eureka:

- [Постійно відкритий конкурс мережевих проєктів](#)
- [Тематичні конкурси мережевих проєктів](#)
- [Конкурси програми Eureka Clusters](#)
- [Програма Eurostars](#) (на умовах самофінансування або за підтримки з інших джерел)

У рамках вебінару також було представлено інформацію про майбутні міжнародні конкурси за участю Австрії, Данії, Німеччини та Туреччини:

- Lightweighting Call – зменшення ваги матеріалів
- Quantum Technologies Call – квантові технології
- Joint Multilateral Call on Circular Value Creation – циркулярне створення вартості
- Disaster Resilience, Response and Recovery Projects Call – проєкти зі стійкості до катастроф, реагування та відновлення

Дякуємо всім учасникам за активність та інтерес до ініціатив Eureka! Сподіваємося на подальші успішні заявки від українських аплікантив у партнерстві з міжнародними колегами.

Матеріали вебінару доступні за [посиланням](#).

З питань участі у програмах Eureka звертайтеся до національного координатора проєктів:

- **Олена Макаренко**
- olena.makarenko@mon.gov.ua
- +38 (044) 287-82-35

Довідково:

Україна є повноправним членом програми Eureka з 2008 року, відповідно до Заяви про членство України в Міжнародній європейській інноваційній науково-технічній програмі від 9 червня 2006 року, ратифікованої Законом України від 1 жовтня 2008 року № 610-VI.

За останні 10 років 22 українські організації взяли участь у 13 проєктах мережі Eureka.

[\(вгору\)](#)

Додаток 32

У ДУ КАІ провели інформаційний захід «Грантові можливості та інструменти підтримки в рамках Програми “Горизонт Європа”»

Модерував захід представник університету – Петро Савчук, доктор технічних наук, професор [\(Офіс Горизонт Європа в Україні\)](#).

Із вітальними словами до учасників звернулися Сергій Гнатюк, доктор технічних наук, професор, проректор із наукових досліджень та трансферу технологій ДУ КАІ, а також кандидат економічних наук, доцент, керівник відділу «Офіс «Горизонт Європа в Україні» НФДУ Ігор Таранов. Вони підкреслили важливість проведення заходів такого формату, ажде участь у них розширює межі обізнаності громадськості щодо Програми «Горизонт Європа» і таким чином збільшує кількість українських потенційних учасників у ній.

Робочу частину розпочав Владислав Михайленко, доктор філософії з екології, головний спеціаліст Офісу, який презентував загальну інформацію про «Горизонт Європа» як флагманську програму Європейського Союзу з досліджень та інновацій. Зі свого боку головні спеціалісти Офісу докторка філософії у галузі права Юлія Ремінська і кандидат наук з державного управління, доцент Максим Колісник інформували учасників щодо ключових документів для посилення проєктної заявки та актуальних конкурсів у рамках Програми. Крім того, Наталія Діденко, кандидатка сільськогосподарських наук, старша дослідниця, заступниця начальника відділу «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ, детально показала, як працювати з інструментом ЄС для пошуку конкурсів, партнерів тощо – Funding & Tenders Portal.

Наприкінці заходу учасники мали змогу поставити свої запитання щодо аспектів участі у Програмі безпосередньо спікерам під час сесії питань та відповідей. Загалом у події, організованій для представників закладів вищої освіти, зокрема Київського авіаційного інституту, наукових установ, малого та середнього бізнесу, громадських організацій та інших, взяли участь понад 150 осіб, які прийшли особисто і долучилися онлайн.

[\(вгору\)](#)

21.03.2025

Команда НФДУ завітала до міста Тернопіль для проведення чергового заходу з поширення інформації, присвяченого грантовим можливостям НФДУ й інструментам підтримки в рамках Програми «Горизонт Європа»

18-20 березня 2025 року в Тернополі пройшов захід із поширення інформації «Грантові можливості Національного фонду досліджень України та інструменти підтримки в рамках Програми “Горизонт Європа”» ([Національний фонд досліджень України](#)).

У перший день заходу, під час робочої зустрічі представників Національного фонду досліджень України (НФДУ) обговорювались перспективи поглиблення співпраці у науковій сфері з представниками Департаменту освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації та Тернопільської обласної ради.

<...> Другий день розпочався з виступу виконавчого директора Ольги Полоцької на тему «НФДУ: що за інструмент і як він працює?». Далі представники відділів Фонду розглянули низку актуальних питань стосовно діяльності Фонду. Зокрема, Андрій Кузнецов, перший заступник виконавчого директора з питань грантової підтримки, детально пояснив важливий процес організаційного супроводу конкурсів НФДУ, який охоплює всі етапи – від подання заявки до звітування за проектом. Учасники отримали цінні поради для успішної подачі заявки на отримання грантової підтримки.

Роман Палій, начальник юридичного управління, презентував організаційно-правові аспекти грантового менеджменту НФДУ. Він звернув увагу на ключові моменти, що стосуються правових вимог та обов'язків учасників грантових програм, підкреслюючи важливість дотримання всіх юридичних аспектів на кожному етапі проєкту. Також начальник юридичного управління НФДУ навів приклади поширених помилок, які можуть призвести до відмови у фінансуванні, і дав корисні рекомендації щодо їх уникнення.

Далі фахівці відділу «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ детально висвітлили окремі питання, що стосуються Рамкової програми «Горизонт Європа». Представники Офісу розповіли про юридичні та практичні аспекти Програми «Горизонт Європа», грантові можливості для бізнесу в рамках Програми, а також про кластер 1 «Здоров'я» у межах напрямку II «Глобальні виклики та європейська промислова конкурентоспроможність», його загальні аспекти, сфери впливу, ключові стратегічні орієнтири для досліджень та інновацій. Окрім цього, тематика заходу охопила такі важливі питання, як етика, інклюзивність та гендерна рівність у проєктах Програми «Горизонт Європа». В рамках практичної частини співробітники НФДУ провели для учасників практичний екскурс порталом «Funding and Tenders Portal» та покроково показали можливості використання платформи.

<...> Останній день заходу почався з виступу Тетяни Мачуліної, начальника відділу комунікацій та міжнародного співробітництва НФДУ, яка представила стратегію Фонду з питань відкритої науки. Вона детально пояснила, чому важливо забезпечувати відкритість наукових результатів для розвитку дослідницької та інноваційної екосистеми в Україні. Після цього, Сергій Петруха, начальник фінансового управління НФДУ, провів презентацію на тему «Фінансова грамотність та культура підготовки фінансово-економічної частини грантової заявки та кошторису за проектом». Він наголосив на важливості якісної підготовки фінансових документів для успішного отримання фінансування.

Останній день заходу продовжився активними обговореннями питань, пов'язаних з міжнародною співпрацею та участю у Програмі «Горизонт Європа». Учасники мали змогу дізнатися про фінансові аспекти участі у програмі. Окрему увагу приділили обміну фахівцями в межах програмного компонента «Дії Марії Склодовської-Кюрі» (MSCA), який є важливим інструментом для активізації дослідницької діяльності через мобільність та передачу знань.

Захід завершився сесією питань-відповідей, де учасники отримали детальні відповіді на свої запитання від експертів. Після цього відбулася сесія нетворкінгу, на якій учасники обмінялися контактами та ідеями, що сприяло налагодженню нових професійних зв'язків. Захід був відкритий для науковців, дослідників, інноваторів, представників закладів вищої освіти, наукових установ, малого та середнього бізнесу, органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій та інших зацікавлених осіб.

Триденна подія мала на меті підвищити обізнаність щодо можливостей отримання фінансової підтримки шляхом участі в конкурсах НФДУ та програми «Горизонт Європа».

За результатами проведення заходу учасники отримали не лише практичні знання, а й нові можливості для розвитку своїх проєктів та ініціатив у майбутньому. Спільна робота та обмін ідеями допомогли учасникам розширити горизонти своїх проєктів, підвищити шанси на успішну реалізацію національних та міжнародних ініціатив. Сподіваємось, що знання, отримані учасниками в рамках заходу, сприятимуть збільшенню кількості успішно поданих заявок, а також допоможуть грамотно керувати проєктами у майбутньому.

(вгору)

Додаток 34

Відбувся воркшоп, присвячений можливостям розвитку наукової кар'єри в рамках Програми «Горизонт Європа» за напрямом ERC

Посолка привітала членів команди Офісу і підкреслила надзвичайну важливість їхньої діяльності для розвитку української сфери досліджень та

інновацій. Варто зауважити, що у складі відділу «Офіс Горизонт Європа в Україні» працюють лише 14 осіб, які виконують повний обсяг роботи щодо забезпечення обізнаності вітчизняних науковців і дослідників про Програму «Горизонт Європа» у розрізі конкурсів за окремими напрямками, кластерами, компонентами, Місіями і Партнерствами. Так, наприклад, у Республіці Польща у Польській академії наук (PAN) створено окремий Офіс, який займається грантовою підтримкою у рамках ERC, а також на базі Національного центру досліджень і розвитку (NCBR) створено мережу НКП. Слід зазначити, що Офіс ERC на базі PAN повністю фінансується з Державного бюджету Республіки Польща ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Воркшоп організовано у партнерстві Представництва Європейського Союзу в Україні, Національного фонду досліджень України та Представництва Польської академії наук у Києві. З вітальним словом до учасників звернулася виконавча директорка Національного фонду досліджень України Ольга Полоцька. Також учасників привітали Генрік Гюйтфельдт, керівник Операційного відділу II Представництва ЄС в Україні, та Матеуш Бялас, що є директором Представництва Польської академії наук у Києві. Модерував захід спеціаліст із питань політики Операційного відділу II Представництва ЄС в Україні Єгор Пивоваров.

Інформативну частину заходу провела Богна Гринішин, директорка Департаменту передового досвіду в галузі науки Польської академії наук, яка є керівницею проекту в рамках стипендіальної програми PASIFIC. Завдяки її ґрунтовній презентації учасники отримали інформацію та поспілкуватися на такі теми, як гранти ERC та підготовка заявок на участь у конкурсах ERC. Подія завершилася сесією питань та відповідей, під час якої працівники «Офісу Горизонт Європа в Україні» мали змогу поставити питання щодо кращого розуміння специфіки формування конкурсів та аспектів написання проектних пропозицій.

Національний фонд досліджень України висловлює щиру подяку за високий рівень організації та проведення воркшопу як для працівників відділу «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ, так і для всіх зацікавлених сторін!

([вгору](#))

Додаток 35

14.03.2025

Наука в креативних індустріях: фахівці ІР офісу провели два заходи для наукової спільноти (презентації)

Проведення розширених консультацій і семінарів на запити представників креативних індустрій стає постійною практикою для ІР офісу ([ІР офіс](#)).

Протягом минулого тижня фахівці установи провели два семінари для представників наукової спільноти:

1. Дотримання авторських прав у роботі наукових медіа

7 березня за запитом Київського академічного університету ([КАУ](#)) представники ІР офісу – начальник відділу розвитку креативних секторів економіки **Дмитро Дорошенко** і професіонал з інтелектуальної власності **Софія Моховікова** – прочитали для фахівців КАУ дві лекції щодо дотримання авторських прав у роботі наукових медіа. Зокрема, йшлося про коректне цитування наукових джерел, аспекти переведення наукових новин у зручний і доступний для глядача формат, роль штучного інтелекту в роботі сучасних медіа.

Дмитро Дорошенко, зокрема, зазначив:

“У пісні Оззі Осборна є слова: “There are no uncriminal crimes. There are no unrhythable rhymes. There are no identical twins. Or forgivable sins”. Тобто не існує некримінальних злочинів, не існує гріхів, які можна пробачити.

Перефразовуючи генія з таких самих радикальних позицій, можемо сказати: не існує відкритих джерел, не існує некомерційного використання.

Отже ніколи популярні відмовки “фото взято з відкритих джерел” чи “об’єкт використано з некомерційною метою” не будуть достатнім виправданням в очах правовласника, якщо ви використали без дозволу його статтю, фотографію чи будь-який інший об’єкт авторського права.

Наука сама по собі будується на дослідженні відомих джерел, проте їх використання суворо регламентоване. Це ж правило має працювати і в роботі наукових медіа – ніколи не брати інформацію, не вказавши джерело”.

Детальніше про критерії вибору інформації для наукових новин, а також про використання ШІ в медіа – в [презентації](#) Дмитра Дорошенка <...>

*“При вільному використанні твору з інформаційною метою ви можете вступити на слизьку доріжку, оскільки законодавець не передбачає чітких рамок визначення такої мети”, – зауважила **Софія Моховікова**.*

Детальніше про авторське право в медіа – в [презентації](#) Софії Моховікової <...>

2. Дотримання прав автора в роботі бібліотек

14 березня фахівці ІР офісу спілкувалися вже із представниками наукових бібліотек України, на онлайн-семінарі, ініційованому керівництвом [Наукової бібліотеки](#) імені Михайла Максимовича.

На заході, в якому взяли участь 270 працівників наукових бібліотек з усієї України, **Дмитро Дорошенко** і очільниця департаменту “[Академія](#) інтелектуальної власності” ІР офісу **Ольга Кулініч** докладно розглянули питання комплектування наукових бібліотек і дозволених меж використання бібліотеками об’єктів авторського права.

Зокрема, спільноту особливо цікавили аспекти віднесення творів до репозитаріїв, приналежності прав на наукові твори тих вчених, які змінили місце роботи, особливостей використання об’єктів авторського права із навчальною метою.

*“Попри те, що цей захід у межах проєкту [“34 полюси творчості: авторське право у креативних індустріях”](#) не є першим, присвяченим працівникам бібліотечної справи, рівень дискусії та запитань учасників свідчить про зростання правової культури в цій професійній спільноті”, – зазначила **Ольга Кулініч**. – Сучасні бібліотеки виконують не лише освітню та культурну місію, а й відіграють важливу роль у поширенні культури дотримання авторського права. Все більше фахівців усвідомлюють необхідність правомірного використання творів у репозиторіях, отримання згоди авторів і дотримання законодавчих норм.*

Бібліотеки стають не просто центрами доступу до знань, а й гарантом їхнього правомірного використання. Саме тому глибоке розуміння та відповідальне застосування норм авторського права є не лише професійним стандартом, а й важливим елементом розвитку бібліотечної справи у цифрову епоху”.

Зважаючи на величезну кількість і різноманіття запитань, поставлених представниками університетських бібліотек, за результатами заходу ІР офіс підготує чекліст із відповідями на всі поставлені питання, який буде розповсюджено серед учасників семінару та опубліковано на медіаресурсах УКРНОІВІ.

Читайте також:

[ІР офіс презентує чек-листи із серії “Авторське право в бібліотечній справі”](#)

[В Україні вперше зареєстровано авторське право на твори, до яких включені зображення, згенеровані ШІ \(вгору\)](#)

Додаток 36

07.03.2025

ЕКСПЕРТНЕ ОБГОВОРЕННЯ «НОВІ ГОРИЗОНТИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»

Розпочав експертне обговорення директор Інституту, доктор юридичних наук, професор **Олексій КОТ**, який модерував захід ([ШПрНПЕ НАН України](#)).

З вітальним словом звернувся Голова Верховної Ради України, доктор юридичних наук, професор **Руслан СТЕФАНЧУК**. Він наголосив на важливості проведення професійного обговорення нових реалій розвитку приватного права в контексті набрання чинності Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об’єднань юридичних осіб» та подякував усім присутнім за активну участь.

Заступник голови Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України, доктор юридичних наук, професор **Наталія КУЗНЄЦОВА** привітала учасників заходу та у своєму виступі наголосила на актуальності та важливості оновлення цивільного законодавства відповідно

до базових засад, закріплених у Концепції оновлення Цивільного кодексу України.

Перший заступник Міністра юстиції України доктор юридичних наук, професор **Микола КУЧЕРЯВЕНКО** висловив підтримку та подякував науковій спільноті, яка долучилась до обговорення та розробки законопроектів щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства.

До учасників заходу звернувся Науковий координатор робочої групи з рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства, доктор юридичних наук, професор **Анатолій ДОВГЕРТ**. Він подякував Міністерству юстиції України та членам робочої групи за активне сприяння у обговоренні та розробці пропозицій щодо оновлення цивільного законодавства.

В обговоренні взяли участь суддя Верховного Суду, доктор юридичних наук, професор **Сергій ПОГРІБНИЙ**, директорка Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) **Олена ОРЛЮК**, директорка тренінгового центру прокурорів, доктор юридичних наук, професор **Олеся ОТРАДНОВА**, Президент асоціації правників України **Микола СТЕЦЕНКО**, заступник директора Інституту правотворчості та науково-правових експертиз доктор юридичних наук, професор **Андрій ГРИНЯК**.

До обговорення також долучилися заступник директора Інституту економічного прогнозування Національної академії наук України **Андрій ГРИЦЕНКО**, директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України **Олександр КРУПЧАН**, професор кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Олена КОХАНОВСЬКА**, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України **Роман САБОДАШ**, член Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку **Максим ЛЬБАНОВ**, представник Головного управління військової юстиції Міністерства оборони України **Ілля КОСТІН**, представники Асоціації правників України, члени кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, співробітники Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України, адвокати та науковці. Висловлюємо велику подяку Збройним Силам України за можливість проведення цього заходу! Слава Україні!

[\(вгору\)](#)

Додаток 37

13.03.2025

Академічні стартапи: щоб знання стали силою

Триматися і «бігти» ще швидше

«Наша країна захищає свою незалежність, і ми маємо виграти не тільки війну, а й мир після неї. Мусимо збудувати сильну економіку, яка буде на

рівних з іншими європейськими країнами. Для цього потрібно продовжувати триматися і «бігти» ще швидше», — наголосила заступниця директора КАУ, керівниця проєкту наукового парку Academ.City Олександра Антонюк ([Світ](#)).

Саме тому творці школи ставлять перед собою амбітні завдання: підтримати академічні стартапи й створити умови для розвитку інноваційних ідей та виходу їх на ринок.

«Особливість нашого проєкту — у підтримці академічних стартапів та розвитку установ НАН України, — розповіла пані Олександра. — Але науковці не мусять бути бізнесменами. Тому наша задача — допомогти вченим і бізнесу співпрацювати. В екосистемі, яку ми створюємо, кожен зможе знайти своє місце, зрозуміє, як себе реалізувати».

Чого ж навчатимуть членів команд академічних стартапів?

Як пояснив керівник проєктного офісу Academ.City КАУ Вадим Горенко, науковці пройдуть увесь шлях монетизації своєї ідеї, від теорії до комерціалізації. Під керівництвом досвідчених менторів вони зможуть оформити наукові результати у проєкт, написати заявку на отримання гранту, знайти бізнес-партнерів. «Ми запустили стартап-школу, щоб знання не залишилися на полицях, у розробках, статтях. Ми хочемо, щоб знання стали справжньою силою», — додав він.

Звісно, після багаторічного розриву між наукою і виробництвом ця мета може здатися mission impossible. Але в університеті переконані: все вдасться. КАУ має чималий досвід допомоги командам у комерціалізації ідей та співпраці з бізнесом. У deep tech парку Academ.City, який діє на базі університету, створено Центр інновацій, в Academ.City приходять бізнесмени, які просять розв'язати ту чи іншу проблему, та науковці, котрі мають ідею чи розробку і хотіли б знайти бізнес-партнерів.

<...> «У наукових командах, навіть найактивніших, бракує людей з управлінським і економічним досвідом, здатних побачити розробку як майбутній бізнес. Ми знаємо таких людей і допомагаємо вченим контактувати з ними й працювати разом», — пояснила завідувачка кафедри менеджменту інновацій КАУ Наталія Гаращенко.

Дарвінівський механізм у технологіях

Підприємці й виробничники, які взяли участь у презентації школи, чесно говорили про очікування бізнесу й можливі перепони на шляху комерціалізації наукових результатів.

«Я представляю гроші. Перед тим, як ухвалити рішення про інвестиції, завжди оцінюю, чи є перспектива отримати прибуток. Так само роблять і інші інвестори. Якщо такої перспективи немає, то ні індекс Хірша, ні кількість публікацій не примусять інвестора вкласти в проєкт», — наголосив виконавчий директор Української асоціації венчурного та приватного капіталу Дмитро Кузьменко. Він також зауважив, що ідея може не спрацювати ні з першого разу, ні з другого чи третього. Траплялося, що

великий бізнес було зроблено з п'ятисотої спроби. «Не потрібно здаватися», — порадив він.

Про розрив між розумінням, що потрібно бізнесу й чого хоче наука, говорив і керівник Noosphere Engineering School Сергій Веретюк. «Бізнесу потрібен швидкий і гарантований прибуток. А наукові розробки — це довго, дорого і не факт, що все вдасться, — зазначив він. — Утім, є чимало прикладів у різних країнах, коли наука не шукає підтримки бізнесу для впровадження розробок, а сама створює ці бізнеси».

Звісно, коли науковці намагаються конвертувати знання у прикладну технологію, успіх не гарантовано. «У технологіях теж працює дарвінівський механізм відбору, виживають найбільш гнучкі», — додав Сергій Веретюк.

Інжинірингова школа об'єднує близько 15 університетів, лабораторія Noosphere Engineering School відкрита, наприклад, на факультеті електроніки КПІ імені Ігоря Сікорського. Мета школи — допомогти студентам створювати інноваційні продукти й стартапи. «Спонукаємо студентів бути вільними творцями, не переживати за помилки, аналізувати й рухатися далі, — розповів керівник школи. — Ми набили чимало «гуль» і готові ділитися методологією підтримки й селекції стартапів, менторства, розвитку софт-скілів».

Протестувати технологію

Допомогти академічним стартапам під час тестування нових технологій уже готові партнери з EDIH Kyiv HiTech. Координаторка EDIH Kyiv HiTech, проєктна менеджерка Українського кластерного альянсу Леся Соболевська запевнила, що кластерний альянс із радістю допоможе знайти потрібні для цього об'єкти чи виробництво.

<...> EDIH (Європейські цифрові інноваційні хаби) — це платформа, що об'єднує Україну та Європу через цифрові інновації. Одним з дванадцяти таких хабів в Україні є EDIH Kyiv Hitech, який об'єднує хаби на базі КПІ імені Ігоря Сікорського і Київського академічного університету. Хаби допомагають бізнесу тестувати інновації, навчатися та впроваджувати нові бізнес-моделі. «Робимо акцент на таких технологіях, як штучний інтелект, блокчейн, кібербезпека, інтернет речей, хмарні технології, адитивне виробництво, цифрові двійники, простори даних», — розповіла Леся Соболевська.

Поразка — це наука!

Стартап-школа, у якій вже почали навчати науковців, не є освітнім закладом, куди можна вступити й випуститися. Як розповіла Наталія Гаращенко, це — об'єднані спільною ідеєю заходи, фізичний та віртуальний освітній фасилітаційний майданчик.

У школі діятиме, наприклад, Біржа ідей і талантів (JoinNOW), де зможуть зустрітися ті, хто має ідею чи розробку, — з людьми, що мають бізнесовий хист і досвід. Разом вони зможуть створити цікавий для ринку продукт. Засновники JoinNOW прагнули допомогти молодим ученим подолати страх перед поразкою.

Перетворити ідеї у життєздатні моделі допоможе й інкубаційна програма BOOSTER. Як розповіла співавторка і тренерка цієї програми, завідувачка лабораторії відкритих інновацій КАУ Олена Ципліцька, програма охоплює теорію і практику з розроблення лаконічних презентацій (пітчдеків), інтерактивні онлайн-сесії, домашні завдання, консультації тощо. «Презентація наукового проєкту дуже сильно відрізняється від того, як ці проєкти треба презентувати для грантодавців, інвесторів, бізнесу, — пояснила пані Олена. — У науці ми говоримо про наукову складову, актуальність і методологію дослідження. Але сьогодні потрібно мислити ширше, потрібно розуміти й комерційну складову, і ринковий потенціал напрацювань. Тому метою програми є розвиток презентаційних навичок учених для переконливого донесення змісту і цінностей своїх ідей до різних стейкхолдерів».

Пігулка для квітів

Ще один навчальний майданчик школи — Могілянський відкритий хакатон BE FIRST. Завідувачка кафедри маркетингу та управління бізнесом НаУКМА Катерина Пічик розповіла, що хакатон допомагає розвивати творчі ініціативи та підприємницькі навички. Тематика ідей і стартапів, які беруть участь в хакатоні, дуже різна — від зеленої енергетики до штучного інтелекту. У 2024 році, наприклад, переможцями стали представники природничого факультету, які створили торф'яні пігулки, які можуть довго утримувати воду (проєкт Yесо). Власники рослин можуть залишити таблетку в горщику, залити водою і їхати в подорож.

Під час стартап-школи буде проведено також семінар і воркшоп з упровадження цифрових рішень FIWARE. (FIWARE — це сертифікована технологія створення цифрових двійників у реальному світі). Викладач факультету інформатики НаУКМА Кирило Гороховський розповів, що під час семінарів буде і теорія, і практика з використання цифрових технологій. «FIWARE впорядковує дані для різних потреб — логістики, погоди, будівництва, кібербезпеки тощо. Наприклад, можна розрахувати, як завантажити фермерську вантажівку у різних господарствах і доставити продукти в екомагазини», — пояснив він.

«Відшліфувати» проєкт і знайти гроші

У рамках стартап-школи діятиме й Програма підтримки студентських та академічних науково-інноваційних проєктів. Основними науковими напрямками програми, за словами її координаторки Катерини Вовк, є біотехнології, матеріалознавство, квантові матеріали, адитивні технології, сучасні інформаційні технології, цифрова електроніка. Програма складається з двох частин. Перша частина — ідеатон — знайомить з сучасними трендами в науці, допомагає обрати свій напрям, розробити концепцію проєкту і почати його реалізацію. У другій частині програми команди під керівництвом учених виконують практичні завдання з дослідження ринку, визначення конкурентних переваг тощо. Кожна команда матиме двох

керівників — наукового і бізнес-координатора. Після закінчення програми студенти й аспіранти представляють результати своєї роботи.

Звісно, комерціалізація наукових розробок та інновацій неможлива без залучення фінансування. Готувати проекти на грантові конкурси молодих учених навчають фахівці відділу міжнародної та грантової діяльності (грантового офісу) КАУ.

<...> «Важливо, що ми робимо акцент не на грант, а на проект, допомагаємо поглянути на нього ширше й доопрацювати його, — розповіла керівниця відділу Олександра Правдива. — Ознайомимо з програмами, конкурсами, умовами реєстрації, пояснимо, як знайти саме свій конкурс. За останній рік ми консультували команди майже ста проектів, і були випадки, коли наші проекти отримували не один, а кілька міжнародних грантів».

Бачити ціль, не бачити перешкод

А як почуваються сьогодні першопрохідці, вчені, які вже мають досвід комерціалізації наукових результатів і розробок? І що б вони порадили колегам, які тільки «придивляються» до комерціалізації?

Одна з таких першопрохідців — завідувачка групи проектно-інноваційної діяльності Інституту металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України Віра Філатова, яка спеціалізується на сплавах з пам'яттю форми. Науковиця розповіла, що її команда починала з ідеї інноваційного генератора, яку представили на фестивалі Sikorsky Challenge. Коли почалися відключення світла, члени команди зрозуміли, що одним з найважливіших питань є енергетична безпека. Для будівництва генератора вони використали елементи з пам'яттю форми, і це допомогло в десять разів зменшити його об'єми.

Дослідниця порадила твердо вірити в успіх справи, формувати команду, не боятися змінювати концепцію і підлаштовуватися під обставини. «Подавайтеся на гранти, шукайте підтримку й «крейзіфаундера», — з усмішкою сказала вона. — Також будьте готові пітчити в будь-яких умовах і не боятися критики».

Підготувала Світлана ГАЛАТА

Опубліковано в газеті «Світ», №5 (1329) Березень, 2025 р.

([вгору](#))

Додаток 38

05.03.2025

Опубліковано Звіт за результатами громадського обговорення законопроекту про наукові парки

Докладніше зі змістом законопроекту можна ознайомитися за посиланням: [офіційний сайт МОН](#). Запис публічних консультацій доступний на [ютуб-каналі МОН \(Міністерство освіти і науки України\)](#).

Хто взяв участь у громадському обговоренні

Участь в обговоренні могли взяти всі громадяни України та юридичні особи. До Міністерства освіти і науки України надійшло 16 письмових пропозицій від представників наукових установ, університетів, громадських організацій, бізнесу та незалежних експертів.

В електронних консультаціях узяли участь представники:

- Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України;
- Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова» НАН України;
- Державного університету «Київський авіаційний інститут»;
- Державної наукової установи «Київський академічний університет»;
- Національного університету «Львівська політехніка»;
- Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України;
- Національного університету «Одеська політехніка»;
- Одеського національного економічного університету;
- Державної установи «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього» НАН України;
- Ради молодих вчених НАН України;
- Українського державного університету науки і технологій;
- Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій»;
- Громадської організації «Платформа інноваційного партнерства», ТОВ «Аксон Партнерз» та інші.

До презентації проекту акта та публічних консультацій під час заходу «Science City. Connecting Business and Science» долучилися понад 100 представників і представниць наукової та бізнес-спільнот. **Зокрема, під час публічного обговорення свої пропозиції надали представники:**

- Національного університету «Запорізька політехніка»;
- Київської школи економіки;
- Державного некомерційного підприємства «Державний університет "Київський авіаційний інститут" (КАІ)»;
- Наукового парку «СІД СІТІ» Національного університету «Львівська політехніка»;
- Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України, директор Інституту хімії функціональних матеріалів, завідувач кафедри Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;
- Фонду «Промприлад»;
- Українського католицького університету;
- Інституту молекулярної біології і генетики НАН України;
- ТОВ «БІОФАРМА ПЛАЗМА» та інші.

Основні пропозиції було спрямовано на:

1. Розширення складу учасників і партнерів наукового парку, що відкриває можливість співпраці фактично з будь-якими партнерами на ринку.
2. Відкритість інформації про діяльність усіх наукових парків (єдиний реєстр, публікація програми розвитку наукового парку та звітів про діяльність).
3. Повну цифровізацію взаємодії з МОН (внесення до реєстру наукових парків, затвердження планів розвитку, звітування, інформування про припинення діяльності та закриття наукового парку в електронній формі через URIS).
4. Можливість здійснювати публічні закупівлі за приватні кошти та орендувати державне майно без аукціонів.
5. Врахування показників діяльності наукових парків під час атестації ЗВО та НУ і розподілу базового фінансування.
6. Збільшення фінансової автономії ЗВО та НУ щодо участі в діяльності наукових парків.
7. Розвиток дослідницької інфраструктури (пільгова процедура розмитнення наукового обладнання, спільне використання лабораторій, можливість створення центрів колективного користування науковим обладнанням, отримання наукового обладнання в тимчасове безоплатне користування для надання послуг без права його відчуження).
8. Цифровізацію й дебіюрократизацію процедури реєстрації проєктів наукових парків (заміна 45-денної платної процедури реєстрації проєктів наукових парків як інноваційних на 15-денну безоплатну процедуру повідомлення, скасування обмеження на 7-річний строк реалізації проєктів наукових парків).
9. Запровадження механізмів для запобігання зловживанням статусом наукового парку.
10. Податкові пільги для підвищення ринкової конкурентоспроможності ЗВО та НУ.

Подальші кроки

МОН опрацювало отримані коментарі та інтегруватиме їх у законопроект. Доопрацьований документ з урахуванням пропозицій громадськості вже незабаром буде спрямовано на погодження з центральними органами виконавчої влади.

Після погоджень законопроект буде спрямовано на розгляд Кабінету Міністрів України для забезпечення подальшої процедури ухвалення закону.

Міністерство освіти і науки України висловлює подяку всім учасникам за активну участь та конструктивні пропозиції.

[\(вгору\)](#)

20.03.2025**WINWIN | MedTech: Інноваційні медичні технології для лікування та реабілітації**

«Медичні технології — це не лише про розвиток інновацій, а й про збереження та покращення якості життя людей. Україна має значний науковий та технологічний потенціал у MedTech завдяки синергії IT-сектору, біоінженерії та цифрових рішень. Упровадження штучного інтелекту, 3D-друку, VR/AR та біотехнологій у лікування й реабілітацію дасть змогу створювати сучасні рішення для протезування, регенерації тканин та ментального здоров'я. Зокрема, біонічні протези, оснащені сенсорами та алгоритмами керування, уже змінюють життя людей, повертаючи функціональність та рухливість. Секторальна стратегія MedTech сприятиме інтеграції українських розробок у світовий ринок і масштабуванню інновацій, що зроблять медичну допомогу доступнішою та ефективнішою», — зазначила Валерія Іонан, заступник Міністра цифрової трансформації з питань євроінтеграції ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Українські підприємства вже мають успішний досвід використання технологій 3D-друку для виготовлення протезів військовим. Подальший розвиток таких технологій та інтеграція новітніх матеріалів дасть змогу покращити якість і функціональність протезів. Водночас високий попит на сучасні методи відновлення шкіри серед військових, ветеранів і цивільного населення стимулює розвиток біоінженерних та регенеративних технологій, що також дає можливість для локального виробництва.

Крім того, Україна має унікальний досвід у лікуванні посттравматичних розладів (ПТСР) та бойових травм серед військовослужбовців і цивільного населення. Розвиток цифрових платформ, VR/AR-терапії, рішень та технологій ШІ для моніторингу стану здоров'я дасть змогу підвищити ефективність послуг і масштабувати українські розробки на міжнародні ринки.

Щоб реалізувати ці можливості, важливо запустити низку інноваційних проєктів, які допоможуть протестувати нові технології на практиці та інтегрувати їх.

Серед потенційних пілотних проєктів:

- MedTech Center of Excellence (CoE): створення центру для розробки та масштабування інноваційних рішень у сфері медичних технологій.
- Сприяння локальному виробництву протезів: виробництво біонічних та механічних протезів.
- MedTech для регенерації шкіри: інноваційні рішення для лікування опіків та травм шкіри, які скоротять час реабілітації.

Для реалізації секторальної стратегії необхідно створити відповідну екосистему підтримки технологічних інновацій у медичній сфері, що передбачає:

- Створення регуляторної пісочниці для тестування інноваційних MedTech-рішень у реальних умовах, що пришвидшить їх масштабування.
- Фінансова підтримка стартапів через грантові та акселераційні програми, особливо у сферах протезування, регенерації тканин та ментального здоров'я.
- Сприяння розробці цифрових платформ для діагностики та моніторингу, їх інтеграція в державні програми реабілітації.
- Упровадження ШІ-рішення для діагностики захворювань та управління медичними закладами, використання VR/AR для реабілітації.

Стратегія MedTech є важливим компонентом WINWIN, спрямованим на розвиток медичних технологій і зміцнення позицій України у світовій MedTech-індустрії.

Детальніше ознайомлюйтеся із секторальною стратегією MedTech [на офіційному лендингу WINWIN](#).

Дізнавайтеся більше про WINWIN у соціальних мережах: [Facebook](#), [Instagram](#), [LinkedIn](#).

Секторальну стратегію розвитку MedTech розробила експертна група при Міністерстві цифрової трансформації України в співпраці з Міністерством охорони здоров'я, Abt Global і KPMG в межах проєкту Good Governance Fund «Інноваційна екосистема», що фінансується UK International Development.

Стратегію цифрового розвитку інновацій до 2030 року створено з ініціативи Міністерства цифрової трансформації України у співпраці з Міністерством освіти і науки України та Офісом ефективного регулювання BRDO, за підтримки Проєкту USAID «Кібербезпека критично важливої інфраструктури України».

([вгору](#))

Додаток 40

13.03.2025

Штучний інтелект в медицині: найкращі українські стартапи eXtra Vision: доповнена реальність для нейрохірургів

[eXtra Vision](#) — український healthtech-стартап, що розробляє рішення для нейрохірургів, поєднуючи доповнену реальність (AR) та машинне навчання. Засновники проєкту — Владислав Калюжка, Микита Маркевич та Марк Глухенький — створили продукт, який дозволяє лікарям покращити точність під час операцій, зменшити ризики та підвищити ефективність лікування пацієнтів ([Світ](#)).

Стартап використовує AR-окуляри для візуалізації анатомії пацієнта у реальному часі під час операцій. Це допомагає нейрохірургам планувати втручання заздалегідь і працювати з більшою точністю. Технологія дозволяє перетворювати медичні зображення (МРТ, КТ) на 3D-моделі, які проєктуються в окуляри, даючи лікарям можливість бачити приховані під шкірою структури пацієнта. Рішення вже використовується в Інституті нейрохірургії Ромоданова та інших лікарнях України, і допомогло успішно провести понад 120 операцій.

Команда eXtra Vision має амбіційні плани — вийти на європейський ринок і інтегрувати свою технологію в хірургічні відділення по всьому світу.

Aspichi: VR-рішення для психічного здоров'я

Український стартап [Aspichi](#) фокусується на віртуальних технологіях для покращення психотерапії та реабілітації. Засновники проєкту — Віктор Самойленко та Макс Гончарук — розробили платформу, яка через VR-шоломи дозволяє транслювати 360-градусне відео в режимі реального часу, створюючи ефект присутності у віртуальному просторі.

Основним продуктом стартапу є VR-асистент, який допомагає розширити можливості психотерапевтів та психологів, що особливо актуально для України в умовах війни. Віртуальні сеанси терапії надають можливість обслуговувати більше пацієнтів, особливо ветеранів і внутрішньо переміщених осіб. Ці сеанси зосереджені на лікуванні травм і розвитку навичок саморегуляції. Вони включають імерсійні відео з вправами, які можна переглядати у VR-шоломах, що створює захопливе середовище для пацієнтів.

Такий підхід не лише покращує доступність терапії, але й дозволяє пацієнтам глибше зануритися у процес відновлення. Сервіс активно використовується в українських медичних закладах, таких як центр «Лісова поляна» та проєкт Unbroken. Цікаво, що для закордонних клієнтів підписка варіюється від \$99 до \$699 на місяць, тоді як в Україні ці послуги надаються безкоштовно.

Aspichi також працює над впровадженням VR у культурні проєкти та розробляє інструменти для саперів, що використовуються під час розмінування територій.

Як виглядає зображення в окулярах, можна подивитися [за посиланням](#).

Bliss Brain: персоналізовані медитації за допомогою ШІ

[Bliss Brain](#) — стартап, що використовує ШІ для створення персоналізованих медитацій. Співзасновник Влад Клименко, переживаючи стрес під час війни, відчув брак програм, які враховують індивідуальні особливості користувача, і вирішив створити застосунок, що адаптується під потреби кожної людини.

Bliss Brain використовує штучний інтелект від OpenAI для генерації медитацій на основі запитів користувачів. Наприклад, якщо людина відчуває тривожність через війну або стрес від сирен, програма створить сесію, яка

відповідатиме її емоційному стану. Стартап вже залучив понад 1 600 користувачів та отримав високу оцінку за рівень задоволення (NPS 58).

Основна аудиторія Bliss Brain — це професіонали, які займаються кар'єрним розвитком і потребують інструментів для підтримки ментального здоров'я. Команда планує локалізувати продукт для України та масштабувати його на міжнародні ринки.

([вгору](#))

Додаток 41

«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ долучився до відкриття цифрового інноваційного хабу Win-Win EDIH

У події взяли участь представники «Офісу Горизонт Європа в Україні» НФДУ ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Подія об'єднала ключових стейкхолдерів для презентації планів і нетворкінгу. Присутнім вперше були презентовані можливості й сервіси Win-Win EDIH, які значно розширяють можливості користувачів у цифровізації. Крім того, учасники заходу мали змогу поспілкуватися й обговорити процеси цифрової трансформації в Україні як протягом панельної дискусії, яка видалася напрочуд жвавою, так і під час неформального нетворкінгу.

Загалом [Win-Win EDIH](#) надає послуги з тестування, навчання, створення екосистемних мереж та фінансової підтримки для МСП, стартапів та державного сектору в Україні. Хаб був створений консорціумом, що представляє модель «потрійної спіралі»: [Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана](#), [Державний університет «Житомирська політехніка»](#) та [Національний університет «Чернігівська політехніка»](#) – як найбільш цифровізовані навчальні заклади на півночі України. Поряд з цим, державний, промисловий та громадський сектори представлені [Українським фондом стартапів](#), державним органом з перевіченим досвідом підтримки стартапів через співпрацю з поточними європейськими проектами, [компанією Vacuum](#) як єдиним постачальником глибоких технологій в Україні та [YEP Accelerator](#), що слугує центром української інноваційної екосистеми.

Центр фокусується на окремих глибоких технологічних спеціалізаціях, включаючи «розумну» мобільність, виробництво та переробку, «розумні» заводи, харчові технології, освіту, державне управління, енергетику та охорону здоров'я. Основна мета Win-Win EDIH – підвищити рівень цифрової та зеленої трансформації цільової аудиторії шляхом впровадження глибоких технологічних рішень та послідовної інтеграції в мережу EDIH в ЄС. Зокрема, для стартапів це шанс отримати підтримку, технології та допомогу у виході на міжнародний ринок; для бізнесу – дізнатись, як цифрові рішення можуть підвищити конкурентоспроможність. Для представників державного сектору Win-Win EDIH стане помічником в інтегруванні найкращих європейських практик.

Довідково.

З березня 2025 року [Цифровий акселератор «Інноваційна Україна»](#) – платформа всебічної підтримки талантів та супроводження інноваційних проєктів від ідеї до комерціалізації для пришвидшення повоєнного відновлення та конкурентного розвитку України – став головною інформаційною платформою проєкту Win-Win EDIH. Створений студентами та вченими з КНЕУ ім. В. Гетьмана.

([вгору](#))

Додаток 42

21.03.2025

Затверджено професійний стандарт «Бібліотекар»

Він враховує сучасні вимоги до бібліотечної сфери та досвід застосування професійних стандартів у цій галузі ([Міністерство культури та стратегічних комунікацій України](#)).

У професійному стандарті «Бібліотекар»:

- визначено професійні кваліфікації;
- окреслено можливі траєкторії здобуття професійних кваліфікацій залежно від здобутого ступеня освіти й спеціальності;
- узгоджено структуру опису компетентностей із структурою дескрипторів Національної рамки кваліфікацій;
- оптимізовано кількість компетентностей, необхідних для забезпечення виконання відповідних трудових функцій, тощо.

Держмистецтв рекомендує використовувати професійний стандарт для:

- розроблення освітніх програм підготовки фахівців за спеціальностями галузі знань «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа»;
- розроблення програм професійного розвитку бібліотечних працівників та підвищення кваліфікації;
- розроблення посадових інструкцій до відповідних посад;
- оцінювання професійної діяльності бібліотечних працівників тощо.

Національним агентством кваліфікацій [професійний стандарт «Бібліотекар»](#) внесено до Реєстру кваліфікацій 18 березня 2025 року.

([вгору](#))

Додаток 43

25.03.2025

Афіляція під час війни: чому важливо вказувати актуальну адресу

Нещодавно в одній академічній онлайн спільноті трапилась історія, яка добре ілюструє, як саме працюють санкції проти російської агресії в науковому світі. Один український дослідник отримав відмову від видавництва PeerJ, яке діє у партнерстві з Taylor & Francis. У листі пояснювалося, що видавець не має права публікувати рукописи авторів, чия

афіляція пов'язана з територіями, які підпадають під міжнародні санкції. Проблема полягала у тому, що в афіляції була вказана адреса установи, яка нині розташована на тимчасово окупованій території. Найімовірніше, якби замість цього автор вказав адресу переміщеного університету на підконтрольній Україні території, жодних ускладнень не виникло б ([Пан Бібліотекар](#)).

Це далеко не унікальна ситуація і вона не свідчить про нерозуміння іноземними видавцями українського контексту. Просто академічні видавництва працюють за чіткими юридичними процедурами й вони перевіряють лише те, що зазначено у рукописі: назву установи та місто, де вона розташована. Якщо це місто входить до переліку тимчасово окупованих, то система автоматично запускає перевірку на відповідність [санкційному комплаєнсу](#).

Відтак, вказати в афіляції "*Сімферополь, Україна*" – недостатньо. Видавництва звертають увагу не лише на назву країни, а й на конкретне місто, яке звіряється з актуальними списками окупованих територій. І якщо неможливо достеменно підтвердити, що установа працює на підконтрольній Україні території, діє принцип обережності – рукопис можуть відхилити. Це нюанс, який часом не беруть до уваги навіть досвідчені науковці.

Парадокс у тому, що ми очікуємо від міжнародної спільноти чіткої позиції щодо невизнання "нових адміністрацій", але при цьому не завжди самі зрозуміло пояснюємо, де саме працюємо. Тому, зміна адреси в афіляції у таких умовах – це спосіб захистити себе і репутацію свого закладу, а також чіткий сигнал для міжнародних партнерів: автор працює в українській науковій системі, яка не контролюється окупантами.

Підозрюю, що більшість переміщених університетів давно вже врахували це у своїх документах, грантових заявках і офіційній комунікації міністерствами та іноземними інститутами. Це наш спільний інтерес – потрібно, щоб міжнародні партнери були упевнені, що працюють з українською установою, а не з тією, яку окупаційна влада може використати для своїх цілей.

([вгору](#))

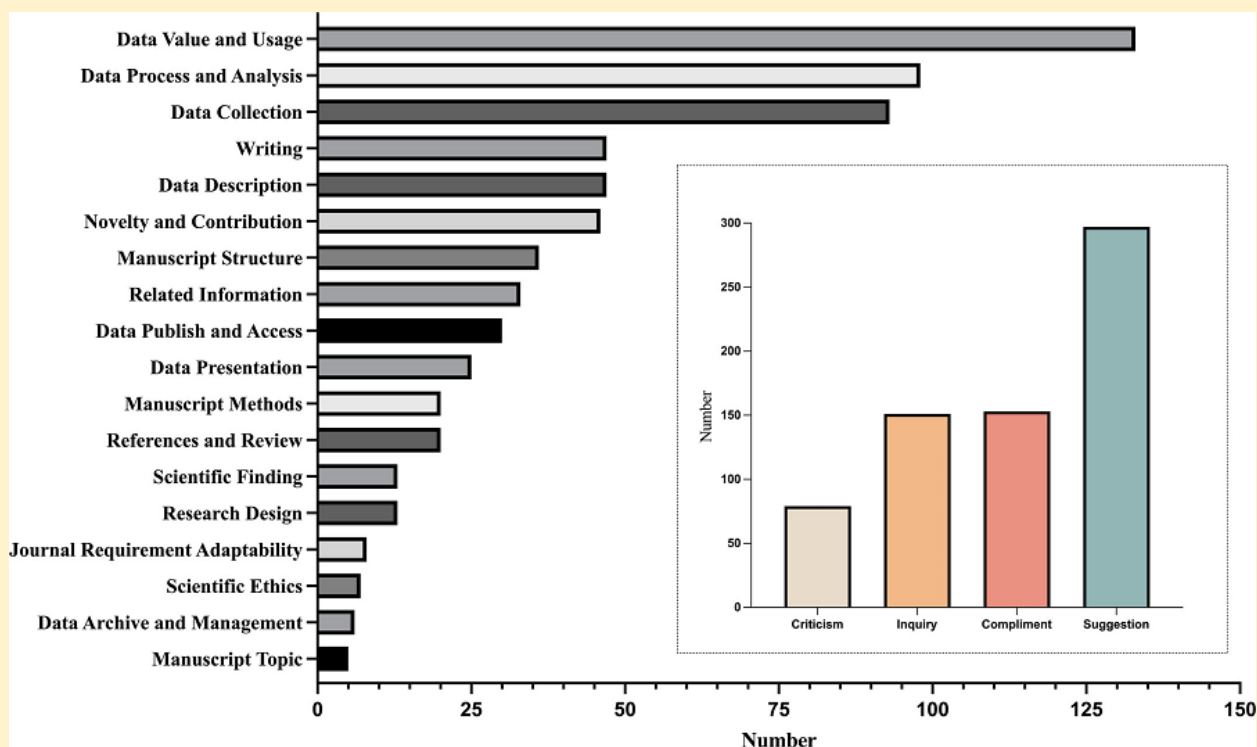
Додаток 44

16.03.2025

Як рецензують data papers: виклики та перспективи

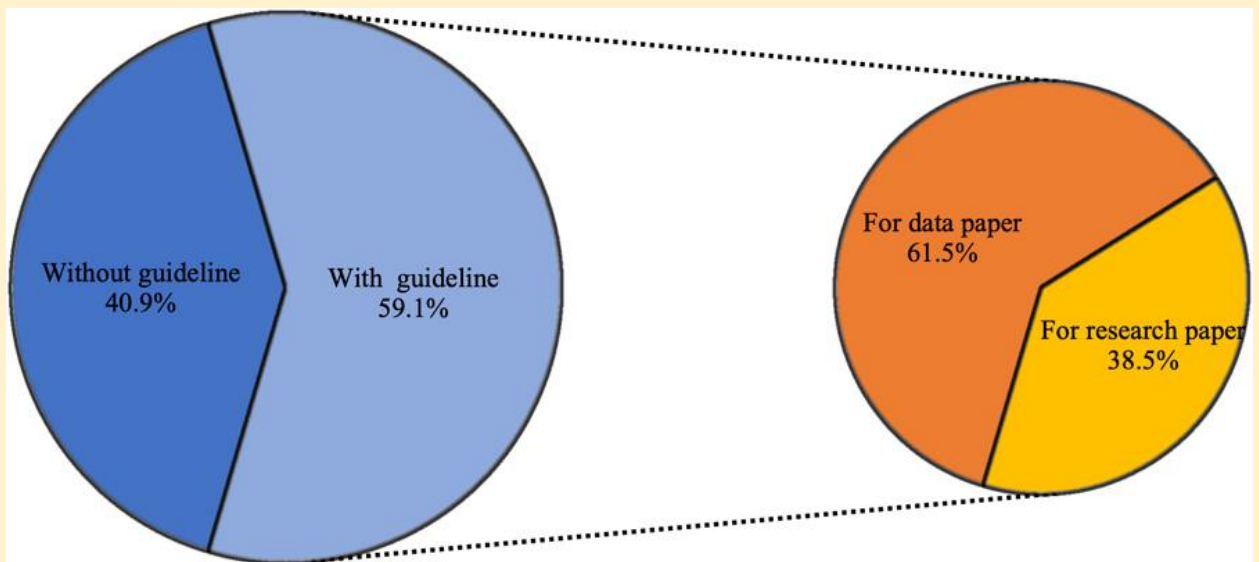
У дослідженні, [опублікованому в *Learned Publishing*](#), автори проаналізували принципи рецензування статей про дані у 22 журналах та розглянули 131 відкриту рецензію. Цілоком очікувано виявилось, що підхід до рецензування таких публікацій суттєво відрізняється від традиційних наукових статей і замість оцінки наукових висновків на перший план виходять такі аспекти, як якість опису даних, їхня доступність, правильність

форматування та відповідність вимогам щодо повторного використання [\(Пан Бібліотекар\)](#).

Аналіз змісту відкритих рецензій показав, що рецензенти, як правило, допомагають авторам покращити подання даних та зробити їх більш придатними для подальшого використання. Головною проблемою залишається відсутність уніфікованих критеріїв оцінки таких статей – data papers поки що оцінюються за різними підходами, залежно від журналу.

Виявилось, що 59,1% проаналізованих журналів мають настанови для рецензування, тоді як 40,9% обходяться без них. Серед журналів, що надають рекомендації, 61,5% спрямовані саме на data papers, тоді як 38,5% застосовуються до традиційних дослідницьких статей. Це свідчить про те, що формалізація процесу рецензування для статей про дані ще не є загальноприйнятою практикою і щойно набуває поширення.

У контексті українських реалій це дослідження викликає у мене змішані почуття. З одного боку, у нас роками лунають [розмови про відкриті дані](#), про необхідність дотримання принципів FAIR. Але якщо подивитися на реальні практичні результати, то їх критично мало...
([вгору](#))

Додаток 45

20.03.2025

Європа прагне переманити американських науковців, оскільки Трамп скорочує їхнє фінансування – Politico

У листі йдеться, що 12 урядів заявили, що Європейський Союз потребує «буму привабливості» для залучення талантів із-за кордону, «які можуть постраждати від втручання в наукову діяльність та невмотивованого і жорстокого скорочення фінансування» ([ukrinform.ua](#)).

Лист без дати був адресований комісару ЄС із питань інновацій Катерині Захарієвій і підписаний Францією, Чехією, Австрією, Словаччиною, Естонією, Латвією, Іспанією, Словенією, Німеччиною, Грецією, Болгарією та Румунією.

В листі не згадується назва [США](#), але є прямі натяки. «Нинішній міжнародний контекст нагадує нам, що свобода науки може бути поставлена під загрозу будь-де і будь-коли», - йдеться в тексті.

Водночас міністр вищої освіти та досліджень Франції Філіп Батіст в інтерв'ю Politico заявив, що «необхідно терміново організуватися, щоб прийняти таланти, які хотіли б або змушені покинути Сполучені Штати».

У листі міститься кілька пропозицій щодо того, як залучити дослідників, включаючи цільове фінансування, імміграційну систему та зміцнення партнерства з «іншими провідними науковими країнами».

Автори листа хочуть, щоб ЄК організувала зустріч міністрів з питань досліджень ЄС у найближчі тижні, щоб розробити план.

Відколи Дональд Трамп вступив на посаду в січні, американська науково-освітня сфера зазнала масових скорочень. Міністерство освіти США почало скорочувати приблизно половину своєї робочої сили, а кілька університетів, включно з Університетом Джона Гопкінса, скоротили робочі місця через втрату державного фінансування.

Протягом останніх тижнів кілька університетів у Європі спробували залучити американських дослідників. Зокрема Вільний університет Брюсселя в понеділок оголосив про 12 вакансій для міжнародних дослідників «з особливим акцентом на американських учених».

Французький університет Екс-Марсель також запустив програму «безпечного простору для науки», маючи на увазі «контекст, у якому деякі вчені в США можуть відчувати загрозу або перешкоди у своїй діяльності».

([вгору](#))

Додаток 46

07.03.2025

РІЗНОМАНІТНІСТЬ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ

На сайті Times Higher Education опублікована стаття Кріс Хавергал «Зростаюча різноманітність допомагає досягти наукових ступенів» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ній йдеться про те, що політики, які просувають STEM, мають визнати реалії студентського попиту, адже наразі вони майже не можуть вплинути на вибір здобувачами освіти своєї спеціалізації та предметів у галузі STEM. Дослідження, проведене Інститутом політики вищої освіти під керівництвом співробітника Кембриджського університету Пітера Мандлера, демонструє зростання частки тих, хто здобуває наукові ступені (з 38 % у 2012 році до 43 % у 2023 році). Це пов'язано зі збільшенням частки випускників шкіл, які здають математику на рівні А (з 7 до 12 %) на тлі зростання популярності природничих наук. Глобальна фінансова криза 2007–2009 років і підвищення втричі у 2012 році ліміту плати за навчання у Великій Британії зробили студентів «більш чутливими до майбутніх перспектив доходу». Також свою роль зіграли етнічні зміни: частка студентів із Південної Азії, Африки та ін. регіонів зросла з 15 до 25 %, що непропорційно вплинуло на наукові, технологічні, інженерні й математичні курси: частка абітурієнтів із цих груп фактично подвоїлась – з 16 до 32 %. При частці азійських студентів у 13 % вони переважно зорієнтовані на фармацевтику (44%), стоматологію (41 %), медицину (33 %) та інформатику (23 %). «Окрім сумнівів, які можуть виникнути щодо наслідків надмірного сприяння STEM (сумніви щодо попиту на ринку праці та цінності, а також щодо відволікання студентів від предметів, де вони найщасливіші та в яких вони найкращі), політикам, які хочуть просувати STEM, варто було б порадити визнати, що нині студентський попит робить їхню роботу за них», вважає Мандлер.

Детальніше: <https://ukrintei.ua/y/RZMMK>, <https://ukrintei.ua/y/sO5nD>
([вгору](#))

03.03.2025**Команда Трампа проводить масштабні звільнення: що це значить для науки**

Видання пише, що в останні дні лютого Рассел Воут, директор Бюджетно-управлінського управління Білого дому (OMB), надіслав керівникам агенцій меморандум про надання двоетапних планів значного скорочення (RIF) до 13 березня та 14 квітня. Меморандум закликає до «максимального усунення функцій, які не передбачені законом» ([Світ](#)).

Адміністрація президента США Дональда Трампа «націлилася на кожного окремого федерального працівника», – заявила Американська федерація державних службовців, профспілка, що представляє близько 800 000 працівників, у заяві від 26 лютого.

Облога науки Трампом

Меморандум OMB є останнім із серії дій адміністрації Трампа щодо скорочення федеральної робочої сили, яка, за словами чиновників адміністрації, є корумпованою, неефективною та веде до надмірних дій у регулюванні бізнесу.

Такі наукові агенції, як Національний інститут охорони здоров'я (NIH) і Національний науковий фонд (NSF) — два головних джерела фінансування академічної науки США — вже зазнали значних звільнень. За останні два тижні агентства звільнили тисячі співробітників, які проходили випробувальний термін, які були нещодавно прийняті на роботу або переведені на нові посади. (Втім, федеральний суддя постановив, що деякі з цих звільнень були незаконними).

Адміністрація Трампа також звільнила сотні людей, які працювали над ініціативами чи програмами щодо різноманітності, справедливості та інклюзії для федерального уряду, назвавши їх «незаконними та аморальними програмами дискримінації».

Масове звільнення постійних працівників, як вимагається в останньому меморандумі, означатиме значну ескалацію. За словами Ніка Беднара, юриста з Університету Міннесоти в Міннеаполісі, для RIF в державних установах потрібна вагома причина, наприклад бюджетні обмеження. Але незабаром адміністрація може отримати необхідне виправдання: республіканські союзники Трампа в Конгресі працюють над ухваленням законопроекту про бюджет, який має на меті скоротити принаймні 1,5–2 трильйони доларів із федерального бюджету, починаючи з 2026 фінансового року.

Зникаючі програми

Масштаб спроб адміністрації Трампа скоротити уряд США не має прецедентів. У 1990-х роках тодішній президент США Білл Клінтон наказав агентствам скоротити робочу силу, але скорочення було порівняно помірним:

було скорочено 4% працівників, це відбувалося поступово, наприклад, люди виходили на пенсію.

Якщо ж останні RIF будуть проведені в зазначеному масштабі, вони можуть назавжди послабити наукові агентства, кажуть фахівці з політики.

У NSF скорочення на 50% робочої сили — приблизно 800 із 1600 осіб — було запропоновано кількома джерелами NSF на основі прогнозованих скорочень бюджету на 2026 рік. «Ми стурбовані тим, що цілі програми та підрозділи зникнуть», — каже співробітник NSF, який побажав залишитися анонімним, оскільки вони не мають права спілкуватися з пресою.

Ці екстремальні скорочення робочої сили відображають масштаб пропозиції Рассела Воута 2023 року: він пропонує скоротити бюджет агентства більш ніж наполовину, з приблизно 9 мільярдів доларів до менше ніж 4 мільярдів доларів. Агентство «не зможе виконати свою статутну місію — воно не зможе зробити це з 4 мільярдами доларів», — каже Кенні Еванс, дослідник наукової політики з Університету Райса в Х'юстоні, штат Техас. «NSF, як ми знаємо, може припинити своє існування». (NSF виділяє близько 8,5 мільярдів доларів на дослідницькі гранти щороку.)

Повернення у Темні віки?

НІН ще не оприлюднило свої плани щодо майбутніх звільнень для виконання наказу Воута, але, за словами вченого, який побажав залишитися анонімним, агентству наказано скоротити свою робочу силу, яка становила 20 500 чоловік у 2024 році, до рівня 2019 року, коли в агентстві працювало менше 18 000 людей.

Під час “чистки” співробітників, які проходили випробувальний термін, НІН уже звільнив близько 1200 працівників. Якщо остання директива буде виконана, це означатиме, що агентству доведеться звільнити ще близько 1500 людей. «Ми втрачаємо наступне покоління вчених», каже вчений НІН. «Вони хочуть повернути нас у Темні віки, повністю зупинивши науку» з подальшими звільненнями.

Ситуація також виглядає серйозною для ЕРА. Під час свого першого засідання кабінету міністрів 26 лютого Трамп заявив, що директор ЕРА Лі Зелдін планував скоротити 65% штату агентства. Пізніше представники адміністрації спробували пояснити, що натомість вони прагнуть скоротити бюджет на 65%. Розрізнення має значення, каже один старший науковий співробітник ЕРА, якому дозволили залишитися анонімним, оскільки вони не мають права спілкуватися зі ЗМІ.

Це було б боляче, але агентство, ймовірно, могло б пережити тимчасове скорочення бюджету на 65%, каже вчений. Втрата ж 65% працівників поставила б агентство на коліна, через втрату інституційної пам'яті та досвіду.

(вгору)

28.03.2025

Гурін А.

ВІДОМІ ПРОФЕСОРИ-КРИТИКИ ТРАМПА СНАЙДЕР, ШОР І СТЕНЛІ ЙДУТЬ ІЗ ЄЛЬСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Троє відомих критиків [президента США](#) Дональда Трампа залишають професорсько-викладацький однієї з найпрестижніших американських академічних інституцій та Штати загалом на тлі нападок на вищу освіту в країні ([ZN.UA](#)).

Стенлі оголосив про своє рішення цього тижня, а подружжя істориків Снайдер і Шор прийняли відповідне рішення ще напередодні виборів у США в листопаді 2024 року.

Стенлі заявив, що його рішення було “повністю зумовлене політичним кліматом у Сполучених Штатах”. Днями він розповів Guardian, що вирішив покинути Єльський університет після того, як побачив, як Колумбійський університет у США зіштовхнувся з політичними нападками з боку Трампа.

Після того, як адміністрація Трампа погрозувала депортувати двох студентів-протестувальників з Колумбійського університету і відкликала 400 мільйонів доларів, виділених на наукові дослідження, навчальний заклад погодився задовольнити низку вимог Білого дому, які включають, зокрема, перегляд політики щодо протестів і запровадження зовнішнього нагляду за факультетом досліджень Близького Сходу.

Шор заявила, що Школа Манка Університету Торонто вже давно намагалася “залучити” до свого складу її та Снайдера, і подружжя серйозно розглядало пропозиції “протягом останніх двох років”. Прессекретар Снайдера повідомив, що рішення було прийнято ще до виборів у США торік, і є значною мірою “особистим” на тлі “складних сімейних обставин”. Прессекретар також сказав, що відомий історик не має “жодного бажання” залишати Сполучені Штати.

Відповідаючи на запитання про те, чи можуть більше професорів покинути Сполучені Штати, Шор припустила, що багато її колег розглянуть можливість переїзду через нинішній політичний клімат у США.

“Я не впевнена, що американські університети зможуть мобілізуватися, аби захистити своїх студентів або викладачів”, - сказала вона.

З “від'їздом” відомих професорів Єльський університет втратить одних із найвидатніших дослідників Східної Європи. Снайдер і Шор спеціалізуються на історії цього регіону, і проводили паралелі між фашистськими режимами, які вивчали, та нинішньою адміністрацією Трампа. Імена Снайдера та Шор також добре відомі в Україні, оскільки професори вважаються одними з провідних західних дослідників української історії. Снайдер є одним із засновників проєкту “[Українська історія: глобальна ініціатива](#)”, який охоплює понад 90 науковців з різних країн світу.

Хоча наукова робота Стенлі не була зосереджена безпосередньо на Східній Європі, професор філософії коментував і писав про війну РФ проти України, ще він є почесним професором Київської школи економіки. У 2021 році Стенлі та Снайдер спільно викладали в Єльському університеті курс “Масові ув'язнення в Радянському Союзі та Сполучених Штатах”. Філософ публікував книги про фашизм і пропаганду.

([вгору](#))

Додаток 49

11.03.2025

Печенюк А.

Більше не про науку? NASA ліквідує посаду головного вченого

Американське космічне агентство (Національне управління з аеронавтики та дослідження космічного простору – *Ред.*) повідомляє про ліквідацію свого офісу головного наукового співробітника, Офіс головного наукового співробітника відокремлений від Управління наукових місій NASA і не має бюджетних повноважень. Він призначений для консультування адміністратора NASA та підтримування наукового підходу та координації між філіями агентства. Офіс існував з 1980-х років, хоча іноді його головна посада залишалася вакантною протягом багатьох років поспіль ([nv.ua](#)).

Нинішній головний науковий співробітник агентства Кетрін Келвін була призначена колишнім президентом Джо Байденом для координації зусиль NASA щодо зміни клімату. Нещодавно їй не дозволили поїхати на засідання Міжурядової групи експертів ООН зі зміни клімату в Китай, хоча вона є одним із керівників наступної великої оцінки клімату.

Також буде знищено офіси, які консультують агентство з питань технологій, стратегії та координують його зусилля щодо різноманітності, справедливості, інклюзивності та доступності (DEIA). Управління технологій, політики та стратегії NASA було створено лише у 2021 році та служить домом для головного економіста та головного технолога космічного агентства, які надають аналітичну, стратегічну інформацію у формі швидкого аналізу, записок і звітів, як йдеться на вебсайті космічного агентства.

Виконувачка обов'язків адміністратора NASA Джанет Петро назвала ці зміни болючими.

«Хоча це означатиме внесення складних змін, ми розглядаємо це як можливість змінити нашу робочу силу, гарантуючи, що ми робимо те, що вимагається від нас законом, а також забезпечуючи американських громадян ефективним і ефективним агентством», — написала вона у [зверненні](#) до співробітників.

Закриття відбулося на тлі поширення чуток про те, що майбутній проєкт бюджету від Білого дому передбачає скорочення наукового бюджету NASA

вдвічі. Однак таке скорочення, ймовірно, нашкодить на опозицію з боку обох партій у Конгресі, оскільки може призвести до вимирання космічної науки та досліджень космосу в Сполучених Штатах Америки.

(вгору)

Додаток 50

31.03.2025

Українські фахові журнали: час навести лад. Але як?

Міністерство освіти і науки України винесло на громадське обговорення проєкт наказу «Про внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань» (Світ).

Як зазначається у повідомленні МОН, Перелік пропонується формувати за новими принципами.

Основні пропозиції:

- створити Комісію з питань публікаційної етики та формування Переліку наукових фахових видань;
- цифровізувати подання та оцінювання заявок;
- поділити видання на 14 наукових кластерів з обмеженою кількістю видань категорії «Б»;
- встановити чіткі обов'язкові та додаткові вимоги до видань, що претендують на статус категорії «Б»;
- формувати рейтингові списки наукових видань в межах кластерів;
- статті аспірантів публікувати безоплатно;
- скласти перелік хижацьких практик наукових періодичних видань;
- виключати видання з Переліку за умови застосування хижацьких видавничих практик, або за співпрацю з «фабриками статей».

Газета «Світ» вже писала про створення механізму державної підтримки кращих наукових фахових журналів, про який під час засідання Нацради з питань розвитку науки і технологій розповів заступник міністра освіти і науки Денис Курбатов.

Він зазначив, що в Україні є близько двох тисяч наукових видань, з них базою Scopus та Web of Science обліковується 191 видання (це категорія «А»).

1700 наукових журналів мають категорію «Б». У цих виданнях порівняно низькі вимоги до якості. Ця категорія має бути суттєво звужена.

Державна підтримка кращих видань відбуватиметься на конкурсній основі. За словами заступника міністра освіти і науки, фінансування може здійснюватися в рамках відповідної державної бюджетної програми МОН. За попередніми оцінками, на підтримку 20 наукових видань на 2025 рік потрібно 7,2 мільйона гривень.

Наукова спільнота активно обговорює проєкт наказу Про внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань. Газета «Світ»

запросила висловитися про проєкт учених, для яких важлива тема якості наукових видань.

Втратимо низку українських ботанічних видань?

Андрій НОВІКОВ, технічний редактор журналу Plant Introduction, старший науковий співробітник відділу біосистематики та еволюції Державного природознавчого музею НАН України:

Потреба реформувати сектор академічної періодики в Україні назрівала давно. Коли у 2018 році було запроваджено розподіл фахових видань за категоріями і фактично надано випробувальний термін на два роки виданням, які не відповідали окресленим критеріям, з'явилася надія, що нарешті низькоякісні видання відсіються.

Однак, згодом категорію «Б» було присвоєно практично всім науковим періодичним виданням, які хоча б якось виконували мінімальні нормативи (наявність зареєстрованого ISSN, окремого веб-сайту з українським та англійським інтерфейсами, наявність DOI для усіх публікацій).

При цьому наукова складова, а тим паче якість публікацій була поза увагою МОН (ці питання залишалися на совісті редакцій).

Водночас вимоги щодо публікаційної активності науково-педагогічних працівників весь час зростали. Це призвело до того, що кількість часописів і публікацій зростала, а їхня якість знижувалася. З'явилися так звані «фабрики статей», де за відносно незначну оплату можна було замовити публікацію, а кількість «смітникових журналів» стала непомірною.

Виданням категорії «Б», які виставляли завищені вимоги до якості рукописів і прагнули тримати високий науковий рівень, стало вкрай складно закривати номери через шалений відтік дописувачів. Вчені, які могли написати краще, прагнули публікувати статті у виданнях категорії «А» або закордонних виданнях, що індексуються у базах Scopus та WoS. Ті, котрі не могли написати добре чи не хотіли виконувати суворі вимоги редакції і рецензентів, просто обирали інший журнал з тієї ж категорії «Б», з більш пом'якшеними вимогами.

Як редактор, я знаю чимало випадків, коли рукописи, які було відхилено через псевдонаукову складову, були успішно опубліковані в інших виданнях категорії «Б». У результаті навіть якісні видання почали відчувати серйозну нестачу рукописів і, щоб вижити, були вимушені знизити свої вимоги (принаймні частково).

Чимало видань опинилися на межі виживання й трималися завдяки особистому внеску членів редколегії й окремих науковців-ентузіастів, які були готові жертвувати своїми рукописами (подаючи їх саме у це видання, а не у більш рейтингове), щоб зберегти журнал. Безумовно, що така ситуація аж ніяк не стимулювала розвиток середовища української академічної періодики і потребувала вирішення.

Здавалося б, надія на розв'язання проблеми з'явилася у березні 2025 року, коли було оприлюднено проєкт наказу про внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань. Безумовно, новий порядок

мав би усунути згадані вище негативні моменти й наблизити українську академічну періодику до міжнародних стандартів.

Однак, після ознайомлення з ним виникає певна осторога. Зокрема, згідно з новим порядком журнали розділяються за кластерами відповідно до галузей знань. А категорія «Б» може містити лише обмежену кількість наукових фахових видань у межах таких кластерів. Жодних перехідних періодів чи часу на адаптацію для видань не передбачено. Загроза полягає у тому, що навіть якісні локальні наукові видання, які нині перебувають у стані стагнації й усіяко намагаються вижити, замість «виліковної пігулки» отримують «летальну дозу» і будуть вимушені припинити своє існування.

Чи зможуть ботанічні журнали боротися за місце у списку категорії «Б» з біохімічними і генетичними виданнями? А якщо їм доведеться боротися за це місце ще й з медичними та біотехнологічними виданнями? Гадаю, що результат такої боротьби цілком очевидний, адже цитованість медичних публікацій у разі (а інколи і в десятки разів) вища за ботанічні.

Більш того, навіть у межах біологічних наук окремі журнали, які закривали очі на якість публікацій і завдяки цьому налагодили публікаційну активність, опиняться у фаворі, адже цитованість у цих виданнях буде вищою.

Варто нагадати, що цитованість далеко не завжди є синонімом якості чи навіть актуальності публікації. Адже паралельно з формуванням «фабрик статей» формувалася й інша сфера послуг – збільшення цитованості за помірну оплату. Логічно припустити, що у низькоякісних видань і з цитованістю все буде чудово. І навпаки, у видань, які публікують якісні статі вузького профілю, цитованість може бути нижчою. Яскравим прикладом є виключення журналу *Zootaxa* зі списків WoS у 2021 році через низьку зовнішню цитованість і відносно високий рівень самоцитування. Цей журнал у жодному випадку не можна назвати низькоякісним, але специфіка таксономічних публікацій є такою, що їх рідко цитують, а якщо й цитують, то переважно самі ж автори або окрема невелика когорта спеціалістів.

У випадку з українськими ботанічними виданнями важко розраховувати на високу цитованість. То що, невже ми готові позбутися цілої низки українських ботанічних видань? Згадаємо публікаційний досвід часів СРСР, коли черги на публікації у таких часописах були на рік, а то й два вперед. Невже ми готові повернутися до практики депонування рукописів?

Хотілося б вірити, що це не те майбутнє, яке нас очікує. Нині перед українською наукою постають складні виклики, і наукові видання також потребують підтримки. Боротися з недобросовісними виданнями потрібно, але не шляхом впровадження чергової низки формальних вимог (не таких вже й складних для виконання хижачькими виданнями) і не шляхом «зіштовхування лобами» видань з різних вагових категорій.

Боротися за рейтинги потрібно, але при цьому не можна кидати ледь притомні українські наукові видання на арену світового академічного рингу.

Варто допомогти тим виданням, які прагнуть рухатися вперед, які готові змінюватися і тримати, можливо все ще не найвищу, але гідну планку.

Бо може статися так, що завтра ми озирнемося і не побачимо українських наукових часописів, ні поганих, ні хороших, ніяких.

Шукати порушників, але не карати усіх

Дмитро ЛЕОНТЬЄВ, головний редактор журналу «Біорізноманіття, екологія та експериментальна біологія», професор Харківського національного педагогічного університету імені Сковороди:

Новий проєкт порядку формування переліку фахових видань є спробою взяти під контроль напівдикий світ українських наукових журналів. У цьому світі співіснують старі авторитети, молоді хижачки і безліч посполитих «мурзилочок», не надто хижих, але й не дуже якісних. І от приходять Чиновник і хоче навести лад. Чиновник чув, що в деяких журналах за гроші можна надрукувати будь-що. Це неподобство треба припинити. Як?

У 2018 році МОН розділило українські журнали на три категорії. У першу (А) потрапили переважно англomовні видання, індексовані у Scopus. Друга (Б) була залишена для так званих фахових видань. На міністерській новомові слово «фаховий» означає не «профільний», а «атестаційний». Публікацію в такому журналі можна зараховувати для захисту дисертації чи при поданні на звання доцента. Категорію В залишили для «нефахових» (тобто невизнаних МОН) журналів, яким запропонували стати фаховими, або вмерти. Це, власне, і відбулося: ті журнали, за які було кому боротися, за рік-два одержали категорію Б, решта зникли.

І от реформа пройшла, але за кілька років до Чиновника дійшли чутки, що нічого не змінилося: ті ж самі публікації за гроші, та ж сама імітація рецензування. І у 2025 році з'являється нова ідея: не брати до категорії Б усіх, хто відповідає вимогам, а влаштувати конкурсний відбір. Кількість призив обмежена: навіть якщо твій журнал не має жодних ознак недоброчесності, він може не увійти до клубу обраних, бо існують кращі за нього. При цьому очевидно, що «кращі» журнали можуть мати трохи іншу спеціалізацію, або бути широкопрофільними і, відповідно, не мати рецензентів для певної теми. Це, однак, нікого не турбує. Конкурс проводитиметься за так званими кластерами – великими тематичними групами. Наприклад, пропонується такий кластер: «Біологія, біотехнології, медицина та реабілітація». У ньому змішалися зоологія і стоматологія, ґрунтознавство і штучні органи, молекулярна біологія і лікувальна фізкультура. І от в цьому кластері міністерство планує позбавити статусу «фаховості» десь половину журналів (скільки саме – секрет). Очевидно, що ніхто не стежитиме за рівним розподілом напрямків у межах кластера. Тож я передбачаю, що від цього відбору виграють комерціалізовані, переважно медичні журнали, які працюють на фабрики дисертацій. У них є великі редколегії, гарно зроблені сайти, професійна верстка – бо недоброчесні автори добре платять за публікації, особливо у тих галузях, де науковий ступінь є ключем до грошей. А маленькі нішеві журнали з ентомології чи

гербарної справи, у яких все тримається на ентузіазмі, – не виживуть. Цей результат прямо протилежний тому, до чого на словах прагне МОН: підтримка чесності. Маленькі журнали часто чесніші, але вони програють.

Можна, звісно, заперечити, що категорія Б стосується лише атестації кадрів, а науковці вільні і далі публікувати свої результати деінде. Але так вже не буде. У 2018 р. МОН і НАЗЯВО доклали таких зусиль до дискредитації «нефахових» видань, що вони тепер розглядаються як щось середнє між дописом у Твіттері і написом на паркані. Жоден поважаючий себе автор не буде публікуватися в журналі після втрати ним «фаховості». Краще вже надрукуватись за кордоном: з появою ІІІ переклад більше не проблема.

Було б, однак, несправедливо об'явити проєкт наказу МОН суцільно шкідливим. В ньому наведений доволі розумний, хоч і не без винятків, перелік недоброчесних практик. Я б з задоволенням поширив цей перелік також на «міждисциплінарні конференції» з фальшивою географією та на так звані «колективні монографії», які давно перетворилися на збірки тез. Цікавою є також і ініціатива зробити публікації аспірантів безкоштовними. Щоправда, ця практика чомусь поширюється лише на категорію Б, де сплата за публікацію обчислюється сотнями гривень, але не на категорію А, де з авторів беруть сотні євро. Взагалі, з мого власного досвіду (який не претендує на узагальнення), саме українські «скопусні» журнали є найбільшими хижакими у спільноті. Це просто приватні бізнеси головних редакторів, які відпрацьовують гроші, допомагаючи оформити рукопис під формальні вимоги Scopus. Про наукову якість не йдеться взагалі. Так от, на прибуток цих контор ніхто не зазіхає – їм аспіранти і далі будуть платити.

Непоганими виглядають Критерії для оцінювання наукових періодичних видань (от тільки, нагадаю, ці критерії нічого не гарантують – журнал все одно можуть позбавити категорії, якщо експерти МОН знайдуть в тому ж кластері щось «краще»). Серед заявлених ознак викликають питання дві. Перша – кількість публікацій закордонних авторів. Для журналів, які видаються українською мовою, це нереалістична вимога, а англійські видання індексуються у міжнародних базах і на категорію Б не претендують. Другий дивний показник – це членство головного редактора у різноманітних асоціаціях видавців. Очевидно, що це ніяк не свідчить про його чи її професіоналізм, радше про PR-активність.

А тепер варто задати питання: навіщо цей новий порядок взагалі вводить? У 2018 році держава запропонувала науковим журналам довести свою спроможність за затвердженими критеріями. Значна частина журналів з цим впоралась. І ось тепер держава анулює результати попередньої оцінки і об'являє, що кожен журнал що три роки має доводити, що він не верблюд. Це якби поліція час від часу заарештовувала кожного перехожого і змушувала його доводити законослухняність. Але усі ми знаємо, що доводити треба не невинність, а провину. Тероризуючи доброчесні журнали, МОН збільшує моральний тиск на знесилену війною і безгрошів'ям наукову спільноту,

доводить до вигорання і відчаю останніх чесних науковців. Цьому можна було б запобігти, організувавши моніторинг наукових видань і вистежування недоброчесних практик – тобто зайнявшись пошуком порушників замість покарання усіх. Але для цього треба, по-перше, працювати, а по-друге – відчувати відповідальність за людей.

* * *

Газета «Світ» запрошує науковців висловити свою думку щодо вдосконалення фахових журналів.

До друку підготувала Світлана ГАЛАТА
([вгору](#))

Додаток 51

07.03.2025

Регулювання аспірантури по-українськи: як вийти з кола нерозважних рішень?

Аспірантура, як важливий етап формування науковців, як інкубатор наукових ідей, мала б бути в центрі уваги суспільства. Але, на жаль, як і вся сфера науки, скромно стоїть у тіні. Хоча заради справедливості варто зазначити, що минулого року тема підготовки аспірантів таки потрапляла на перші шпальти українських новин. Щоправда, через бум охочих здобути наукову освіту і спричинену цим ажіотажем серію рішень органів влади з обмеження вступу на відповідні програми ([Світ](#)).

Що сьогодні означає бути аспірантом в Україні? Що чекає на людину, яка здолала всі перепони й офіційно стала на шлях, який закінчується урочистим врученням диплома доктора філософії? З одного боку — багато нових вражень, знайомств, творчих пошуків, вагань і здобутків. З іншого — бюрократичні рамки й чимало традицій, які можуть як надихати на наукові звершення, так і заважати їм.

Щодо останніх, менш приємних для аспіранта аспектів навчання в аспірантурі, — щиро визнаймо, що більшість із них спричинені чинними в цій сфері правилами, які ухвалені на рівні освітньої та наукової політики держави. Звідси й потрібно почати їх змінювати. Отже, проблеми аспірантури потребують широких дискусій та змін. Поміркуймо над окремими з них нижче.

Дисертація нашвидкуруч

Одним з проблемних нещодавніх рішень є жорстке обмеження термінів підготовки дисертації. До 2022 року дисертацію можна було захищати, коли вона була готова. З 2024-го встановлено, що захист дисертаційного дослідження має відбутися до завершення чотирирічного періоду з моменту вступу аспіранта на навчання. З огляду на часові рамки підготовки до самої процедури захисту, ця вимога на практиці означає, що дисертація має бути готовою через три роки від початку аспірантського шляху. Якщо захист не

відбувся за чотири роки, то молодий дослідник може поновитися або знову вступити до аспірантури суто для захисту дисертації. Ця опція, проте, платна: такий вступ можливий лише на «контракт».

Схоже, цією вимогою українська влада прагне розв'язати проблему занадто тривалої підготовки дисертаційних досліджень. Формат статті не дає змоги навести посилання на різноманітні джерела інформації з цього питання, але, за загальносвітовою тенденцією, підготовка і захист дисертації найчастіше займають у молодих учених від 6 до 8 років. Ця цифра залежить від наукової галузі, конкретної країни, внутрішньої політики університету тощо, і вона не означає, що в якихось окремих випадках дисертація не може бути готовою за три роки.

Ця проблема, як її називають, надто довгого «часу до отримання диплома» доктора філософії існує в багатьох країнах. Вона привертає увагу на рівні освітньої та наукової політики. Мені не вдалося знайти комплексних досліджень ефективності різних заходів із розв'язання цієї проблеми. За доступною фрагментарною інформацією, цілеспрямовані й підкріплені додатковими ресурсами інструменти «м'якого» сприяння пришвидшенню підготовки дисертацій в аспірантурі скорочують вказаний середній термін на два-три місяці. Тоді як жорстке адміністративне обмеження терміну підготовки дисертацій трьома-чотирма роками призводить до падіння якості досліджень.

Винятки із загальної тенденції, ще раз підкреслюю, трапляються. Проте державна політика не повинна спиратися на винятки, оскільки вона встановлює загальні правила для всіх.

Отже, нові українські правила щодо тривалості підготовки дисертацій автоматично програмують зниження їх середньої якості. А тих молодих людей, які вмотивовані витратити більше часу на ретельне виконання дослідження, ці правила змушують платити за власну атестацію. Напевно, незвучувані ідеї «вхід платний» і «якісне дослідження непотрібне» покликані підвищити в очах молоді привабливість науки як сфери працевлаштування...

Формалізовані наукові публікації

Не досягає цілей вимога перед захистом дисертації опублікувати основні результати проведеного дослідження у щонайменше трьох (до 2019 року — п'яти) наукових статтях. Однією з основних інтенцій цієї вимоги є набуття аспірантом досвіду написання статей і взаємодії з редакціями та рецензентами наукових журналів. Інша мета — ознайомлення широкого кола вчених з результатами виконаної здобувачем роботи.

З різних причин, зокрема й через дефіцит часу, реалізація вимоги про публікації найчастіше відбувається в координатах «бально-галочкового» спрощення задачі: як місце публікації обираються журнали з лояльними вимогами до статей, які забезпечують їх якнайшвидший (і, бажано, недорогий) вихід у світ. Взаємодія з рецензентами тут може відбуватися формально, аспірант не набуває необхідного досвіду ґрунтовного

доопрацювання власного тексту з урахуванням наданих у рецензіях порад. Наскільки такі публікації привертають увагу читачів — сказати важко.

До того ж, вимоги до структури та обсягу статей, опису методології дослідження, логіки викладу думок, ретельності опрацювання джерельної бази у багатьох українських наукових виданнях (зокрема із суспільних та гуманітарних наук) помітно спрощені порівняно з найкращими світовими практиками. Публікуючись у таких виданнях, аспірант не набуває навичок презентації своїх результатів міжнародній аудиторії.

Можна подумати над тим, щоб від аспіранта вимагалось не три публікації, а одна, але ретельно підготовлена і прийнята до друку у високорейтинговому журналі з серйозними вимогами до якості публікованих матеріалів. На жаль, чинні координати не створюють умов для того, щоб кафедри спрямовували своїх аспірантів на підготовку подібної глибокої статті. Домінує орієнтир на «будь-які» публікації, аби вони вийшли своєчасно й відповідали формальним вимогам.

Підтримка наукових керівників буде. Колись...

Чимало документів, зокрема [Зальцбурзькі принципи-II](#) (2010) та [Візія майбутнього докторської освіти в Європі](#) (2022), говорять про необхідність спеціальних тренінгів та підвищення кваліфікації для наукових керівників аспірантів, отже, про активнішу їх підтримку власними університетами. Ми ще далекі від подібних системних рішень, а натомість скорочуємо наявні «бонуси» за виконання цієї роботи.

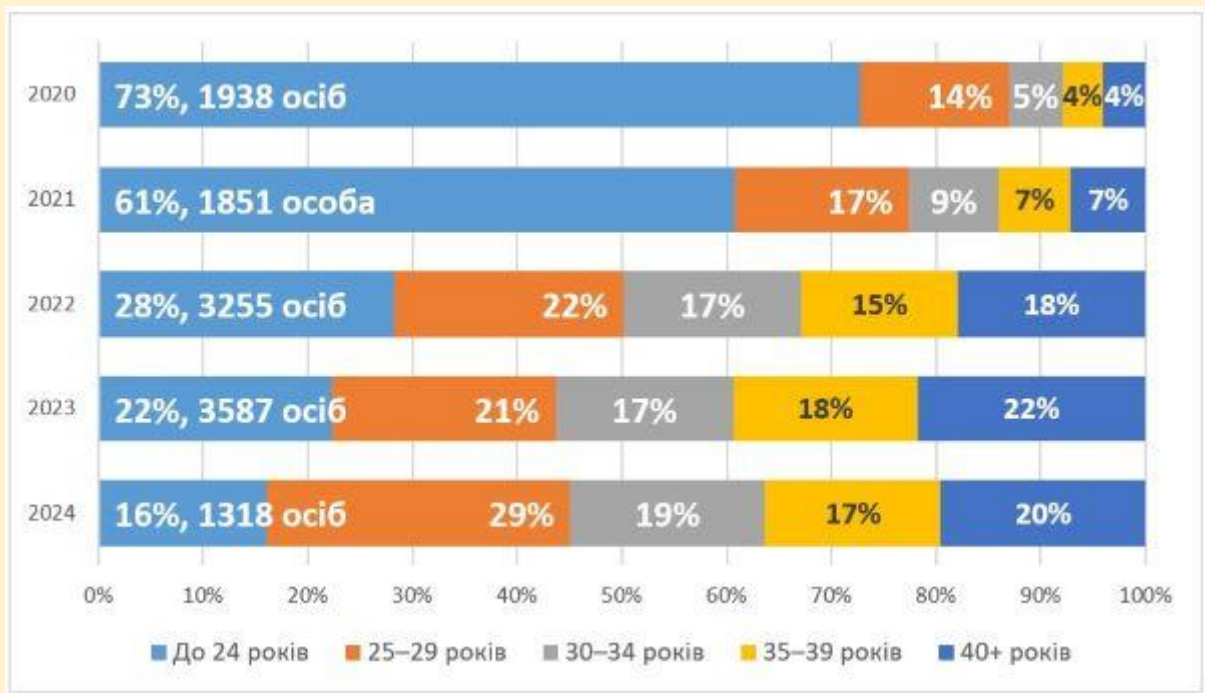
Раніше консультування аспіранта зараховувалося викладачу як 50 годин навчального навантаження — суттєва частина річної 600-годинної норми. Ця діяльність фактично оплачувалася в розмірі однієї місячної зарплати за рік. З середини 2023 року цю підтримку скасовано, [наукове керівництво більше не є частиною оплачуваного навчального навантаження доцентів і професорів](#), воно має здійснюватися у вільний від лекцій та семінарів робочий час. Таке зниження статусу роботи з аспірантами заради невеликої економії на оплаті праці ускладнило університетам мотивування викладачів до виконання зазначеної ролі.

Війна вносить демографічні корективи

З початком повномасштабної війни різко зросла зацікавленість чоловіків призовного віку у навчанні в аспірантурі. У 2024 році влада зреагувала на надмірну жагу до знань, заборонивши вступ за контрактом на денну форму навчання, яка дає право на відстрочку від мобілізації. Кількість «денних» бюджетних місць зросла, але не так, щоб вмістити всіх охочих.

Статистика вступу свідчить, що внаслідок цих процесів у статево-віковій структурі здобувачів ступеня доктора філософії відбулися дві суттєві зміни.

По-перше, чоловіки старшого віку витісняють своїх молодших колег з програм підготовки аспірантів (рис. 1).

(Рисунок 1. Вікова структура вступу чоловіків до аспірантури у 2020–2024 рр., денна форма навчання)

По-друге, чоловіки витіснили жінок зі здобуття наукового ступеня (рис. 2).

(Рисунок 2. Статеві структура вступу до аспірантури у 2020–2024 рр., всі форми навчання)

Пояснити цю зміну лише перебуванням жінок за кордоном не можна. Адже в магістратуру на основі бакалавра за всіма формами навчання вступило 39 % жінок. Окремо варто відзначити, що витіснення жінок

відбулося на всіх спеціальностях підготовки майбутніх докторів філософії, включно з тими, які раніше не приваблювали чоловіків (табл. 1).

Таблиця 1. Вступ до аспірантури у 2020 та 2024 рр., за окремими спеціальностями й статтю вступників

Спеціальність	2020			2024		
	Жінки, , осіб	Чоловіки, осіб	Жінки, відсотків	Жінки, , осіб	Чоловіки, осіб	Жінки, відсотків
035 Філологія	143	32	82%	54	132	29%
053 Психологія	126	51	71%	64	176	27%
034 Культурологія	38	17	69%	5	58	8%
011 Освітні, педагогічні науки	152	86	64%	73	365	17%
015 Професійна освіта	63	37	63%	12	104	10%
091 Біологія та біохімія	117	70	63%	41	183	18%
025 Музичне мистецтво	91	61	60%	30	110	21%
222 Медицина	265	206	56%	122	359	25%
014 Середня освіта	28	24	54%	28	61	31%
033 Філософія	50	43	54%	9	103	8%
101 Екологія	39	37	51%	3	123	2%

До таблиці внесені спеціальності, на які у 2020 р. вступили 50 та більше осіб, понад 50 % з яких — жінки

Невідомо, чи приведуть ці тенденції до збільшення частки чоловіків старшого віку серед працівників сфери вищої освіти й науки, оскільки наявність наукового ступеня не є єдиним фактором ухвалення рішення про працевлаштування. Але, ймовірно, слід очікувати зниження частки молодих учених серед викладачів і дослідників університетів та наукових установ.

Наявних обмежень мало, створімо нові

Міносвіти хоче дозволити закладам вищої освіти набирати аспірантів лише на ті спеціальності, за якими цей заклад має акредитовані магістерські програми (див. пропоновані зміни до статті 44 закону «Про вищу освіту»,

передбачені [законопроектом про модернізацію мережі закладів освіти](#) у версії за січень 2025 року). Що тут не так?

По-перше, незрозуміла мотивація цієї ідеї. Раніше, [у вересні 2023 р., МОН пропонувало застосувати таку саме вимогу до наукових установ](#), пояснюючи, що останні часто не забезпечують належну якість освітньої складової програм підготовки докторів філософії (які факти про це свідчать — не уточнювалося). Через відсутність у більшості з них магістратури подібне рішення означало б для них фактичну заборону на підготовку аспірантів. Проте наукові установи є питомим професійним середовищем для становлення молодих дослідників, тому від такої радикальної ідеї відмовилися.

Друга проблема: оскільки програми підготовки докторів філософії проходять власну обов'язкову акредитаційну перевірку, то зв'язок аспірантури з акредитацією програм іншого, магістерського рівня вищої освіти далеко не очевидний.

Третє: наведена пропозиція суперечить законодавству з питань ліцензування, яке [вказує](#), що університет, який отримав ліцензію на підготовку докторів філософії, може готувати їх за будь-якою спеціальністю (окрім [«регульованих»](#), як-от право чи медицина, що ліцензуються окремо). Встановлювати в цьому разі будь-які додаткові умови чи обмеження [закон забороняє](#).

Перепони хотіли створити й для здобувачів, які вже вступили до аспірантури. Їх [планувалось відправити на тестування рівня володіння українською та іноземною мовами](#). За результатами громадського обговорення від реалізації цієї ініціативи відмовилися.

Подібні пропозиції засвідчують дефіцит ідей органів влади щодо розвитку наукової освіти в Україні. Система підготовки молодих науковців — на маргінесі освітньої політики. Рішення, що пропонуються та ухвалюються, зазвичай ґрунтуються на обставинах «поточної миті», а їхні довгострокові впливи аналізуються побіжно. Хочеться помилитися, однак наявні інституційні умови не видаються цілком сприятливими для розбудови аспірантських програм.

Але коріння недбалого ставлення до системи підготовки аспірантів може критися й в іншій площині. Економіка, промисловість тощо практично не формують запитів до української аспірантури, тому остання функціонує значною мірою без позитивних зовнішніх дороговказів і орієнтується на ситуативні обставини.

Що нам потрібніше — ретельні, глибокі дослідження молодих науковців, чи «швидке» отримання диплома доктора філософії? Невідомо, а втім, можна припустити пріоритетність другого сценарію: більшість галузей відчувають кадровий голод, отже, скорочення термінів навчання в магістратурі видається бажаним для ринку. Запиту на якість аспірантських наукових публікацій не формує ніхто, тому підходять будь-які. Гендерний перекис на вступі в аспірантуру — результат ніяк не пов'язаної з освітою

«потреби» суспільства в «послугі» легальної відстрочки від мобілізації. Демотивувальне рішення скасувати гонорари науковим керівникам диктується міркуванням копійчаної економії тощо. Добре, що в цих умовах Україна зберігає потенціал підготовки наукових кадрів. Прикро, що цьому потенціалу не вдається розкритися повною мірою.

Інформацію про кількість вступників на навчання у матеріалі подано за даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО). Відповідні показники децю занижено порівняно з їхнім справжнім рівнем, оскільки ЄДЕБО не містить і не відображає даних про здобувачів вищих військових закладів освіти та закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що навчаються на місцях державного замовлення (на «бюджеті»). Вік вступників указано станом на 31 грудня року, що передував року вступу.

Євген НІКОЛАЄВ, кандидат економічних наук, заступник директора Академії вчительства Каразінського університету
([вгору](#))

Додаток 52

30.03.2025

Конюченко А.

ВІДКРИТА НАУКА Є КРОКОМ УПЕРЕД, ОДНАК В УМОВАХ ВІЙНИ ВОНА НЕСЕ РИЗИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ – ЕКСПЕРТКА

([ZN.UA](#)).

Авторка статті пояснила, як відкритість може зашкодити технологічній європейській конкурентоспроможності:

- **відсутність балансу між відкритістю та безпекою** — науковиця зазначає, що деякі дослідження мають стратегічне значення, зокрема, у сфері біоінженерії, квантових технологій та штучного інтелекту;
- **ризик витоку передових технологій** — у разі повної відкритості результатів досліджень може виникнути ситуація, коли їх швидко комерціалізують ті, хто має кращі можливості для реалізації та більші ресурси. Сичікова наводить приклад державних структур Китаю та великих корпорацій США;
- **відтік європейських стартапів** — у зв'язку із слабкою підтримкою інноваційного підприємництва та складним регулюванням молоді європейські компанії часто переїжджають до Сполучених Штатів Америки, де легше залучати інвестиції. У результаті цього, вказує дослідниця, відкриті європейські дані стають фундаментом для створення бізнесу поза межами європейських країн.

За її словами, дискусії щодо поєднання відкритості і конкурентоспроможності науки нині є особливо актуальними для нашої країни, оскільки триває громадське обговорення проекту закону щодо реалізації принципів відкритої науки.

"Це важливий і потрібний крок для інтеграції України в європейський науковий простір. Проте зараз надзвичайно важливо не захопитися "відкритістю за будь-яку ціну", - стверджує Сичікова.

Авторка статті звертає увагу на те, що в законопроекті передбачено можливість тимчасового ембарго для результатів досліджень, що суперечать інтересам нацбезпеки або мають патентний потенціал. Науковиця вказує, що цю норму **необхідно розширити через війну та високий рівень технологічної конкуренції**.

"Важливо надати науковцям та установам ширшу автономію у визначенні, які саме дослідницькі дані можна відкривати без ризиків, а які потребують додаткових обмежень. Саме така гнучкість стане справжнім проявом відповідальної відкритості, що визнає: відкритість повинна мати межі, а безпечне майбутнє науки залежить від можливості вчасно поставити "паузу", - пояснює експертка.

Сичікова зауважує, що під час війни відкритість даних може нести серйозні ризики, зокрема, **щодо особистих даних людей**. Авторка наводить приклад відкритих реєстрів студентів і викладачів, оскільки до ворожих сил може потрапити їхня особиста інформація. Особливо небезпечно це для людей, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або є внутрішньо переміщеними особами.

Іншою загрозою, вказує експертка, є **доксинг учених**, який означає, що персональні дані науковців навмисно поширюються для погроз та, щоб їх залякати.

У статті Nature вказано, що дослідники, які працюють із гостроактуальними темами, часто через свою діяльність стають мішенню для нападів, а їхні особисті дані можуть використовувати для переслідувань і тиску. Сичікова наголошує, що все частіше зараз трапляються такі випадки, оскільки будь-яку інформацію може бути знайдена, викривлена чи викрадена.

Сичікова вказує, що необхідно враховувати і **"ненавмисні ризики"**, пов'язані з повною відкритістю наукових даних. За її словами, під час війни інформація про критичну інфраструктуру, дані про переміщення населення, чи результати наукових досліджень із певних питань можуть використовуватися не лише на благо, але й на шкоду.

Експертка заявляє, що **відкритість завжди повинна супроводжуватися відповідальністю**, особливо, якщо мова йде про вразливі групи населення. Авторка статті робить висновок, що зараз відкритість у науці потребує глибоких етичних рішень, а не лише технічних. Вона додає, що це питання особливо актуальним є для нашої країни, яка під час воєнного стану не може дозволити собі необдуману відкритість даних.

Сичікова називає чотири кроки, які зараз потрібно зробити Україні, щоб зберегти баланс між безпекою та відкритістю науки:

- **створити національну стратегію відповідальної відкритої науки** — експертка зазначає, що наша країна має шанс не лише адаптувати

європейські стандарти, а й стати першопрохідцем у розробленні нових, етичних та відповідальних практик роботи з даними. Вона додає, що це можливість створювати власні стандарти, які враховуватимуть унікальний досвід країни в умовах війни;

- **законодавчо врахувати ризики** — у законі передбачити норму про можливе введення тимчасового ембарго на публікацію результатів досліджень. Науковиця вказує: "Це не обмежує свободи науки, а навпаки — захищає її, даючи змогу авторам гарантувати безпеку людей та зберегти право на інтелектуальний внесок";
- **переосмислити критерії "відкритості"** — у разі відсутності відкритих даних у ризикових чи чутливих дослідженнях, зазначає авторка, це не повинно автоматично знижувати оцінку наукової діяльності, якщо це обґрунтовано прозорою етичною політикою установи;
- **запровадити системну етичну освіту для дослідників** — не всі науковці мають навички захисту конфіденційності, анонімізації даних, або оцінки потенційних ризиків.

"Етичні протоколи та підходи мають стати стандартною практикою, особливо в роботі з постраждалими громадами або в контексті війни. Для цього в університетах мають діяти ефективні та реально функціонуючі Комітети з етики досліджень", - додає експертка.

([вгору](#))

Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс

Інформаційно-аналітичний бюлетень
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Упорядник **Натаров Олег Олександрович**

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03
E-mail: siaz2014@ukr.net
Сайт: <http://nbuviap.gov.ua/>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7871 від 28.06.2023 р.